

ΥΠΟ ΙΟΣΕΦ ΒΟΝ ΜΕΝΓΙΝΑ ΚΡΕΣΖ

"ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ,"

366 ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

[Ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι σήμερον]

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

305.—Τῆ 1 Νοεμβρίου 1572.—Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης ὁ διασημότερος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ εἶτα Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης. (Παιριαχ. Πίνακες Γεδεών.)

306.—2 Νοεμβρίου 1905.—Μετὰ προηγούμενην συνεννόησιν συνελθόντες οἱ ἐν Χανίοις Γενικοὶ Πρόξενοι τῶν Τεσσάρων Προστατίδων Δυνάμεων καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τῆς ἑπαναστάσεως τοῦ Θερίσου καὶ νῦν Πρωθυπουργὸς κ. Ἐλευθέριος Κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἐν τῷ χωρίῳ Μουρνιῆς τῆς Κυδωνίας Μοναστήριον «Ἁγία Μονή» συνεφώνησαν διὰ πρωτοκόλλου ποῦ θὰ παραδώσωσιν οἱ ἑπαναστάται ἑπτακόσια ὄπλα, ὅποθεν θὰ τὰ παραλάβωσι τὰ διεθνή στρατεύματα—περὶ τῆς ἐκ νέου καταλήψεως τῶν σταθμῶν, τῶν ἐγκαταλειφθέντων ὑπὸ τῶν ἑπαναστατῶν—περὶ ἀναχωρήσεως ἐκ Κρήτης τῶν λιποτακτῶν χωροφυλάκων—περὶ ἐρμηνείας τῆς ἀμνηστίας—περὶ ληπτέων μέτρων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ χωροφυλάκῃς καὶ ὄλων τῶν κατοίκων, ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν φρονημάτων—καὶ περὶ ἀναγνωρίσεως ἀπὸ τὰς διεθνεῖς καὶ τὰς τοπικὰς ὀρχὰς τῶν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως διδομένων πιστοποιητικῶν, πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι παρέδωκαν τὰ ὄπλα τῶν, καὶ περὶ ἐπιβλέψεως ἀπὸ τὰς διεθνεῖς ὀρχὰς τῶν Δημοτικῶν ἐκλογῶν. (Παραρτ. ἐπισ. Ἐφημ. τῆς Ἐπαναστ. Συνελεύσεως).

307.—Τῆ 9 Νοεμβρίου 1898.—Ἀπῆλθεν ἐκ Χανίων σύμπας ὁ Τουρκικὸς στρατός. (Κρητικὰ Σ. Α. Παπαντωνάκη).

308.—Τῆ 4 Νοεμβρίου 1866.—Ἐναρξίς τῆς ὑπὸ Μουσταφᾶ Πασσᾶ πηλιορκίας τῆς Ἰε-

ροσιότης Μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου. (Κρητικὴ Ἐπαναστάσις τοῦ 1866).

309.—Τῆ 5 Νοεμβρίου 1824.—Ναυμαχία εἰς τὰ παράλια τῆς Κρήτης. «Κατὰ τὰς εἰδήσεις» ἐκ Σύρας ἐκυρίευσαν οἱ ἡμέτεροι ἔξ ὀκτάδας (transports) ἢ μετ' ἑξακοσίου τακτικούς, ἐν ἑβδόμῃ καὶ μίαν κορβέτταν καὶ ἐκρήμνησαν εἰς τὴν ξηρὰν δύο φρεγάτας καὶ ἓξι ἐπισυμβὰς σφοδρὸς νότος ἠνάγκασε τὸν ἐχθρικὸν στόλον νὰ καταφύγῃ κακῶς ἔχων εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. (Ἑλληνικὰ χρονικὰ Μεσολογίου.) Τὴν αὐτὴν ναυμαχίαν ἀναφέρει εἰς τὸν χρονολογικὸν πίνακά του ὁ Ι. Α. Σταματάκης ὡς ἔξῃς «Ναυμαχία κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου ἔξωθι τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ καταδίωξις τοῦ ἐχθρικοῦ μέχρι τῆς Καρπάθου δεκατεσσάρων φορηγῶν του καὶ πέσιμον εἰς τὴν ξηρὰν τῆς Ἀσίας ἐννέα πολεμικῶν τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν αὐτὴν ναυμαχίαν ἀναφέρει ὁ Σπυρίδων Τριζούλης ὡς λαβοῦσαν χώραν δέκα μίλλια μακρὰν τοῦ Μεγάλου Κάστρου (Ἡρακλείου).

310.—Τῆ 6 Νοεμβρίου 1866.—Ἀποβίβασίς ἑβδομήκοντα Γαριβαλδινῶν εἰς Κριδὸν τοῦ Σελίνου διὰ τοῦ «Πανελληνίου» ὑπὸ τὸν Γάλλον λοχίαν Poinsol, τοῦ Συνταγματάρχου Βυζαντίου, τῶν ἀξιωματικῶν Κ. καὶ Ν. Μπότσαρη, Μιλτιάδου Δόξα καὶ Κ. Σμιολένσκη μετὰ ἐθελοντῶν καὶ τεσσάρων ὀρειβατικῶν πυροβόλων. (χειρόγρ.)

311.—Τῆ 7 Νοεμβρίου 1868.—Ἀπεβίβασεν ἡ Ἐνωσις» εἰς Λουτροὺν πενήκοντα Κρητῆς καὶ ἑξεφύρωσε δύο χιλιάδας σάκκους ἀλεύρου καὶ ἑκατὸν πενήκοντα κιβώτια πολεμοφοδίων,

(Ἡμερολ. Ν. Σουρμελή.)

312.—Τῆ 8 Νοεμβρίου 1908.—Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐπέτειον τῆς ἀνατινάξεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ὀλοκαυτώσεως τῶν ἐν αὐτῇ πολεμιστῶν καὶ γυναιποπαίδων ἐν ἔτει 1866.—καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῆς Συμβάσεως τῆς Χαλέπας ἐν ἔτει 1878.—Ἄν ἐν Χανίοις Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἀνεκοίνωσεν, ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεώς του, εἰς ἐξέχοντας Μουσουλμάνους, εἰς ἀπάντησιν ὑπομνήματος τῶν Μουσουλμάνων Βουλευτῶν τῆς Κρήτης κατὰ τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐνώσεως, τὰ ἀκόλουθα «Οἴανδήποτε ἐκβασίαν καὶ ἂν ἤθελον λάβει αἱ συζητήσεις μεταξὺ τῶν Προστατίδων Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, οἱ Μουσουλμάνοι τῆς Κρήτης πρέπει νὰ ὦσι βέβαιοι, ὅτι θὰ ἐξασφαλισθῇ τελείως ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν. (Ἐφ. λευκὰ Ὅρη.)

313.—Τῆ 9 Νοεμβρίου 1866.—Ἄν Ρεσσῆτ Πασσᾶς μετὰ τετράωρον μάχην ἠναγκάσθη ν' ἀπόσυρθῇ ἐξ Ἀνωγειῶν ἀπολέσας τριάκοντα δύο ἄνδρας. (χειρόγρ.)

314.—Τῆ 10 Νοεμβρίου 1867.—Τὸ καταδρομικὸν «Κρήτη» ἀπεβίβασεν εἰς Φόδελε ἑκατὸν πενήκοντα Κρητῆς πολεμιστὰς καὶ ἑξεφύρωσε δύο χιλιάδας σάκκους ἀλεύρου, τριακόσια ὀγδοήκοντα κιβώτια πολεμοφοδίων, διακοσίους σάκκους ὄσπρια καὶ ἄλλα διάφορα δέματα· παρέλαβε δ' ἐξήκοντα Κρητῆς πολεμιστὰς. (Ἡμερολ. Ν. Σουρμελή.)

315.—Τῆ 11 Νοεμβρίου 1867.—Συνεκάλεσεν ἐν Χανίοις ὁ Μέγας Βεζύρης Μεχμέτ Ἐμὴν Ἀαλῆ Πασσᾶς πληρεξουσίου ΤΗΣ ΕΚΚΛΟΓΗΣ ΤΟΥ, οἱ ὅποιοι δῆθεν διετύπωσαν τὰ εἰς Κρήτην παραχωρητέα προνόμια (Κρητ. Κωδ. Ἐκδ. Α').

316.—Τῆ 12 Νοεμβρίου 1905.—Οἱ Πρόξενοι τῶν τεσσάρων Προστατίδων Δυνάμεων διὰ πρακτικοῦ «Βεβαίουσι διὰ τοῦ μᾶλλον κατηγορηματικοῦ τρόπου, ὅτι, κατὰ τοὺς ὅρους» τῶν (δοθεῖσῶν εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἑπαναστάσεως τοῦ Θερίσου) ὀδηγιῶν, τῆς ἀμνηστίας» ἑξαιροῦνται μόνον τὰ κακουργήματα καὶ τὰ πλημμελήματα τοῦ κοινοῦ δικαίου, ὡς καὶ αἱ παραβάσεις στρατιωτικῆς φύσεως».—Αὐθημερὸν ἐδημοσιεύθη καὶ σχετικὴ προκήρυξις τῶν

αὐτῶν Προξένων πρὸς τὸν λαόν. (Παραρτ. Ἐπισ. Ἐφημ. τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως).

307.—Τῆ 13 Νοεμβρίου 1783.—«1783» Νοεμβρίου 13 ἦλθε ἕνας τούρνατζῆς καὶ ἕνας πτζαούσης καὶ εἰσέωσε τὴν ὄρτᾶ τοῦ ὀτοῦς πυρλῆ καὶ τοὺς πύγη στη γραποῦσα καὶ ἦλθε ὁ ἀγὰ» πασὰς ἠκεῖ τὶ ἠλοῦς (:) καὶ ἐρχόμενοι αὐτοὶ» φεύγοντα οἱ Τούρκοι ὄλοι οἱ ἐσκήαδες ἔδοσαν» τοῦ τούρνατζῆ τευτέρη τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους» 60». (Σημείωμα ἐκ χειρογράφου παρὰ τῷ κ. Ἀγαθ. Νικολάκη, Ἀρχιμανδριτῆ.) Φαίνεται, ὅτι πρόκειται περὶ ἀπομακρύνσεως ἐκ Χανίων εἰς τὴν Γραποῦσαν ἐνὸς ὀρτᾶ—τάγματος Γιανητσάρων, ὀνομαζομένου «Ὄτοῦς μπιρλί—τῶν τριάκοντα καὶ ἐνός».

318.—Τῆ 14 Νοεμβρίου 1898.—Οἱ ἐν Ἀθῆναις Πρέσβεις τῶν τεσσάρων Προστατίδων Δυνάμεων προέτειναν εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὴν ὑποψηφιότητα τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος ὡς Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ ἐν Κρήτη δι' ὑπομνήματος, συγκειμένου ἐκ τεσσάρων ἄρθρων. (Ἀπομνημονεύματα Ἰ. Σκαλτσούνη καὶ ὑπόμνημα τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος εἰς ἔφ. «Ἑλλάς».)

319.—Τῆ 15 Νοεμβρίου 1486.—Ἐν Βενετίᾳ μετήρχειτο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τυπογράφου ὁ Ἀλέξανδρος Γεωργίου, υἱὸς τοῦ Γεωργίου Ἀλεξάνδρου ἐκ κώμης Κοριλιάνης τῆς Κρήτης. Οὗτος ἐξέδωκε τὴν 15 Νοεμβρίου 1486 τὸ ψαλτήριον, ἦτοι τὸ πέμπτον τυπωθὲν βιβλίον ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας. (Νεοελλ. φιλολ. Σάββα).

320.—Τῆ 16 Νοεμβρίου 1889.—Ἀυτοκρατορικῶν διατάγματι ἐχωρίσθη ἡ στρατιωτικὴ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῆς Κρήτης, κατηγορηθῆναι τὸ ὀρισμένον ὄριον πενταετοῦς ὑπηρεσίας τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης, ἠλατιώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν παρὰ τῇ Γενικῇ τῶν Κρητῶν Συνελεύσει πληρεξουσίων ἀπὸ ὀγδοήκοντα εἰς πενήκοντα ἑπτὰ, ἐξ ὧν τριάκοντα πέντε χριστιανοὶ καὶ εἰκοσιδύο μουσουλμάνοι καὶ ὀρίσθη, ὅπως ἐν τῷ καταρτισμῷ τοῦ σώματος τῆς χωροφυλακῆς προσλαμβάνονται ἐκ τῶν ἐντοπίων μόνον ἀπλοῦχοφύλακες. (Κρητ. Κωδ. Ἐκδ. Β').

321.—Τῆ 17 Νοεμβρίου 1906.—Δι' Ἡγεμονικῶν Διαταγμάτων ἀνευεμήθη πλήρης χάρις εἰς ἐξήκοντα στρατιωτικοὺς τῆς χωροφυλακῆς καταδικασθέντας ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου τῆς χωροφυλακῆς καὶ ἐπετράπη νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς Κρήτην διακόσιοι ἐννεήκοντα ὀκτὼ χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι, ἀπελαθέντες ἐκ τῆς Νήσου δυνάμει Ἡγεμονικοῦ Διατάγματος τῆς 12 Ἀπριλίου 1901.—(Ἐπισ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτείας.)

322.—Τῆ 18 Νοεμβρίου 1833.—Ἀειγγόμισεν ὁ Μουσταφᾶ Πασσᾶς πέντε χριστιανούς προκρίτους εἰς Σφακία, ἕτεροι δύο χριστιανοὶ ἀπηγγονίσθησαν ἐν Ρεθύμνῃ. (Ἱστορία τῶν Σφακιῶν.)

323.—Τῆ Νοεμβρίου 1867.—Ἀπέκρουσαν οἱ χριστιανοὶ εἰς Ζούρβαν τῆς Κυδωνίας τρεῖς ἐφόδους τοῦ Ρεῶν Πασσᾶ, Ὑπασπιστοῦ τοῦ Σουλτάνου, μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ του καὶ εἰς Ἀληκιανοῦ τοὺς Μεχμέτ καὶ Χουσεῖν πασσάδες. (χειρόγρα.)

324.—Τῆ 20 Νοεμβρίου 1866.—Ἐπίθεσις τῶν χριστιανῶν κατὰ τοῦ φρουρίου Καστέλλι Κισσάμου, μετὰ δύο θρειατικῶν πυροβόλων. Κατὰ τὴν διήμερον ταύτην μάχην πεντήκοντα χριστιανοὶ ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης. (χειρόγρα.)

325.—Τῆ 21 Νοεμβρίου 1827.—Ἀπόβασις χιλίων ἐπτακοσίων χριστιανῶν πολεμιστῶν εἰς τὸν κόλπον Σπιναλύγκας. (Ἱστορ. Σπυρ. Τρικούπη.)

326. Τῆ 22 Νοεμβρίου 1830.—Διαμαρτυρία τῶν Κρητῶν κατὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὸν σατράπην τῆς Αἰγύπτου. (χρονολ. Πίναξ Σταματάκη.)

327.—Τῆ 23 Νοεμβρίου 1868.—Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς Ἡρακλείου ἐλεηλάτησε τὴν κώμην Πονταῖς Μαλεβυζίου, ἀφ' ἧν κατέστρεψεν ἐν αὐτῇ δέκα γυναῖκας, παιδιὰ καὶ γέροντας ἀνικάνους πρὸς πόλεμον. (χειρόγρα.)

328.—Τῆ 24 Νοεμβρίου 1868.—Ἀπευθύνη ὑπὸ τῆς Τουρκίας τελεσίγραφον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἕνεκα τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως. (χειρόγρα.)

329.—Τῆ 25 Νοεμβρίου 1868.—Ἐπεβίβασθη τῆς «Ἐνώσεως» ἐν Γυθίῳ ὁ Γέρον Πέτροπουλάκης μετὰ χιλίων περίπου ἐθελον-

τῶν, κατευθυνόμενος εἰς Κρήτην. Ἐξ αὐτῶν ἀπεβίβασθησαν τὴν ἐπομένην εἰς «Σεῖσι» οἱ ἐπτακόσιοι, ὑπὸ τὸν Λεωνίδα Πέτροπουλάκην υἱὸν τοῦ Ἀρχηγοῦ. Περὶ τῶν λοιπῶν τριακοσίων ὄρα κατωτέρω τὴν 28 Νοεμβρίου. (Ἡμερ. Ν. Σουρμελῆ.)

330.—Τῆ 26 Νοεμβρίου 1904.—Ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος, Ὑπατος Ἀρμοστής ἐν Κρήτῃ, ἐπανελθὼν ἐκ τοῦ εἰς Εὐρώπην ταξειδίου του γνωρίζει διὰ προκηρῦξεως εἰς τὸν κρητικὸν λαὸν, ὅτι ὑπεστήριξε μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς δυνάμεως ἐνώπιον τῶν Μεγάλων Προστατῶν τῆς Νήσου τοὺς ἀέλιποτε ἐκδηλωθέντας πόθους τῶν Κρητῶν. Τὸ ὑποβληθὲν σχετικὸν ὑπόμνημα Αὐτοῦ καταλήγει εἰς τὸ ὅτι «πρὸς ἀποφυγὴν ἀείποτε ἀξομένων δυσχερειῶν, αἵτινες θὰ καταστῶσι μετ' οὐ πολὺ ἀνυπερνίκητοι, μία μόνη λύσις ὑπάρχει: ἡ Ἐνωσις τῆς Νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος». (Ν. Ἐρνευα.)

331.—Τῆ 27 Νοεμβρίου 1866.—Ἀπεβίβασθη εἰς «Σταυρὸν» τῆς Κισσάμου ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Γενήσαρλης, μετὰ σώματος ἐθελοντῶν. (χειρόγρα.)

332.—Τῆ 28 Νοεμβρίου 1868.—Ἀπεβίβασεν ἡ «Ἐνωσις» εἰς Κρήτην τὸν Ἀρχηγὸν Πέτροπουλάκην μετὰ τοὺς Τριακοσίους ἐθελοντάς, οἵτινες ἔμειναν παρ' αὐτῶν, ἀφοῦ ἀπεβίβασθησαν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Λεωνίδα οἱ ἐπτακόσιοι. (Ἡμερ. Ν. Σουρμελῆ.)

333.—Τῆ 29 Νοεμβρίου 1827.—Ἀποκλεισμός τριακοσίων Τουρκῶν εἰς Καννούριον ὑπὸ τοὺς Λαδᾶ-ογλοῦ καὶ Μαζλούμην Καρακάσην καὶ καταστροφή αὐτῶν μέχρις ἐνός. (χρονολ. Παν. Σταματ.) Ὁ Κριτόμουλιδης ὑπολογίζει εἰς διακοσίους ὀγδοήκοντα τοὺς ἀποκλεισθέντας ἐντὸς τοῦ δζαμίου, εἰς τοὺς θόλους τοῦ οἴου ἦνοιξαν ὅπας, δι' ὧν ἔρριψαν φρύγανα, ἐφσπλώματα καὶ διάφορα ἄλλα ὑφάσματα βεβαμμένα εἰς ἔλαια καὶ οἶνοπνεύματα καὶ κατέπνιξαν πάντας, διότι ἐφόνευσαν δολίως δώδεκα ἕως δεκαπέντε χριστιανούς. Προστίθησι δ' ὅτι ὁ Καρακάσης ἐσώθη εἰς οἰκίαν τινὰ καὶ ἐστάλη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀβλαβῆς εἰς Ἡράκλειον.

334.—Τῆ 30 Νοεμβρίου 1866.—Ἡ ἐξ

ναστατικῆ Συνέλευσις, ἐδρεύουσα ἐν Ζούρβῃ τῆς Κυδωνίας, ἀπεκήρυξε τὸν Ἐπίσκοπον Λάμπην

Παῖσιον, καταγορεύμενον, ὅτι ὠδήγησε τὸν Μουσταφᾶ Πασσᾶν εἰς τὸ Ἀρκάδι (χειρόγρα.)

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

335.—Τῆ 1 Δεκεμβρίου 1900. Ἀ. Β. Ὑψ. Ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος. Ὑπατος Ἀρμοστής ἐν Κρήτῃ, ἐπισκεψάμενος τὰς αὐλὰς τῶν τεσσάρων Προστατῶν Δυνάμεων ὑπέβαλεν ὑπόμνημα, χρονολογούμενον ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου 1900, περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Κρήτης καταλήγον ὡς ἀκολούθως:

«Δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ παρουσίᾳ περιστάσει, εἰμὴ μία μόνη ἡ λύσις, ἡ Ἐνωσις τῆς Νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἡ λύσις ἄλλως, ἢν αὐταὶ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Κρητικὸν λαὸν νὰ διαβλέπη, ἐμπιστευθεῖσαι εἰς ἓνα Ἡγεμόνα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας τὴν ἐντολήν τῆς Ἀνωτάτης Ἀρμοστείας τῆς Νήσου. Εἶναι ἐξ ἄλλου ἡ μόνη λύσις, τὴν ὁποίαν ὁ Κρητικὸς λαὸς θὰ ἠδύνατο νὰ δεχθῆ ἢ μόνη τὴν ὁποίαν ἡ φιλανθρωπία, ἡ δικαιοσύνη, οἱ ἱστορικοὶ Νόμοι καὶ τὸ συμφέρον τῶν δύο στοιχείων, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Μουσουλμανικοῦ ἐπιβάλλει εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Χριστιανικῶν καὶ εὐεργετῶν Δυνάμεων». (Χρόνος Παρισίων.)

336.—Τῆ 1 Δεκεμβρίου 1906. Ὁ Πρόεδρος τῆς Βας Συντακτικῆς τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως ἐτηλεγράφη πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τὰ ἀκόλουθα «Ἡ δευτέρα Συντακτικὴ τῶν Κρητῶν Συνέλευσις διεκπεραιώσασα τὸ ἔργον αὐτῆς τὴν ψήφισιν Συντάγματος φιλελευθέρου καὶ Κοινοβουλευτικοῦ πέμπει δι' ἐμοῦ εἰς ὑμᾶς καὶ τὰ λοιπὰ ἀξιώματα Μέλη τῆς Βουλῆς τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου τὸν ἀδελφικὸν αὐτῆς ἀσπασμόν. Εἶθε ταχέως ἢ διψῶς τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀποκατάστασιν Κρήτην νὰ τύχη τοῦ ποθουμένου, συνεδρευόντων μεθ' ὑμῶν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῆς». (Ἐπισ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτείας.)

337.—Τῆ 2 Δεκεμβρίου 1906.—Ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ἀπαντᾷ τῷ Προέδρῳ τῆς δευτέρας Συντακτικῆς τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως σὺν ἄλλοις τὰ ἑξῆς. «Ἡ ἔξοχος φαντασία καὶ ἡ λεπτὴ σμίλη τοῦ Φειδίου μόνον ἠδύνατο νὰ λοξεύσῃ ἐν μεγαλοτέχνῳ συμπλέγματι ἀρχαίων Θεῶν τὸν συγκινητικώτατον ἐναγκαλισμὸν τῆς κόρης δούλης καὶ τῆς ἐλευθέρως Μητροῦς». Ἐπισ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτείας.)

338.—Τῆ 2 Δεκεμβρίου 1878.—Ἀναλαμβάνει ὁ Ἰωάννης Ἐκτιάδης Πασσᾶς, τέως Πρεσβυτῆς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις, τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τῆς Κρήτης. (χειρόγρα.)

339.—Τῆ 3 Δεκεμβρίου 1827.—Οἱ Χριστιανοὶ νικῶσιν εἰς Καινούργιο τοὺς Ἀγριολίδην καὶ Σελὴμ Ἀγᾶ μετὰ τρεῖς χιλιάδας τούρκους. Ἐξ ὧν ἐφρονεύθησαν διακόσιοι ἐκκρίευσαν κανόνια, βόμβας καὶ ὄλας τὰς ἀποσκευὰς τῶν ὀθωμανῶν. (χρονολ. Πίναξ I. Δ. Σταματάκη.)

340.—Τῆ 4 Δεκεμβρίου 1869.—Διεκόπησαν αἱ σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, διότι ἠρνήθη ἡ Ἑλλὰς νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸ τουρκικὸν τελεσίγραφον. (χειρ.)

340.—Τῆ 4 Δεκεμβρίου 1906.—Ἀπεβίβασθησαν εἰς Χανία τὸ πρῶτον οἱ ἐπόμενοι Ἀξιωματικοὶ τοῦ Βασιλικοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὅπως ὀργανώσῃ καὶ διοικήσῃ τὴν Κρητικὴν Χωροφυλακὴν: ὁ κ. Α. Μομφεράτος ὡς ἀρχηγὸς καὶ οἱ κ. κ. Ἄνδρ. Μπαῖρας, Δημήτρ. Γίδας, Δημ. Ἀναστασιάδης, Ἀναστ. Σκυρὸς, Χρηστος Νταλιάνης, Τόλιας Ρέγκλης καὶ Ἡράκλειος Ἀξελός. (Ὑψ. Λευκᾶ Ὅρη.)

349.—Τῆ 5 Δεκεμβρίου 1898.—Τὸ ἐν Σόφια ἐδρεύον συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐπιζώντων Βουλγάρων ἀγωνιστῶν διὰ τη-

λεγραφήματος τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Ζαΐμωφ πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ κ. Ι. Σφακιανάκη συγχάριεν τοῖς Κρησίν ἐπὶ τῇ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ (Κρητικά Στυλ. Α. Παππαντωνάκη.)

343. — Τῆ 6 Δεκεμβρίου 1898. — Οἱ πολῖται τοῦ Βέλικο-Τυρνάβου, ἔδρας τῆς Βουλγαρικῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, διὰ τηλεγραφήματος τοῦ Δημάρχου κ. Στεφάνου Γεώργιου πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ συγχάριουσι τοῖς Κρησίν ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει. (Κρητικά Σ. Α. Παππαντ.)

344. — Τῆ 7 Δεκεμβρίου 1900. — Ἡγεμονικῶ Διατάγματι κατηργήθη τὸ μονοπώλιον τοῦ τουμπεκίου. (Ἐπισ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτείας.)

345. — Τῆ 8 Δεκεμβρίου 1866. — Εἰσέβαλεν ὁ Μουσταφᾶ Πασσᾶς εἰς Σέληνον μετὰ κρατερὰν φονικὴν ἀντίστασιν τῶν ἐπαναστατῶν εἰς Φώκαις καὶ Ἁγίαν Εἰρήνην, ὑπὸ ραγδαίαν βροχὴν καὶ χιόνιας. (χειρόγραφ.)

346. — Τῆ 9 Δεκεμβρίου 1898. — Ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Ἡ Α. Β. Ὑψ. ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος, ὡς Ὑπατος Ἀρμοστής τῶν Δυνάμεων ἐν Κρήτῃ καὶ ἀνεπετάσθη τὸ πρῶτον ἡ Σημαία τῆς Κρητικῆς Ἀυτονομίας (Κρητικά Σ. Α. Παππαντωνάκη).

347. — Τῆ 10 Δεκεμβρίου 1900. — Ἡγεμονικῶ Διατάγματι ἰδρύθη τὸ ταχυδρομικὸν ταμειεῖον. (Ἐπισ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτείας.)

348. — Τῆ 11 Δεκεμβρίου 1823. Ἀποτυχούσα ἀπόπειρα ἐφόδου κατὰ τοῦ φρουρίου Γραμποῦσα (Χρονολ. Πίναξ Ι. Σταματάκη.) Ὁ Κριτοβουλίδης ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὴν ἀτυχῆ ταύτην ἀπόπειραν τῆς 11 πρὸς τὴν 12 Δεκεμβρίου ἀπώλεσθησαν ὀγδοήντα τρεῖς Χριστιανοὶ καὶ εἰκοσιπέντε μουσουλμάνοι. Καὶ εἰς ἄσμα Κρητικὸν ἀναφέρεται :

Κ' ὅστερα σκοτωθῆκαν οἱ τρεῖς καπετανεοὶ καὶ μετ' αὐτοὺς σκοτώθησαν σὰν ὀγδοήντα νέοι. (ὁ Γάμος ἐν Κρήτῃ)

349. — Τῆ 12 Δεκεμβρίου 1878. — Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης Ἰωάννης Φωτιάδης Πασσᾶς διὰ προκηρύξεως ἀγγέλλει τὴν χορηγίαν γενικῆς ἀμνηστίας διὰ πάντας ὅσοι καθ' οἷον δῆποτε τρόπον ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστα-

σιν τοῦ 1878. (χειρόγραφ.)

850. — Τῆ 13 Δεκεμβρίου 1829. — Ἐφθάσεν εἰς Κρήτην ὁ Ν. Ρενιέρης, διωρισθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Ἀντιπρόσωπος αὐτῆς. (Χρον. Πίναξ Σταματάκη.)

351. — Τῆ 14 Δεκεμβρίου 1868. — Ἐπισημοποιήθη ἡ καταστολὴ τῆς Ἐπανάστασεως τῆς κληθείσης «τοῦ 1866» (Ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1866 — καὶ Ἱστορία τῶν Σφακίων).

352. — Τῆ 15 Δεκεμβρίου 1857. — Σεισμὸς ἐν Κρήτῃ καὶ Ρόδῳ. (Στατιστ. Πληθ. Κρήτης).

353. — Τῆ 16 Δεκεμβρίου 1902. — Ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον τὰ Χανία ἡ Α. Β. Ὑψ. Ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνος ἀποβιβασθεὶς εἰς Σούδαν διὰ τῆς βασιλικῆς θαλαμηγοῦ «Ἀμφιτρίτης» μετὰ τῆς Α. Α. Ὑψ. τῆς συζύγου αὐτοῦ Πριγκιπέσσης Σοφίας. (Νέα Ἐρευνα) Ἡ κεντρικωτέρα ὁδὸς τῆς πόλεως, ἡ ἄγουσα διὰ τοῦ Δημοτικοῦ Κήπου εἰς Σούδαν, ὠνομάσθη ἐκ τοῦ εὐτυχοῦς τούτου γεγονότος «Λεωφόρος Διαδόχου Κωνσταντίνου.» Ἡδη προσδοκῶμεν τὸ εὐτυχέστερον γεγονός να ἐπανιδωμεν τὰς Α. Α. Β. Ὑψηλότητας εἰς τὴν Κρήτην τελείως ἐλευθέραν.

354. — Τῆ 18 Δεκεμβρίου 1470. — Διάταγμα τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας πρὸς τὸν Δοῦκα τῆς Κρήτης Ἱερόλυμον ἐπιτάσσει, ἕνεκα τῆς πίστεως καὶ συνέσεως τοῦ προδότη τοῦ Ἰσραηλίτου Μαυρογονάτου, να μεταβιβασθῶσι τὰ προνόμια του εἰς τοὺς κληρονόμους του. (Ἄθαν. Σκληροῦ ὁ Κρητικὸς Πόλεμος.

355. — Τῆ 18 Δεκεμβρίου 1909. Ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν Μελῶν τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως εἰς ἑκατὸν τριάκοντα ἕξ ὧν ἑκατὸν δεκατέσσαρες Χριστιανοὶ καὶ δεκαεὶς Μουσουλμάνοι (ἐπισ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτείας.)

356. — Τῆ 18 Δεκεμβρίου 1828. — Οἱ Χριστιανοὶ, ἐκδικούμενοι τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀφεντακῆ δολίως θανατωθέντας ἀπειραγίμους Χριστιανούς, κατέστρεψαν δι' ἀνατινάξεως τοῦ εἰς τὸ χωρίον Λιθίναις τῆς Σητείας ὄχρου ἐνετικοῦ πύργου ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐνόπλους καὶ διακοσίους τεσσαράκοντα ἀόπλους ὀθωμανούς. Ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἐφονεύθησαν δεκατέσσαρες καὶ ἐτραυματίσθησαν πολλοί.

Ἀπομνημονεύματα Κριτοβουλίδου.

357. — Τῆ 20 Δεκεμβρίου 1908. — Ἡ Κρητικὴ Κυβέρνησις συνεσέφευρεν εἴκοσι χιλιάδας δραχμὰς ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν τῆς Σικελίας. (Ὑψ. Λευκὰ Ὅρη).

858. — Τῆ 21 Δεκεμβρίου 1868. — Ὁ κόμης Βίσμαρκ ἐπρότεινε τὴν σύγκλησιν συνδιασκέψεως, μελλούσης οὐ μόνον να διευθετηθῇ τὰ ἀνατολικά πράγματα, ἀλλὰ καὶ να ἐξευρῇ τὰ μέσα, ὅπως ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν εἰρήνην κινδύνους. (Οἱ περὶ ἐλευθερίας τῆς Κρήτης ἀγῶνες. Μενδελσόν).

359. — Τῆ 22 Δεκεμβρίου 1881. — Ἀνεκοινώθη, ὅτι τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα τοῦ Κοινοφελοῦς Ταμείου Κρήτης θὰ διανεμῶνται ἐξ ἴσου μεταξὺ τοῦ Ταμείου τῆς ὁδοποιίας καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. (Κρητ. Κωδ. Ἐκδ.)

360. — Τῆ 23 Δεκεμβρίου 250. — Ἐκ τοῦ Ἀυτοκράτορος Δεκιίου, οἱ Σατορίνος, Εὐνικιανὸς, Γελλάσιος, Εὐπορος καὶ Θεόδουλος ἐκ Γορτύνης, Πόμπιος καὶ Εὐάρεστος ἐξ Ἡρακλείου Ζωτικὸς ἐκ Κνωσσοῦ, Ἀγαθόπους ἐκ λιμένος Πανόρμου καὶ Βασιλείδης ἐκ Κυδωνίας ἀρνούμενοι να θυσιάσωσιν εἰς τὰ εἶδωλα ἀπεκεφαλίσθησαν, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ βασανιστὰι ἐστρέβλωσαν τὰ μέλη αὐτῶν. Ἡ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτοὺς εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἁγίων. (Ἀκολουθία Ἁγίων.)

361. — Τῆ 25 Δεκεμβρίου 1898. — Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον φύλλον τῆς Ἐπισήμου Ἐφημερίδος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας. (Ἐπισ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτείας.)

362. — Τῆ 27 Δεκεμβρίου 1828. — Χίλιοι διακοσίοι τοῦρκοι, ἐν οἷς διακοσίοι δεκαπέντε ἀποκλεισθέντες εἰς τὸ μοναστήριον Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος τῆς Μονῆς Τοπλοῦ ἐν Σητεία

παρέδωκαν τὰ ὄπλα, ἐπὶ τῷ ὄρω ν' ἀπέλθωσι τῆς Νήσου, ὡς καὶ οἱ ἐν τῷ Σεραγίῳ· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐφονεύθησαν εἰκοσιπέντε ἐξ αὐτῶν. (Ἀπομνημ. Κριτοβουλίδου.)

363. — Τῆ 28 Δεκεμβρίου 1867 Τὸ ἀτιμόπλιον «Ἐνωσις» ἐξεφόρτωσεν εἰς Φόδελε δύο χιλιάδας καὶ τετρακοσίους σάκκους ἀλεύρου, τριακόσια ὀγδοήκοντα ἕξ κιβώτια πολεμοφόδια, καὶ ἑβδομήκοντα δέματα φορέματι, καὶ καπνῶ. Ἀπεβίβασεν ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε Κρητῆς καὶ παρέλαβη διακόσια γυναικόπαιδα, τὸν Ἀρχηγὸν Μήτσαν μετ' εἴκοσιν ἐθελοντάς καὶ τὸν Ἀρχηγὸν Γάκην πληρωμένον. (Ἡμερολόγ. Γ. Σουρμελή.)

364. — Τῆ 29 Δεκεμβρίου 1829. — Ὁ Ἀρμοστής τῆς Κρήτης Ἐμμ. Τομπάζης ἀνεφευρεν εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἕνεκα τῆς ἐπιδρομῆς πολυαριθμῶν στρατευμάτων ἐξ Αἰγύπτου καὶ τῶν καταστροφῶν, ἀπαιτεῖται τάχως ἡ ἀντίληψις τοῦ ἔθνους καὶ διὰ θαλάσσης ἀγῶν ἐν Κρήτῃ (Ἀπομν. Κριτοβ.)

365. Τῆ 30 Δεκεμβρίου 1646. — Ἄλωσις τοῦ φρουρίου Ρεθύμνης ὑπὸ τῶν Τούρκων. — Τὴν χρονολογίαν ταύτην σημειοῖ ὁ Δάπερ, ἀλλ' ἐσφαλμένως, διότι ἡ Ρεθύμνη εἶχε κυριευθῆ πρὸ τοῦ Νοεμβρίου τῆ δὲ 4 Νοεμβρίου παρεδόθη καὶ ἡ φορτέσσα αὐτῆς διὰ συνθήκης.

366. — Τῆ 31 Δεκεμβρίου 1806. — Διὰ Πατριαρχικοῦ σιγγιλιώδους γραμματίου ἀναγνωρίζεται ἐκ νέου Σταυροπηγιακὴ Μονὴ ἢ ἐν Ἀκρωτηρίῳ Κυδωνίας Ἱερὰ Μονὴ «Ἁγία Τριάς τῶν Παγκαρόλων εἰς τὸν ἕξῃς ἅπαντα χρόνον ἕως οὐ ὁ ἥλιος δι' ἵππευεν τὸν ἥλιον περιτρέχει κύκλον». (Ἐφημ. Ἑλλάς).

Γ. Ἰαν. Καλαϊσιάνης

Η ΚΑΜΠΑΝΕΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Σήμερα έχτυπησαν γλινκά στον ὄρθρον ἡ καμπάνες
Κι' ἐδιώξαν ἀπ' τὰ μάτιά μου τὸν ὕπνο τὸ βαθὺ,
Κι' ἔννοιες πικρὲς μοῦ φέρανε, κι' ἔννοιες μοῦ φέραν πλάνες,
Καὶ τοῦ καημοῦ τὸ σύθαμπο τριγύρω ἔχει ἀπλωθῆ...

Δὲν ἐγεννήθη σήμερα ἕνας Χριστὸς γιὰ μένα
Νὰ χύση μέσ' στὰ σπλάγγνα μου τὸ φῶς τῶν Οὐρανῶν !
Καὶ τὰ γιορτάσιμα κεριά ὅλα γιὰ με σβυσμένα
Κι' οὔτε στὸ βλέφαρο ἔρχεται τὸ δάκρυ τῶν ἀγνῶν !...

Ποῦ εἶνε τὸ Ἀστέρι τὸ λαμπρὸ ποῦ ἀργὰ θὰ με ὀδηγήσῃ
Στὸ Σπήλαιο ποῦ ἐφαντάσθηκα γιὰ χρόνια καὶ καιροὺς ;
Ἐμπρὸς στὰ πόδια ἐνὸς Θεοῦ ἡ ἀγάπη μου νὰ χύσῃ
Τῆς πονεμένης μου καρδιάς τοὺς τόσους θησαυροὺς.

Ποῦ εἶνε ἡ Χριστουγεννιάτικες χαρὲς καὶ τὸ παιδάκι
Ποῦ ἐξύπναε τὰ μεσάνυχτα νὰ πάῃ στὴν ἐκκλησιὰ,
Κρατῶντας τὸν ἀσπρόμαλλο παπποῦ του ἀπ' τὸ χερᾶκι
Καὶ με τὴν κατακαίνουρη, λευκὴ του φορεσιά.

Ποῦ εἶνε ἡ γωνιά ἡ φλοβόγολη καὶ ποῦ εἶνε τὸ λιβάνι
Ποῦ εὐώδιαζε τὸ σπῆτι μας τὴν σημερινὴν αὐγὴ ;
Ποιὸ χέρι θάρθη σήμερα πορτοκαλλίξ νὰ βάνῃ
Καὶ βγάγια στὰ εἰκονίσματα με πίστι καὶ στοργή ;

Κανένα !... Ὁ χάρος πέρασε καὶ τάφηκε ρημάδι !
Τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα ἡ γῆ τὰ καταλεῖ,
Μέσα στὸ σπῆτι ὅλα πικρὰ κι' ὅλα θλιμμένα κι' ἄδεια.
Κι' οὔτε φωτιά στὸ τζάκι μας, στὴ στέγη οὔτε πουλί !...

Καὶ σήμερα στῆς σκάλες μας δὲ θάρθουν τὰ παιδιὰ
Νὰ ψάλλουνε τὰ κάλαντα με τὸ χρυσὸ καρᾶβι.
Χωρὶς τὰ δενδρολίβανα θὰ μείνῃ ἡ Παναγιὰ
Κι' οὔτε καντύλι σήμερα κοντὰ τῆς δὲν ἀνάβει.

« Ἀνατολὴ Ἀνατολῶν » δὲ θὰ ὑψωθῆ γιὰ μένα
Μὲς στὸν ὀλόφωτο Ναὸ, στοὺς θόλους του ψηλά,
Τὰ χεῖλη Σου, μανούλα μου, γιὰ πάντα σφαλισμένα
Δὲν θὰ ἀνοιχτοῦνε σήμερα νὰ εἰποῦν « Χρόνια πολλά ! »

Κι' οὔτε ὁ παπποῦς τὸν τάφο του τὸ σκοτεινὸ θὰ ἀφήσῃ
Νὰ εἰπῆ τὰ παραμύθιά του στὸ ἀνήξερο παιδί,
Τὸ χιόνι ποῦ ἔξω ὀλόλευκες τῆς στέγες ἔχει ντύσει
Καὶ τὴν ψυχὴ μου ἐτύλιξε σὲ ἕνα ψυχρὸ μανδύ...

Καὶ ἡχοῦνε πάντα γιορτερὰ ἡ καμπάνες, κι' ἄς ἡχοῦνε !
Κανεὶς Χριστὸς γιὰ μένα με δὲν θὰ ἀνατεῖλῃ πειά...
Πάντα θλιμμένο ἡ σημερινὲς ἡμέρες θὰ με βροῦνε
Χωρὶς χρυσὸ καὶ λίβανο καὶ σμύρνα καὶ χαρά...

ΘΡΑΣ. ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΤΑΦΙΔΑΜΠΕΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

« Γᾶ καρποῦ; ἀνύει
οὐδὲ κλήζεται μητέρα γαῖαν ! »

[* Ὑμνος τῶν Πελειᾶδων τῆς Δωδώνης]

Ἡ κοινὴ ἢ οἰνοφόρος ἀμπέλος, *vitis vini-fera*, εἰς τὴν καταλέγεται καὶ ἡ ἡμετέρα σταφιδάμπελος, ἢ παράγουσα τὴν λεπτόραγα καὶ ἀγίγαρτον κορινθιακὴν σταφίδα, ἀποτελεῖ τὸ πρότυπον γένος τῆς μικρᾶς οἰκογενείας τῶν ἀμπελωδῶν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν κλάσιν τῶν δικοτυληδόνων ἐπιθαλαμίων φυτῶν ταύτης κοιτὴς φέρεται ἢ Ἀρμενία καὶ ἢ πρὸς νότον τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίαςθαλάσσης χώρα, ἔνθα καὶ αὐτομάτως φύεται· καλλιέργεῖται εὐδοκίμως εἰς τὰς εὐκράτους καὶ τροπικὰς χώρας τῶν δύο ἡμισφαιρίων μεταξὺ τῆς 30ο καὶ 50ο μοίρας πλάτους, ἀποφύγει ἐξ ἴσου τὰ τε μεγάλα ψύχη καὶ τὰ ὑπερβολικὰ θάλαπῃ, καὶ, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἰδιαιτέρως ἀξιώσεις ἐπὶ τὴν ποιότητα τοῦ ἐδάφους, προτιμᾶ τὴν ἐλαφρὰν καὶ χαλικώδη γῆν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ ὑψώματα, τὰ ἀναπεπταμένα καὶ προσκλινῆ πρὸς τὴν μεσημβριανὴν ἀρεσκομένη εἰς τὴν ζεῖδωρον τῆς θαλασσίας αὔρας πνοὴν καὶ τὴν πρόσπτωσιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

Τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ εὐδοκίμει τὸ κλῆμα τῆς ἀμπέλου, χωρὶς νὰ παρυσιάξῃ τὴν ἀνάγκην μεγάλης λιπάνσεως, παράγει ἄφθονον καὶ πολύτιμον προϊόν ἐπὶ μικρὸν χρόνον ἀνευ τῶν ἀγῶνων ἐτῶν τῆς ἀγρωναπαύσεως· ἀναπαράγεται διὰ σπερμάτων ἐν φυτωρίοις, συνηθέστερον δὲ διὰ μοσχευμάτων, κατὰ βολὰδων ἢ κατωρύγων καὶ δι' ἐγκεντρίσεως. Αὐτὴ ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ ζῆ πολλὰ ἔτη ἀνευ σχεδὸν ἐξαντλήσεως· ἐφ' ὅσον δὲ γηράσκει ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται εὐκαρπο-

τέρη καὶ πολυγονωτέρα, ὅταν μάλιστα ἐπιμελῶς καλλιέργεῖται.

Οἱ χρόνοι, εἰς οὓς ἀνάγεται ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἀμπέλου, ἀπόλλυνται εἰς τὰ σκότη τῆς ἀρχαιότητος· φύλλα καὶ σπέρματα αὐτῆς, ἀνευρεθέντα ἐντὸς στρωμάτων τόφου εἰς τὰς περὶ τὴν Ναρβῶνα χώρας τῆς ἀρχαίας Γαλατίας καὶ τὴν Ἴταλίαν, μαρτυροῦσι τὴν ὑπαρξίν τῆς ἀμπέλου ἐν ταῖς χώραις ταύταις κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Ἡ Παλαιὰ Ἰβραφὴ ἀνάγει τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου εἰς τοὺς χρόνους τοῦ κατὰ κλεισμοῦ τοῦ Νῶε, οὗ οἱ υἱοὶ παίζοντες ἐμέθυον τὸν γηραιὸν κύτων πατέρα διὰ τοῦ ὅπου τῆς σταφυλῆς. Λεῖψανα κλημάτων καὶ φύλων, ἀνευρεθέντα ἐν παρχαίσις τάφοις τῆς Αἰγύπτου, προδίδουσιν οὐ μόνον τὴν ὑπαρξίν τῆς ἀμπέλου, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰνοποίησιν τοῦ καρποῦ αὐτῆς τετρακισχίλια περίπου ἔτη πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰς χώρας τοῦ Φαραῶ, εἰς τὰς ὁποίας τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν οἰνοποίησιν φέρεται εἰσαγαγῶν ὁ Αἰγύπτιος θεὸς Ὅσιρις, ὡς παρ' Ἑλλήσιν ὁ Βάκχος. Καὶ αὕτη ἡ ἀμπελοτομία, ἥτοι ἡ τέχνη τοῦ κλαδεύειν τὰς ἀμπέλους πρὸς ἀφθονωτέραν παραγωγὴν, εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀνάγειται ἀρχαιότητα ταύτην πρῶτοι ἐφήρμοσαν οἱ Ναυπλιεῖς ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι κλῆμά τι ἀμπέλου, οὗ τοὺς κλάδους κατὰ τύχην ἐφαγεν ὄνος, πλείονας τῶν λοιπῶν ἀπέφερε σταφυλάς· ἐφ' ᾧ καὶ

εἶδωλον τοῦ ὄνου ἀνέγλυψαν ἐπὶ δεσπύζοντος βράχου παρὰ τὸν ἐν Ναυπλίᾳ Ναὸν τῆς Ἡρας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου: «Τὰ ὁδὸς ἐπιφυχῶν ἀμπέλου κλημὰ ἀφθονώτερον εἰς τὸ ἡμέλλον ἀπέφηνε τὸν καρπὸν, καὶ ὄνος σφίσι ἐν πέτρᾳ πεποιημένος διὰ τοῦτο ἐστίν, ἵνα ἀμπέλου διδάξας τομὴν.» (Β'. 38.3).

Κατὰ τὴν πιθανώτερον ἱστορικὴν ἐκδοχὴν οἱ Φοίνικες, λαὸς ναυτικὸς ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης παλαιάτατα ἐποικίσασι τὰ παράλια τῆς Συρίας, εἰσὶν οἱ φορεῖς καὶ διδάσκαλοι τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους, τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τὴν Σικελίαν καὶ τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Ἰταλίας μέχρι αὐτῆς τῆς Μασσαλίας πολὺ πρὸ τῆς πρώτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος. Πολλὰ πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος φέρουσιν ὀνόματα μαρτυροῦντα τὴν τε καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν ἐκ τοῦ ὄπου τῶν καρπῶν αὐτῆς κατασκευὴν τοῦ οἴνου ἐκπαλαι, ὡς ἡ Οἰνὸν ἐν Ἀττικῇ, Κορυθίαν καὶ Ἀργολίδι, ὁ Οἶνους ἐν Λακωνίᾳ καὶ Οἰνοῦσσι ἐκλήθησαν δύο συμπλέγματα νήσων πρὸ τῆς Πελοποννησιακῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς μεταξὺ Χίου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας θαλάσσης. Οἰνὼν ἦν τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς Αἰγίνης καὶ Οἰνωτρία ἐκαλεῖτο τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τῆς Ἰταλίας ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῆς οἰκιστοῦ, τοῦ Ἀρχαίου Οἰνωτροῦ. Οἰνοτρόπαι ἐπωνομάζοντο αἱ τρεῖς θυγατέρες τοῦ Βασιλέως τῆς Δήλου καὶ ἱερέως τοῦ ἐκεῖσε ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Ἀνίου, ὡς ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ μετατρέπωσι τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, αἵτινες μετέσχον τῆς Τρωικῆς ἐκστρατείας ὁ Ὅμηρος καταλέγει: «τὴν πολυστάφυλον Ἄρην» ἐν Βοιωτίᾳ, «τὴν πολυστάφυλον Ἰσθιαίαν» ἐν Εὐβοίᾳ, «ἀμπέλοεντ' Ἐπίδαυρον» ἐν Ἀργολίδι καὶ «Πήδασον ἀμπελοέσσαν», τὴν νῦν Μεθώνην, ἐν Μεσσηνίᾳ. Καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τοὺς αὐτοὺς περιήπου χρόνους οὐκ ὀλίγον ἦν διαδεδομένη ἡ ἀμπελοργία· ἐξαίρετως δ' ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Μυσίᾳ, ἥς τὴν χώραν ὁ Πίνδαρος ἀποκαλεῖ «Μύσιον... ἀμπελοῦν πεδίον»· ὁ δὲ Στράβων διὰ τὴν Ἀσιατικὴν πόλιν Πρίαπον, ἔγραψεν ὅτι «σφόδρα εὐάμπελος ἐστίν ἡ χώρα καὶ αὕτη καὶ ἡ ἐφεξῆς

ὁμορος, ἥτε τῶν Παριανῶν καὶ ἡ τῶν Λαμψακηνῶν».

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀμπελοργίας ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ φαίνεται μεταγενεστέρως. Κατὰ τὸν Οὐάρεων, ἀκμάσαντα τὸν πρῶτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, οἱ Γαλάται ἠγγύουν τὴν ἀμπέλον, εἰσαχθεῖσιν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων· καὶ ἐν τούτοις ὁ Πλίνιος (23—76 μ. Χ.) εὐφημον ποιεῖται μνεῖαν τοῦ οἴνου τῶν Βιτουρίγων (Bordeaux) ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀκουιτανίᾳ. Ἡ Ρωμαϊκὴ Γερουσία, ἐκ φόβου μὴ οἱ οἶνοι καὶ τὰ ἔλαια τῆς Ἰταλίας ὑποτιμηθῶσιν, εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς πέραν τῶν Ἀλπεων λαοὺς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς ἐλαίας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος. Ὅπως δὲ ἦτοτε ἡ ἀνάπτυξις τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου εἰς τὴν Γαλατίαν, τὰς παρὰ τὸν Ρῆνον χώρας καὶ τὴν Οὐγγαρίαν συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν χωρῶν τούτων ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων Ἀλαμάνων ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Αυτοκράτορος Πρόβου τῷ 276—282 μ. Χ., εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου (742—814 μ. Χ.)

Καὶ ἐνῷ ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος τοσοῦτον ἦν διαδεδομένη ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἡ καλλιέργεια τῆς κοινῆς ἀμπέλου, διὰ τὴν παράγουσαν τὴν ἡμετέραν λεπτόρραγα καὶ ἀπύρηνον μαύρην σταφίδα, τοῦ ἀποκλειστικοῦ τούτου καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἰθαγενεὺς προϊόντος τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου, οὐδεμία που γίνεται εἰδικὴ μνεῖα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν. Ἴσως τῆς σταφίδος ταύτης ἐγένετο χρῆσις εἴτε πρὸς βρῶσιν, εἴτε πρὸς οἰνοποιῆσιν, ὡς ἐνὸς τῶν εἰδῶν τῆς κοινῆς σταφυλῆς ἄνευ τοῦ διακρίσεως ἐκπαλαι οὔτε δύναται νὰ ὑποτεθῆ ὅτι τοιαύτην σταφίδα ὠρισμένως καὶ οὐχὶ τὴν ξηρὰν κοινὴν σταφυλὴν ὑπονοεῖ ἡ παρὰ Θεοκρίτῳ (Ὀκριστ. στ. 9.) ἀπάντησις τῆς Κόρης:

«ἡ σταφυλὶς σταφίς ἐστ', οὐδὲ ρόδον αἶον ὀλεῖται» πρὸς τὸν θέλοντα ν' ἀποπλανήσῃ αὐτὴν ποιμένα Δάφνιν, εἰπόντα πρὸς τὴν παρθένον:

«μὴ καυχῶ τάχα γάρ σε παρέργεται ὡς ὄναρ

ἡβη». Ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς ἀπορίας τοῦ Ἀριστοτέλους: «διατί τῶν τε μύρτων ἐλάττω ἀπυρηνότερα ἐστὶ καὶ ἐν τοῖς φοίνιξι καὶ ἐπὶ τῶν βοτρυῶν», οὐδεὶς δύναται ἀναμφηρίστως νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὁ Σταγειρίτης Φιλόσοφος, γράφων τὰ ἀνωτέρω, εἶχεν ὑπ' ὄψει διακεκριμένως τὴν ἡμετέραν Κορινθιακὴν σταφίδα. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις συγγραφεῦσι Βιργιλίῳ (Arg. min. 2.93), Κολουμέλλᾳ (312) καὶ Πλινίῳ (14.4) γίνεται μνεῖα λεπτόρραγος τινος (leptorax) τρυφερᾶς σταφυλῆς παραγομένης ἐν Ἀργεῖ· πλὴν ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ τοῦ Πλινίου, «uva passa, quam astaphida vocant» καὶ παρὰ τοῖς Βιργιλίῳ καὶ Κολουμέλλᾳ ἐπίσης, δὲν προκύπτει ἀνεκδοκίως ἂν πρόκειται κατηγορηματικῶς περὶ τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ἢ ἄλλης τινὸς κοινῆς σταφυλῆς λεπτόρραγος ἐπίσης.

Ἡ παράγουσα τὴν ἡμετέραν Κορινθιακὴν σταφίδα ἀμπέλος, ἦν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν vitis corinthia sive apyrena, πρῶτος ἐγνώρισεν εἰς τὴν Ἐπιστήμην ὁ διάσημος Γάλλος Βοτανικὸς τοῦ 19ου αἰῶνος Bauhin ὡς ἀποτελοῦσαν παραλλαγὴν τῆς κοινῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου, vitis vinifera, φέεται καὶ εὐδοκιμεῖ, κατὰ παράδοξον τῆς φύσεως οἰκονομίαν, ἀποκλειστικῶς ἐν Ἑλλάδι, καὶ δὴ ἐν στενωτάτοις ὄρισις, περὶ τὴν βόρειον ἀπὸ Κορίνθου μέχρι Πατρῶν ἀκτὴν τῆς Πελοποννήσου, καὶ τοῖς ἐναντι Αἰτωλικῶς διαμερίσμασι τῆς Ναυπακτίας καὶ Μεσολογγίου, οὐχ ἦττον δὲ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς παρακτίους ζώνας τῆς Χερσονήσου τοῦ Πέλοπος, τὴν Ἀργολίδα, τὴν πεδινὴν Λακωνίαν, τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Τριφυλίαν, τὴν Ἠλιδα καὶ τὰς προσπιπτούσας αὐτῇ Ἰονίους νήσους Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην.

Τὸ κλημὰ τῆς σταφιδάκμηλου εἶναι λίαν ζηλότυπον καὶ δυσάγωγον, δὲν εὐδοκιμεῖ δ', ὡς εἴρηται, ἢ εἰς περιορισμένους παραλίους ζώνας ὑπὸ τῆς θαλασσίας αὔρας δροσιζομένης· καὶ εἰ μὲν ἐπιδεικτικὸν μεταφυτεύσεως καὶ ἀλλαγῆς, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀντίποδα Καλλιφορνίαν, ὅπου περίπου φέονται καὶ αἱ κοινὰ ἄμπελοι· πλὴν ἐκπατριζόμενον ταχέως ἐκφυλίζεται, ἀπόλλυσι τὰς ἐξαιρετικὰς αὐτοῦ ιδιότητας, τὴν ἰδιάζουσαν τοῦ καρποῦ αὐτοῦ γεῦσιν καὶ ἄρωμα, παύει

νὰ παράγῃ τοὺς πολυτίμους λεπτοὺς καὶ κυανοὺς ἐξ ὑπομελαίνων ἀπυρηνῶν ραγῶν βότρυς, μεταβλλόμενον ἐν βραχεῖ χρόνῳ εἰς συνήθη ἀμπέλον. Καὶ, ἐνῷ εἰς μεγίστην ἔκτασιν κατ' ἀμφοτέρω τὰ ἡμισφαίρια εἶναι τοσοῦτον εὐρέως διαδεδομένη ἡ κοινὴ ἀμπέλος, ἡ Κορινθιακὴ σταφιδάμπελος πανταχοῦ ἄλλοθι πλὴν τῆς Ἑλλάδος ἀποβλίνει ἄγνωστος· καὶ μόνον εἰς τὰς παρὰ τὴν Σικελίαν Λιπαρτίας νήσους παρατηρεῖται παραγόμενον ἐν μικρῷ παρόμοιόν τι προϊόν.

Ἡ Κορινθιακὴ σταφίς, ἡ ἀγίγαρτος αὕτη ἀγρία σταφυλὴ, εἶναι προφανῶς ἰθαγενὲς προϊόν τῆς Ἀρχαίας παραλίης τῆς Πελοποννήσου, τῆς Αἰγιαλείας· πᾶσα δὲ ἐναντία περὶ τῆς ἄλλοθεν καταγωγῆς αὐτῆς ἐκδοχὴ ἀποβαίνει ἀθαιρέτος καὶ φαντασιώδης. Ὁ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, λήγοντος τοῦ 19ου αἰῶνος, διατελέσας εἰς διαφόρους πόλεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους Πρόξενος τῆς Γαλλίας F. Beaujour ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (Tableau ce commerce de la Grèce), κατ' ἐπιστολὴν γραφεῖσιν ἐκ Κορίνθου ἐν μηνί Ἀπριλίῳ τοῦ 1797, ὑποστηρίζει, χωρὶς καὶ νὰ μνημονεύῃ καὶ τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ἠρύσατο τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἡ Κορινθιακὴ σταφίς (uva passa minima ἢ passula Gorinthiaca) μετεφυτεύθη εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἐκ τῆς νήσου Νάξου περὶ τὸ ἔτος 1580, ἢ καὶ πρότερον κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν. Τὴν αὐτὴν περίπτω γνῶμην ἔσχε καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Σικελὸς Ἐκθέριος Scrofani, περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἔτη 1795—1795· κατ' αὐτὸν ἡ Κορινθιακὴ σταφίς, οὐδόλως μνημονευομένη πρὸ τοῦ ἔτους 1600 (1), προῆλθεν ἐκ Νάξου, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς καλλιέργειας αὐτῆς ἤρξατο κυρίως ἀπὸ τῆς τελευταίας Ἐνετοκρατίας τῆς Πελοποννήσου, 1686—1715. (Xavier Scrofani Sicilien. Voyage en Grèce fait en 1794—1795, τόμ. I'. σ. 126). Πλὴν αὐτὰ ταῦτα τὰ πράγματα ἐλέγχουσιν ὡς πεπλανημένα καὶ ἀνυποστάτους τὰς ἀθαιρέτους ταύτας θεωρίας. Καὶ πρῶτον τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ἐν Πελοποννήσῳ μνεῖα γίνεται πολὺ πρὸ τοῦ 16ου αἰῶνος, ὡς κατωτέρω ρηθῆσεται· ἐν

την ήσω δ' άλλως τε Νάξω, ήτις φέρεταιώς κοιτίς αὐτῆς, οὔτε νῦν φύεται οὐδαμοῦ Κορινθιακῆ σταφίς, οὔτε κρατεῖ που παράδοσις περὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ κλήματος αὐτῆς ἐν παλαιότεροις χρόνοις· ἴσως μάλιστα οὐδ' εὐδοκίμει καὶ ἐν τῇ άλλως τε εὐφύρῳ ταύτῃ νήσῳ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἢ καλλιέργεια τοῦ προνομίου τοῦ γένους τῆς ἀμπέλου, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ προσωνομία «τῆς Κορινθιακῆς» (Currants), δι' ἧς εἰδικῶς χαρακτηρίζουσι τὴν ἡμετέραν λεπτόρραγα σταφίδα οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐκτιμῆσαντες τὰ ποικίλα αὐτῆς προσόντα Ἀγγλοσαξωνικοὶ λαοὶ, ὀφείλεται εἰς τὸν τόπον τῆς προελεύσεως τοῦ προϊόντος, τὴν παραλίαν τῶν Πατρῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποκλειστικῶς ἐξήγετο ἔκπαλαι εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, καὶ ἥτις, ἀποτελοῦσα τὴν κεφαλὴν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τούτου τὸ ὄνομα ἔφερε παρὰ τοῖς ναυτιλαγομένοις καὶ τοῖς Γεωγράφοις τοῦ Μέσου Αἰῶνος. Ἀπ' αὐτῶν τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐφραγκοκρατεῖτο ἡ Πελοπόννησος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀπὸ τῆς ἸΔης ἐκκτονταετηρίδος ἢ Κορινθιακῆ σταφίς ἐκ τῆς παραλίας τῶν Πατρῶν ἀποκλειστικῶς μετεφέρετο εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους, τὴν βύρειον Γερμανίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν δι' Ἑνετικῶν πλοίων ἰδίως καὶ ὑπὸ Ἑνετῶν ἐμπόρων, οἵτινες καὶ τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν μετρικὸν σύστημα τῆς Ἑνετικῆς λίτρας καθιέρωσαν ἔκπαλαι, καὶ τὸ τίμημα, ἀρχικῶς μὲν εἰς τὸ πάτριον νόμισμα, τὸ Ἑνετικὸν Τζεκίνιον, καὶ βραδύτερον εἰς τὸ ἐπικρατήσαν διεθνὲς ἀνταλλακτικὸν νόμισμα τὸ Ἰσπανικὸν δίστηλον, ἢ κοινῶς τάλληρον Κολλονάτον ἐκανόνισαν ἔκτοτε (W. Leyd. Histoire du commerce du Levant en moyen âge. Τόμ. 6' Suppl. II σ. 727). Ὅθεν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ εἰσηγηταὶ τῆς χρήσεως τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος εἰς τὴν δυσμικὴν Εὐρώπην καὶ δὴ τὴν βύρειον εἰνε αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Π' αἰῶνος δυναστεύσαντες τῆς Πελοποννήσου, Φράγκοι, ἔθλα καὶ ἐγνώρισαν τὰς ἐξαιρετικὰς ιδιότητας αὐτῆς.

***

Μεσοῦντος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τὸ πρῶτον γίνεται εἰδικὴ μνεῖα τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἐμπόρου Περγολέτη ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔ-

τος 1340 ἐκδοθείσῃ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγραφῇ «Pratica della mercantura,» ἐν ἣ δύο φέρονται ἐξαγωγικοὶ λιμένες τοῦ προϊόντος τούτου. Ἡ Γλαρέντζα (Κιζιρέντζα) καὶ ἡ Κόρινθος· ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι εἰς τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων λιμένων τῆς Πελοποννήσου χώραν παρήγετο τότε ἡ Κορινθιακῆ σταφίς. Καὶ ὅτε βραδύτερον ὁ Κύριος τῆς Καστελλανίας Κορίνθου καὶ Βαρῶνος Βοστίτζης Φλωρεντίνος Νέριος Ἀκκιαγιόλης (Acciajoli), καταλύσας ἐν ἔτει 1387 τὸ κράτος τῶν Καταλάνων ἐν Ἀθήναις καὶ κατασχὼν τὸ Ἄργος διὰ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ αὐτοῦ Θεοδώρου Πακλιολόγου, ἠπειλεῖ καὶ τὸ Ναύπλιον, ἢ θαλασσοκράτωρ Ἑνετία, εἰς ἣν εἶγε παρὰχωρηθεῖ ἄρτι ἢ κτήσις τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ Ἄργους παρὰ τῆς τελευταίας ἀπογόνου τῶν Φράγκων αὐτῶν κυριάρχων Μαρίας d' Engien, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τὸν αὐθάδη διεκδικητὴν εἰς ὑποχώρησιν, ὑπέβαλλεν εἰς θαλάσσιον ἀποκλεισμὸν ὁλόκληρον τὴν Πελοποννησιακὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἀπαγορεύσασα δι' ἐπισήμου Διακηρύξεως αὐτῆς πᾶσαν πρὸς τὰς κτήσεις τοῦ Νερίου ἐμπορεῖαν καὶ συναλλαγὴν, ἐξαιρέτως δὲ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν σύκων καὶ τῆς ξηρᾶς σταφίδος, τῶν παραγομένων εἰς τὰς χώρας τοῦ Νερίου» (Ficusneque uva passa, quae nascatur in terris Nerii). Τὰ προϊόντα ταῦτα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἀποκτώμενα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπὸ Ἰταλῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ Ἑνετῶν ἐμπόρων ἐπ' ἀνταλλαγῇ βιοτεχνημάτων ἢ άλλων προϊόντων καὶ ἰδίως σίτου, ἀπεστέλλοντο ὑπὸ διαμετακόμισιν εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς Ἑνετίας, προωρισμένα διὰ τὰς βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἔθλα ἀρχῆθεν κατ' ἐξοχὴν κατηναλίσκοντο.

Εἰς τὰ Μεσαιωνικὰ Χρονικὰ τῶν Φραγκισκανῶν Μοναχῶν, τῶν Ἐλασσόνων (Frères mineurs) τοῦ Λουκᾶ Badding περιλαμβάνεται πολυτίμος ἐκθεσις τοῦ Καρδινάλιου Νικηνοῦ πρὸς τὸν Αἰδεσιμώτατον Μοναχὸν P. F. Jacques de la Marche, Ἡγούμενον τοῦ Τάγματος, ἀφορῶσα τὴν μεσοῦντος τοῦ ΙΕου αἰῶνος, μετὰ τὴν πρώτην εἰσβολὴν τῶν Τούρκων, κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου: «Ἐπάρχει ἐν Ἑλλάδι», γράφει ὁ Σεβασμιώτατος Νικηνος, «μεγάλῃ τισ Ἐπαρχία, κοινῶς καλουμένη Μωρέας,

ἔχουσα περίμετρον 800 μιλίων. Ἡ χώρα αὕτη κέκτηται ἔδαφος πλούσιον καὶ λίαν γόνιμον, ἠπαρέχον διαψιλῶς πάντα τὰ εἶδη, οὐ μόνον τὰ ἀπολύτως χρήσιμα εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἄλλα προϊόντα, ἐξυπηρετοῦντα τὴν εὐζωίαν καὶ τὴν εὐμάρειαν αὐτοῦ· ἄρτος, οἶνος, κρέας, σταφυλαὶ ξηραὶ (de l' uva passa), Κορινθιακῆ σταφίς, βαφικὰ ἔλαια, τὰ πάντα ἐνταῦθα εὐρηναὶ ἐν ἀφθονίᾳ. Ἀντὶ ἐνός Δουκάτου (11—12 φράγκων) δύναται τις νὰ ἀποκτήσῃ δύο κοιλὰ (stiers) δημοτικῶν κερπῶν, ζυγίζονται 140 λίτρας (50 περίπου ῥοκάδας)· ὁ οἶνος πωλεῖται εἰς εὐτελεστέρας ἔτι τιμὰς. Ὅκτὼ παχέα πρόβατα τιμῶνται ἀντὶ ἐνός δουκάτου· ἡ βρώμη καὶ ἡ φορβὴ εἰσὶν ἐπίσης, ἀφθονοί, εἰς τρόπον ὥστε ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς κτηνοτροφίας ἡ χώρα αὕτη δύναται νὰ συντηρήσῃ ἀνέτως καὶ ἀνευ τινὸς στενοχωρίας ὁ 50.000 ἵππους περίπου. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος (τῷ 1458) ὀγδοηκοντακισχίλιοι ποῦρκοι ἰππεῖς μετὰ πολυαρίθμου πεζικῆς στρατιᾶς καὶ πληθῆος φορτηγῶν ἀμαξῶν εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ παρέμειναν, διαψιλῶς ὀδικιῶμενοι, περὶ τοὺς πέντε μῆνας, χωρὶς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν αἰχμαλῖαι τῶν διαφόρων ὀνίων νὰ ὑπερτιμηθῶσι τὸ πρᾶκον τοσοῦτον· πλούσιαι εἰς τὸν τόπον τούτον εἰνε αἱ πηγαὶ τῶν διαφόρων προϊόντων.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1540 διὰ Συνθήκης παράδοσιν πρὸς τὸν Σουλτάνον τῶν Ὀθωμανικῶν Σουλειμάν τὸν Αἰὼν καὶ τῶν τελευταίων ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεων αὐτῆς ἡ Ἑνετία, ὅπως διατηρήσῃ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τὴν ἐμπορείαν τῆς σταφίδος, ἐνίσχυσε τὴν μεταφύτευσιν τοῦ προνομίου τοῦ γένους τῆς ἀμπέλου εἰς τὰς ἐγγύς Ἑνετοκρατούμενας Ἰονίους νήσους, Ζάκυνθον, Κεφκαλληνίαν καὶ Ἰθάκην, εἰς τὰς ὁποίας ἐνετοπίσθη ἔκτοτε καὶ ἠθροαίμνησεν ἡ καλλιέργεια τοῦ πολυτίμου τούτου προϊόντος. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος φέρεται ἐκ παραδόσεως ὅτι μετεφυτεύθη τὸ πρῶτον ἐκ τῆς Ἀχαικῆς παραλίας ἢ σταφίς εἰς τὴν ἐγγυτέραν Ζάκυνθον, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Λιανορῶγι, Τσιμπίμπο, ἢ Πάσσουλι τσελέντε·

ἐκ ταύτης δὲ μετεδόθη βραδύτερον καὶ εἰς τὴν Κεφκαλληνίαν καὶ Ἰθάκην.

Ἡ καλλιέργεια τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεπτύχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἐπὶ βλάβῃ τῶν λοιπῶν προϊόντων καὶ ἰδίως τῶν δημοτικῶν κερπῶν, ὥστε ταχέως προεκάλεσε τὴν πρόνοιαν τῶν Ἑνετικῶν ἀρχῶν, οἵτινες, ὅπως θέσωσι φραγμὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἀπότομον ἀνάπτυξιν, προέβησαν λήγοντος τοῦ ΙΓου αἰῶνος, εἰς τὴν ἐπιβολὴν βραδίων φόρων κατὰ τὴν ἐμφύτευσιν τῶν σταφυδαμπέλων καὶ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ προϊόντος αὐτῶν· ἐν ἔτει δὲ 1585 οἱ Ἑνετοὶ Προβλεπταὶ Γρίττης καὶ Γαρτζῶνης ἔλαβον καὶ μισκώτερα μέτρα, διατάξαντες τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους γενομένων ἐμφυτεύσεων.

Ἡ τιμὴ τῆς σταφίδος ἀνήρχετο ἐν ἔτει 1555 εἰς 13 Δουκάτα ἢ φράγκα 143—156 κατὰ χιλιάδα ἐνετικῶν λιτρῶν, τῷ 1584 εἰς Δουκάτα 16—18, ἢ φράγκα 176—216, καὶ ποτε ἀνῆλθε μέχρι 36—40 Δουκάτων ἢ φρ. 396—480· πλὴν βραδύτερον, ἔνεκεν ὑπερπαραγωγῆς ἀνωτέρας τῆς ζητήσεως, ἡ τιμὴ τοῦ χιλιολίτρου κατήλθεν εἰς 10 Δουκάτα, ἢ φράγκα 110—120, μάλιστα καλύπτοντα τὰ ἐξοδα τῆς παραγωγῆς καὶ τοὺς δημοσίους φόρους.

Ἀγγλος περιηγητῆς, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ζάκυνθον ἐν ἔτει 1610, γράφει ὅτι τὸ κύριον προϊόν τῆς Νήσου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦν ἡ σταφίς, ἐξαγομένη εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ὀλλανδίαν. Οἱ Spon καὶ Wheller βραδύτερον, τῷ 1675, ἐπικυροῦσι τὴν ὑπὸ τοῦ Βοτέρου ἀρχαιότερον δοθεῖσαν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐπωνυμίαν, χρυσῆν, ἔνεκεν τοῦ χρυσοῦ, ὃν ἀφθόνως εἰσεκρύμιζεν ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος· οὗτοι, ἐπισκεφθέντες κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον καὶ τὴν Τουρκοκρατούμενην Πελοπόννησον, εὗρον λίαν περιορισμένην ἐν Κορινθίᾳ τὴν καλλιέργειαν τῆς σταφίδος, ἧς ἡ ἐμπορεῖα ἀπέβαινε δυσχερῆς ἔνεκα τῶν διατυπώσεων καὶ τῶν δυσχερειῶν, τῶν παρεμβαλλομένων εἰς τὰ πλοῖα κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν φρουρίων Ρίου καὶ Ἀντιρρίου διάπλου· ἐφ' ᾧ καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ σταφίς ἐκαλλιιεργεῖτο μᾶλλον ἐν Αἰγιαλείᾳ καὶ Ναυπάκτῳ, μεταφερομένη δι' ἀγκυρίων εἰς Πάτρας πρὸς ἐξαγωγὴν. Τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν περὶ τῆς ἀνα-

πτύξεως τῆς καλλιεργείας τῆς σταφίδος ἐν Ζακύνθῳ ἔσχε καὶ ὁ Chandler.

Ὅτε βραδύτερον τῷ 1686, ὁ ἐνδοξος τῶν Ἑνετῶν ἀρχιστράτηγος καὶ κατόπιν Δόγης, Φραγκίσκος Μωροζίνης, ὁ ἐπικληθεὶς Πελοποννησιακὸς, ἀνέκτισε τὴν Πελοπόννησον ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων, μεγάλη κατεβλήθη προσπάθεια ἐν τῷ νεοτεύκτῳ Βασιλείῳ τοῦ Μωρέως ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν Προβλεπτῶν τῆς Χώρας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς καλλιεργείας τῆς σταφίδος, τοῦ πολυτίμου τούτου προϊόντος, ὅπερ κατὰ σύγχρονον Ἑνετικὴν παροιμίαν «εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ Δόγη τῆς Ἑνετίας, ἔδιδε τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν γραῖαν »καθίστα νέαν».

«L' uva passa gha la forza del Doge di Venezia.
«Da la vita, da la morte, putela fa la vecchia.»

Ἡ μετ' ὀλίγῃ ἔτη, τῷ 1715, δευτέρα Τουρκικὴ κατὰκτησις τῆς Πελοποννήσου περιώρισε καὶ πάλιν τὴν ἐν αὐτῇ καλλιέργειαν τῆς σταφίδος καὶ ἐνίσχυσεν αὐτὴν εἰς τὰς Ἑνετοκρατουμένους Ἰονίους Νήσους· ἰδίᾳ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀλβανικῆς ἐπικρατήσεως (1770—1779) καὶ τῆς κατόπιν ἐνσηψάσης φοβερᾶς πκνώλους, ἐξ ὧν δεινῶν μικροῦ δεῖν νὰ ἐξλειφθῇ τέλειον ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Χερσονήσου. Εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦτον τῆς καλλιεργείας τῆς σταφίδος ἐν Πελοποννήσῳ οὐ μικρὸν συνετέλεσαν καὶ οἱ Ἑνετοὶ δυνάσται τῶν Ἰονίων νήσων, πᾶσαν καταβάλλοντες προσπάθειαν καὶ πᾶν παρεμβάλλοντες πρόσκομμα εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ προϊόντος ἐπ' ὀφελείᾳ τῶν Ἰονίων ὑπηκόων αὐτῶν. Ὁ τελευταῖος Προβλεπτής τῆς Ζακύνθου κατὰ τὸ ἔτος 1797 ἐν τῇ πρὸς τὸν Δόγην τῆς Ἑνετίας ἐπισήμῳ αὐτοῦ Ἐκθέσει γράφει ὅτι τὸ προϊόν τῆς σταφίδος ἀπετέλει ἄληθες μεταλλεῖον διὰ τὰς νήσους Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην, καὶ ἐν μέρει διὰ τὸν Μωρέαν, ἔνθα ὅμως οἱ Τούρκοι δυνάσται δὲν ἐξετίμησαν δεόντως τὸν πολυτίμον τοῦτον θησαυρόν.

Κατὰ τὸν Ἀγγελοῦ Ροζαλέμ, Γενικὸν Πρό-

ξενον τῆς Ἑνετίας ἐν Πάτραις, τῷ 1775 παρήχθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Πατρῶν περὶ τὰ τρία ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν σταφίδος καὶ ἐπωλήθησαν ἀντὶ 55 Γροσίων, ἧτοι 100 περίπου φράγκων κατὰ χιλιόλιτρον, (τοῦ Γροσίου ἰσοδυναμοῦντος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πρὸς φραγ. 1,80), ἀποσταλέντα εἰς Ὀλλανδίαν. Καθ' ἑτέραν Ἐκθέσιν τοῦ αὐτοῦ Ἑνετοῦ Προξένου, ἡ ὅλη παραγωγή τῆς σταφίδος τῷ 1782 ἐν τε τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τῇ ἔνκντι Χέρσῳ Ἑλλάδι ἀνήλθεν εἰς ὀκτὼ ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν.

Καθ' ὅλην τὴν ἸΗην ἑκατονταετηρίδα ἡ τιμὴ τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος κατὰ χιλιόλιτρον ἐστρέφεται περὶ τὰ 8—14 Τσεκίνια, ἡ φρ. 96—168· καὶ μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1735—1736, ἐνεκεν ἐκτάκτου ὑπερπαραγωγῆς καὶ παντελοῦς ἐλλείψεως ζητήσεως, ἡ τιμὴ κατήλθε μέχρι 2 Τσεκινίων, ἡ φραγ. 24. Τῷ 1802 ἐπωλήθη σταφίς πρὸς 22 Τσεκίνια, ἡ φραγ. 264 κατὰ χιλιόλιτρον· τῷ δὲ 1811, ὅτε ἤρξατο καθιερωμένη μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἑνετικοῦ κράτους ἡ εἰς Ἰσπανικὰ δίστηλα (ἰσοδυναμοῦντα πρὸς φρ. 5,50 ἕκαστον) τιμὴ τοῦ προϊόντος, ἐπωλήθη σταφίς πρὸς τάλληρα 16—22 3/4 κατὰ χιλιόλιτρον, βραδύτερον δὲ, κατὰ τινὰ ἐνιαυτὸν, ἡ τιμὴ ἀνήλθε καὶ μέχρις 72 1/2 ταλλήρων.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετοκρατίας ἐν ταῖς Ἰονίους Νήσους καὶ τὴν διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Καμπο-Φόρμιο κατάληψιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐν ἔτει 1797—1798, ὁ ἐκείσε ἀποσταλείς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος Γάλλος Ἐπίτροπος Rulhière ἐν Ὑπομνήματι αὐτοῦ πρὸς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν (Essai sur les isles de Zant e.t.c.) ἐκτίθησιν ὅτι τὸ Ἑνετικὸν Ταμεῖον εἰσέπραττον ἄρτι ἐξ ἐξαγωγικῶν δασμῶν τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος τῆς νήσου Ζακύνθου τάλληρα 42.000 ἡ φραγ. 231.000 ἑτησίως. Ἡ τιμὴ τοῦ προϊόντος κατὰ χιλιόλιτρον ἀνήρχετο πρὸ μὲν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τάλληρα 25—30, κατὰ δὲ τὴν μετ' αὐτὴν διάρκειαν τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ κατήλθεν εἰς 13—14. Ἐκ τῶν ἐπισήμων πινάκων τῆς φορολογίας, ἧτις διὰ μὲν τὰς ἰδιοκτησίας τῶν Ἑλλήνων παραγωγῶν ὠρίζετο εἰς 15

τάλληρα κατὰ χιλιόλιτρον, διὰ δὲ τὰς τῶν Ἑνετῶν εἰς τάλ. 13, προέκυπτεν ὅτι ἡ ἐτησίᾳ παραγωγή τῆς Νήσου Ζακύνθου κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς Ἑνετοκρατίας δὲν ὑπερέβηκε τὰ τρία ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν.

Ὁ προμνησθεὶς Σικελὸς περιηγητὴς Ξεχέριος

Παραγωγή τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ἐν ἔτει 1794.

Διαμερίσματα	Λίτραι Ἑνετικαί	Τιμὴ κατὰ χιλιόλ.	Ὀλικὴ τιμὴ
Ἰθάκη	350.000	Τσεκίνια 12	Τζεκ. 4.200 ἡ φρ. 50.400
Κεφαλληνία	4.200.000	» 11	» 46.200 » 554.400
Ζάκυνθος	8 100.000	» 13	» 105.300 » 1.263.600
Πελοπόννησος	6.000.000	Γροσίαι 80	Γροσ. 480.000 » 912.000
Ὀλ. παραγωγή	18.650.000		Ἐν ὄλῳ φρ. 2.780.400

ΣΗΜ. Τὸ ἐνετικὸν Τσεκίνιον, Zecchino ἡ Sequi, ἦν νόμισμα χρυσοῦν 22 λιβρών, ἀντιστοιχοῦν πρὸς φραγ. 12 ἡ Γρόσια 7 περίπου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, καθ' ἣν ἡ τιμὴ τοῦ Γροσίου ἀντιστοιχεῖ πρὸς φρ. 1,90. Ἡ δὲ ἐνετικὴ λίτρα ἦν ἴση πρὸς 150 δράμια, ἡ 0,48 τοῦ Γαλλικοῦ λίτρου.

Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ, κατὰ τὸν ἀνωτέρω πινάκα, παραγομένη Κορινθιακὴ σταφίς ἐκ λιτρῶν 6.000.000 ἐξήχετο ἐκ τῶν ἐπομένων λιμένων ἧτοι ἐκ Πατρῶν λιτρ. 3.600.000, ἐκ Βοστίτζης (Αἰγίου) λίτρ. 900.000, αἱ δὲ ὑπολειπόμεναι λίτρ. 1.500.000 ἐκ τῶν παραλίων Γλαρέντζης (Κυλλήνης), Δικιοφοῦ, Ἀκράτας, Εὐλοκάστρου καὶ Κορίνθου ἀνὰ λίτρας 300.000 περίπου. Ἀπασα ἡ, ὡς εἴρηται, ἐκ λιτρῶν 18.670.000 παραγωγή ἀπεστάλη δι' ἐμπορικῶν πλοίων, χωρητικότητος 300.000 περίπου ἐνετικῶν λιτρῶν ἕκαστον, εἰς Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Τεργέστην, Λιβύριον καὶ Γενόβαν.

Κατὰ τὴν σύγχρονον περίπου μαρτυρίαν τοῦ Γάλλου Α. L. Castellan μετὰ τριετίαν, τῷ 1797, ἐπισκεφθέντος τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἡ παραγωγή τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ἐν μόνῃ τῇ νήσῳ Ζακύνθῳ, ἥς, ὡς εἴρηται, ἦν τὸ κύριον προϊόν, ἀνήρχετο ἐτησίως εἰς 7—15 ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν· ἀπετέλει δὲ τὸ φορτίον 15—20 ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα μετέφερον τὸ προϊόν, τοῦτο εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ὀλλανδίαν, ἔνθα μέγιστη ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ πρὸς κερυκαίαν ἐδεσμάτων (Α. L. Castellan. Lettres sur la Morée e.t.c. Τομ. 1^ο Let. LX σελ. 303). Ὡς γνωστὸν ἡ χρῆσις τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος παρὰ ταῖς Ἀγγλοσαξωνικαῖς φυ-

Scrofani ἐπισκεφθεὶς τὴν Πελοπόννησον ἐν ἔτει 1794—1795, μετὰ τὴν τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῆς πκνώλους πκνωλεθρίαν, καθορίζει τὴν σύγχρονον ἐτησίαν παραγωγὴν τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος καθ' ὅλα τὰ σταφιδοφόρα διαμερίσματα εἰς λίτρας ἐνετικὰς 18,650,000, ὧν τὸ ὄλικόν τιμῆμα ἀνήρχετο εἰς 2.780.400 φράγκα κατὰ τὸν ἐπόμενον πινάκα.

καὶς περιωρίζετο ἔκπιλαι πρὸς βρώσιν καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐθνικῶν αὐταῖς Puddings καὶ Cakes. Ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς Εὐρώπης ἡ χρῆσις τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ἀπέβηκεν ἀνεξίτητος λόγου· οὕτως κατὰ τὸν προμνησθέντα F. Beaujour, λήγοντος τοῦ ΙΗου αἰῶνος, ἡ σταφίς ἐν Γαλλίᾳ ἐπωλεῖτο εἰς τὰ φαρμακεῖα, ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἐχρησίμευεν ὡς ἄρτυμα ὠρισμένων φαγητῶν.

Ὁ Γάλλος Πρόξενος Πουκεβίλλ, περιελθὼν μετὰ ταῦτα δις τὴν Πελοπόννησον, ἀναβιβάζει τὴν ἐν ἔτει 1814 ὄλικὴν παραγωγὴν τῆς σταφίδος τῶν Ἐπαρχιῶν Πατρῶν, Αἰγιαλείας, Καλαβρύτων καὶ Κορινθίας, ἐν αἷς, πλὴν τῶν Ἰονίων νήσων, περιωρίζετο τότε ἡ καλλιέργεια αὐτῆς, εἰς λίτρας ἐνετικὰς 8,900.000, τὸ δὲ ἐκ τούτων ἔσσοδον εἰς Γρόσια 1.217.000, ἀντιστοιχοῦντα, κατὰ τὴν σύγχρονον ἀξίαν τοῦ Γροσίου, εἰς ἴσην ποσότητα φράγκων, ὡς ὁ ἐπόμενος πινάξ,

Παραγωγή τῆς Κορινθιακῆς Σταφίδος ἐν Πελοποννήσῳ τῷ 1814

ΕΠΑΡΧΙΑΙ	ΠΑΡΑΓ. ΕΙΣ Α. ΕΝ.	ΤΙΜΗ ΧΙΛΙΟΛ.	ΕΙΣ ΓΡΟΣΙΑ
Πατρῶν	6.000.000	πρὸς Γρ. 140	840.000
Αἰγιαλείας καὶ Καλαβρύτων	2.300.000	» » 130	286.000
Κορινθίας	700.000	» » 130	91.000
Ὀλικὴ παρ. Α. ἐν. τ.	8.900.000	Ὀλ. τ. εἰς Γρ.	1.217.000

ΣΗΜ. Τὸ τουρκικὸν Γρόσιον κατὰ τὴν περίοδον

» γράφει πρό 60ετίας ὁ ληξὸς περιώνυμος Ἐδμόνδος Ἄμπου ἐν τῇ Συγχρόνῳ Ἑλλάδι, «περιρρίζονται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἀγγλίας, ἐπομένως ἀναλόγως πρὸς τὴν δέον νὰ κανονίζηται καὶ ἡ παραγωγή. Ἡ πείρα κατέδειξεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ προϊόντος τούτου βραίνει κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς καταναλώσεως προσφερομένου ποσοῦ ὅθεν ὅσον μείζων ποσότης σταφίδος παράγεται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ τιμὴ αὐτῆς ἐκπίπτει. Ἡ καλλιέργεια τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1841—1851) ἀνεπτύχθη καταπληκτικῶς· αἰτίαι δὲ ἡ Ἑλλάς καλλιεργεῖ ἡδὴ σταφιδαμπέλους τετραπλασίας περίπου πέντασσεως ἢ πρὸ δέκα ἐτῶν, ἐν τούτοις τὸ εἰσοκομιζόμενον ἐκ τοῦ προϊόντος τούτου ἀντίτιμον μόνον ἀνέρχεται εἰς τὸ διπλάσιον. Εἰς τὸ Κράτος ἐπομένως ἐπιβάλλεται νὰ ἐνθαρρύνῃ πᾶσαν ἄλλην καλλιέργειαν ἢ τὴν τῆς σταφίδος, μετεργάμενη πᾶν μέσον περιστολῆς τῆς πρὸς τὴν ἐπιδύσεως τῶν κτηματιῶν, οἵτινες, ἀποπλανώμενοι ἐκ τῆς προσδοκίας μυθωδῶν κερδῶν, δανείζονται ὅπως ἀγοράσωσι γῆν, δανείζονται ὅπως φυτεύσωσι σταφιδαμπέλους, δανείζονται ὅπως συκομίσωσι τὰ προϊόντα αὐτῶν, ἐπὶ τόκῳ 15 καὶ 20 τοῖς 100, καὶ τέλος μετὰ τίσους κήπους καὶ θυσίας οὐδὲν ἄλλο ἐπιτυγχάνουσιν ἢ νὰ ὑποτιμῶσι τὸ προϊόν αὐτῶν εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Λονδίνου».

Ἡ κατὰ τὰ ἀμέσως ἐπόμενα ἔτη, 1852—1855, ἐνσκήψασθαι εἰς τὰς σταφιδαμπέλους ὀλεθρία νόσος τοῦ μύκητος, ἣτις περιώρισε τὴν παραγωγὴν τῆς σταφίδος εἰς τὸ τέταρτον, ἀνεκοψε συγχρόνως καὶ τὴν ἀκατάσχετον μανίαν τῶν κτηματιῶν εἰς τὴν ἐμφύτευσιν σταφιδῶν, ἐξαπλωθέντων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ εἰς τὰς τῶν σιτοφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἡλιδος, Τριφυλλίας, Ὀλυμπίας, Μεσσηνίας καὶ Ἀργολίδος· πλὴν, ἄμω ὡς τὸ ὠίδιον τοῦ μύκητος κατεπολεμήθη ἀποτελεσματικῶς διὰ τῆς θειώσεως, ἐπανελήφθη καὶ αὖθις ἡ πρὸς ἐμφύτευσιν σταφιδαμπέλων σπουδὴ τῶν κτηματιῶν ἐν ἧττονί πως μέτρῳ, παρακολουθοῦσα ἡδὴ ὁπωσδήποτε τὴν πρὸσδον τῆς καταναλώσεως.

Οὕτω μετὰ παρέλευσιν καὶ ἑτέρας εἰκο-

σχετίας, τῷ 1870, ἡ καλλιεργούμενη ἔκτασις, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἰονίων Νήσων, αἵτινες ἐν τῷ μεταξύ ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, δὲν ὑπερέβη τὰ 300.000 στρέμματα, ὧν ἡ ἐτησίαι ἀπόδοσις μόνον ἀνῆρχετο εἰς 115.000.000 ἐνετ. λίτρας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἀρχεταὶ νέα περίοδος ἀκατασχέτου ἀναπτύξεως, τῆς σταφιδοφυτείας. Ἡ κατόπιν τοῦ ἐπιψηφισθέντος Νόμου περὶ διαθήσεως τῆς ἐθνικῆς γῆς παρεχόμενη εὐκαλίαν πρὸς τὴν ἀπόκτησιν προσφόρων γαιῶν, ἢ βραδύτερον πρόθυμος παροχὴ γεωργικῶν δανείων εἰς τοὺς σταφιδοκτήμονας παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ ἡ ἐκ τῆς φυλλοζήρας καταστροφή τῶν ἀμπελώνων τῆς Γαλλίας, ἣτις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878 μεγάλην ἠνέωξε ἐκεῖσε ἀγορὰν καταναλώσεως τῆς σταφίδος, ὑπῆρξαν αἱ παράγοντες καταπληκτικῆς ἀναπτύξεως τῆς σταφιδοφυτείας, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὴν λήξιν τῆς διαρρυσάσης τρίτης εἰκοσχετίας (1871—1891) ἡ μὲν καλλιεργούμενη ἔκτασις ἀνεβιβάσθη εἰς 700.000 περίπου στρέμματα, ἡ δὲ ἐτησίαι αὐτῶν παραγωγή εἰς ὑπερτριπλάσιας ἐκατομύριας ἐνετικῶν λιτρῶν.

Καὶ, ἐφ' ὅσον ἡ φυλλοζήρα ἐξηκολούθει λυμινούμενη τοὺς Γαλλικοὺς ἀμπελώνους, οὐδεμία, ὡς εἰκόσ, παρετηρεῖτο παρ' ἡμῶν δυσφορία ἐκ τῆς ὑπερπαραγωγῆς· ἡ ἀγορὰ τῆς Γαλλίας, ὅπως καλύψῃ τὰ ἐκ τῆς φυλλοζήρας ἐπιγινόμενα κενὰ εἰς τὴν οἶνοποιαν ἀπερρόφει τὸ τρίτον σχεδὸν τῆς παραγωγῆς τῆς σταφίδος πρὸς συντήρησιν τῆς πελατικῆς αὐτῆς. Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ζήτησις ἔβαινεν ὁσημέρῳ παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξ Ἀγγλίας· κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1889 καὶ ὑπερέβη ταύτην, διότι, ἐνῶ ἡ Γαλλία κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κατηνάλωσε περὶ τὰ 147.000.000 ἐνετικῶν λιτρῶν σταφίδος, ἡ Ἀγγλία περιωρίσθη εἰς 110.000.000. Πλὴν, εὐθὺς ὡς ἤρξατο ἀποκαθισταμένη ἡ εὐεξία τῶν Γαλλικῶν ἀμπελώνων, τὸ δὲ προϊόν αὐτῶν, πολλαπλασιαζόμενον ὁσημέρῳ καὶ ὑπερακοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, εὐρέθη ἀντιμέτωπον πρὸς ἐπικίνδυνον ἀνταγωνιστὴν, τὴν Κορινθιακὴν σταφίδα, ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις, παρὰ πάντα τὰ φιλελληνικὰ αὐτῆς αἰσθημὰτα, ἤχθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιβάλλῃ βραβεῖς εἰσχωρικῶν δασμῶν, οἵτι-

νες, ἀποκλείσαντες σχεδὸν τὴν ἡμετέραν σταφίδα ἐκ τῆς Γαλλικῆς ἀγορᾶς, ἐπήνεγκον περίσσευμα ἐν τῇ παραγωγῇ.

Ἡ Γαλλία, ἣτις, ὡς εἴρηται, ἐξ ἐλαχίστου ποσοῦ πρὸ τοῦ 1878, ἔφθασε νὰ καταναλώσῃ τῷ 1889 λίτρας ἐνετικῆς 147.247.935, περιωρίσθη τῷ 1901 εἰς μόνον λιτ. 2.576.043. Ὁ τοιοῦτος ἀπύτομος ἀποκλεισμός ἐν τῇ Γαλλικῇ ἀγορᾷ ἐπέφερεν, ὡς ἦτον ἐπόμενον, κατακλυσμὸν εἰς τὰς λοιπὰς ἀγορὰς τῆς καταναλώσεως, αἵτινες βεβαίως δὲν ἦτον δυνατόν νὰ χωνεύσωσιν ἀμέσως τοσοῦτον πλεόνασμα. Οὕτε τὰ Puddings ἢ τὰ Cakes τῶν Ἀγγλων, ἐν τοῖς ὁποίοις ἡ Κορινθιακὴ σταφίς ἀποτελεῖ τὴν βάση, οὔτε αἱ διάφοροι ἄλλαι ἀνάγκαι τῶν λοιπῶν. Ἐπιπρατειῶν ἴσχυον νὰ καταναλώσωσι τὴν ἐκ 300.000.000 περίπου ἐνετικῶν λιτρῶν ἐτησίαν παραγωγὴν, ἥς ὑπὲρ τὸ τρίτον ἀπερρόφει ἄρτι ἡ ἀποκλεισθεῖσα Γαλλικὴ ἀγορὰ. Τοιοῦτοτρόπως ἡ τοσοῦτον ἀποτόμως διασκαλευθεῖσα ἰσορροπία μετὰ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως τοῦ προϊόντος δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη ἄλλο ἀποτελεσματὸν ἢ τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν τιμῶν, ὅν πρὸ ἐξηκοσχετίας ὅλης διείδεν ὁ Ἐδμόνδος Ἄμπου καὶ πρὸ ὀγδοηκοσχετίας προέβλεψεν ὁ ζείμνηστος Κυβερνήτης.

Ὁ τοσοῦτον σκαιῶς κυνηριάσας τὴν σύγχρονον αὐτοῦ Ἑλλάδα ἀδυσώπητος Γαλάτης εὐθυμογράφος Ἄμπου παρετήρει τότε, ὅτι «ἐν ἡνίοσος» τῶν σταφιδαμπέλων, ἣτις ἐν ἔτει 1852 κατέστρεψε τὰ δύο τρίτα τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, κατέστρεψε καὶ τὰ κλήματα, ἡ Ἀγγλία ἤθελε στερηθῆ τῆς κυριότηρας τῶν ἀπολαύσεων αὐτῆς, συγχρόνως δὲ καὶ ἡ Ἑλλάς τοῦ σπουδαιοτέρου τοῦ εἰσοδημάτων καθ' ὅσον ἐκ τῶν 80—100 χιλιάδων στρεμμάτων εἰσῆχθησαν τῷ 1849 εἰς τὸν τόπον πλέον τῶν ἐξ ἑκατομυρίων δραχμῶν καθαρῶς ἀγγλικῶν χρυσῶν. «Οἱ Ἕλληνας δὲ,» προσέθετο, «ἔχουσι μείζονα ἀνάγκην χρυσῶ ἢ σταφίδος, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξάγουσι ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν παραγωγὴν αὐτῶν, ἀρκούμενοι εἰς ὀλίγους βότρυς χλωρᾶς σταφίδος, ὅς καταναλίσκουσιν αἱ Ἀθηναίαι, καὶ οἱ εἰς τὰ σκόβλα τῆς ζήρας. Ἀντικείμενον ἄξιον παρατηρήσεως, εὐρίσκει ὁ Ἐδμόνδος Ἄμπου, ὅτι οἱ Ἄγγλοι εἶναι ὁ μόνος λαὸς τῆς ὑψη-

» λίου, ὅστις ὀρέγεται μετὰ πάθους τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος, καὶ ἐν ἡ Γαλλία, ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Ρωσσία κατείχοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πίθου, ἡ καταναλώσει τοῦ προϊόντος τούτου ἦτο ἀπεριόριστος, καὶ ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν σταφίδα αὐτῆς θὰ εὐρίσκε τὴν πηγὴν πύρου ἀνεξαντλήτου. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην νὰ καλλιεργήσῃ ἄλλο προϊόν καὶ σοφώτατα θὰ ἔπραττεν ἂν ἐξήπλου τὰ κλήματα τῆς σταφίδος ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως τῶν γαιῶν τοῦ Βασιλείου.»

Πλὴν καὶ παρ' ἡμῶν δὲν ὑστέρησαν οἱ ἀνεκαθεν τὰ ὀρθὰ συμβουλευόντες· ἀτυχῶς ὅμως τὸ Κράτος, ἀντὶ νὰ λάβῃ τὴν προσήκουσαν πρωτοβουλίαν τῆς ἀνακοπῆς τοῦ κακοῦ, ρυμουλληθέν παρακολουθήσει τοὺς φωνασκοῦς, τοὺς ἴδια τέλη ἐπιδιώκοντες «οἷς ἦδιον τὸ ζῆν ἀτάκτως ἢ σωφρόνως», καὶ διὰ τῶν ἀτυχῶν μέτρων, ἀτινα κατ' ὑπαγόρευσιν αὐτῶν ἐπανελλημμένως ἐνομοθέτησεν, ἐδημιούργησεν ἀληθῆ κινεῶνα. Μάτην ὁ ἄλλοτε εὐδοκίμως διευθύνων τὴν Γεωργικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους, ὁ παρ' ἡμῶν δικεκριμένος Γεωπόνος κ. Παναγιώτης Γ. Γενάδιος, δι' ἐπανελλημμένων ἐκθέσεων αὐτοῦ ἐφίστα τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἀποκλειστικῆς καλλιεργείας τῆς σταφίδος ἀπειλουμένων κινδύνων.

Ὁ ἐμβριθὴς οὗτος ἐπιστήμων κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐκρήξεως τῆς σταφιδικῆς κρίσεως τοιαῦτά τινα σοφῶς καὶ ἐπιεικῶς συνεβούλευεν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ περιοδικῶς ἐκδιδομένη «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ» τοῦ ἔτους 1888 (σελ. 582): «... Ὀφείλομεν πάντες νὰ κατανοήσωμεν ὅτι «ἐπικίνδυνωδεστέρα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν γεωργία εἶναι ἡ μονομερὴς, ἀσφαλεστέρα δὲ ἡ ποικίλη. Ἡ κτηματία, ὁ παράγων τῶν ἀναγκαιούτων διὰ τὸν οἶκόν του σῆτον, τὰ ὄσπρια, τὴν τυρὸν, τὸ ἔλαιον, τὰ λαχανικά, ὀλίγον βούτυρον, ὀλίγον μαλλίον, τὰ ὠά του, τὰς ὀρνιθίας του, τοὺς ἀμνοὺς του, εἶναι ὁ εὐτυχέστερος τῶν θνητῶν· πάντα τὰ προϊόντα τῆς γῆς αὐτοῦ τὰ εὐρίσκει ἐκλεκτότερα, εὐχρυσώτερα, ἢ γλυκύτερα. Σπανιότατα διεργεταὶ οἰκονομικῶς δυσχερεῖς, διότι πάντοτε αἱ ἀποθῆκαι αὐτοῦ εἶναι μεστὰὶ προϊόντων. Ἀποτυγχάνει ἡ ἐφέτος ὁ σῆτος, ἀλλ' ἐπιτυγχάνει ὁ ἀραβῆσι»

πτος· κατστρέφει ή άκρις τόν βάμβικκ, πλίν ημείνε τó σήσκμον· δταν τηρεύουν τά πρίβκτα, αμέλγει τás αίγκς· τόν χειμῶνκ σφάζει τόν πιστευτόν, τήν Λκμπράν τόν άμύόν του, τόν «Λύγουστον τά νησαρία. Πλίν τῶν άποικικκων ούδέν άλλο τρόφιμον άγοράζει.....Τοιουτοί ησαν οί πλείστοι τῶν κτηματιῶν τῆς «Πελοποννήσου πρό τριακονταετίας (δηλ. πρό τοῦ 1858)· αλλά, καταληφθέντες ύπό τῆς «σταφιδομανίας, άνέσκαψκν τούς άγρούς, άνέσκαψκν τούς ελαιῶνκς κκι τούς μωρεῶνκς των, κκν τίκκουσαν τά δάση των, άπήλασαν τά κτήνη των ὅπως φυτεύσωσι πνταχού σταφίδας, διότι ή σταφίς ητο τó ὀλιγώτερον φορολογούμενον προϊόν (τότε). Σήμερον, δ', ὅτε επήλθεν ή «πληθώρα, ζήτειται ή εξεύρεσις τῆς θεραπειας κκαί προτείνονται πάντα τά μέσα πλίν τοῦ λογικωτέρου, τοῦ άποτελεσματικωτέρου, τούτέστι τῆς επανόδου εἰς τήν πρκαγματικὴν γεωργίαν, τήν μόνην δυναμένην νά άμείψη ασφαλῶς κκι πλουσιοπρόχως ἐν χώρα ήκισια βιομηχανικῆ, ἥς τά ήμισα σχεδόν τοῦ εἰσκαγωγικου έμπορίου αὐτῆς εἶναι τó κρέας κκι ὁ άρτος, «εξήκοντα περίπου εκατομμυρίων δραχμῶν αξίας». (1)

1. Ὁ φίλος κ. Γενάδιος ἐπὶ τῆ αναγνώσει τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1894—1903 δημοσιυθέντων ὑπ' ἐμοῦ Μελετῶν κκι ἄρθρων περὶ τῆς Κορινθιακῆς σταφίδας, ἔτινα άνεδημοσιυθήσαν κκι εἰς ἴδιον τεύχος ἐκ σελ. 90 τῶ 1903, εὐηρεστήθη νά μοι επιστήλητῶ έπόμεινα: *Φίλε κύριε Λαμπρυνίδη*

«Ανέγνωσα τήν περὶ τοῦ Σταφιδικοῦ ζητήματος «πραγματεία». ἥτις εἶναι ή άριστη ἐξ ὅσων ἐγράφησαν «περὶ τοῦ θέματος τούτου» ἐγράφησαν κκι άνέγνωσα «πολλά περὶ αὐτοῦ. Ἀσυγχώρητοι εἶναι οί κατὰ τήν «τελευταίαν τριακονταετίαν δικαιήσαντες τόν άτυγῆ «τοῦτον τόπον, διότι δέν εφρόντισαν ἐγκαίρως νά ἐ«πουλώσωσι πλῆγῆν, τά άποτελέσματα τῆς ὀποιας ἦσαν «καταφανῆ κκι ὑπεδείχθησαν αὐτοῖς κατ' επανάληψιν.....»

Καί ὁ Διευθυντής τοῦ Γεωργικου Σταθμοῦ Πατρῶν κκι Σύμβουλος τῆς Στα ιδικῆς Τραπεζῆς κ. Σ. Ξανθόπουλος ἔγραψε μοι λήγοντος τοῦ 1904 ὅτι «Λογικωτέρα Μελέτη περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Σταφίδας «δέν ἐγραφε ήκόμε.....»

Πλίν τούτων κκι ὁ Ἐμπορικὸς Σύλλογος Καλαμῶν «ὁ Ἰρμῆς» εὔρε περισπούδαστον τήν περὶ Σταφίδας πραγματεία μου κκι ὅτι ἐν μόναις ταῖς δι' αὐτῆς ὑποδεικνυμέναις ἰδέαις ἐγκριται ή αἰσία λύσις τοῦ Σταφιδικοῦ ζητήματος.

Ἡ κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1892 διασκαλευθεῖσα ἰσορροπία μεταξὺ προσφορῶς κκι ζήτησεως προέβκινε ήμέρα τῆ ήμέρα αὔξουσκ εἰς βκθμόν επικίνδυνον διὰ τούς παραγωγούς. Οί πλείτεροι τῶν σταφιδοκτημόνων ἤδη ἐκ τοῦ άκκλιεριστου εσόδου τοῦ προϊόντος τῶν κτημάτων αὐτῶν μόλις άπελάμβκνον τά έξοδα τῆς κκλλιεργείας, πολλαπλασιασθέντα μάλιστα κατὰ τούς τελευταίους χρόνους ἐκ τῆς άναφανεΐσης νέας νόσου τοῦ περονοσπόρου· οὐδ' ὅπως εξεκρέσωσιν εἰς τὰς βιωτικὰς αὐτῶν άνάγκας άπέμεινεν αὐτοῖς περίσσειμα, πολὺ μᾶλλον ὅπως κκταβάλλωσι τι άπέναντι τῶν ὑποχρεώσεων, δι' ὧν κκτὰ τó πλείστον ἦσαν ἐκ τοῦ παρελθόντος ὑπερβεβκρημέναι αἱ ἰδιοκτησίαι αὐτῶν. Ἡ δυσφορία αὐτῆ τῶν παραγωγῶν άπέβκινε σ' ἑν τῷ χρόνῳ ἐπὶ μᾶλλον άνυπόφορος.

Τήν τοιαύτην άπόγνωσιν τῶν άτυχῶν σταφιδοκτημόνων έσπευσκν νά εκμεταλλευθῶσιν, ὡς μῆ ὄφειλεν, επιτήδειοί τινες κερδουσκόποι· οὔτοι άδιαφοροῦντες διὰ τó μέλλον τοῦ προϊόντος, ὅπως προκκλέσωσι κκροδικήν τινκ συγκίνησιν εἰς τὰς άγοράς τῆς κκτκνκλώσεως κκι μεταπωλήσωσιν οὔτως εἰς τιμὰς ὡς οἶν τε ὑψηλοτέρας τὰς παρακκταθήκας αὐτῶν, προσέβκλλον τόν άκκτανόητον θεσμόν τῆς παρακκρτήσεως μέρους τῆς παραγωγῆς· τήν τοιαύτην παρακκράτησιν ὑπελαθόντες ὡς σκνίδκ σωτηρίας οἱ άπεγνωσμένοι κτηματίαι έρρηξαν κκρυγῆν ὑπέρ αὐτῆς, εξήγειραν σταυροφορίαν άπειλήσαντες κκι αὐτήν τήν δημοσίαν τάζειν. Κατὰ τοῦ άστόχου κκι τρκαελκφικοῦ τούτου μέτρου πολλοί άντετάχθησαν κκι ἐν τῆ Βουλῆ κκι ἐκτός αὐτῆς δι' ἰσχυρῶν επιχειρημάτων.

Καί ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας πρὶ τῆς διὰ Νόμου κκθιερώσεως τῆς παρακκρτήσεως διὰ Δικτριβῆς αὐτοῦ, ὑπὸ τόν τίτλον «Μία γνώμη περὶ σταφίδας», δημοσιευθείσης εἰς τó ὑπ' ἀριθ. 1452 τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1894 φύλλον τοῦ «Ἄστεως», δέν ἐδίστασε νά κκτκδειξῆ τó άλυσιτελές κκι ἐπιζήμιον τοῦ προτεινομένου μέτρου κκι νά συστησῆ άντ' αὐτοῦ τήν ἐπιδίωξιν τοῦ περιορισμοῦ τῆς κκλλιεργείας τῆς σταφίδας. «Τό μέτρον τῆς παρακκρτήσεως» ἔγραφον τότε, «ὑπὸ οἷν δῆποτε τύπον κκι άν εφκρμωσθῆ, φοβοῦμαι ὅτι, άντι νά θεραπεύσῃ, προ-

»ῶρισται νά ἐπιδεινώσῃ τήν ὑφισταμένην σταφιδικήν κρίσιν· διότι, ἐνῶ ἀφ' ἑνός δέν θά περιόρισῆ τήν προσφοράν, καθ' ὅσον τó παρακκρτηθησόμενον πσοδόν, άν μῆ έξαφκνζήται, θά εισάγεται ὑπὸ άλλην μορφήν εἰς τὰς άγοράς τῆς παραγωγῆς τó τρίτον ἢ τó τέταρτον τοῦ προϊόντος, οὔ ή πρὸς παραγωγῆν δαπάνη θέλει ἐπιβαρύνει τó άπομείνον αὐτῷ προϊόν άνευ άλλόγους αὐξήσεως τῶν τιμῶν... Ἡ άποκατάστασις τῆς διασκαλευθείσης ἰσορροπίας μεταξὺ προσφορῶς κκι ζήτησεως επιτευχθήσεται ὀμᾶλῶτερον διὰ τῆς ελαττώσεως τῆς ὑπερβαλλούσης παραγωγῆς... Προσφερομένης εκάστῳ τῶν κκλλιεργούντων σταφιδαμπέλους εὐλόγου τιμῆς άποζήμιώσεως δι' εκαστον στρέμμα σταφίδος, ὅπερ ἤθελεν εκριζώσσει, επιτυγχάνεται ή ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς, συγχρόνως δέ κκι ή άνακούφισις τῶν άσθενεστέρων, οὔτινες σὺν τῆ άποζήμιώσει θά άνακκτήσωσι κκι τὰς γαίας αὐτῶν, κς θά κκρησιμοποήσωσιν εἰς τήν κκλλιεργείαν ἐτέρου προϊόντος μικροτέρας μὲν ἔσως, πλίν άσφαλεστέρως άποδόσεως. Τά πρὸς τοῦτο κκρήματα ἠδύναντο νά εξευρεθῶσι δι' ἑλαφροῦ φόρου επιβαλλομένου εἰς τούς λοιπούς «σταφιδοκκήμενας...»

«Διὰ τοῦ μέτρου τούτου», ἐξηκολούθησκμεν γράφοντες, τῷ 1894, «ἐνῶ δι' εὐθυτέρας κκι νομιμωτέρας ὁδοῦ επιτυγχάνεται ή άποκατάστασις τῆς διασκαλευθείσης ἰσορροπίας μεταξὺ προσφορῶς κκι ζήτησεως τοῦ προϊόντος τῆς σταφίδας, ἀφ' ἐτέρου δίδεται διεξοδος εἰς τούς άτυγῆσαντας σταφιδοκκήμενας, οὔτινες ἐν στιγμικῆς παραφορῶς μετέβκλλον τούς άγρούς αὐτῶν, ἐξ ὧν απέξων, εἰς σταφίδας ἐπ' ἐλπίδι «μειζόνων κερδῶν».

Τό ἄρθρον ἡμῶν ἐκεῖνο εκλείομεν διὰ τοῦ εἰπομένου συμπεράσματος : «Ἐμποδιζομένης νομοθετικῶς ἐπὶ μίαν πενταετίαν τῆς περαιτέρω ἔμφυτεῦσεως κκι εκριζουμένων διὰ τοῦ μέτρου τούτου 150—200 κκλιῶδων στρεμμῶν σταφιδῶνων, θά ἐπέλθῃ ἐλάττωσις 50—80 εκατομμυρίων ἐνετικῶν λιτρῶν σταφιδοκκάρπου ἔτησίως, τούθ' ὅπερ επιδιώκουσιν οἱ θικσῶτικῆς παρακκρτήσεως, χωρὶς νά δαπανᾶται οὐδ' ὀβολός διὰ τήν παραγωγῆν κκι μεταποι-

»ῆσιν κκρποῦ μῆ παραγομένου πλέον, ἐπὶ γαιῶν, κκίτινες ἐφεξῆς θέλουσιν άπασχοληθῆ εἰς παραγωγῆν άλλου προϊόντος».

Κατὰ τήν ἐποχῆν, κκθ' ἦν ἐγράφομεν τά άνωτέρω, λήγοντος τοῦ ἔτους 1894 κκι ὀκτώ περίπου μῆνας πρὸ τῆς νομοθετήσεως τοῦ άτυχοῦ θεσοῦ τῆς παρακκρτήσεως, ή ὑπὲ σταφιδαμπέλων κκτεχομένη εκκτασις ἐν Ἑλλάδι: ἐξετείνετο περὶ τὰ 650,000 στρέμματα, ή δέ παραγωγή τοῦ ἔτους εκείνου, εκτάκτως εὐφόρου, άνῆλθεν εἰς 319.384.390 ἐνετ λίτρας. Εἰς τó σημεῖον τοῦτο, άν, άντι τῆς παρακκρτήσεως παραγομένου προϊόντος ἐνομοθετεῖτο τούτῳ ἡμῶν εκκτοτε ὑποδείχθεν μέτρον τῆς παρακκρτήσεως τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ γῆς, ἦτοι ὁ ὑπὸ ὄρους προορισμός τῶν περαιτέρω ἔμφυτεῦσεων, ὡς τοῦτο πολὺ βραδέως ἐγένετο, κκι ή άνακούφισις τῶν ἐφιεμένων νά εκριζώσωσι τὰς σταφιδαμπέλους αὐτῶν κτηματιῶν, ὡς κκι τοῦτο λίαν ὀψέ ἐνομοθετήθη, θά ἐπετυγχάνετο ἀπὸ πολλοῦ κκι άνευ τινὸς κλονισμοῦ ή άποκατάστασις τῆς διασκαλευθείσης ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς παραγωγῆς κκι τῶν άναγκῶν τῆς κκτανκλώσεως· αἱ σταφιδάμπελοι θά περιωρίζονται εἰς 600 κκι ἔσως μέχρι 500 κκλιῶδων στρεμμῶτων, ή δέ ἐτησία παραγωγή τοῦ προϊόντος θά κκτῆρχετο εἰς 220—250 εκκτομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν, ὅσας περίπου ἤθελον άπαιτήσσει αἱ άνάγκαι τῆς πραγματικῆς κκτανκλώσεως.

Ἄλλά κκι μόνη ή άπαγόρευσις τῶν περαιτέρω ἔμφυτεῦσεων άν ἐνομοθετεῖτο εκκτοτε θά ἐπήρχετο, ὀψικίτερον ἔσως, τó επιδιωκόμενον άποτελεσμα, κκθ' ὅσον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς εκείνης μέχρι τῆς ήμέρας κκθ' ἦν ἐπεβλήθη τó μέτρον τοῦτο διὰ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ ΓΚΗ' Νόμου τῆς 24 Ἰουλίου 1904, ἦτοι μετὰ δεκαετίαν ὄλην, ή ἐτησία παραγωγή ἠξῆσε κατὰ 60—80 εκκτομμύρια Ἐνετικῶν λιτρῶν, ἔμφυτεθεισῶν ἐν τῷ μετξὺ ὑπέρ τὰ εκκτοντακκσίλια στρέμματα σταφιδαμπέλων.

Ἄλλά τί δεῖ φρονεῖν ἐν πολλοῖς μεμνηῶσιν ; Οἱ συνήγοροι τοῦ καινοφκνοῦς τούτου θεσοῦ ἐπιμένοντες ἐπέτυχον άτυγῶς διὰ μυρίων μέσων νά κκταστήσωσι Νόμον τοῦ Κράτους τήν παρακκράτησιν κέρους τοῦ προϊόντος παρὰ πάντα

ρος ἢ καὶ τὸ ὅλον τῶν σταφιδαμπέλων αὐτῶν, ἠδυνάμεθα, καθ' ἣν μάλιστα περίοδον αἱ τιμαὶ τοῦ προϊόντος οὐδὲ τὰς δαπάνας τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ ἐκάλυπτον, νὰ ἐπιτύχωμεν εὐχερῶς τὴν ἐκρίζωσιν ἐκαστὸν ἢ καὶ ἐκαστὸν πεντήκοντα χιλιάδων στρεμμάτων, περιορίζοντες οὕτω κατὰ τὸ τέταρτον σχεδὸν τὴν ἐτησίαν παραγωγὴν, ἀνάλογον ἐφεξῆς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως. Ἀντὶ τοῦ ἀσφαλῶς σωστικοῦ τούτου ἀποτελέσματος, ἔσχομεν καλλιεργουμένην ἔκτασιν σταφιδαμπέλων ὑπὲρ τὰ 750.000 στρέμματα, ἐτησίαν δὲ παραγωγὴν ἐξικνουμένην μέχρι τῶν 400.000.000 ἐνετικῶν λιτρῶν, κατὰ ἐκαστὸν περίπου ἑκατομμύρια ἀνωτέραν τῆς καταναλώσεως· καὶ καθ' ἣς οὔτε ἡ παρακράτησις τῶν 20 ο)ο, οὔτε ἡ διὰ τοῦ μεταγενεστέρου ΓΚΗ' Νόμου τῆς 21ης Ἰουνίου 1904 νομοθετηθεῖσα εἰς εἶδος φορολογίας, ἡ ἀναβιβάσασα τὸ παρακρατούμενον ποσοστὸν εἰς 35 καὶ 40 τοῖς ο)ο, οὔτε ἡ διὰ τοῦ ἀρθροῦ 8 τοῦ αὐτοῦ Νόμου ἐπιβληθεῖσα τὸ πρῶτον, λίαν ὀψὲ, φορολογία δρχ. 300 κατὰ πᾶν στρέμμα ἐμφυτευόμενον, ἴσχυσαν νὰ ἐπιφέρουσιν οἰανδήποτε θεραπείαν· ἡ δὲ τὸ πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1900 Πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τὸ δεύτερον δὲ διὰ τοῦ ἀρθροῦ 8ου τοῦ Β' Δ' Ε' Νόμου τῆς 22ας Ἰουνίου 1903 ἐπιτραπέσια οἰνοποίησης τοῦ παρακρατούμενου σταφιδοκάρπου, ἀνθ' οὗ καὶ χλωρὰ σταφίς ἐγένετο δεκτή, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παρασύρῃ εἰς τὴν κρίσιν, ὅπως ἀδικαιολογητῶς, καὶ τοὺς ἀτυχεῖς ἀμπελοκτῆμονας διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ εἰς εὐτελεῖς τιμὰς προσφερομένου παρακρατήματος.

Ἄτυχῶς ὅμως, ὡς ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως παρ' ἡμῖν πάσης Κυβερνητικῆς προνοίας, ἡ Κορινθιακὴ σταφίς, ἣς ἡ Ἑλλάς κατέχει τὸ ἀποκλειστικὸν μονοπώλιον ἀντὶ παραγωγῆς πλούτου καὶ εὐημερίας, ἀπέβη εἰς ὄλεθρον καὶ καταστροφὴν τῶν παραγόντων αὐτῆν, ἀπὸ εἰκοσαετίας περὶπου, αὐτόχρημα πενομένων, καμυπομένων, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, συντριβομένων κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὸ βάρος ἐπαχθεστάτων ὑποχρεώσεων ἀνευ ἐλπίδος ἀνακουφίσεως. Προϊόν, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ προνομιοῦχον καὶ πολύτιμον, τασαύτην ἀπαιτοῦν ἐπιμέλειαν περὶ τε τὴν καλλ-

λιέργειαν καὶ τὴν συγκομιδὴν, κατεδικάσθη διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλως λαμβανομένων ἀστόχων μέτρων νὰ διαγωνίζηται πρὸς τὸ προϊόν τῆς πανταχοῦ σχεδὸν τῆς ὑψηλῆς εὐδοκίμουσῆς κοινῆς ἀμπέλου· μετουσιούμενον δὲ εἰς οἶνον καὶ μυστέλιον, ἢ καὶ εἰς οἶνοπνευμα, (διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁποίου, πλὴν τῶν περιττωμάτων τῶν σταφυλῶν τῶν στεμφύλων, χρησιμοποιοῦνται καὶ αἱ μᾶλλον εὐτελεῖς φυτικαὶ οὐσίαι) ἠγειρεν ἐμφύλιον πόλεμον κατὰ τοῦ προϊόντος τῶν ἐγγυρῶν ἀμπέλων.

Ἡ ὑπὸ τοῦ, ὡς ἤρεται, ΓΚΗ' Νόμου ἐπινοηθεῖσα, τὸ ἔτος 1904, νεωτέρα θεραπεία τῆς ὀσημέραι ἔτι μᾶλλον ὀξυνομένης Σταφιδικῆς κρίσεως, διὰ τῆς εἰς εἶδος φορολογίας, ἡ ἀναβιβάσασα τὸ παρακρατούμενον ποσοστὸν τοῦ προϊόντος εἰς 35—40 ἐπὶ τοῖς ο)ο, ἀνθ' οὗ ὑπεχρεώθη ἡ Σταφιδικὴ Τράπεζα νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Κράτους τὸν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ προϊόντος γεννησόμενον φόρον, τὸν ὅποιον ἐνόμιζεν ὅτι ἐξησφάλιζε διὰ τῆς διαθέσεως τοῦ ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτῆς εἰσαγομένου παρακρατήματος εἰς ἐγγυρῶν βιομηχάνους, ταχέως κατεδείχθη ἡμιστὰ πρακτικὴ· διότι, ἐν ὧ ἐξ ἐνός ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὀλοσχερῆ ἐξαφάνισιν, ab ovo usque ad mala κατὰ τὴν Λατινικὴν παροιμίαν, παντὸς τοῦ εἰς χρῆμα Κεφαλαίου τῆς Σταφιδικῆς Τραπέζης, ἐξ ἑτέρου, ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀγοραστῶν τοῦ παρακρατήματος νὰ ἐκπληρώσωσιν ἀκερῶς τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν, ἐστέρει συγχρόνως καὶ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον τῆς ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος, ἀρκετὸ σημαντικῆς, ἐτησίως προσόδου εἰς περιστάσεις τὰ μάλιστα δυσχερεῖς.

Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν πραγμάτων συγχύσει, καὶ ἐν ᾧ ἐξηκολούθουν ἔτι προβαλλόμενα διάφορα μέτρα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον παράβολα, ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1894 ὑποστηρίζων ὡς τὸ μόνον συντελεστικὸν μέσον θεραπείας τῆς κρίσεως τὴν ἐξουσίαν ἐκρίζωσιν ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸν περιορισμὸν τῶν ἐμφυτεύσεων κατήρτισε, κατ' ἐπίσημον ἐντολήν, αὐτοτελὲς σχέδιον Νόμου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέτρων τούτων, σχῶν ὑπ' ὄψει τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν ἐκ τε τῆς παρακρατήσεως καὶ τῆς ἄκρι τοῦ-

δε λειτουργίας τῆς Σταφιδικῆς Τραπέζης. Κατὰ τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο, τὸ πρὸς ἐκρίζωσιν ἀναγκαιῶν Κεφάλαιον ἐξευρίσκειτο διὰ δανείου 12.000.000, ἢ περ μετὰ προθυμίας ἀνελάμβανε νὰ καταβάλλῃ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἐγκαίρως λαβοῦσα γνῶσιν τοῦ τοιοῦτου Νομοσχεδίου καὶ ἀτοδεχθεῖσα τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἐπὶ ἐγγυρῆσει ὠρισμένου στρεμματοῦ φόρου ἐπὶ τῶν καλλιεργουμένων σταφιδαμπέλων, ἀναλόγου πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου. Τὸ ποσὸν τοῦτο μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ ἐκκαθαρστέου ἀντιτίμου ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ ἐν ταῖς ἀποθήκαις τῆς Σταφιδικῆς Τραπέζης σταφιδοκάρπου, καὶ τῶν ἐκ τῶν δανείων αὐτῆς δυνάμενων νὰ εἰσπραχθῶσιν, ἀπέβαιεν ἰκανὸν πρὸς ἐκρίζωσιν 100 ἢ καὶ 150 χιλιάδων στρεμμάτων σταφιδαμπέλων, συνεπαγομένην τὴν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς κατὰ 50κοντα ἢ καὶ πλέον ἑκατομμύρια Ἐνετικῶν λιτρῶν. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πολλοὶ τῶν τῶν ἰδιοκτητῶν, εἰς οὓς ἐπὶ πλέον παρείχετο μέρος τοῦ ἀντιτίμου ἐλεύθερον κατασχέσεως, ἀπηλιπισμένοι ἐκ τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῶν τιμῶν τοῦ προϊόντος, προθύμως θὰ ἔσπευδον ἀθρόοι νὰ προσφέρωσι τὰς σταφιδαμπέλους αὐτῶν πρὸς ἐκρίζωσιν ἀνευ ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων.

..

Ἐν ᾧ οὕτως, αἰρομένης συγχρόνως ἀπὸ τοῦ ἐπιόντως ἔτους τῆς παρακρατήσεως, διεφαίνετο ἀσφαλῶς ἡ ὀριστικὴ λύσις τῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον λυμαινομένης τοῦς σταφιδικοῦς πληθυσμοῦς κρίσεως, νέαι προτάσεις προεβλήθησαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν, ἠτις ἄρτι εἶχεν ἐγγυρηθῆ ὑπὲρ τῶν βιομηχάνων τὴν καταβολὴν τοῦ ἀντιτίμου τοῦ ἀγορασθέντος παρακρατήματος. Διὰ τῶν προτάσεων τούτων ἡ ὑπὸ τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν ἰδρυομένη ἀνωμοσ Εταιρία, ὑποκαταστάτος ἅμα καὶ τῆς Σταφιδικῆς Τραπέζης συγχωνευομένης εἰς αὐτὴν, εἰσάγουσα ἐφεξῆς εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀποθήκας τὸ δυνάμει τοῦ προειρημένου ΓΚΗ' Νόμου τοῦ 1904 παρακρατούμενον ποσοστὸν τῶν 35—40 τοῖς ο)ο καὶ ἐπὶ πλέον εἰσπράττουσα δρχ. 7 κατὰ πᾶν χιλιόλιτρον παραγομένου προϊόντος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλλῃ ἐφεξῆς εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Κράτους τὴν ἐπὶ τῆς ἐξαγομένης σταφίδος γεννησόμενῃν δημοσίαν πρόσδοσαν ἐλλειπῶς.

Διάφορα ἀτυχῆ γεγονότα, μεσολαβήσαντα, ἀφ' ἧς, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1905, εἶχον ὑποβληθῆ ἀρχικῶς αἱ προτάσεις αὗται, παρήλυσαν τὰς διαπραγματεύσεις μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς νέας ἐσοδείας, ὅτε τέλος, πολλὰς ὑποστάσαι βελτιώσεις, ἐδέησε νὰ τύχωσι τῆς ἐπιψηφίσεως τῆς Βουλῆς.

Διὰ τῆς εἰρημένης Συμβάσεως ὑπὸ χρονολογίαν 8 Ἰουλίου 1905, κυρωθείσης διὰ τοῦ ΓΠ Νόμου τῆς 17 Ἰουλίου 1905, τοσοῦτον βαρεῖαι ἦσαν αἱ ὑποχρεώσεις, ὡς ἀνελάμβανεν ἡ σχηματισθεῖσα ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν «Προνομιοῦχος Ἐταιρία πρὸς προστασίαν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς Ἐμπορείας τῆς σταφίδος κλπ.» ἡ συστηθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 3ης Αὐγούστου 1905 Β. Διατάγματος, ὡστε προβληματικὴ ἀπέβαιεν ἡ ἐξέυρεσις τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τοῦτο χρηματικῶν Κεφαλαίων ἀνευ τῆς ἐξειδικιαμένης δεξιότητος τῶν Διευθυνόντων τότε τὴν Τράπεζαν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συμβάσεως ταύτης κατεδεικνύετο ἀριδύτως ἡ ἀλυσιτέλεις αὐτῆς πρὸς θεραπείαν τῆς τοσοῦτον χρονιάσης σταφιδικῆς κρίσεως. Τὸ μέτρον τοῦ περιορισμοῦ τῶν περαιτέρω ἐμφυτεύσεων, ὅπερ ἀπεδέξατο καὶ ἡ τελευταία Σύμβασις, λίαν ὀψὲ ληφθέν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὸ προσδοκούμενον ἀποτέλεσμα διότι ἐκ τῶν ἐμπεφυτευμένων τῶς σταφιδαμπέλων ἡ μέση ἐτησίως πρόσδοσις ἀπέβαιεν τοσοῦτον ἀνωτέρα τοῦ καταναλισκομένου ποσοῦ, ὡστε, μεθ' ὅλην τὴν ὑπαίρεσιν τῶν παρακρατούμενων 35—40 ο)ο, τὸ περίσσευμα, ὅπερ κατὰ τὴν Σύμβασιν ἦν ὑπόχρεως νὰ ἐξαγοράζῃ ἡ Προνομιοῦχος ἔταιρία, δὲν ἦτο ἀνάξιον λόγου· ἀφ' ἑτέρου ἡ ὑπερτίμησις τοῦ προϊόντος, κατόπιν τῶν ὑπὸ τῆς Συμβάσεως ἐπιβαλλομένων βαρῶν ἀντιστοιχούντων πρὸς δρχ. 50—60 περίπου δι' ἑκαστον ἐξαγόμενον χιλιόλιτρον, καὶ ἡ ἐπιβλοῦσα ἰσοτιμία τοῦ χρυσοῦ ἐλάχιστον παρεῖχον στάδιον μείζονος διαδόσεως τοῦ προϊόντος εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς καταναλώσεως μεθ' ὅλας τὰς πρὸς τοῦτο διαφημίσεις τῆς Προνομιοῦχου Ἐταιρίας, ἠτις κατὰ συνέπειαν ταχέως ἠσθάνθη σαλευόμενον τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτῆς.

Ἡ παραγωγή τοῦ πρώτου ἔτους ἀπὸ τῆς λει-

πουργίας τῆς συμβάσεως, τοῦ 1905, ὑπὴρξεν ἀνω-
τέρω κατὰ 105 ἑκατ. ἔνετ. λιτρῶν τῆς
καταναλώσεως, ἥτις, μεθ' ὅλας τὰς, ὡς εἴρηται,
διαφημίσεις, ὑπῆρξε κατωτέρα καὶ αὐτῶν τῶν
ἀμέσως προηγουμένων ἐτῶν 1903 καὶ 1904.
Ἐκ τοῦ περισσεύματος τούτου καὶ μετὰ
τὴν ὑφαίρεσιν τοῦ παρακρυσταλλομένου ποσοῦ ἀ-
πέμεινεν ἀρκετὸν περιθώριον εἰς βάρος τῆς Προ-
νομιούχου ἑταιρίας, ἐξαναγκασθείσης οὕτως εὐθὺς
ἀμέσως νὰ ἀξιώσῃ τὴν δυνατὴν βελτίωσιν τῶν
ὄρων τῆς συμβάσεως, ἣν καὶ ἐπέτυχε διὰ προσθέ-
του συμβάσεως, κυρωθείσης διὰ τοῦ Γ'PM Νόμου
τῆς 9 Ἰουλίου 1906.

Ἄλλὰ καὶ μεθ' ὅλην τὴν βελτίωσιν ταύτην
τῶν ὄρων τῆς ἀρχικῆς συμβάσεως ἡ θέσις τῆς
Προνομιούχου ἑταιρίας δὲν θὰ ἦτο ποσῶς εὐ-
χάριστος κατὰ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον 1906-1907
ἔτος, ἂν μὴ ἡ ἐσοδεία αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπελθούσης
θεομηναίας ὑπεβιάζετο εἰς 288 ἑκατομ. ἔνετ.
λ. Αὕτη, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὸ ἐξυπὲρ πο-
σόν, καίτοι περιορισθὲν εἰς 230 μόνον ἑκατομ.
ἔνετ. λιτρῶν, καὶ εἰς τὸ ἀναλογεῖν αὐτῷ πα-
ρακράτημα, ἐδέησε νὰ συμπληρωθῇ ἐκ τοῦ ἀπο-
θέματος τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Τὸ ἐπόμενον 1907 ἔτος ὑπῆρξε τὸ μόνον εὐ-
τυχὲς διὰ τὴν Προνομιούχον ἑταιρίαν ἔνεκεν τῆς,
ὡς εἴρηται, ὀλοσχεροῦς σχεδὸν ἐξαντλήσεως
τοῦ ἀποθέματος τῶν προηγουμένων ἐτῶν. Κατὰ
τὸ ἔτος τοῦτο παρήχθησαν 328 ἑκατομ. ἔνετ.
λιτρῶν, καὶ ἐξήχθησαν ἐξαίρετικῶς περὶ τὰ
265 ἑκ. εἰς τρόπον ὅστε, πρὸς συμπλήρωσιν
τοῦ παρακρυσταλλομένου ποσοστοῦ, ἐπετράπη ἐν μέ-
ρει καὶ χρηματικὴ καταβολή, ἥτις κατόπιν με-
γάλου θορύβου, ἐγερθέντος μεταξὺ τῶν παραγω-
γῶν, διερρημίθη διὰ τοῦ Γ'ΣΕ' Νόμου τῆς 20
Φεβρουαρίου 1908.

Ἡ εὐτυχὴς αὕτη διὰ τὴν Προνομιούχον ἑται-
ρίαν κατάστασις ὑπῆρξε παροδική· ἡ ἐσοδεία
τοῦ ἀμέσως ἐπιόντος 1908 ἔτους ἀνήλθεν εἰς
395 ἑκατομ. ἔνετ. λ., ἐν ᾧ ἐξ ἀντιθέτου ἡ κα-
ταναλώσις, ὑπολειφθεῖσα πάντων τῶν προηγη-
θέντων ἐτῶν, περιορίσθη εἰς μόνον 226 1)2 ἑκατ.
οὕτως ὅστε, ἂν τὸ πλεόν τοῦ παρακρυσταλλομένου
ποσοστοῦ περισσεύμα ἐξηγοράζετο, ὡς ἔδει κατὰ
τὴν Σύμβασιν, ὑπὸ τῆς Προνομιούχου ἑταιρίας,
ὀλόκληρον, τὰ Κεφάλαια αὐτῆς ἤθελον ἐπιεικῶς
μειωθῆ.

Κατὰ τὴν δυσχερῆ ταύτην διὰ τὴν Προνομ.
ἑταιρίαν περίστασιν ἐπιτήδιοι κερδοσκόποι ἀπε-
σέβησαν ἐν μέρει τὰς ζημίας αὐτῆς· οὗτοι κατὰ
τὰς παραμονὰς τῆς νέας ἐσοδείας προέβησαν εἰς
ἀγορὰς μέρους τοῦ περισσεύματος τοῦ λήγοντος ἔ-
τους, ὅπερ ἐνέκλεισαν εἰς τὰς ἀποθήκας αὐτῶν.
Τὸ ἀπόθεμα τοῦτο, ἐξαχθέν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ

σταφιδικοῦ ἔτους, ἐπεβάρυνεν, ὡς εἶοικε, τὴν
ἐσοδείαν τοῦ 1909, ἀνεληθούσαν εἰς 375 ἑκατ.
ἔνετ. λ., εἰς τρόπον ὅστε, μεθ' ὅλην τὴν ἐκ 255
ἑκατομ. ἀνωτέρω καταναλώσιν, ἀπέμεινεν αὐθις
διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ἰκανὸν ἀπόθεμα εἰς βάρος
τοῦ ἐπιόντος ἔτους.

Κατὰ τὸ τρέχον 1910 ἔτος, καίτοι ἡ ἐσοδεία
ἔνεκεν ἐλάττωτος δυσμενῶν περιστάσεων περιο-
ρίσθη εἰς 250 περίπου ἑκατομμύρια ἐνετικῶν
λιτρῶν, ἐν τούτοις, θεσχημένη διὰ τοῦ ἀπο-
θέματος τοῦ 1909, μικρὰν ἐπέτρεψε βελτίωσιν
τιμῶν, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ ἡ κατα-
ναλώσις τῆς τελευταίας ἐσοδείας δὲν προσιω-
νίζεται ποσῶς ἐνθαρρυντικῆ· ἀτυχῶς αὕτη μέχρι
τέλους Ὀκτωβρίου τρ. ἔτους ὑπολείπεται κατὰ
10 1)2 περίπου ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν
τῆς τοῦ ἀμέσως προηγουμένου ἔτους καὶ κατὰ
17 ἑκατομμύρια τοῦ πρὸ αὐτοῦ, εἰς τρόπον
ὅστε, μεθ' ὅλην τὴν εἰς εἶδος καταβολὴν ὀλο-
κλήρου τοῦ παρακρυσταλλομένου, λίαν ἀμφίβολον ἀ-
ποβάνει ἂν κατὰ τὸ τέλος τοῦ τρέχοντος στα-
φιδικοῦ ἔτους ἡ ἐσοδεία τοῦ 1910, καίτοι πε-
ριορισμένη, ὡς εἴρηται, θὰ ἐξαντληθῇ ἐξ ὀλο-
κλήρου.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης πενταετοῦς πικρᾶς
πείρας, ἥτις ἠπέλησε νὰ ἀπορροφήσῃ τὰ κε-
φάλαια αὐτῆς, ἡ Προνομιούχος ἑταιρία, ἀποτυ-
χοῦσα μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς αὐτῆς καὶ
τὰς διαφημίσεις νὰ ἀναπτύξῃ τὴν καταναλώ-
σιν, ὑποληφθεῖσαν καὶ αὐτῆς τῆς πρὸ τῆς συμ-
βάσεως περιόδου, ἔγνω νὰ ἐπιδιώξῃ τὸ ἰσοζύ-
γιον μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως φυ-
σικώτερον, ἐν τῷ περιορισμῷ τῆς παραγωγῆς,
διὰ τῆς ἐπιβοηθείας πρὸς ἐκρίζωσιν. Ἡ πρὸς
τὴν Βουλὴν τῆς παρελθούσης Περιόδου ἔκθεσις
τῆς Κυβερνήσεως, ἡ συνδεύσασα τὴν ἀρχαιό-
μενον τοῦ τρέχοντος ἔτους ὑποβληθεῖσαν σχετικὴν
περὶ ἐκρίζωσεως Σύμβασιν, ἦν, ψηφισθεῖσα, ἐκύ-
ρωσεν ὁ Γ'ΧΟΔ' Νόμος τῆς 27ης Μαρτίου 1910,
ἀνομολογεῖ ἐπὶ τέλους ἀπεριφράστως, τῇ εἰση-
γήσει τῆς Προνομιούχου ἑταιρίας, ὅτι «ἡ ἐκρί-
ζωσις ὑποδεικνύεται νῦν παρὰ πάντων σχεδὸν
»ὡς τὸ μόνον ριζικὸν μέτρον πρὸς διακανονι-
»σμὸν τοῦ σταφιδικοῦ ζητήματος.»

Συνομολογήσασα ἤδη δυνάμει τοῦ εἰρημένου
Νόμου καὶ τῆς συμβάσεως ἡ Προνομιούχος ἑται-
ρία δάνειον ἐκ δώδεκα περίπου ἑκατομμυρίων
δραχμῶν ἤρξατο δραστηρίως προβαίνουσα εἰς
τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μέτρου τῆς ἐκρίζωσεως μετ'
ἐλπίδων, κατὰ τὴν προρηθείσαν ἔκθεσιν τῆς
Κυβερνήσεως, ὅτι θὰ δυναθῇ νὰ ἐπιτύχῃ δι' αὐ-
τῆς τὸν περιορισμὸν τῆς παραγωγῆς κατὰ εἴκοσι

περίπου ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν ἐνικυ-
σίως, ὅπως, τῇ ἀφαίρεσει αὐτῶν, ἐπέληθῃ ἡ πραγ-
ματικὴ ἰσορροπία μεταξὺ παραγωγῆς καὶ κα-
ταναλώσεως· ἡ τοιαύτη προσδοκία προφανῶς
δὲν ἀπέχει πολὺ τῆς ἀληθείας, ἂν ὑποτεθῇ, ὡς
δὲν ἀμφιβάλλεται, ὅτι ἡ ἐργασία τῆς ἐκρίζωσεως
διεξήχθη μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας καὶ
προσοχῆς.

Ὅπως δὲποτε μεγάλα ὀφείλονται χάριτες
εἰς τοὺς διοικοῦντας νῦν τὴν Προνομιούχον ἑταιρίαν
διὰ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν αὐτῶν, καθ' ἣν
βαρεῖς ἀληθῶς ἀναλαμβάνει αὕτη ὑποχρεώσεις,
ὅπως συντελέσῃ εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς παραγω-
γῆς· ὁ τοιοῦτος περιορισμὸς ἐν πάσῃ περιπτώσει
ἔσται εὐεργετικὸς εἰς τὴν σταφιδοπαραγωγὴν ἀμ-
φίβολον ὅμως κατὰ πόσον θὰ ἀποβῇ ἐπωφελῆς
καίτις τὴν Προνομιούχον ἑταιρίαν. Προφανῶς, ἔ-
νεκα τῆς ὑπὸ τῆς ρηθείσης ἑταιρίας, τὸ γε νῦν
ἔχον, ἐξασφαλίσεως ἀρκούντως ἰκανοποιητικῶς διὰ
τοὺς σταφιδοκτημόνας τιμήματος, δραχ. 115—
145 κατὰ χιλιόλιτρον σταφιδοκάβου, αἱ πρὸς
ἐκρίζωσιν προσενεχθῆσόμενα σταφιδοφυτεῖαι
ἔσονται αἱ ἡττονος ἀποδόσεως· δὲν εἶναι δὲ πο-
σῶς ἀπίθανον μὴ τὴν ἐκ τῶν οὕτως ἐκρίζωθησο-
μένων σταφιδῶνων ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς
ἀναπληρώσωσιν, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, τὰ
ὄσημέραι λαμβανόμενα προσφορώτερα μέτρα
πρὸς ἀποσέβησιν τῶν νόσων τῶν ἀμπέλων καὶ
τῶν ἀτοτελεσμάτων τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μετα-
βολῶν. Οὐχ ἥττον, ἐνισχυομένων τῶν τιμῶν
ὀπωσθήποτε ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῆς παραγω-
γῆς, θὰ ἐπιδιωθῇ, ὡς εἶκος, μετὰ μειζονος ἐπι-
μελείας ἥτε πύκνωσις τῶν ἤδη ἐμπεφυτευμέ-
νων σταφιδοφυτειῶν καὶ ἡ ἀνάνεωσις τῶν ἐξαν-
τλουμένων κλημάτων, ἂν μήπου καὶ λαθραία
τις ἐμφύτευσις.

Τὸ κέρδος, ὅπερ διὰ τῆς ἐκρίζωσεως ἀπεκδέ-
χεται ἡ Προνομιούχος ἑταιρία ἐκ τῆς εἰκαζόμε-
νης κατὰ εἴκοσι ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν
ἐλαττώσεως τῆς παραγωγῆς τοῦ σταφιδοκάβου,
δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἀνώτερον τῶν 1.400.000
δραχμῶν ἐτησίως· λαμβανόμενης δ' ὑπ' ὄψει
τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς κατωτέρας τιμῆς τοῦ
ὑπ' αὐτῆς ὑποχρεωτικῶς ἐξαγοραζομένου προι-
όντος καὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ εἰς τὴν βιομη-
χανίαν. Ἀπέναντι τοῦ ποσοῦ τούτου ἡ Προνο-
μιούχος ἑταιρία θὰ ἐπιβαρυνθῇ ἐτησίως, κατὰ
τὴν Κυβερνητικὴν Σύμβασιν, εἰς τόκους καὶ
χρεωλύσια τοῦ πρὸς ἐκρίζωσιν προωρισμένου δα-
νείου διὰ δραχ. 1.132.590.36. πλὴν τούτων δὲ
θὰ στερηθῇ ἐτησίως ἐπίσης καὶ δραχ. 140.000
ἐκ τοῦ Ἰδράχμου φόρου τῆς ἐπὶ ἐλάττωσιν πα-
ραγωγῆς τῶν εἰκοσακισχιλίων χιλιολίτρων. Συ-
νεπῶς αἱ, ὡς εἴρηται, διατυπωθεῖσαι ἀμφιβολίαι

ἡμῶν περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ὀφελείας, ἣν ἡ
Προνομιούχος ἑταιρία, καὶ ἐν ἐπιτυχίᾳ τῶν
προσδοκιῶν αὐτῆς, ἤθελε προσπορίσῃ, τὸ γε νῦν
ἔχον, ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως δὲν δύναται
νὰ κριθῶσιν ὑπερβολικαί.

Ὅπως δὲποτε, διὰ τῶν θυσιῶν, εἰς ἃς ὑπο-
βάλλεται νῦν ἡ Προνομιούχος ἑταιρία ὅπως ἐπι-
τύχῃ τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῆς παραγωγῆς
καὶ τῆς καταναλώσεως, ἡ λήξις τῆς ἐπὶ εἰκο-
σαετικῶν λυμικινομένης τὸν τόπον σταφιδικῆς κρί-
σεως δὲν ἀπέχει πολὺ ἐφ' ᾧ καὶ ἀμέριστος ὀφεί-
λεται εὐγνωμοσύνη εἰς τοὺς σχόντας τὴν πρωτο-
βουλίαν τοῦ τελευταίου τούτου μέτρου, καὶ διὰ
τοσοῦτων θυσιῶν ἀφιλοκερδῶς προβαίνοντας εἰς
τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ. Οἱ παρ' ἡμῶν σταφιδο-
κτήμονες, ὀψέποτε ἡ Προνομιούχος ἑταιρία ἐκ-
λείψει εἴτε διὰ τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς θανάτου, εἴτε
καθ' οἰονδήποτε τρόπον καίπρότερον, καὶ συνεπῶς
ἀπαλλαγῶσι τοῦ ἐφιάλτου τῆς παρακρυσταλλο-
σεως, θὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐκλιπού-
σαν εὐεξίαν αὐτῶν ἢ παραγωγή αὐτῶν, ἀνάλογος
ὀπωσθήποτε πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώ-
σεως, βρυνόμενη διὰ τοῦ ἀπλῆς ἐγγείου φόρου
κατὰ τὴν ἐξαγωγήν, θὰ προσάγεται ἐφεξῆς εἰς
τὰς ἐξωτερικὰς ἀγορὰς εἰς τιμὰς προσιτὰς,
παρεχούσας τὴν ἐλπίδα τῆς προιούσης, ὡς κατὰ
τὸ παρελθόν, ἀιαπτύξεως τῆς καταναλώσεως.

Δὲν ὑποθέτομεν ὅτι ὑπάρχει ἤδη τις ὁ δυνά-
μενος νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι, ἂν ἀμφότερα τὰ νῦν,
λίαν ὀψέ, ἐφαρμοζόμενα μέτρα τοῦ τε περιορισμοῦ
τῶν ἐμπεφυτέσεων καὶ τῆς ἐκουσίας ἐκρίζωσεως,
τά ὑφ' ἡμῶν ἀπὸ τοῦ 1894 ὑποδειχθέντα, ἐφηρμό-
ζοντο ἔκτοτε ἢ καὶ βραδύτερον διὰ τῶν κεφα-
λαίων τῆς Σταφιδικῆς Τραπεζῆς, θὰ εἴχομεν ἀπὸ
πολλοῦ ἀποκατεστημένον τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ
τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως τοῦ πολυτιμο-
τέρου τῶν προιόντων ἡμῶν, τὸ ὅποιον τοσοῦτον
ἀποτόμως διεσάλευσε πρὸ εἰκοσαετίας ὁ ἀπο-
κλεισμὸς τῆς Ἰαλλικῆς ἀγορᾶς, ἀνευ τῶν ἀτυ-
χῶν συνεπειῶν, ἃς συεσώρευον τὰ παρὰ πάντα
κανόνα λογικῆς ληφθέντα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκεί-
νης, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀκατανοή-
του θεσμοῦ τῆς παρακρυσταλλοσεως, ἔκτροπα μέ-
τρα : «Ὁπου δ' εἰσὶ πρόσδοδοι» ὡς διδάσκει ὁ
Ἀριστοτέλης (Πολιτ. ΣΤ'. γ'. 4), «μὴ ποιεῖν ὁ
»νῦν αἱ δημαγωγοὶ ποιοῦσι· τὰ γὰρ περιόντα
»νέμουσι, λαμβάνουσι δὲ ἅμα καὶ πάλιν δεόνται
»τῶν αὐτῶν. Ὁ τετραμῆνος γὰρ ἐστὶ πῖθος ἢ
»τοιαύτη βοήθεια ταῖς ἀπόροις... Τεχναστῶν οὖν
»ὅπως ἢ εὐπορία γένοιτο χρόνιος.»

Ἐγγραφοὶ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1910.

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΑΓΑΝΕΛΗ

ΝΥΚΤΕΣ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

Ε'
27 Ὀκτωβρίου

Βαρύτατος προαγγέλλεται χειμών! Τὰ βερύμετρα, δι' ὧν καὶ μάντις ἐτι ἀπέβησαν οἱ ἄνθρωποι, ἀντικαθιστῶσιν οἱ χωρικοὶ διὰ τῶν παρατηρήσεων τῆς πείρας, αἰτινες σπανίως ἀποτυγχάνουσι. Τῶν πτηνῶν αἱ καθ' ὁμάδας πτήσεις καὶ τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, πρὸς ἀφέρονται, θεωροῦνται ὡς ἐνδείξεις ἐπικειμένης ἀπροσφαρικῆς ἀλλαγῆς. Βῆδον ἀπόψε τοιαύτας πυκνοτάτας συνοδείας πτηνῶν. Ἐφέροντο ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν. Καθ' ὅσον προσήγγιζε τὸ πτιλοφῆρον σηῆνος καθίστατο μεγαλύτερον, καὶ ὅτε διήλθεν ὑπερθεῖν μοὶ ἐφάνη νέφος ἔμφυχον καὶ λαλοῦν. Τὰ πτηνὰ ἐκρῶζον ἐνίοτε αἰπτέζυγές των ἐπλησον ἐρρυθμῶς τὸ κενὸν τὸ δὲ πτηνολόγιον ἐκεῖνο ἐπειθάρχει θαυμασίως, οὐδεὶς ὄρνις προέτρεχεν, οὐδεὶς ἐξεῖγε τῆς γραμμῆς. Τίς ἐδίδαξε τὴν ἀταξίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς τοὺς ὄρνεις τὴν ἀπράμιλλον ἐκείνην τάξιν; Ἔστην καὶ ἐθεώρουν τὴν ἐνέριον μετοικεσίαν. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐξέλεξεν ἡ Γραφή, ὅπως ἐλέγξῃ τὸν κενόσπουδον ἄνθρωπον καὶ ἐξάρῃ τὴν πρόνοιαν τοῦ Δημιουργοῦ μεριμνῶντος ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου. Οὔτε σπείρουσιν οὔτε θερίζουσι τὰ πτηνὰ. Δὲν νήθουσιν οὔτε ὑφάινουσιν. Ὁ οὐράνιος πατήρ τρέφει στεγάζει καὶ ἐνδύει αὐτὰ τὰ ἄνευ στέγης ἐδραίας καὶ ἄνευ ἀποθήκης κερπῶν. Ὁ σύνοφρος Ἰεχωβᾶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ ἀμείλικτος τιμωρὸς καὶ ἐκδικητὴς, προσκλιεὶ ἐν κεραυνοβόλῳ φωνῇ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐργάζεται: «ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγεῖ τὸν ἄρτον σου». Ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος διδάσκεται, ὅτι πρέπει νὰ μεριμνήσῃ περὶ ἑαυτοῦ, ἡ δὲ ἐργασία παρίσταται ὡς ὁ στήμων, περὶ ὃν, ἐν πόνοις πάντοτε, θὰ ὑφάνῃ ὁ βίος τοῦ ταλαιπώρου θνητοῦ. Ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ, τῇ πλήρει γλυκύτητος καὶ συγγνώμης, ὅπου ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ γραμμὴν ἀκτινοβολεῖ ἡ συμπληθὴς ἐπιείκεια τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ἐκάστη λέξις εἶναι καὶ

σταγὼν παρηγορίας ἀνακουφίζουσα τὸ ἄχθος καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῆς βασιανίζομένης ἀνθρωπότητος, ἐκεῖ ἐλέγχεται ἀλληγορικῶς ὁ θνητὸς ἐάν τυρβάξῃ περὶ τὰ ἐγκόσμια καὶ τὴν τροφήν καὶ τροφήν ἀνάγει εἰς κεφαλιώδες ζήτημα τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου.

Ὁ τυρβάξων περὶ πολλὰ ἄνθρωπος παραπέμπεται εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως διδάχῃ ἐκ τοῦ παραδείγματός των. Ἐσυλλογίζομεν, ἐάν ὁ σοφιστὴς, σοφιστικῶς καὶ κακοπίστως προσκολώμενος εἰς τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς, πονηρῶς δὲ στρεβλῶν καὶ παρατρέγων τὴν ἐνοιαν δὲν δύναται ν' ἀνεύρῃ ἀντίθεσιν τινα μεταξὺ τῶν χωρίων βιβλίων ἐξ ἴσου θεοπνεύτων θεωρουμένων. Διπλοῦς πυροβολισμὸς, ἀπωτέρω ἐμοῦ βροντήσας, διέκοψε τὰς σκέψεις μου. Ἐστράφην ἔκπληκτος. Λεπτότατα πτίλα ἐφάνησαν λιχνίζομενα ἐλαφρῶς εἰς τὴν ἀπρόσφαρξιν. Τῶν πετεινῶν ὁ πυκνὸς ὄγκος ἐπτοημένος κατετηγῆθη εἰς ἄνισα τμήματα, καὶ ἀβούλωσ ἐφέρετο τῆδε κἀκεῖσε ἀτάκτως. Ὁ ἄνθρωπος εἶχεν ἐξακοντίσει τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀταξίαν κατὰ τῶν εὐτάκτων καὶ ἀβλαβῶν ἐκείνων πτηνῶν. Εἰς τὸν διπλοῦν πυροβολισμὸν τοῦ ἐνεδρεῦντος κυνηγοῦ νεκρὰ κατέπεσον πέντε ἢ ἐξ πτηνῶν... Ἠγέρθη ἀπὸ τῆς ἐνέδρας τοῦ ὁ ἀνθρώπος, κατώπευσε τὴν περὶ γῆν, ἀνεῦρε τὰ θύματα καὶ ἐνέλεισεν αὐτὰ εἰς τὸν κυνηγετικὸν σάκκον, ἐν ᾧ μεῖδιμα ὑπερηφανεῖς διέστελλε τὰ χεῖλη του. Καὶ τὸ ὄπλον ἀναρτήσας ἀπὸ τῶν ὤμων του ἐτράπη ἠσύχως τὴν πρὸς τὸ χωρίον ἄγουσαν. Τὸν ἐθεώρησα ἀπερχόμενον. Ἐάν ἠρώτων αὐτὸν διατί ἐφόνευσεν, ἡδύνατο νὰ μοὶ ἀπαντήσῃ, ὅτι ἐγένετο ἀπλῶς τὸ ὄργανον τῆς θείας βουλήσεως, ὑποταξάσης τὰ πάντα εἰς τὴν θέλησιν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τί ἀλιεύει ὁ ἀλιεύς; Διὰ τί σφάζει ὁ κτηνοτρόφος; Τὸ αἷμα καὶ ἡ καταστροφή δημιουργοῦσι καὶ παρατείνουσι τὴν συντήρησιν! Ἐάν εἶχον γλώσσαν αἰ τίγρεις καὶ οἱ λέοντες τῶν ἐρήμων, οἱ βόες καὶ οἱ κροταλῖαι τῶν δασῶν, οἱ κερχαρίαὶ τῶν θαλασσῶν, οἱ κροκόδειλοι

τῶν ποταμῶν, οἱ κόνδορες καὶ οἱ ἀετοὶ τῶν νεφῶν ἤθελον ἀποστομῶσαι τὸν ὑπὸ τοὺς ὄνυχάς των σπαίροντα ἄνθρωπον, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ ζητήσῃ δίκαιον καὶ λογικὴν τῆς βίας τοῦ ἰσχυροτέρου. Ὁ ἀνθρώπινος ἐγωισμὸς ὄργᾳ εἰς δικαιολόγησιν παντός ὅ,τι προέρχεται ἐξ αὐτοῦ καὶ ὑπερετεῖ τὰς ἐφεξῆς του· ἡ λεπτότης ὁμῶς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δὲν δύναται πάντοτε καὶ τὰ πάντα νὰ δικαιολογῇ... Καταφεύγει τότε εἰς τὴν σοφιστείαν... Ἐχώρησα πρὸς τὸν δρόμον μου· γειτονικὸς θάμνος ἐσείσθη ἥρεμα καὶ πτερυγισμα ἀσθενῆς ἤχησε πλησίον μου. Παρὰ τὴν ρίζαν θαμνίσκου τινός, μετὰ τὴν πτέρυγα συντετριμμένην, κατέκειτο πληγωθὲν πτηνόν. Κύπτω καὶ τὸ λαμβάνω εἰς τὰς χεῖρας· θωπεύω τὸ πτίλωμα του, ἐπιδένω, ὡς ἡδυάμην κάλλιον, τὸ συντριβέν τῆς πτέρυγος ὅσπουν καὶ προσπαθῶ νὰ τὸ ἀνακουφίσω. Ἐτρεμε τὸ τελαίπυρον! Ἐπάλλετο ἡ καρδία του, καὶ ἴσως ἡ θέα τοῦ ἔχθρου, ὅστις τὸ ἔλαβεν εἰς χεῖρας, ἀπεδίωξεν ἐντελῶς τὸ αἶσθημα τοῦ πόνου, ὅστις τὸ ἐβασάνιζεν. Ἐάν ἰαθῇ, εἰς τί ἐφεξῆς δύναται νὰ ἐλπίζῃ; Ἐστερημένον πάσης ἐλευθερίας θὰ ἐγκλεισθῇ ἐντὸς κλωβοῦ καὶ ἂν δὲν σπαραχθῇ ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῆς γαλῆς ἂν δὲν χρησιμεύσῃ ὡς παιδιὰ θανατηφόρος διὰ τὰ παιδιὰ, θὰ ἀποθάνῃ δούλον... Ζητήσατε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὴν αἰτίαν καὶ τὴν λογικὴν τοικύτης αὐθαρεσίας!..

Παραπλήσιον σκεπτόμενος ὑπερέβην τὸ παρὰ τὸ χωρίδιον βουνὸν καὶ βυθίζων γοργῶς ἐφθασα εἰς ὄρμιον λειμῶνα, ἐκεῖθεν τοῦ ὁποῖου ἐξετείνεται ὑπὸ ἀγρίου βλαστήσεως καλυπτομένη μακροτάτη καὶ βυθιῶν φάραγξ. Ὁ ἥλιος ἐπλησίαζε νὰ δύσῃ. Τοῦ λαμπροῦ ἄστρου ὁ δίσκος ἀπεκρύπτετο τότε ὑπὸ στρώμα νεφῶν παχυτάτων, ἀλλ' αἰ ἀκτίνες του, ὑπεκφεύγουσαι ἀγέρωχως, ὠλισθήσιν τῇ δε κἀκεῖσε αὐγάζουσι τῆς δύσεως τὸν ἀπώτατον ὀρίζοντα. Ἐθεώρουν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς σκηνογραφίας ἐκείνης. Ἐνδέχεται οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ ἀντιλαμβάνονται εὐθὺς καὶ νὰ μὴ ἐνθουσιῶσιν ἀμείσως εἰς τῆς φύσεως τὸ ἀνυπερέβλητον κάλλος. Προκαλέσατε ὅμως καὶ τοῦ πεζοτέρου ἀνθρώπου τὴν προσοχὴν εἰς τὸ θέαμα ὠραίας ἀνατολῆς ἡλίου ἢ δύσεως μεγαλοπρεποῦς. Θὰ ἴδῃτε τότε τὸν ἄεστον ἐκεῖνον, τὸν οὐδέποτε καταπληγέντα πρὸ τοιοῦτου φαινομένου, κύπτοντα ὑπὸ τὸ αἶσθημα σιωπηλοῦ θαυμασμοῦ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἀπλήστως ἐντρυφῶντας εἰς τὴν ἐξαισίαν σκηνογραφίαν. Ἐάν δὲν εἶχε τὴν πρωτοβουλίαν, ἐάν μόνος δὲν συνέπεσε νὰ ἀντιληφθῇ τῆς φυσικῆς ἐκείνης καλλονῆς καὶ μεγαλειότητος, τὴν κατενόησεν ἄμα ὑποδειχθεῖσιν, τὴν ἠσθάνθη καὶ τὴν ἐξετίμησεν ἄμα ἐρμηνευθεῖσιν εἰς τὸν ἀφώ-

τιστον αὐτοῦ νοῦν. Τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ εἶναι ἔμφυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καθεύδει ἐνίοτε ἐν ἡμῖν ἀρκετὸ ἔμῳς ἡ πρώτη διάσεισις, ὅπως ἀφύπνισθη. Κυριεύει τότε πατῶν ἡμῶν τῶν αἰσθησεων. Καὶ ἡ ἄφρωνος ἐκστασις μας εἶναι πολύτιμος εἰσφορά, ἣν ἡ εὐγνωμονοῦσα ψυχὴ μας ἀποτίνει εἰς τὸ μεγαλοπέστατον κάλλος τῆς φύσεως καὶ τὸν πάνσοπον δημιουργόν της.

Ἀνθρώπου φωνὴ με ἀπεσπασεν ἀπὸ τοὺς βουβασμοὺς τῆς ὄρας ἐκείνης. Ἦτο μυλωθρὸς τις, ὅστις ὑπόλαβὼν με ζένον ἀποπλανηθέντα καὶ ἀγνοῦντα τὴν ὁδὸν, προσῆλθε προσφέρον μοι τὴν φιλοξενίαν του εἰς τὸν μικρὸν ἀπωτέρω κείμενον ὑδρόμυλόν του. Ἐβαδίσαμεν ὁμοῦ.

Ἐν τῇ ἀπερρίττῳ γλώσσει του, ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ τῶν λόγων του καὶ τῇ ἀπλότητι τῶν συλλογισμῶν αὐτοῦ, οὕτω φυσικῶς οὕτω ἀφελῶς καὶ ἀδιάστως δικτυομενῶν με ἥσυχον καὶ ἀπροσποίητον γλώσσειν καὶ λογικὴν, πόσον σοφώτερος, πόσον εὐκρινέστερος καὶ εὐθύτερος μοῦ ἐφάνη ὁ ἀμαθὴς ἐκεῖνος ἀγρότης, ὁ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ μύλου του σπουδάσας μόνον, ἀπὸ τὸν σφώτερον θημῶν τῶν βιβλιοθηκῶν, ἀπὸ τὸν ἀκαταπονητότερον ἐρευνητὴν τῶν βιβλίων καὶ τῶν πολυωνύμων συστημάτων τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης! Πιθκῶς μάλιστα ὁ ἀγράμματος ἐκεῖνος μυλωθρὸς, μετὰ τὸν ὄρθον καὶ ἀμείκτον χωρικὸν νοῦν του, νὰ ἦτο πολὺ χρησιμώτερος ἀπὸ πολλοῦς πανσόφους, σοφοῦς καὶ φιλοσόφους τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν Κινοβουλίων!

Θήρυξ ὑδάτος κρημνίζομένου προσέβλεπε τὴν ἀκοήν μου. Εἶδον μετὰ μικρὸν ὑγρὰν στεφάνην σκορπιζομένην εἰς μυριάδας σταγόνων, καὶ ἤκουσα εὐκρινῶς βρέλουσιν τὴν πετρὴν τοῦ μύλου ὑπὸ τὴν ὄρμην καὶ τὴν δουλείαν τοῦ ὑδάτος. Ὁ ὑδρόμυλος ἦτο ἐκτισμένος εἰς τὸν μυχὸν τῆς γαρᾶδος, εἰς ἣν ἐξέβλαλλεν ὁ ἀπὸ εἰκοσάδος ποδῶν κρημνίζομενος ρυαξ. Ἐλάττει καὶ δρύες καλύπτουσι τὰ βάθη καὶ τὰς παρειὰς τῆς φάραγγος αὐτῆς. Πυκνοὶ ἀνέρουσιν οὐκισοὶ, ζωνύοντες τῶν δένδρων τοὺς κορμούς, καὶ διὰ γλαίνης πρασίνης καὶ αἰθιχλοῦς ἐνδύοντες τοὺς ἀγρίους καὶ κηπισμένους ἐξωτερικοὺς τοίχους τοῦ ὑδρομύλου. Τὴν ὄρμην ἐκείνην λυθέντα τὰ νέφη, ἀφῆκιν ἐλευθέρην τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ λαμπροῦ ἄστρου. Εἰς μυριάδας μικρομυγῶν κατέπεσε τότε ἡ ἀπὸ τοῦ τροχοῦ ὀλισθίνουσα στεφάνη τοῦ ὑδάτος τοῦ μύλου. Φῶς ἦπιον ἔλουσε τὰς ὑψηλοτέρους τῶν δένδρων κορυφὰς, καὶ ἐκπληκτικὰ τὰ ὑπὸ τοὺς κλάδους των ἀνὰ ζήτησιν τὴν νυκτερινὴν κλίνην των πτηνῶν ἤρξαντο μελωδοῦντα. Πρὸ τῆς ἐπιβλητικῆς μεγαλοπρεπειᾶς καὶ τοῦ κάλλους τοῦ τοπίου καὶ

της ώρας, κέρωνος ἐγὼ ὑπέλαθον ὅτι διέτριβον εἰς ὄκσιν μαχίαν, ὅπου ἔαο γλυκὺ ἐπιπνέει καὶ ἔραται διαρκῶς. Φύσις! δύναις, θεύτης, μ' ὅτι θῆπστε θνομα καὶ ἐν σὲ καλέσῃ τις, εἶσαι θαυμά εἶσαι εὐεργέτης, εἶσαι μυστήριον καὶ κέλλος; ἐξαισίον ἀνυπέβλητον καὶ ἀνεξήγητον, ἀλλ' αἰσθητὸν θελγῆτρον ἐγκλείουσα. Ἡ ὠραιότης σου εἶνε γήνη καὶ ἐν τούτοις θεωρῶν σε ὁ ἀνθρωπὸς ἀίρεται ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ρεμβάζει κόσμους ἀγνώστους. Ἡ σιωπὴ ἐμνηνεύει τὸν θαυμάσιον μᾶς θεωροῦντων τῆς φύσεως τὰ θαυμάσια· ἡ ἐκστασίς μας τὸ βᾶθῦ αἰσθημα τὸ πληρώσαν τὰς καρδίας μας. Εὐρίσκομεν λόγους, ἔνα παρακάλεσάμεν ἢ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν θεὸν καὶ ἐν τούτοις μένομεν ἀνυδῶν εἰς τὴν θεῶν κτισμάτων; ἕτινα ἡγεῖρε καὶ συντηρεῖ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ. Εὐλαβοῦμεθα νὰ ἀποταθῶμεν νίκειας πρὸς μόνον ἰσχυρὸν, ὅστις μετ' ὀλίγον θὰ εἶναι τὸ παίγιον καὶ τὸ ἔδεσμα τῶν σκολήμων τῆς γῆς καὶ ἐν τούτοις ἀπευθυνόμεθα ἐλευθερίως πρὸς τὸν ὑπέριστατον Θεόν, οὐτινος τὴν μορφήν οὐδὲ τὰ τελειότερα τῶν θείων πλασμάτων τολμῶσι νὰ ἀτενίσωσι. Δὲν εἴμεθα ἀνακόλουθοι λοιπόν; Τί μᾶλλον μέγα καὶ ἀπειρον, τί μᾶλλον ἄγιον καὶ ἰσχυρὸν τοῦ Θεοῦ; Διατί, κίρουμενα ἄχρῃ αὐτοῦ, δὲν φρίσσομεν καὶ δὲν ἐξιστάμεθα ἐμβρόντητοι εἰς τὴν προσπέλασιν ἡμῶν πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ ἀπείρου, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης; Δια τί πτοούμεθα πλειότερον ἐνώπιον φροῦδου γήνην μεγαλείου, ἐνώπιον πομπῶδους γήνης σκηνῆς, ἐφημέρου καὶ μηδαιμῆς, ἡ ἐνώπιον τοῦ ἀνάρχου καὶ τοῦ ἀτελευτήτου, ὅπερ εἶναι ὁ Θεός, ὁ ἀληθής, ὁ παντοδύναμος καὶ κίωνιος; Μήπως διότι βλέπομεν, διότι αἰσθανόμεθα διότι ἀντιλαμβάνομεθα καὶ κριστάμεθα εἰς βραχίλια τῆς γῆς, ἐν ᾧ ἀόρατος εἶναι καὶ ἀσύλληπτος ὁ μέγας Δημιουργός;

Τῶν ἀνθρώπων ἡ κηθάδης ἔρευνα καὶ τὸ προπετὲς πόρισμα ἀνάγει παρὰ πολλοῖς τὴν φύσιν εἰς τὴν ἐνοίαν τοῦ Θεοῦ τοῦ δικακεχρμένου πανταχοῦ εἰς τὴν φύσιν. Τίς θὰ ἡγεῖρε οὕτω θρασὺ τὸ βλέμμα καὶ τὸ πνεῦμα, ὥστε πεποιθῶτως νὰ ἐξαγγεῖλῃ καὶ βρασίμως νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἀπόρροστον καὶ ἐμπεδῶς ἀληθὲς τοῦ τοιούτου ἰσχυρισμοῦ του; Ἐὰν ὅμως ἡ φύσις δὲν εἶναι θεός, ἐὰν ἡ ἀδικόσμητος ὕλη δὲν δύναται νὰ ἀρθῇ εἰς νοῦν δικαιοσμοῦντα καὶ εἰς πνεῦμα ἀθάνατον καὶ δίκαιον, σοφὸν καὶ ἀγαθόν, μετὰ προνοίας καὶ νοῦ συντηρητικῶν τοῦ παντός, εἶναι ὅμως ἡ φύσις δύναις, πρὸς ἣν, ἀπὸ γήνης ἀπόψεως, ὁ γήινος ἀνθρώπος οφείλει τὴν λατρείαν αὐτοῦ καὶ τὸν βᾶθῦν καὶ εὐλαβὴν θαυμάσιον του. Καὶ ἐὰν ἡ ἐκφρασις τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ θνητοῦ ἐπέπρωτο καὶ πέπρωται νὰ

ἐκδηλωθῇ εἰς ἐν καὶ μόνον φθαρτὸν ἀντικείμενον καὶ στοιχεῖον, πρὸς σὲ, φύσις σοφῆ ἐν τῇ ὕλῃ καὶ ἐν τῇ διατάξει, πρὸς σὲ θὰ στρέψῃ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν σκέψιν αὐτοῦ ὁ ἀνθρώπος, εὐγνώμων δι' ὅτι ἐπράξας, καὶ ἀσυναίσθητως ἔτι, καὶ δι' ὅτι πράττεις ὑπὲρ αὐτοῦ.

Μᾶς τρέφεις καὶ μᾶς πσιτίζεις. Μᾶς ἐνδύεις καὶ μᾶς τέρπεις. Μᾶς ἰκίνας καὶ μᾶς διδάσκεις. Καὶ ὅταν ἡ ζωὴ μας κλίνῃ εἰς τοῦ πόνου τὴν ἀναπεπταμένην τριβὴν καὶ ἀχθῇ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ γήρατος «τῆς φθίσεως» αὐτῆς «τοῦ ἐμφύχου τῆς ὑπὸ χρόνου γιγνομένης» μᾶς θανατώνεις ἐγκαίρως καὶ εὐσπλαγγως, σώζουσα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς περικτέρω βρασάνου τὸ ἀφόρητον ἄχθος, φύσις ἐλεηρῶν καὶ προνοοῦσα, σοφῆ καὶ φιλόανθρωπος.

Ὁ θεωρῶν τὴν δημιουργίαν σου καὶ μελετῶν τὰ μυστήριά σου καταμυθάνει, καὶ ἀπὸ τῆς θεᾶς σου μόνης καὶ τῆς σοφῆς ἐπιπνευσῆς ἀρμονίας καὶ τάξεως, νὰ λατρεύῃ καὶ νὰ ὑμῆ τὸν ἀθάνατον δημιουργὸν καὶ συντηρητὴν, τὸν σκορπίσαντα κάλλος καὶ σοφίαν εἰς τὸ ἔργον σου. Καὶ ἄφ' οὗ τὸσον θαυμάσιον ἔδωκας εἰς ἡμᾶς τὰ δῶρά σου ἐν τῇ ζωῇ, ἐπεφύλαξας ἐν τέλει καὶ τὸ ἄριστον: τὸν λυτρωτὴν θάνατον. Τὸ στήθος σου αὐτό, ὅπου ἐν ἡντλήσαμεν τὸ γάλα τῆς ζωῆς ἀνοίγεις πάλιν συμπαθὲς καὶ φιλόξενον ὅταν πόρρω εἰς τὸ ἀγνωστον καὶ τοῦ ἀγνώστου τὸ μυστήριον, ἐκφύγῃ τῆς ζωῆς μας ἡ πνοή. Μὴ ἔχουσα τι πλέον νὰ μᾶς δώσῃ, μᾶς ἔδωκας τὸ μνημα... Ἀνέωξας τοὺς φίλους κόλπους σου, καὶ, μητέρα εὐσπλαγγως καὶ ἀγαθῆ, μᾶς δεχεσθαι καὶ πάλιν φιλοστόργως τὰ τέκνα προσφιλέστατα, προσκαίρως ἀπομυκρυνθέντα ἀπὸ σοῦ, καὶ ἤδη ἐπιστρέφοντα, ἔνα διαρκῶς καὶ ἀνωδύνως ἀναπυθῶμεν πλέον εἰς τῆς καλῆς μητρὸς μας τὴν ἀγαπητὴν καὶ ἡσυχον ἀγκάλην...

Ὁ ἦχος τοῦ καταφερομένου ὕδατος ἠκούετο πάντοτε ἀλλ' ἤδη ἐσίγησαν τὰ πτηνὰ καὶ κάτωθεν τοῦ ὀρίζοντος ἐκρύβη ὁ ἄκτινοβόλος ὀφθαλμός τῆς χρυσῆς ἡμέρας. Ζωγραφικὸν τότε ἀνεπτύχθη σκηνογράφημα. Πόρρω, εἰς τῆς δύσεως τὰ κράσπεδα, γλυκέως ἄτονος ἔλαμπεν ἀνταύγεια δικυγῆς καὶ ὑπόχρους. Τὰς ἀφεστῶσας κορυφοσειρὰς τῶν βουνῶν περιέβαλλε χρῶμα λυκνοῦν διαφνές. Αἱ ὀξύτεραι αὐτῶν προβολαὶ με ἀνωμαλίαν ἀρμονικὴν ἀνετείνοντο πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον, γαλινὰ οἰοῦν ἀκρωτήρια μηχανοῦμενα με εὐρυθμὸν ἀρρυθμῶν εἰς τὴν χρυσῆν ἐκείνην καὶ ἡσυχον θάλασσαν τῆς φωτεινῆς διαλυθείας. Ἐγγύτερον ἐλικνίζετο φωταύγεια ὑπόγλυκος ἐκπνομένη γαληνικῶς εἰς τὴν μεμακρυσμένην ἀπόστασιν τῆς πεδιάδος καὶ διὰ τοῦ ἀσθενεστεροῦ τόνου τοῦ χρωματισμοῦ τῆς ἐξαι-

ρουσα τὸν ἐντονώτερον χρωματισμὸν τῶν βουνῶν ἕτινα πάλιν, βεβαπτισμένα εἰς τὴν βαθυτέρην κυκλῆν ἀτμόσφαιράν των, ἀνετίθεντο καὶ ταῦτα πρὸς τὰς διαχρυσῶς ἐκτάσεις τῆς δύσεως. Βραδέως ἤδη πορφουροῦται ἡ μεσημβρία. Εἰς τὴν ἄσπιλον ἐκείνην παρθενίαν τοῦ ὀρίζοντος, τὴν ἀναπτυσσομένην μεταξύ γῆς καὶ οὐρανοῦ, ἀνάγετα τὴν τὸ σεμνὸν χρῶμα τῆς κίδοῦς, ἐρυθρὸν εἰς τῆς φύσεως τὰς παρειάς, καὶ ἐνθα ὁ λαμπρὸς ἥλιος, ὁ ἄρτι ἀφκνισθεὶς εἰς κόσμους καὶ εἰς ὀρίζοντας ἄλλους, ἀποθέτει φλογερὸν ἀλλ' ἄμωμον φίλημα ὡς «χαίρε» περιπαθὲς, ὅπερ ὁ εὐαίσθητος καὶ τρυφερὸς λατρευτής. ὁ ξανθοκόμης καὶ φωτεινός, ἀπευθύνει εἰς τῆς γῆς τὴν ὠραιότητα εἰς τὴν ὠραν ἐκείνην τοῦ χωρισμοῦ... τοῦ χωρισμοῦ, οὐτινος τὴν σκληρότητα θὰ πρᾶξην ἄριστον τοῦ φωτεινοῦ ἀνακτος ἡ ἐπιτολὴ καὶ ἡ ἀδρότης τῆς ἀκτίνος του ἧτις θὰ φωτίσῃ καὶ πάλιν τὴν περίλυπον φίλην.

Ἡ νύξ ἐχάλασε μετὰ μικρὸν τὰς πτυχῆς τοῦ μελανοῦ αὐτῆς πέπλου καὶ, χωροῦσα σιωπηλῶς καὶ βραδέως, ἐξέτεινε αὐτὸν ἐπὶ τῆς σιωθείσης φύσεως. Ἐθλιψα φίλιως τὴν τυλῶδη ἀλλὰ τιμίαν χεῖρα τοῦ μυλωθῶ ἀποχαιρετίζων αὐτόν. Εἰς τὸ ἀγνωστον ἀλλ' ἀδιάλειπτον πληθος τὸ πυκνούμενον καὶ μειούμενον ἀδιαλείπτως εἰς τὴν πκλήρῳαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινίας, εἶναι εὐτύχημα νὰ δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ χεὶρ ἦν θλίβει ἐγκαρδίως, εἶναι χεὶρ τιμίας, συνειδήσεως καὶ προαιρέσεως ἀγνῆς ἐπιτελοῦσα τὰς ἀφιλοκερδεῖς ὑπαγορεύσεις. Οἱ τῦλοι ἐκεῖνοι τῆς ἀπεριποιήτου χειρὸς τοῦ μυλωθῶ πόσον ἦσαν εὐγενέστεροι ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιποιημένας χεῖρας καὶ πόσον προτιμώτεροι καὶ σεβαστότεροι ἀπὸ πλουσίας καὶ ἀβράς χειρίδας κλυπτούσας μυρόντας δακτύλους κηλιδοθέντας εἰς ρύπους καὶ ἐργασθέντας ἀδικίας αἰτινες διότι δὲν ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ νόμου δὲν ὑπῆρξαν διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον καταδικαστέαι καὶ ἐπονείδισται. Ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ τῆς νυκτὸς ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀστέρων διήλθον τὴν σύνδενδρον φάρμαγα. Ὅτε ἔφθασα εἰς τὸ τέμα τοῦ δρόμου, ὅπου ἦρχιζεν ἡ κλίσις, ἐστράφην θεωρῶν πρὸς τὸ βᾶθος. Ἀσθενῶς ἔφθασεν ἔτι ἄχρῃ ἐμοῦ ὁ συγκεχυμένος θόρυθος τοῦ ὑδρομόλου. Κάτω ἐπάφλαζε τὸ ρυάκιον καὶ διαμέσου τοῦ σκότους, ὅπερ εἶχεν ἤδη ἐπικαθίσει ἐπὶ τῆς φύσεως, εἶδον τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς λυχνίας τοῦ μύλου. Ἐστράφην πρὸς τὰ ἄνω. Ὁ Δημιουργός εἶχεν ἤδη σκορπίσει ἐπὶ τοῦ στερεώματος τὰς μυριάδας τῶν ἀστέρων. Ὅποια μεγαλειότης! Ὅποιοι κόσμοι, ὅποια μυστήρια, ἕτινα ὁ νήπιος ἀνθρώπος καὶ ἡ μωρὰ οἴσῃς του ἄξιοι νὰ κρίνῃ καὶ συνεχῶς νὰ ἐπικρίνῃ. Καὶ τί βλέπομεν ἐμ-

βλέποντες τὰς νύκτας εἰς τὸ ἀστρόφωτον ἀπειρον καὶ πλανῶντες τὰ βλέμματα ἡμῶν εἰς τοὺς κόσμους τοῦ Γαλαξίου, εἰς τὰς μεμονωμένους μονάδας τῶν ἀστέρων καὶ τὰ πυκνότερα ἀθροίσματα, εἰς τῶν ἀδοχικῶς ἐπιφαινομένων ἀστερισμῶν τὴν λάμπουσαν πληθύν; Ὅποια ἀπόρητα καὶ ὑπερφωτεινὰ μεγαλεῖα εἰς τὸν μυστηριώδως σελιζόμενον δρόμον των, σκοτεινὰ ὅμως δι' ἡμᾶς, κρυπτονται ἀπὸ τὸν ἄοπλον καὶ ἐνοπλον ὀφθαλμὸν μας, ἀφκνῆ δὲ ἀπὸ τῆς μικροσκοπικῆς καὶ λησμονημένης γῆς μας κυλιόνται εἰς τὸ ἀπειρον, ἐκθαμβωτικῶς ἀπαστράπτουσα με ἀρμονίαν ἐκπληκτικὴν καὶ με τάχος, ὅπερ ἀπολύτως δὲν δύνανται νὰ νοήσῃ καὶ νὰ ὑπολογίσῃ ὁ ἰλιγγιῶν νοῦς μας; Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν ἀσημότητα ἡμῶν ἀπέναντι τῶν ἄλλων θὰ αἰσθανθῶμεν τραυματιζομένην θανασίμως καὶ ταπεινομένην τὴν ἀνύητον καὶ ἀνίατον ἡμῶν γενικὴν καὶ ἀτομικὴν μεγαλαυχίαν. Καὶ ἐὰν παραθεσωμεν τὴν εὐτέλειαν τῆς γῆς καὶ τὴν πενιχρότητα τῆς ἐμφανίσεώς της πρὸς τὸ ἐκπληκτικὸν μεγαλεῖον τῶν ἄλλων οὐρανίων κόσμων, θὰ αἰσθανθῶμεν ὑποπεριφρόνησιν, τοιαύτης παρέργου θέσεως ἡμεῖς καὶ νηπιῶδους ἀντιλήψεως, οὔτε μύρμηκες καὶ, οὔτε ὑποστιγματὶ ἀφκνεῖς καὶ ἀνεύ ἐνοίας ἢ σημασίας εἰς τὸ ἀχανές τῶν οὐρανῶν, ὅπου ἀνεξίτηλα, ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς ἐγράφησαν τῆς δλης δημιουργίας τὰ θαυμάσια. Τί εἶναι ἡ γῆ μας ἀπέναντι τῶν ἄλλων κόσμων! Καὶ τί ἡμεῖς, ἐφήμεροι καὶ ἀσθενεῖς κάτοικοι τοιαύτης ἀπαρατηρήτου καὶ ἀσήμου σφαίρας, ἐπουσιῶδους ἐντελῶς εἰς τὸ φωτεινὸν αὐτὸ καὶ τεράστιον ψηφιδευτὸν, ὅπερ με ἔκλαμπρον μεγαλειότητα ἀναπτύσσεται ἐκάστην νύκτα ἕκπαγλον καὶ μυστηριώδες εἰς τὸ διάστερον στερέωμα, τὸ προσιτὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας!

Ἐτεῖνα τὸ οὖς. Πνεῦμα ἀέρος, πνεῦσαν ἀποτόμως διὰ τοῦ στενοῦ πόρου, ἀπετέλεσε φωνὴν εἰς ἦχους ἀνεξηγήτους καὶ μυστικούς ἐκπνεύσαν μετ' ὀλίγον. Φθόγγοι ἐνκρήροι ἐφάνησαν οἰοῦναι αἱ σφιγμοὶ ἐκεῖνοι τοῦ βιαίως ἐπελθόντος πνεύματος. Θρήνο; ἦτο ψυχῶν κυπτουσῶν ὑπὸ κατάραν ἄλυτον; Ἦσαν στεναγμοὶ ἐξορμήσαντες ἀπὸ ἀψυχα ἢ ἐμψυχα στέρνα ἐποδυρώμενα, διὰ τῆς γλώσσης τῶν οἰμωγῶν, τὰς κακίας τῶν ζώτων ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου τὰς δυστυχίας;... Εἰς τὴν ὠραν ἐκείνην, ὅτε πᾶν τὸ πέριξ ἐμοῦ ὄρατον καὶ ἐκτυλισσόμενον συνετέλει εἰς τῶν ἀντιλήψεων τὴν παραίσθησιν, μὲ ἐφάνη ὅτι συναντηθέντα εἰς τὸν αἰθέρα τὰ φανταστικά ἐκεῖνα πνεύματα τοῦ δάσου, τοῦ ἀέρος καὶ τῶν πηγῶν διελέγοντο ἀοράτως εἰς τὴν μυστηριώδη γλώσσαν αὐτῶν.

Θεωρῶν καὶ ἐνωτιζόμενος, μελετῶν καὶ θαυ-

μάζων, ανέλογιζόμεν πάντοτε πόσον εἶνε βελύ και σοφόν τὸ βιβλίον τῆς φύσεως, ὅταν μάθη τις και ὅταν δύναται νὰ ἀναγινώσκη εἰς τὰς σελίδας του. Προσηλούμην τότε εἰς τὴν θεωρίαν τῆς σοφίας αὐτῆς, ἥτις, ἀναπεπταμένη πρὸ τῶν ὁμμάτων μας, εἶνε ἡμῶς δυσπρόσιτος διὰ τοὺς πολλοὺς και διὰ τοὺς πλείστους παρέρχεται ἀπαρατήρητος. Καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς τὴν φύσιν προσήλωσιν αἰσθανόμενος ἐντεινομένην, μόνος εἰς τὴν ἐρημίαν τῶν δρυμῶν και τοῦ σκοτούς τὴν σιωπὴν, ἀκούων νὰ ὑπὴρχῆ τοῦ ῥύακος τὸ μωρμύρισμα, τὸ φρικίασμα τῶν φύλλων τοῦ δάσους και τοῦ ἀνέμου ἢ στενάζουσα πνοή, ἔμψυχος οἶσνε εἰς τὴν ἀνακθροναυστηρότητα τῶν μυρίων στομάτων τῶν δένδρων, τῶν κλάδων και τῶν φύλλων των, ἐμβρόντητος εἰς τὸ νυκτερινὸν ἐκείνο σκηνογράφημα, ὅπου διὰ τῆς μελανότητος τῆς γῆς ἐφάνοντο φωτεινότερα τὰ ἄστρα και τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ, τὰς εἰκόνας ἐκείνας τοῦ γῆϊνου κόσμου βλέπων πυργουμένως και λαλούσας πέριξ μου, μεστός σεβασμοῦ πρὸς τὰ στοιχεῖα και τὸν ὕψιστον δημιουργὸν τοῦ παντός, ἐξωπερίκευον ἐγὼ τὴν ἐνδύμυχον κυρίαρχον και κεντρικὴν ιδέαν κράζων εἰς τὴν νυκτὸς τὴν σιγὴν και τὴν μόνωσιν : ὦ φύσις, μήτηρ φύσις, ἱερά και ἀγαθὴ, σεβαστὴ και εὐεργετις. Εἰς τοὺς εὐλογητοὺς κόλπους σου θὰ ἀνεύρωμεν τὰ τέκνα σου τὸν ὕψιστον, τὸν μόνον ἀσφαλῆ και παρήγορον λιμένα κατὰ τῶν πόνων οἴτινες μᾶς ἐβασάνισαν ἐν τῇ ζωῇ.

Ὁ καιρὸς ἤλλαξεν ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου. Ἡ καιταγὴς μυκάται ἐξω. Ἀκούω τοὺς συριγμοὺς τοῦ ἀνέμου, τὴν μουσικὴν αὐτὴν τὴν προσφιλῆ τῆς ψυχῆς μου, τὴν λιχνίζουσαν με εἰς κόσμους πόρρω τῆς γῆς, τὴν θέλγουσαν με με τῆς ἀρμονίας τις τὴν ἀγριότητα, τὴν κοιμίζουσαν με εἰς λίκνον ὄνειρων φανταστικῶν μεστόν και παραιοσθήσεων, τὴν τονίζουσαν τῆς νοσηρῆς μελαγχολίας μου τὰς σκέψεις και τῆς καρδίας μου πυκνοῦσαν τὸ πνιγρὸν νέφος και ἐντεινοῦσαν τὸ πικρὸν ἄχθος... ὅπερ τόσον ἐν τούτοις ἀγαπῶ, και ἐν τῇ μελαγχολίᾳ μου μελαγχολῶ πλείοτερον ἔτι, ἐὰν χωρισθῶ ἀπ' αὐτοῦ. Ἀκούω τὸν συνεχῆ και μονότονον ἦχον τοῦ ὕετοῦ βοῦντα συναπτῶς ὡς κλαυθμὸν κατερχόμενον ἀνωθεν και διαχεόμενον εἰς τὴν γῆν, ὅπου κλαυθμὸς ἄλλος σκορπίζεται και βομβεῖ εἰς τοῦ ἀνθρωπίνου στεναγμοῦ τὸν πνιγμὸν και εἰς τὸν ὄμβρον τοῦ ἀνθρωπίνου δακρύου. Ἀκούω τὸν σμερδαλέον πάταγον τῆς βροντῆς, βλέπω τὴν ἐρυθροκίτρινον λάμψιν τῆς ἀστραπῆς, τῶν νεφῶν τὴν ὀρυμητικὴν και ραχδαίαν φορᾶν, τὴν πάλιν αὐτὴν γιγαντιαίων σωματίων, συγκρο-

τουμένην πέραν τῆς γῆς, και τοῦ Θεοῦ ἢ ὀργῆ, διώκοντος πόρρω τοῦ παραδείσου τοὺς παρκαύσαντας ἀτυχεῖς ἀλλὰ συγγνωστοὺς πρωτοπλάστους, ἐπεφοιτᾷ ἐν ἀσθενεῖ ὁμοιώματι ἀνακαλοῦντι μόλις τὴν φρίκην τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἥς ἢ ἄλυτος και ἀτεγκτος συνέπεια βρύνει ἕκτοτε τὴν ἀνθρωπότητα ἐν πόνωις γεννωμένην, ἐν γούσις ζῶσαν και θνήσκουσαν ἐν τρόμῳ. Εἰς ἐκάστην ἐκρηξίν τοῦ κερκυνοῦ και εἰς τοῦ μακρυνοῦ δρόμου του τὸ ἀσύλληπτον τάχος, σκλεύονται δεινῶς και τρίζουσι τὰ πικράθηρά μου. Τὸ φοικὸν ἐπιθετικὸν ὕπλον ἐὰν ἐξέφυγε τῶν χειρῶν τοῦ καθικρεθέντος Διὸς, ζῆ ὅμως και πλῆσσει ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ τῆς φύσεως ἀκοντιζόμενον. Ὁ ὄμβρος ἐπυκνώθη, ὁ καιταγισμὸς ἐπετάθη, ἀγρίων τονίζει ἀπὸ τοῦ αἰθέρος ἀπειλὴν τῶν Τιτάνων τὸ στόμα, τῶν Κυκλώπων τὸ βλέμμα, τῶν Ἐκκατοχειρῶν ὁ βραχίων, τῶν Γιγάντων τῆς φύσεως ἢ πυγμῆ. Ἐμφοβὸς κατὰπληξίς με συνέχει. Τὸ ραχδαίως κατχερόμενον ὕδωρ εἰτελύνει ἤδη διὰ τῶν σχισμῶν, ὑπερπηδᾷ τὰ πρόχειρα κωλύματα και ἀκαθέκτον χύνεται ἐντός. Σπεύδω ἐπὶ τὴν ἀμυναν ἀποφράσω πυκνότερον τὰ διάκενα, ἀσφαλίξω ἐν σπουδῇ τὰς ρωγμάς. ἀφ' ὧν κρουνοῦ δίκην, κατχεῖται εἰς τὸ δάπεδον τὸ ὕδωρ. Ἀνκρηπίζω τὸ πῦρ τῆς ἐστίως και ἐν τῷ ἔξω συγκρούονται μινόμενα τὰ ἀτίθασσα στοιχεῖα, κάθημαι, ἵνα συνεχίσω τῆς ἡμέρας τὰς ἐντυπώσεις και τῆς νυκτὸς τοὺς συλλογισμοὺς, μαύρους ἐνίοτε ὡς αὐτὴ. Τὰ βλέμματά μου πίπτουσιν ἐπὶ τῶν τελευταίων λέξεων τοῦ πρὸ ἐμοῦ χειρογράφου. Ἀναγινώσκω : «...κατὰ τῶν πόνων, οἴτινες μᾶς ἐβασάνισαν ἐν τῇ ζωῇ...»

Ἰσχυρῶς και βελύως προσβάλλει τὸν νοῦν μου ἢ τελευταία λέξις αὐτῆ. Ὁ ἀνθρωπος, μυστηριώδης πρὸ τῆς γεννήσεώς του, μυστηριώδης, ἀφ' οὗ ἐγεννήθη, μυστηριώδης πέραν τῆς ζωῆς και γενικῶς μυστηριώδης ἐν παντί, γεννᾶται, ἀμαρτίζει και παρέρχεται ἐντός ἄλλου μυστηρίου, καλουμένου «ζωή». Ἀποτελεῖ, μετὰ τοῦ θανάτου, τοὺς δύο τῆς ἀνθρωπότητος πόλους. Ἀντίθετοι ἀμφότεροι συνάπτονται ἐν τούτοις διὰ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀπορρήτου τῆς γεννήσεως και τῆς ταυτότητος τοῦ ἀπορρήτου τοῦ τέλους. Ἀπὸ τοῦ μυστηρίου και τῶν σπλάγγων τοῦ θανάτου ἐξῆλθεν ἢ ζωὴ, και εἰς τὸν θάνατον θὰ ἐπανέλθῃ, ὅταν πύση πλέον τὰ εἶνε τοιαύτη.

Ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας ἐγεννήθη ἢ ὑπαρξίς και ἀνυπαρξία ἀναμένει τὴν ὑπαρξίν. Τὸ μηδὲν ἐκράτει, τὸ ἀγνωστον ἔστω, ὅποτε ὁ νοῦς ἡμῶν δὲν ὑπῆρχεν ἢ ὑπάρχων ἦτο ἔτι νήπιος. Ἀλλὰ τὸ ἀγνωστον δὲν ἐφόβιζε τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς και τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου. Σήμερον, ὅτε

ἐφωτίσθη ὁ νοῦς μας, ὅτε τοῦ σκοτούς τὴν ἀδικ-πέραστον ἀγλὴν διήγαγε πῶς και ἀσθενέστατα ὑπόκειαι ἀκτίς ἀρχομένης αὐγῆς, περιδεῆς ἀτενίζει ὁ ἀνθρωπος πρὸς τὸ ἀγνωστον αὐτὸ, τὸ ἀδικλείπτως ἀπλούμενον πρὸ ἡμῶν, και διστάζει διὰ τὸ παρὸν, και φοβεῖται διὰ τὸ μέλλον και τὸ μετέπειτα χάος, τὸ ἀτελευτήτως και ἀνεμνηεύτως διαπλατυνόμενον πέριξ και πέραν. Τοῦ μηδενὸς ἢ τῆς νηπιότητος τὴν ἀγνοίαν, και συνεπῶς τὴν γαλήνην, διεδέχθη τώρα φόβος και δισταγμὸς ταλαιπωρῶν τὴν συνείδησιν ὅτε, εἰς τῆς γνώσεως τὴν ἔμφυτον ὀρμὴν ὑπέκρουσα, ἀφυπνίζεται εἰς μελέτην και θεωρίαν τῆς ἀποστολῆς και τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ γῆ, και τῆς τύχης του τῆς σκοτεινῆς πέραν τῆς γῆς, και τῆς κισθήσεως. Φύσει ὁ ἀνθρωπος, ἂν δὲν τρέμει, δυσχερῶς ὅμως διατίθεται πρὸς τὴν ἀνυπαρξίαν, μετὰ τὴν γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως, και φύσει ἐπίσης ἔλκεται πρὸς τὸν πόθον και τὴν προσδοκίαν τῆς ὑπάρξεως ὅταν αὐτὴ και ἢ ἀντιληψίς τῆς σιγῆς ὑπὸ τοῦ θανάτου τὸ πνεῦμα. Πρὸς τὴν ἐνδύμυχον αὐτὴν ἠθικὴν ἔφειν φερόμενος ὀρμᾷ μετ' ἐλπίδος πρὸς τὴν πιθανότητα ζωῆς ἄλλης πόρρω ἐν σκοτεινῇ ἀφεστώσεως, ἀλλ' ἐντρομος ὑποστρέφει διορῶν ἀνυπαρξίαν ἐκεῖ ὅπου ἤλπυζε και ἠύχετο ὑπαρξίν. Τὶ ἐμάθωμεν διὰ τῆς σπουδῆς τῆς φιλοσοφίας και καθόλου διὰ τῆς μελέτης ; Ὅτι οἱ σαφοὺς γνώσεως ἀπληστοὶ δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ μάθωμεν οὐδὲν ὀριστικόν. Ἀσθενῆς δᾶς εἶνε ἢ ἀνθρώπινος σοφία πρὸ τοῦ λαμπροῦ ἡλίου ἐτέρας πικροδυναμίου γνώσεως πρὸς ἢν ἀδυνατοῦμεν νὰ κοινωνήσωμεν και ἢς ἀδυνατοῦμεν ἐπίσης οἱ ἀνθρωποι νὰ λάβωμεν εὐκρινῆ ιδέαν. Ἄφ' οὗ τὸ εἶνε δὲν ἐφώτισε τὸ πνεῦμα ἡμῶν, τὸ μὴ εἶναι δύναται ἄρα γε νὰ τὸ φωτίσει πλείοτερον ; Ἀλλ' ἀφοῦ ἐν τῷ μὴ εἶναι κείται ἢ ἀνυπαρξία, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρξωμεν μετὰ θάνατον, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ φωτισθῶμεν πλείοτερον μὴ ὑπάρχοντες ἢ ὅτι δὲν ἐφωτίσθημεν ὑπάρχοντες ; Παρὰ πᾶσαν τὴν ἀπέχθειαν τοῦ στοχασμοῦ τῆς ἀνυπαρξίας, ὁ ἀσθενῆς και ἔμφοβος νοῦς τοῦ πεπερασμένου θνητοῦ, ἐνδιατρίβων εἰς τὰ μυστήρια τῆς ψυχῆς και τῆς ἐν γῆϊνῇ μνήμῃ ἀθανασίας, φέρεται μᾶλλον, διὰ τῆς κοινῆς σκέψεως, πρὸς τὴν ὀδυνηρὰν γνώμην ὅτι ἢ λύσις τῆς ζωῆς ἄγει τὴν λύσιν πάσης γῆϊνης ἀναμνήσεως, και τοῦ θανάτου τὸ πλῆγμα φονεύει, μετὰ τῆς ζωῆς, και πᾶσαν πέραν τοῦ τάφου ἀνάμνησιν και συνείδησιν τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγῶ. Πέραν ἔτι, χάος, σκοτός, σκοτός... Ὅποια σύγγυσις, ὅποια ἀμφιβολία, ὅποια προβλήματα, πρὸ τῶν ὁποίων ἐκπληκτος και ἔμφοβος ἴσταται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ; Ἡ συνείδησις τοῦ σοφοῦ διστάζει νὰ ἀπαντήσῃ

τὴν ζῶν ὡς κακόν· και ἢ δυσφορία αὐτῆ, αὐτὴ ἢ κοινὴ και ὁμόθυμος κατὰρα τῆς ἀνθρωπότητος ἢ πλανωμένη εἰς τὴν ψυχὴν και ἀπὸ τοῦ χείλους ἀδικλείπτως ἠχοῦσα δὲν εἶνε ἄρα γε σαρφὲς δηροψήφισμα τὴν καταδίκην ἐγκλείον τῆς ζωῆς ; Ἡ θρησκεία ἀποκαλεῖ τὸν κόσμον κοιλᾶδα συμφορᾶς, και τὴν ζῶν δοκιμασίαν, πονηρὴν, ἀγνισμὸν, παρασκευὴν δι' ἕτερον βίον. Καὶ εἶνε ἀληθῶς δοκιμασία· εἶνε πονηρὴ, ἀλλ' ἀμαρτήματος ἀγνωουμένου και εἰς ἀγνωουμένην ἐπίσης ἀγούσα καταδίκην ἢ ἀμοιβὴν. Θρησκεία και φιλοσοφία, κεχωρισμένως ἐκάτερα, προσεπικυροῦσιν ἐνικῶς ἀμφότεραι, ὅτι ὁ βίος εἶνε κακόν ! εἶνε τιμωρία μᾶλλον, ἀμνηχανία ἀδιάλειπτος, ἢ συνεχῆς ἀγωνία εἰς στήμονας ἰδύνης ἐνυφινωμένη και περὶ τῆς πικρίας τὸν ἄξονα ἐλισσομένη. Τὰ θεία χεῖλη τοῦ Σωτῆρος, παρήγορα εἰς πᾶσαν βάσανον τῆς ἀνθρωπότητος και εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, εἰς πᾶσαν στιγμὴν και εἰς πᾶσαν πνευματικὴν και κοινωνικὴν κατάστασιν ἀπεθέσπισαν ὅτι ὁ ἀνθρωπος θλίψιν ἔξει ἐν τῷ κόσμῳ. Οἱ αὐστηρότεροι και βαθύτεροι τῶν φιλοσόφων δὲν περιέβαλον με ἀγλήνην εὐτυχίας ὄνειρώδους τὸν ἐφήμερον αὐτὸν βίον. Ὁ Σοφοκλῆς, διὰ στόματος τῶν Ἀθηναίων γερόντων τοῦ Κολωνοῦ, ἀποφάνεται ὅτι τὸ ἄριστον εἶνε νὰ μὴ γεννηθῆ τις. Ἀλλ' ὅταν ἐγεννήθη τὸ καλύτερον εἶναι νὰ ἀπέλθῃ ὅσον τάχιον ἀπὸ τῆς ζωῆς. Ὁ Σωκράτης, διὰ τῆς ἰδίας ἐκυτοῦ και τῆς τοῦ Πλάτωνος διαλεκτικῆς, δείκνυται εἰλικρινῶς και ἀνυποκρίτως πρόθυμος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν κόσμον προκρίνων τὸν θάνατον τῆς ζωῆς, και εἰ ἱεροὶ Πάτερεις τῆς Ἐκκλησίας, ἐνορῶντες τοῦ βίου τὰ δεινὰ, παρηγοροῦσι τὸ πικρὸν «σήμερον» τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς θείας ἐπαγγελίας κρείσσονες «κῦριον», καλουμένου νὰ ἀνατείλῃ πέραν τῆς ζωῆς και γῆς. Ἡ Νέα Διαθήκη δὲν ἀφίσταται τῆς Παλαιᾶς ἐν τῷ ἐμβλέπειν τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ βίου του. «Ἐὰν κοιμηθῶ», λέγει ὁ Ἰωβ, «λέγω πότε ἡμέρα· ὡς δ' ἂν ἀναστῶ ἀφ' ἐσπέρας ἕως πρωῆς». Ποία πιστὴ και ἀληθὴς, ποία ἐνάρχης και παλλομένη εἰδὼν τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ βίου του ! Ἔπος και ἔγερσις, ἡμέρα και νύξ, ἀρχίζει και τελευτᾷ εἰς πόνους και εἰς ἀπόγνωσιν. Ὁ Ἰωβ δὲν εἶνε ἐδῶ ὁ ἐν τῇ δοκιμασίᾳ ἠθικὸς ἥρωας τῆς ἀνθρωπίνης ἐγκρατερήσεως. Δὲν εἶνε ὁ ἀπείριτος πατριάρχης τῆς Γραφῆς, ὁ εἰδικῶς ἐκλεχθεὶς, ὅπως συμβολίσῃ τὰς βιαίας τῆς ζωῆς μεταπτώσεις, ὁ ἀδείξ τοῦ Ἰεχωβᾶ κληθεὶς νὰ καιταισχύνη διὰ τῆς ὑπομονῆς και τῆς ὑπακοῆς τὰ πονηρὰ σχέδια τοῦ Σατανᾶ και τὰς μεγαλαύχους αὐτοῦ βελυώσεις. Ὁ Ἰωβ εἶνε ὁ ἀνθρωπος, ὁ ἀνθρωπος

θαφῶς εἰς τὸ μέγα πρόβλημα τῆς μετὰ θάνατον ἀθανασίας καὶ τῆς πέραν τοῦ τάφου δικαιοσύνης τοῦ ἀνθρώπινου ἐγώ. Μόνη ἡ θρησκεία λύει ὀριστικῶς τὸ ζήτημα ἐξαγγέλουσα τὴν ζωὴν, ὅταν ἐνσκήψῃ ὁ θάνατος. Τυφλὴ πεποίθησις, φωτεινὴ συνείδησις, πίστις, πίστις κυρίως, εἶνε τὸ θεμέλιον, ἐφ' οὗ θὰ θεμελιώσῃ ὁ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς θρησκείας φωτισθεὶς τὸ ἀφρητον καὶ παρήγορον, τὸ κίθιον καὶ καὶ ἀσύλληπτον τοῦτο οἰκοδόμημα τοῦ ἀγνώστου μέλλοντος. Πιστεύεις; Πιστεύεις ἀδιστακτικῶς καὶ ἀνεκδιαιστώως; Πιστεύεις χωρὶς νὰ προσφεύγῃς εἰς σοφιστείας οὔτε εἰς ἀυθαίρετους ὑποθέσεις ἀναποδείκτους, ἀπληλαγμένοις δὲ ἀπὸ τὸν φόβον τὸν πηγάζοντα ἀπὸ τῆς ἀπιστίας τὸ αἰσθημα καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς παρηγορίας καὶ τῆς ἐγχαρτερήσεως, ἣν αἰσθάνεται ἕκαστος ἄνθρωπος ἐν ἐκυτῷ; Πιστεύεις χωρὶς νὰ φοβεῖσαι νὰ ἐρευνήσῃς τῆς πίστεώς σου τῆς ἐδράζης καὶ ἀβίαστου τὴν ἐννοιαν, καὶ χωρὶς ἐμφύθως καὶ ἀνάνδρως νὰ χαρακώσῃς ἀνεμμάστιστος ὑπίσθεν τοῦ «πίστευε καὶ μὴ ἐρευνᾶ»; Εἶσαι εὐτυχῆς διότι οὐδεμίαν γῆνιν εὐτυχίαν ἐξισοῦται πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς πίστεως πηγάζουσαν, καὶ τὴν ἐκπορευομένην ἀπὸ τὰς ἐπαγγελίας τῆς μετὰ θάνατον. Εἶσαι μέγας διότι οὐδὲν σε πτοεῖ ἐφεξῆς, οὔτε δύναται νὰ σε πτοήσῃ. Εἶσαι τῶν σοφῶν ὁ διδάσκαλος, διότι ἔλυας νικηφόρως τὸ ὑπέρηκτον τῶν ἀνθρώπων προβλημάτων, τὸ σκοτεινότερον καὶ βαθύτερον τῶν ἐγχοσμίων αἰνιγμάτων. Ἄλλ' εἶσαι καὶ πλούσιος. Καὶ ποῖος πλούσιος εἶνε ἀδρότερος τοῦ πλούτου τῆς πίστεως; Οὕτω πρὸς τῷ ἡθικῷ πλούτῳ ὁ πιστεύων κεντηται καὶ τὸν ὑλικόν. Πρὸς ἄλλοις δὲ μὴ ἐπανέρχεται συνεχῶς ἐρευνῶν. Ἡ ἐρευνᾶ καίτοι σκοπεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἐν τοῖς ζητήμασιν δὲ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων εἶνε τοῦ Σατανᾶ ἐπινόημα καὶ εἰσήγησις; σπανίως ἐμπεδισθὲν ἐπ' ἀγαθῷ τὴν ἡσυχίαν τῆς συνειδήσεως, συγχρότατα τὴν διασκέυει. Ἄλλοιμονον, ἐὰν προσκώψῃ τότε ὁ νοῦς τοῦ ἐρευνῶντος καίτοι πιστεύοντος, καὶ τρεῖς ἀλλοιμονον, ἐὰν ὁ ἔπαξ προσκόψῃς ἐξαικολουθήσῃ νὰ ἐρευνᾶ. Τοῦ δισταχυμοῦ ὁ μελανὸς καὶ ἀπείσιος δαίμων θὰ πυργωθῇ πρὸ αὐτοῦ, καὶ τοῦ δισταχυμοῦ τὴν σκιάν θὰ διαδεχθῇ ἡ συμφορὰ τῆς ἀπιστίας, τῆς μεγίστης ἐξ ὅσων δύναται νὰ ἀμυρώσῃ τὴν δικαίαν τοῦ νοῦ καὶ νὰ ταράξῃ τὴν γαλήνην τῆς συνειδήσεως τοῦ πιστεύοντος.

Ἄλλ' ἡ ἐξέτασις τῆς ζωῆς δὲν εἶνε δυνατὴν νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ πύρισμα, ὅτι εἶνε ἀγαθόν τι ἡ ζωὴ. Σημαίνει ὑπαρξίν, ἐνέργειαν, κίνησιν, δὲν εἶνε ὅμως φυσικὸν νὰ σημάινῃ ψυχῆς καὶ καρδίας βλαβήρας. Κατὰ τὴν ἐκτύλιξιν τῆς ζωῆς,

καὶ εἰς τὸ τέρας αὐτῆς, ὑπάρχει ὁ πόνος, τὸ δάκρυ, ὁ στενχυμὸς, ἡ ἀρὰ καὶ ἡ φρίκη. Τοιοῦτον εἶνε τὸ κατάλοιπον, τὸ ἀποσταγμα καὶ ἀποκρυστάλλωμα τῆς βιοτικῆς ἐμφανίσεως καὶ δράσεως.

Ἐπεσήμανέ ποτε ἡ ζωὴ τὴν εὐδαιμονίαν; Ἐπενόησέ ποτε ὑπαρξίν ἀνώδυνον, τοῦλάχιστον ἀνεκτὴν, ἢ ἀδιάφορον; Τῶν λαῶν πάντων ἡ σκέψις καὶ ἡ βαθυτάτη φιλοσοφία ἐχαρακτήρισεν πασῶν τῶν ἐποχῶν, πασῶν τῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν διαβαθμίσεων, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ βιβλικοῦ τούτου ἥρωος χαρακτηριζόμενος «ὡς περ ἄνθος ὑπερ ἀνθῆσαν ἐξέπεσεν ἀπέδρα δὲ ὡς περ σκιά καὶ οὐ μὴ στή». Εἶνε ὁ βροτὸς ὁ πρωτόπλαστος, ὁ συνάπτων τοῦ παραδείσου τὴν ἀθάνατον ἐποχὴν πρὸς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τῆς κολάσεως, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ «σκιάς ὄναρ» κατὰ Πίνδαρον, ὁ κατὰ τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς ἀγωνίων νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ ἐπ' αὐτοῦ φερόμενος πάλιν πρὸς τῆς ἐσπέρας τὸ σκοτὸς, τὸ ὄλον δὲ τοῦ χρόνου πληρῶν διὰ τῶν πόνων καὶ τῆς οὐδύνης του. Ἐν ταύτῃ ἐμπεδῶ καταστάσει τῆς ἀνθρωπότητος βλασφημοῦμεν ἀρὰ γε ἐὰν παραπονεθῶμεν διὰ τὴν νὰ γεννηθῶμεν, χωρὶς νὰ τὸ ζητήσωμεν; Διατί ἀυθαίρετως νὰ ὑποβληθῶμεν εἰς τὰς πικρίας καὶ τὰς οὐδύνας τῆς ζωῆς, νὰ διατελῶμεν δὲ ἀδικαίπτως ὑπὸ τὸ τρομακτικὸν φάντασμα τοῦ ἀγνώστου μέλλοντος, ὅπερ οὐδέποτε, οὐδ' εἰς τῆς βραχείας εὐτυχίας τὰς βραχυτέρας στιγμὰς, παύει νὰ ταράσῃ τὸν ἄνθρωπον; Ἡρωτήθημεν ἐὰν στερῶμεν τὴν ζωὴν; Ἐδώκαμεν τὴν συγκατάθεσίν μας, ὥστε νὰ ἀπεκδυθῶμεν μεταγενεστέρως τὸ παράπονον, ὅπερ τὸσάκις ἀνήγαγεν εἰς τὰ χεῖλη μας ὁ μύθος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀγνώστου τὸ αἰνιγμα καὶ τὸ χάος;... Ἡ σοφιστεία δύναται ν' ἀντιτάξῃ ἀσθενῆ ἐπιχειρήματα. Δυναμεικῶς νὰ εἴπωμεν, ὅτι στερῶμεν εἰς μὲν τὸν ζῶντα, ἣτις εἶνε γνωστὸν ὅπως δῆποτε, καὶ διότι πέραν αὐτῆς ἀπλοῦται τὸ ἀγνωστον, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς φοβίζει τὸν ἄνθρωπον. Ἡ θεωρητικὴ ὅμως μελέτη καὶ ἡ οὐσιαστικὴ ἐξέτασις τῆς καθ' ἡμέρας ζωῆς θὰ ἀγάγῃ εἰς τὸ πύρισμα, ὅτι ὁ γάμος, μετὰ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ συνεπειῶν, ὑπὲρ ὧν καὶ συνάπτεται, ἐνδέχεται νὰ θεωρηθῇ ὡς δεσμὸς ἀναπόδραστος τῆς κοινωνίας καὶ ἀνάγκη ἀκαταμάχητος; εἶνε ὅμως τι ὄλας ἀυθαίρετον; διότι ἐξάγων ἀυθαίρετως ἐκ τῆς μὴ εἶνε τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον, εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸ εἶνε, καὶ τὴν ὑπαρξίν, ἣν ὁ γάμος δωρεῖται εἰς τὸν ἄνθρωπον, χαρακτηρίζει ἰδιαιτάτα ἢ ἀγνοια καὶ ὁ φόβος τοῦ ἀγνώστου καὶ τοῦ μέλλοντος, ἢ πικρία, ἢ βίασμος, ἢ στερησις, ἢ θλιψίς τοῦ γνωστοῦ καὶ

τοῦ παρόντος. Διὰ τί νὰ ἐξαχθῶμεν ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας καὶ νὰ ἀχθῶμεν ἄκοντες εἰς τὴν ὑπαρξίν; Εἶνε τι ἀρὰ γε ἡ ὑπαρξίς οὕτως ἀγαθόν, ὥστε εἶνε νὰ κτασθῶσιν αὐτοῦ κοινωνοὶ ὅσον οἶόν τε πλειότεροι; Εἶνε τις ὁ ἐρωτώμενος, ἐὰν στερῆγῃ εὐχαρίστως τὴν ζωὴν, ἐὰν θὰ ἐπεθύμει νὰ μὴ ἐγεννηθῆτο καὶ μὴ ἀπαντῶν ἀμέσως καὶ ἀδιστακτικῶς, ὅτι θλιβέται διότι ἐγεννηθῆ, ὅτι θὰ ἤρχετο νὰ μὴ ἐγεννηθῆτο; Καὶ ἡ δὲ μύθος αὕτη κραυγὴ τοῦ ἀλλοῦ καὶ τῆς ἀποδοκιμασίας, ἣν εἰς ὄλας τὰς γλώσσας, εἰς ὄλας τὰς ἠλικίας καὶ ἐποχὰς βάλλουσιν αἱ ποικίλαι γενεαὶ καὶ τὰ ἐκ διχαιμέτρου ζῶντα καὶ σκεπτόμενα ἄτομα, τί ἄλλο εἶνε ἢ καταδικὴ τοῦ γάμου καὶ τῆς ζωῆς; Ὁ γάμος δὲν εἶνε τὸ προῖον ἢ ἡ ἀνάγκη στιγμιαίας ἐνστάτου ὄρου, ὑπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὀπίσθης εἶχεν ἐκλείψει σκέψις καὶ νεκρωθῆδὲ γέφυρος. Ὁ γάμος εἶνε πρῆξις καταλεπτῶς μεμελετημένη καὶ ψυχρὰ, σκοποῦσα εἰδικῶς καθωρισμένον σκοπὸν. Ἐν πάσῃ ἡμερίᾳ σκέψεως καὶ βουλευμένως ἀποβαίνουμεν κατὰ συνέπειαν ἀυθαίρετοι, χαρίζοντες τὴν ζωὴν, ἣν ἡμεῖς καταδικάζομεν, εἰς ὄντα, ἄτινα ἀγνοοῦμεν ἐὰν θὰ τὴν θελήσωσι. Κύπτοντες ὑπὸ τὸν δεσμὸν τοῦ γάμου, δὲν δύναμεθα νὰ ἐπικλεσθῶμεν τὰς ὀμὰς καὶ τὰς ἀτελείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Δὲν ἐνεδώκαμεν, ὅτε τὰ ἐνστικτικὰ εἶχον πνίξει ἐν ἡμῖν τὸ λογικόν, καὶ κατακυριεύσει πάσης ἡμῶν τῆς ὑποστάσεως. Ἐνεδώκαμεν ἐν τῇ ψυχρότητι τῆς σκέψεως, καὶ ἐδέχθημεν νὰ δικαιωσώμεν εἶδος καὶ ζωὴν, ἣν κρίνομεν κακὴν, καὶ εἰς ἣν ἐθλίβημεν, διότι εἰσῆλθωμεν. Ἐὰν ὁ βίος ἦτο ἡθικὴ τις ἀπόλαυσις, ἐὰν ὁ ὄφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑγραινέτο μόνον ἐν τῇ ἀφαιρέσει πρὸ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως, ἐν τῇ γαληνιᾷ μελέτῃ τῶν μεγάλων μυστηρίων τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῇ διακῦσιν τῆς χαρᾶς, ἐὰν τὸ ἡθικόν καὶ σωματικόν ἄλλος δὲν ἐξεβιάζε τὸ δάκρυον τοῦ ὄφθαλμοῦ καὶ τοῦ στήθους; μὴ τὸν ἀδικαίετον στενχυμὸν, ἐὰν ἦτο ὀριστικῶς λελυμένον τὸ ζήτημα τῆς μετὰ θάνατον ὑπαρξίσεως ἢ ἀνυπαρξίας, ἐὰν ὁ νοῦς ἦτο οὕτω διχαιπεπλασμένος καὶ περιωρίζετο εἰς τοιαῦτα ὄρια, ὥστε νὰ εἶνε ὑπερτερος τοῦ νοῦ τοῦ φιλοσόφου ἢ ἴσος πρὸς τὸν νοῦν τοῦ οὐραγκουτάγου, ἢ δυνάτῳ τὸτε νὰ κρίνῃ ἐπιεικέστερόν πως τὴν ζωὴν, ἀφ' οὗ θὰ ἦτο ἢ ἀπόλαυσις οἰαδῆποτε τεταυρωμένη εἰς τέλος ἀνώδυνον καὶ οὐδαμῶς φοβερὸν ἢ μυστηριώδες, ἢ θὰ ἦτο κατὰστασις συγχευμένη καὶ προσομοία πρὸς τὴν περιῦπαρξίσεως ιδέαν, ἣν θὰ δύναται ποτε νὰ ἔχῃ τὰ ὄντα τὰ ὑποδέστερα τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' ἦδη τί εἶνε ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος; Εἶνε κατὰστασις εὐκρινῆς; Γνωρίζομεν πόθεν ἤλθομεν καὶ

ποῦ πορευόμεθα; ἐὰν ὑπὲρξωμεν καὶ ἂν θὰ ὑπαρξωμεν; Ἐὰν ὑπὲρξωμεν βελτίονες, ἀνώτεροι, ἐντελέστεροι ἢ οὖν, καὶ ἂν ἀποθνήσκοντες θὰ ἀρθῶμεν ὑψηλότερον, θὰ ἐκπέσωμεν χαμηλότερον ἢ πλήρως θ' ἀφηνισθῶμεν; Ἡ βελτιὸς, εἰς ἣν εὐρηται ὁ ἄνθρωπος, οὔτε τοῦ ἀγγέλου εἶνε, οὔτε τοῦ κτήνους, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν δυστυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐὰν ἦτο ἀγγελος, τὸ πνεῦμα αὐτοῦ θὰ ἠκτινοβόλει φωτεινόν; ἢ ἀμφιβολία δὲν θὰ ἐτάραττε τὴν συνείδησίν του, καὶ τὴν καρδίαν του ὁ φόβος τοῦ ἀγνώστου. Ἐὰν ἦτο ἀγγελος, δὲν θὰ εἶχε πάθη, θὰ ἦτο θεωρία ὑπεκφεύγουσα τὰ σιδηρᾶ δεσμὰ τῆς ἀνάγκης, ἣτις τὸν ἐλαύνει καὶ τὸν ὑποτάσσει. Ἄλλ' ἐὰν δὲν εἶνε ἀγγελος, εἶνε ὀργανισμὸς τις ἀνώτερος ἀνγκῶν ἐπιτακτικῶν καὶ ἀμέσων ἢ δὲν δύναται νὰ ἐκφυγῇ, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ δὲν δύναται νὰ θεοκπεύσῃ, εἶνε ζωικὴ τις ἐμφάνισις με ἀμβλυτάτην τὴν συνείδησιν, ἀνευ ιδέας καὶ λογικοῦ; Γιαούτη κατὰστασις δὲν θὰ ἦτο καὶ καθ' ὀλοκληρίαν ἀμειρος ἀγαθοῦ τινος. Τὸ ἀπόλυτον μυστήριον δὲν θὰ μὴς ἠνώχλει τότε. Τὸ ἀγνωστον δὲν θὰ μὴς ἐπτόει. Ὁ κορεσμὸς τῶν παθῶν μας δὲν θὰ μὴς κατήσχυε; τὸ ἐρύθημα τῆς ἐντροπῆς δὲν θὰ ἔβασε τὰς παρειὰς μας; ὁ ἀδυσώπητος ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως δὲν θὰ μὴς ἔδωκεν φαρμακεῦον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς τὰς ὥρας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἐθιανάτνε διὰ τοῦ ἐγχειριδίου καὶ ἀπηνέστερον ἀκόμη διὰ τῆς γλώσσης του. Ὁ ἐξῆς καὶ θὰ ἀπέθνησκεν, ὅπως ζῶσι καὶ ἀποθνήσκουσιν ὅσα ἐν τῇ γῇ δὲν εἶνε «ἀνθρωποι». Τὸ μεταίχιμον, ἐν ᾧ ἴσταται τὸ «ἐντελέστατον» τῶν ἐν τῇ γῇ δημιουργημάτων τοῦ θεοῦ, ἢ κατὰστασις αὕτη ἢ δυναμένη νὰ ἀποκληθῇ οὐδέτερον, ἢ μετέγουσα καὶ θεότητος καὶ κτηνωδικῆς, μὴ οὔσα δὲ οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο, ἐν ᾧ ἀποτελεῖ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνθρώπου, παραδόξως ἀποτελεῖ καὶ μειονέκτημα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς σκέψεως καὶ τῆς βιοτικῆς γαλήνης ἐρευνημένη. Εἶνε πνεῦμα ὁ ἄνθρωπος; Ὁχι ἐντελῶς. Εἶνε ὄλη; Ὁχι ἐντελῶς. Εἶνε ἀμφοτέρω; ἔχει ἀμφοτέρων τὰς ιδιότητας, τὴν ἐξαρτασιν τοῦ πρώτου, τὸ ζῶδες τῆς δευτέρας. Οὐδεμίαν δύναμις δὲν ἐδόθη αὐτῷ οὕτως ἰσχυρὰ, ὥστε νὰ ἐπιθέσῃ τὸν ὀριστικὸν τύπον αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Κυλιεταί, ἀίρεταί, κυλιεταί καὶ πάλιν. Ἐὰν δὲ ὑπάρχη κατὰστασις τις διαρκῆς καὶ ἀμετάβλητος, ἢ κατὰστασις αὕτη εἶνε μᾶλλον ἢ τῆς κακίας, ἢ τῆς ἀμφιβολίας, καὶ τῆς ἐκ ταύτης πηγαζούσης ἀγωνίας. Ἐὰν τὰ λοιπὰ κτίσματα εἶνε ἀτελῆ, ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἡμιτελής. Μὴ ὦν ἀτελής, δὲν εἶνε καὶ ἐντελής. Ἡ δύνατο νὰ γίνῃ τέλειος καὶ πῶς, καὶ διατί δὲν ἐγείνη;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν δύναται τις ἀδιστακτως νὰ ἀπαντήσῃ, ὅτι οὔτε ἐν τῇ φύσει, οὔτε ἐν τῇ ὕλῃ οὔτε ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει τὸ τέλειον. Ἄλλὰ τότε διὰ τί οἱ κερκυνοὶ οὔτοι ἐν τῇ ζωῇ καὶ αἰ μετὰ θάνατον ἀπειλαί, αἱ μομφαὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, αἱ αἰτιώσεις καὶ αἱ ἀραὶ, ἀφ' οὗ ὧν ἀτέλης, καὶ εἰς τὴν ἀτέλειάν του ὑποκείμενος, σφάλλει οὐχὶ ἐξ αὐτοβουλίας ἀλλὰ ἐκ φύσεως καὶ ἀνεπαρκείας περὶ τὴν δημιουργίαν του, εἴτε ὑπὲρ αὐτοῦ λαμβανομένης, εἴτε κατ' αὐτοῦ;

Φρικαλέος κερκυνὸς ἐνσκήπτει εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου. Ἡ πέριξ ἀτυμώφαιρα πληροῦται θειοῦχοῦ ὁσμῆς. Ὁ κρότος ἀφυπνίζει τοὺς χωρικοὺς, ὁ κῶδων τῆς ἐκκλησίας σηρακίει. Ἄν δὲν εἶνε τῆς μανίας τῶν στοιχείων ἀποτέλεσμα ὁ τριγυμὸς αὐτός, ὁ διασεισὸς τὸν οἶκον, βεβαίως εἴχομεν σεισμικὴν δύνησιν. Ἐντρομος ὁ ἄνθρωπος κερκυνοῦ τὴν

ἰδίαν ἀδυναμίαν καὶ ὀρμεμφύτως στρέφεται ἐκεῖ, ὅθεν ἐλπίζει τὴν ἰσχὺν, ἥτις θὰ ἀνκατείλῃ τὸν κερκυνὸν, θὰ στερεώσῃ τὴν γῆν, θὰ καταστιγιάσῃ τοὺς ἀνέμους, θὰ διασκεδάσῃ τὰ νέφη, θὰ καταστείλῃ τὴν βροχὴν. Ἐλεεινὸν πλάσμα! Ὁ τυφὸς του συνετρίβῃ τρέμει, παρκαλεῖται, μετανοεῖ. Ἐὰν πείθεσαι ὅτι ὑπάρχει θεὸς τιμωρὸς τῆς κακίας, διὰ τί ἀδικεῖς, ἀφ' οὗ ἡ ἀδικία εἶνε κακὸν, καὶ τὴν κακίαν ἐδελύσεται ὁ θεός; Ἐὰν ὄχι, διὰ τί προστρέχεις καὶ δέσσαι εἰς ὅ, τι δὲν πιστεύεις; Κατ' ἀμφοτέρως τὰς περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος ψεύδεται... Καὶ ἡ ἰδιότης του αὕτη, ἡ τόσον κρατούσα παρ' αὐτῷ, βεβαίως κατασχύνει τὴν θείαν ὑπόστασίν του. Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' ὁμοίωσιν, τὸ ψεῦδος ἀσχημίζει τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, ὅστις εἶνε ἡ Ἀλήθεια...

(Συνέχεια καὶ τέλος εἰς τὸ ἐπόμενον)

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ὅταν πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐπεσκέφθην ἐν Δειψίᾳ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀνάκτορον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶνε ἐγκατεστημένον τὸ Γερμανικὸν Ἀκυρωτικὸν καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτοῦ εὐρισκόμενον μέγαρον τοῦ Πρωτοδικείου, μετέλαβε αἴσθησις ἰσχυρῆς, διότι ἀνεπόλησα τὰ πενήχρα καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀποτρόπαια τίρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔχει κατασκηνώσει παρ' ἡμῶν ἡ Δικαιοσύνη. Εἰς τὴν μὴ μὴν μου ἦλθε χωρὶς τὸ θέλω ἢ αἰθουσα τοῦ Πλημμελειοδικείου Τριπόλεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ Δικαστήριον συνεδριάζει καθήμενον πέριξ τραπέζης μικρᾶς, κατ' ὅν χρόνον οἱ κλητῆρες τοῦ ἀκρωτηρίου ἐκράτουν ἀνοιγμένας ὀμβρέλλαις διὰ νὰ προφυλάξουν τοὺς Δικαστὰς ἀπὸ τὴν βροχὴν, ἡ ὁποία εἰσέδνε διὰ τὸν μόνον ἐπὶ στέγης φεγγίτου τοῦ φωτίζοντος τὴν σκοτεινὴν αἴθουσαν. Τὴν θλιβερὰν ταύτην εἰκόνα διεδέχθη ἐκεῖνη ἐνὸς Εἰρηνοδικείου, τοῦ ὁποίου τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων ὁ Εἰρηνοδικὸς εἶχεν ἐγκαταστήσει εἰς τὸ σκοτεινὸν καὶ χωρὶς πάτωμα ὑπόγειον τῆς οἰκίας, διότι τὸ λοιπὸν οἶκημα εἶχεν προορίσει διὰ τὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν του. Καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἐρχονται εἰς τὴν μνήμη μου ἄλλαι εἰκόνας παρόμοιαι, ὡς ἐκεῖνη τοῦ Πταιματοδικείου, τὸ ὁποῖον παρακολουθούμενον ἀπὸ τὸν εισαγγελεύοντα ἔμισθον Πάρεδρον ἠναγκάσθη κατὰ τὴν περιοδείαν του πρὸς ἐκδίκασιν πταισμάτων νὰ συνεδριάσῃ ἐντὸς καπηλείου καὶ νὰ ἀπολείμῃ Δικαιοσύνην κατ' ὅν χρόνον ὁ κἀπὸς ἐπώλει ἐπὶ παρακειμένης Τραπέζης ἐντὸς τῆς ἰδίας αἰθούσης τὰ ἐμπορεύματα του, ἡ ἑτέρα εἰκὼν τοῦ Εἰρηνοδικείου, τοῦ

ὁποίου ὁ ἄπληστος ἀθέντης, κρατήσας ὅλον τὸν ἄλλον χρόνον δι' ἑαυτὸν, ἐγκατέστησε τὸ ἀκρωτηρίον εὐφυῶς ἐντὸς παραπήγματος κατασκευασθέντος εἰς τὴν αὐτὴν τῆς οἰκίας. Ἄνεμνήσθη ὡσαύτως τοὺς ἀτυχεῖς ἐκείνους εισαγγελικοὺς ὑπαλλήλους, τοὺς ὁποίους ὁ κύριός των, ἐπειδὴ ὁ χρόνος τοῦ εισαγγελικοῦ καταστήματος δὲν ἐλήρκει εἰς τὰς οἰκογενειακὰς του ἀνάγκας, εἶχε τοποθετήσῃ εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς οἰκίας, ἔνθα οἱ ἀτυχεῖς ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ δορυμὸν Θεσσαλικὸν πύχος. Ἡ θλίψις μου αὕτη μετεβλήθη εἰς ἀληθῆ ἀπελπισίαν τῶρα ποῦ κατὰ τὴν ἐδῶ διαμονήν μου παρακολουθῶ τὰς συνεδριάσεις τῶν ἐν Βερολίῳ Δικαστηρίων. Δὲν γνωρίζω ὑπὸ ἔποιν ποιότητος πῶς ἀπανεμῆται ἡ Δικαιοσύνη ἐνταῦθα. Δὲν θέλω νὰ λάβω ὑπ' ὄψει μου τὸ ἱστορικὸν ἀνέκδοτον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν μέγαν Φρειδερίκον, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ ἐν Potsdam ἱστορικοῦ μύλου, τοῦ ἔκτοτε καταστάντος ἐνδόξου, ὅταν ἤκουσε τὸν Μονάρχην ἀπειλοῦντα αὐτὸν ὅτι ἀφοῦ δὲν ἔστρεφε νὰ τῷ πωλήσῃ τὸν μύλον του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐμπόδιζε τὴν θέαν, θὰ ἠναγκάζετο ἐπὶ τέλους νὰ τὸν χαλάσῃ, ἀπήνητησεν ἀπαθέστατα: «Μεγαλειότατε ὑπάρχονσι Δικαστήρια εἰς τὸ Βερολίνον», καὶ νὰ πιστεύσω ὅπως τινες λέγουσι ὅτι ἡ ἀπονομή τῆς Δικαιοσύνης ἐνταῦθα εἶνε ἰδεώδης, οὔτε δύναμαι ἀντιθέτως νὰ συμμερισθῶ τὴν γνώμην ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου Μονάρχου τὰ πράγματα κατὰ πολὺ ἤλλαξαν. Περὶ τῆς Δικαιοσύνης ἐν Γερμανίᾳ δὲν θὰ ἀσχοληθῶ παρὰ μόνον ὑπὸ τὴν ἔπο-

«ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ»

μην τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς παραστάσεως, ἰδίᾳ κατὰ τὰς σιγμὰς καθ' ἃς γίνεται ἡ ἀπονομή τῆς.

Ὅσοις δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἡ Δικαιοσύνη ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς πολιτείας, διτταντίον πάντες γνωρίζομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι Δικαιοσύνη ἄμεμπτος εἶνε ἡ κυριώτερα φροντίς ἐνὸς Ἐθνους καὶ οἱ πλείστοι ἐλλόγως διακηρύττουσα ὅτι Δικαιοσύνη ἀληθῆς δύναται καὶ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς Διοικήσεως νὰ κάμῃ νὰ λειτουργήσουν καλῶς.

Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὅμως Δικαιοσύνη δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ τις σοφοὺς Δικαστὰς γνωρίζοντας τὰς διατάξεις τῶν νόμων καὶ ἐφαρμόζοντας αὐτὰς μετὰ περισσῆς ἀκριβείας, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου κατὰ τὴν ἀντίληψιν πάντων πρέπει νὰ συμβαδίξῃ ἡ ἐξωτερικὴ τῆς Δικαιοσύνης παράστασις, ἵνα δύναται αὕτη νὰ ἐμπνέῃ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος τότε μόνον ἀσθάνεται ὅτι ὑπάρχει Δικαιοσύνη, ὅταν δὲν τὴν συναντᾷ ἐγκατεστημένην εἰς ἀχυρῶνας, ὅταν δὲ τὴν ἀκούῃ βωμολοχοῦσαν, ὅταν δὲ τὴν βλέπῃ ἀσχημονοῦσαν. Διὰ τοῦτο ὁ Δικαστὴς δὲν ἀπαιτεῖται μόνον ὑπὸ ἔποιν νομικῆς ἢ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως νὰ εἶνε καλὸς, ἀλλὰ κυρίως ὑπὸ ἔποιν ἠθικῆς ἀμεμπτος. Πρέπει ὁ βίος αὐτοῦ ὁ δικαστικὸς νὰ εἶνε ἐξωτερικῶς τοῦλάχιστον ἀκηλίδωτος. Ὁ βίος του ὡς ἀτόμου εἶνε ἀναποσπάτως συνδεδεμένος μετὰ τῆς Δικαστικῆς ζωῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἰς ἄλλους πολίτας δύναται νὰ συγχωρηθῶσιν εἰς τὸν Δικαστὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἶνε ἀσυγγνώστα. Θὰ ἠδυνάμην νὰ ἐκταθῶ περισσότερο ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἀλλὰ τὸ θέμα τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ πραγματευθῶ εἶνε κατὰ τι διάφορον, διότι τὴν Δικαιοσύνην ἐν Γερμανίᾳ μὲν ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἐξετάσῃ οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν λειτουργῶν τῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐξωτερικῆς παραστάσεως τῶν λειτουργῶν τούτων κατὰ τὰς σιγμὰς καθ' ἃς ἀπονέμεται παρ' αὐτῶν ἡ Δικαιοσύνη.

Ἡ ἐξωτερικὴ αὕτη παράστασις δὲν εἶνε ὡς ἐν Ἑλλάδι συνειδησάμεν νὰ φρονῶμεν ἐπουσιώδης, εἶνε τὸ κυριώτερον διότι εἶνε τὸ ὄρατον, εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ ἐσωτερικὸν τὰς νομικὰς τοῦ Δικαστοῦ γνώσεις δὲν δύναται πάντες νὰ ἐκτιμήσωσιν.

Ποῖον σεβασμὸν δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ Δικαστήριον συνεδριάζον εἰς αἰθούσας ὁμοίας πρὸς ἐκείνας τὰς ὁποίας ἀνέφερον; Πόσον σεβασμὸν δύναται νὰ ἔχῃ τις πρὸς τὸ Δικαστήριον ὅταν ἀκούῃ τὸν Πρόεδρον ἀπὸ τῆς ἕδρας χαριτολογοῦντα μετὰ τὸν κατηγορούμενον καὶ τοὺς μάρτυρας διὰ νὰ ἐπιδείξῃ πνεῦμα ἢ ὁμιλοῦντα σκαιῶς

διὰ νὰ φανῇ ἀσθηρὸς, ὑβρίζοντα πολλάκις καὶ ἀπειλοῦντα τοὺς μάρτυρας ἢ τοὺς κατηγορούμενους ἢ εὐφυολογοῦντα εἰς βάρος αὐτῶν, διὰ τὸν βλέπῃ διαπληκτιζόμενον μετὰ τοὺς δικηγόρους οἱ ὁποῖοι πλειστάκις εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ φερθῶσι πρὸς τὸ νὰ δικαστήρια ἀπερπῶς; Ποῖαν ἐμπιστοσύνην δύναται νὰ ἔχῃ τις πρὸς δικαστὴν ὅταν τὸν βλέπῃ ἀναγινώσκοντα τὴν ἐφημερίδα ἢ ἄλλο τι βιβλίον κατ' ὅν χρόνον ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ὑπόληψις τοῦ ἄλλου διακυβεύεται; Ποῖον σεβασμὸν δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ δικαιοσύνη ἀπονεμομένη ἐντὸς αἰθούσης γεμάτης ἀπὸ θόρυβον, ἀπὸ καπνόν, ἀπὸ δυσωδίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας δὲν ἀκούει κανεὶς ἢ ἀλλաλαγμῶδες καὶ τὸν προεδρικὸν κώδωνα ἀπαισίως κρουόμενον;

Ἐν Βερολίῳ μέγαρον Δικαιοσύνης συγκεντροῦν ὅλα τὰ δικαστήρια δὲν ὑπάρχει. Τὰ δικαστήρια εἶνε ἐγκατεστημένα εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων. Τὰ ποινικὰ δικαστήρια συμπεριλαμβανομένων καὶ μερικῶν Πταιματοδικείων εὐρίσκονται εἰς τὸ Μοαβίτ καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο εὐρύτητα μέγαρα τὰ ὁποῖα καταλαμβάνουσιν ὀλόκληρον περίπου τετράγωνον καὶ διακρινόμενα εἰς Νέον καὶ Παλαιὸν (Criminal gericht altes, Criminal gericht neues), καὶ εἰς τὰ δύο ὅμως γίνεται ἡ αὐτὴ ἐργασία. Ἐκεῖ ἐπίσης εὐρίσκονται ἐγκατεστημένα τὰ Κακουργιοδικεῖα καὶ τὰ διάφορα εισαγγελικὰ γραφεῖα, τὰ ὁποῖα καταλαμβάνουσι μέγα μέρος τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ νέου οἰκοδομήματος. Παραπλεύρως τοῦ παλαιοῦ Μεγάλου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ νέου ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ περιβόλου εὐρίσκονται καὶ αἱ ἐξεταστικαὶ φυλακαί. Ἐκ τῶν Πρωτοδικείων τὸ μεγαλύτερον κείμενον πλησίον τοῦ Δημαρχείου εἶνε ἀπέραντον οἰκοδόμημα, εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς λαβυρινθῶδεις διαδρόμους θὰ ἠδύνατο τις ἐπὶ πολλὴν ὄψιν νὰ ἀποπλανηθῇ, ἂν δὲν ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν τοίχων ἐπιγραφαὶ δυνάσασαι λεπτομερῶς τὴν ὁδόν. Ἐντὸς τοῦ ἰδίου κυρίου τούτου εἶνε ἐγκατεστημένα καὶ πολλὰ εἰρηνοδικεῖα καὶ πταιματοδικεῖα. Αἱ αἰθουσαὶ τῶν ἐν Βερολίῳ δικαστηρίων εἶνε σχεδὸν ὁμοίμορφοι. Αἱ τῶν Πλημμελειοδικείων καὶ Πταιματοδικείων καθὼς καὶ ἐκεῖνα τῶν Πρωτοδικείων καὶ Εἰρηνοδικείων καὶ αἱ τοῦ Ἐφετείου εἶνε μικραὶ, μικρότεραι τῆς αἰθούσης ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεδριάζει παρ' ἡμῶν ὁ Ἄρ. Πάγος. Εἶνε ἀπλοῦστατα ἀλλὰ κομψότατα πᾶσαι διακεκοσμημένα. Ἐπὶ τῶν τοίχων ἐξαιρέσει τῶν αἰθουσῶν τοῦ Ἐφετείου καὶ τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ Παλαιοῦ Κακουργιοδικείου, οὐδεμίαν εἰκόνα ὑπάρχει ἀνηρημένη. Τὸ κοινὸν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ποινικῶν δικα-

στηρίων εισέρχεται δι' ιδιαίτερας κλίμακος και ιδιαίτερας θύρας κειμένης απέναντι τῆς ἔδρας τῶν δικαστῶν, ὁ χώρος ὁ προωρισμένος διὰ τὸ ἀκροατήριον εἶνε μικρός. Τέσσαρες μόνον ξύλινοι καναπέδες δυνάμενοι νὰ περιλάβουν περὶ τὰ εἴκοσι πρόσωπα καὶ τοποθετημένοι εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ἐντὸς χώρου χωριζομένου διὰ ξυλίνου χαμηλοῦ κυκλιώματος εἶνε εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ εἰς τὰ πλημμελσιοδικεῖα καὶ πταισματοδικεῖα. Ὅταν τὰ καθίσματα αὐτὰ πληρωθῶσιν, οὐδεὶς πλέον ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ. Ὁ Βερολινέζος ἀστὸς βλέπων εἰς τὴν θύραν ἀνηρητημένην τὴν πινακίδα τὴν γράφουσαν ὅτι ὅλα αἱ θέσεις εἶνε κατειλημμένα, φεύγει χωρὶς νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τοιαύτη πινακὶς δὲν ὑπάρχῃ, φεύγει ἀμέσως ὅταν ἀκούσῃ τὸν κλητῆρα νὰ ψιθυρίσῃ «alles besetzt». Τῶν Κακουργιοδικεῖων αἱ αἰθούσαι εἶνε διπλάσιαι, διπλάσιος δὲ καὶ ὁ χώρος ὁ προωρισμένος διὰ τὸ ἀκροατήριον. Οἱ μάρτυρες καὶ οἱ κατηγορούμενοι δὲν ἀνεμένονσιν ὡς παρ' ἡμῖν ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἀλλ' εἰς δωμάτιον ἰδιαίτερον καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν αἰθούσαν μόνον ὅταν κληθῶσι. Ὁ κλητῆρ ἔχει εἰς χεῖράς του τὸ πινάκιον, καὶ ὅταν μίᾳ ὑπόθεσιν πλησιάσῃ νὰ τελειώσῃ, ἀνοίγει ἀπορῦβως τὴν θύραν καὶ εἰσάγει τὸν κατηγορούμενον καὶ τοὺς μάρτυρας τῆς ἐτέρας. Ἀστυφύλακας ἢ ἄλλην στρατιωτικὴν δύναμιν δὲν θὰ ἴδῃ κανεὶς εἰς τὰς αἰθούσας ἐντὸς τῶν ὁποίων συνεδριάξουσιν τὰ διάφορα δικαστήρια. Ὁ Schutzman ἐμφανίζεται κατὰ κανόνα μόνον διὰ νὰ καταθέσῃ τὴν μαρτυρίαν του. Κατ' ἐξαιρέτην σπανιώτατα τὸν βλέπει τις ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Κακουργιοδικείου χωρὶς ὄπλον ἀπαράλλακτα ὅπως τὸν συναντᾷ κανεὶς εἰς τὸν δρόμον, νὰ ἴσταιται σιωπηλὸς πλησίον τῆς θύρας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ κατηγορούμενος εἰσέρχεται εἰς τὸν ἐλίτηδες δι' αὐτὸν διεσκευασμένον χώρον. Τὸ ἀγδὲς θέαμα τὸ ὁποῖον παρουσιάζουσι παρ' ἡμῖν οἱ κατηγορούμενοι ἀγόμενοι σιδηροδέσμοι ἢ δεμένοι μὲ σχοινὶ εἰς τὸ Δικαστήριον καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο βάνανσον θέαμα τῆς πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν δικαστῶν δεσμεύσεως τῶν καταδικασομένων δὲν θὰ συναντήσῃ κανεὶς εἰς τοῦ Βερολίνου τὰ Δικαστήρια. Οἱ κατάδικοι μεταφέρονται εἰς τὰς φυλακὰς μὲ εἰδικὰ κατάκλειστα τραῦμ διὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει εἰδικὴ ὑπηρεσία ὄργανωμένη. Στρατιώτας μὲ λόγχας ἐπὶ τῶν ὄπλων δὲν θὰ ἴδῃ κανεὶς εἰς τὰ ἐδῶ δικαστήρια. Ὁ κατηγορούμενος κἀθηται ἐντὸς εἰδικοῦ χώρου κειμένου παραπλεύρως τῆς ἔδρας τῶν δικαστῶν, ὁ ὁποῖος εἶνε περίφρακτος διὰ ξυλίνου χαμηλοῦ τοιχώματος καὶ κλείεται διὰ σιδηρᾶς κυκλιωτῆς θύρας. Ἀπὸ τὴν θύραν αὐτὴν θὰ ἐξέλθῃ ἔαν

ληρυχθῇ ἀθῶος, διότι ἂν καταδικασθῇ ἀνοίγεται ἢ ὀπισθεν τοῦ κειμένη μικρὰ θύρα καὶ ἐκείθεν ὡδηγεῖται εἰς τὰς φυλακὰς ἀπὸ τοὺς ἀναμένοντας εἰς τὸ συνεχόμενον δωμάτιον ἀστυφύλακας. Οἱ μάρτυρες δὲν ἠρκίζονται ἐπὶ τοῦ Ἐδαγγελίου ἀλλὰ μόνον ὑποδύντες τὴν χεῖρα ὅπως οἱ ἑνορκοὶ παρ' ἡμῖν. Ὁρκίζονται εἰς τὸν Θεὸν τὸν παντοδύναμον καὶ παντογνώστην ὅτι θὰ εἴπουν τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν χωρὶς νὰ ἀποκρύβουν τίποτε καὶ χωρὶς νὰ προσθέσουν τίποτε καὶ καταλήγουν ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Δικαστήρια πολλάκις συναντᾷ τις τὸν μπακάλην προσερχόμενον εἰς τὸ Δικαστήριον μὲ τὴν ποδιά του καὶ τὸ γιλέκο του, ἄλλον ἀνυπόδητον ἢ μὲ τὰ νυκτικά του. Τοιαῦτα θεάματα εἶνε ἄγνωστα ἐδῶ πέρα. Καὶ ὁ τελευταῖος Βερολινέζος θὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου κοσμίως ἐνδεδυμένος. Ὁ Πρόεδρος καὶ οἱ δικασταὶ ἐρωτοῦν τὸν κατηγορούμενον καὶ τοὺς μάρτυρας μετὰ πολλῆς εὐπρεπειας. Ὁ μάρτυρ διενεργεῖ τὰ πάντα χωρὶς νὰ ὑβρίζεται. Καὶ ὁ τελευταῖος ἐργάτης εἶνε ἐδῶ ὡς ἄτομον σεβαστὸς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ὁρθῆς δὲν μένει κανεὶς εἰς τὴν αἰθούσαν. Προνομιούχον ἀκροατήριον δὲν ὑπάρχει ὡς παρ' ἡμῖν. Τὸ κοινὸν μόνον εἰς τὰ καθίσματα τὰ εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης τοποθετημένα δύναται νὰ καθίσῃ. Δικηγόρους σπανίως βλέπει κανεὶς εἰς τὴν αἰθούσαν ἄλλους παρὰ τὸν ὑπερασπιζόμενον τὸν κατηγορούμενον. Οἱ λοιποὶ εὐρίσκονται εἰς τὰ δωμάτια τῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν αἰθούσαν ἐνδεδυμένοι τὴν τῆβρον ὅταν ἔλθῃ ἢ σειρά τῆς ὑποθέσεως τὴν ὁποίαν θὰ ὑπερασπισθῶσιν. Ὁ Προεδρικός κώδων ὑπάρχει διὰ τὸν τύπον. Ὁ Πρόεδρος δὲν λαμβάνει ποτὲ ἀφορμὴν νὰ τὸν κρούσῃ. Ὁ Βερολινέζος δὲν ὀμιλεῖ, διότι γνωρίζει ὅτι εὐρίσκειται εἰς τὸ δικαστήριον. Οἱ γέλωτες καὶ αἱ θυμηθῆαι, οἱ ὁποῖοι δὲν λείπουν ἀπὸ κανενὸς Ἑλληνικοῦ δικαστηρίου τὴν αἰθούσαν, εἶνε ἐδῶ ἄγνωστοι. Οἱ δικασταὶ ἀποφεύγουσιν ἀπολύτως νὰ εὐφρολογῶσιν εἰς βάρος τῶν κατηγορουμένων ἢ τῶν μαρτύρων καὶ νὰ χαριεντίζωνται μὲ τοὺς δικηγόρους. Κόθηνται προσεκτικοὶ σοβαροὶ καὶ δὲν ἀνοίγουν τὸ στόμα των παρὰ διὰ νὰ ἐρωτήσουν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως μετὰ πολλῆς εὐπρεπειας. Αἱ ἀντιγκλήσεις Δικαστῶν καὶ Δικηγόρων καθῶς καὶ αἱ οἰκτεῖαι συνομιλίαι τὰς ὁποίας πολλάκις βλέπει κανεὶς νὰ γίνωνται ἀπὸ τῆς ἔδρας μεταξὺ δικηγόρων καὶ δικαστῶν εἶνε ἐδῶ ἄγνωστοι. Δὲν εἶνε δὲ μόνον οἱ τακτικοὶ δικασταὶ οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τῆς ἔδρας ἔχουν ἀντίληψιν ἀκριβῆ τῆς ὑψηλῆς ἐξουσίας τὴν ὁποίαν διαχειρίζονται. Καὶ αὐτοὶ οἱ πολλοὶ δικασταὶ οἱ δικάζοντες μετὰ τοῦ τακτικοῦ

δικαστοῦ τὰς πταισματικὰς ὑποθέσεις, εἶνε ἐπίσης εὐπρεπεῖς. Οἱ ἑνορκοὶ δὲν ἀνταλλάσσουν μεταξὺ των ὀμιλίαν καὶ σκέψεις, ὀμιλοῦσι μόνον διὰ νὰ ἐρωτήσουν ἀφοῦ λάβουν προηγουμένως τὴν ἀδειαν τοῦ Προέδρου. Ὅσον ἀστεία ὑπόθεσις ὑπόθεσις καὶ ἂν ἐκτυλλίσσεται, τὸ ἀκροατήριον δὲν γελᾷ, διότι ἢ ἀσπὴ ἀ καὶ ἀπαθὴς μορφή τῶν Δικαστῶν δὲν τοῦ δίδει ἀφορμὴν νὰ τὸ κίμῃ. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ Πταισματοδικεῖον ἔδιδε δίκην ἑνας Βερολινέζος διότι ἐσοκίωσεν τὸν γάτον τοῦ γείτονος ὁ ὁποῖος ἔχε δαγκάσει τὸ χεῖρ τῆς μικρᾶς κόρης του. Ὁ μηνυτὴς ἑνας τριακονταπενταετῆς δημοδιδάσκαλος προσήλθεν ἐνδεδυμένος τὴν ρενδιγκόττα του καὶ ἐξέθηκε κλαυθμηρίζων τὸ δυσίχημα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπῆλθε διὰ τῆς ἀπωλείας τοῦ μόνου συντρόφου του. Δὲν ἔχε, παιδιὰ εἶπε καὶ ὁ γάτος αὐτοῦς ἦτο ὁ μόνος σύντροφος, ἢ μόνη ἐλπίς του. Τόσον καμικὴ ἦτο ἡ ἀφήγησίς του καὶ τόσον ἀστείος ὁ τόνος τῆς φωνῆς του, ὥστε ἂν ἡ δίκη αὕτη ἐγένετο εἰς ἑλληνικὸν Δικαστήριον, ὁ μὲν μηνυτὴς θὰ ἐγένετο ἀνικεῖμενος σκαμματίων καὶ θυμηθῆαι ἐκ μέρους τῶν δικαστῶν, τὸ δὲ ἀκροατήριον θὰ ἐξέσπα εἰς γέλωτας παταγώδεις. Καὶ ὅμως ἐδῶ κανεὶς δὲν ἐγέλασε. Μίαν ἄλλην ἡμέραν δύο ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον ἀνιήλλαξαν μίαν λέξιν. Ὁ Πρόεδρος τὸ ἀντιελήφθη καὶ μὲ φωνὴν σιγαλὴν χωρὶς νὰ κινήθῃ καθόλου ἀπὸ τὴν θέσιν του πλεῖ: «Σεῖς οἱ δύο ἔξω.» Ἐξῆλθον ἀμέσως χωρὶς καθόλου νὰ διαμαρτυρηθῶσι, διότι ἔχον τὴν συναίσθησιν οὐ ἐσφαλόν. Κάθε ὑπόθεσις ἐξετάζεται μετὰ προσοχῆς. Δὲν βλέπει κανεὶς ἐδῶ τὴν σπουδὴν ἢ ὁποῖα παρατηρεῖται εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Δικαστήρια. Αἱ ὑποθέσεις αἱ δικαζόμεναι εἶνε ὀλίγαι, διότι τὰ δικάζοντα τμήματα εἶνε πολλά. Οἱ Δικασταὶ φέρουσι γενικῶς τῆβρον, ἐξαιρέσει τῶν πολιτῶν οἱ ἴποιοι συνδικάζουσι μετὰ τοῦ πταισματοδίκου, καὶ εἶνε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνεδριάσεως ἀσκεπεῖ, τὸν δὲ μικρὸν μέλανα πῖλόν των φοροῦν μόνον διὰ ἐγείρονται κατὰ τὴν ὄρκιον τῶν ἐνόρκων καὶ τῶν μορτύρων.

Εἰς τὰ πολιτικὰ Δικαστήρια δὲν συναντᾷ τις τὴν ὀχλυβοὴν ἐκείνην ἢ ὁποῖα εἰς τὴν αἰθούσαν τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν φωνὴν τοῦ Προέδρου νὰ ἀκουσθῇ. Εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ἐδῶ Πρωτοδικείων δὲν βλέπει τις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνεδριάσεως παρὰ ἔξ τὸ πολὺ πρόσωπα ἐκτὸς τῶν Δικαστῶν, δηλοῦντι τοὺς Δικηγόρους οἱ ὁποῖοι ὑπερασπίζονται τὴν ὑπόθεσιν, τοὺς βοηθοὺς των ἐπίοιτε, καὶ τοὺς Δικηγόρους τῆς ἐπομένης ὑποθέσεως, οἱ ὁποῖοι εἰσέρχονται ὅταν ὁ κλητῆρ τοὺς εἰδοποιήσῃ.

Κάθε ὑπόθεσις ἐκεῖ εἰς αὐτὰ τὰ πραιοδικεῖα ἀναπύουσαι δι' ὀλίγων, εἶαι δὲ διαιτῶν τοῦτο, διότι τὰ τμήματα τὰ δικάζοντα εἶνε πολλὰ καὶ συνεδριάξουσιν συγχρῶ, οὕτως ὥστε δίδεται ἐπαρκὴς χρόνος πρὸς ἀνάπτυξιν ἐκάστης ὑποθέσεως. Τὸ ἄλλο ἐκεῖνο θέαμα τὸ ὁποῖον συναντᾷ τις εἰς τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον τῆς Πρωτευούσης, τῆς ἀνόδου εἰς τὴν εἰσαγγελικὴν ἔδραν διαφόρων προσώπων, δὲν συναντᾷται ἐδῶ, διότι εἰσαγγελεὺς εἰς τὰ Πολ. Δικαστήρια δὲν ὑπάρχει. Ἀπέναντι τῆς ἔδρας τῶν δικαστῶν ὑπάρχουσιν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν πολιτικῶν Δικαστηρίων δύο μικρὰ ὑψηλὰ γραφεῖα, πρὸ τῶν ὁποίων εἰ Δικηγόροι ἰστάμενοι ἀγορεύουσι. Καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ Δικαστήρια τόσον οἱ Δικασταὶ ὅσον καὶ οἱ Δικηγόροι προσέρχονται ἐνδεδυμένοι τὴν τῆβρον.

ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀνεσσεως τὴν ὁποῖαν παρέχουσιν εἰς τοὺς Δικαστὰς τὰ δικαστικὰ καθήκοντα περιτὸν κρίνω νὰ κάμω μακρὸν λόγον. Ἀρκοῦμαι μόνον νὰ εἴπω οὐ τὸ κράτος ἐδῶ ἔχει πλήρη συναίσθησιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους του. Δὲν ἀφίνει αὐτοῦ; νὰ ριγῶσιν ὅπως ἐν Ἑλλάδι εἰς πολλὰ μέρη. Καὶ τῶν μικροτέρων ὑπαλλήλων τὰ γραφεῖα παρέχουν τὴν ἀεὶ ἐκείνην ἢ ὁποῖα εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν ὑπάλληλον διὰ νὰ ἐργασθῇ. Τὸν χειμῶνα δὲν εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ φορῇ δύο πικλά καὶ τῆς γαλόσιες του διὰ νὰ μὴ παγώσῃ ἀπὸ τὸ κρύο. Τὸ καλοριφέρ τοῦ ἐπιτρέπουσι νὰ ἐργάζεται μόνον μὲ τὸ σκάκι του. Τὸ καλοκαίρι δὲν κινδυνεύει νὰ πάθῃ ἡλίαιον ἐντὸς τοῦ γραφείου του. Οἱ ἡλεκτρικὸι ἀνεμιστήρες τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἐργάζεσθαι εὐχαρίστως. Ἐντὸς τοῦ Δικαστηρίου δύναται νὰ φάγῃ οἰκονομικὰ καὶ καλά. Ἐν γένει ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλα τὰ μέσα τὰ ὁποῖα εἶνε χρῆσιμα.

Βεβαίως τὸ ἰδικόν μας κράτος δὲν δύναται νὰ ἀπειλῇ τὸ μέγιστον Γερμανικόν καὶ κατὰ συνέπειαν ἢ Ἑλληνικὴ Δικαιοσύνη δὲν δύναται νὰ κατοικήσῃ εἰς Μέγαρον ὡς τὰ Γερμανικὰ, ἀλλὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ κτίρια εὐπροση καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἐξωτερικῶς καθ' ἣν ὥραν ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά της, ὅπως παρουσιάζεται ἡ Γερμανικὴ, δὲν εἶνε ἀδύνατον, διότι τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε ζήτημα χρημάτων, ἀλλὰ μόνον θελήσεως καὶ ἐπιβολῆς. Οἱ δικασταὶ μας δύναται νὰ ἐμπνεύσουν καὶ σεβασμὸν περισσότερον καὶ περισσότερον ἐμπιστοσύνην. Ἐπαναλαβάνω δὲν ἀπατεῖται πρὸς τοῦτο παρὰ μόνον καλὴ θέλησις.

ΑΡ. Δ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Πρωτοδικῆς

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΡΟΥΖΒΕΛΤ

ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

[Ίδέαι περί πατρίδος καὶ εἰρήνης τοῦ τέως
προέδρου τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν]

«Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς δὲν συμβιβάζεται καθόλου μετὰ τὴν ἰδέαν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς ἄλλους λαοὺς, πρὸς τοὺς γείτονας, οἵτινες ἐπιβουλεύονται καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς πατρίδος. Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος ἀπαιτεῖ, ἂν ὄχι ἐπίθεσιν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον λυσσαλέαν ἀμυναν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς. Καὶ ἡ ἀμυνα σημαίνει πόλεμον. Ἄμα ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος εἶνε ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ πολέμου.»

Ἐπίκαιρον βοήθημα εἰς τὸ θέμα τοῦτο ἔρχεται ἡ ἀνάλυσις ἐνὸς βιβλίου τοῦ πρώην Προέδρου τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, τοῦ ἀνδρειοτάτου μὲν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ σοφωτάτου εἰς βαθεῖας πολιτικὰς γνώσεις Θεοδώρου Ρουζβέλτ. Τὸ βιβλίον τοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα ἄρθρα καὶ ἀγορεύσεις του, καὶ ἀναλύεται εἰς αὐτὸ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος καὶ τοῦ πολέμου μετὰ θαυμαστὴν σαφήνειαν καὶ ἀδρότητα ἐπιχειρημάτων.

Ἔστω μετὰ τῶν ἐθνῶν δικαιοσύνη!—ἰδοὺ εἰς τί συνοψίζεται ἡ εὐχὴ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Καὶ τὴν εὐχὴν ταύτην ἐξέφρασεν ὁ Ρουζβέλτ, εἰς λόγον του ἐκφωνηθέντα κατὰ τὸ 1901 εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς παναμερικανικῆς ἐκθέσεως τοῦ Μπούφφαλο.

«Ὁ αἰὼν—εἶπεν—εἰς τὸν ὅποιον εἰσῆλθου-μεν, θὰ εἶνε ἀπαραιτήτως αἰὼν ἡ καταπληκτικῆς θριάμβου ἢ καταπληκτικῆς χρεωκοπίας δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φυλὴν, διότι εἰς βαθμὸν ὑπέρποτε ἀνώτερον, ἢ ἀνθρωπότης εἶνε περιπλεγμένη εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη εἴτε πρὸς εὐτυχίαν τῆς εἴτε πρὸς δυστυχίαν τῆς.

«Πάντες ἡμεῖς ἀποβλέπομεν μετὰ πόθου πρὸς τὴν μακρυνὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ πλησιάζωμεν περισσότερον πρὸς τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου.

«Ὀλονὲν διδασκόμεθα καὶ μαθηθάνομεν ὅτι τὸ ν' ἀγαπᾶ τις τὴν πατρίδα του ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς χώρας δὲν εἶνε καθόλου ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι πρέπει νὰ σέβεται πάσας τὰς λοιπὰς καὶ νὰ θέλῃ τὸ καλὸν τῶν καὶ ὅτι ὁ μέγας νόμος τῆς δικαιοσύνης θεὸν νὰ ἀρχῇ ὄχι μόνον εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν πρὸς τὰ ἔθνη».

«Μερικοὶ, ὄχι πολλοὶ, ἀγαποῦν νὰ δυσφημοῦν τὸν πατριωτισμὸν ὀνομάζοντες αὐτὸν ἐγωιστικὴν ἀρετὴν καὶ προσπαθοῦν μετὰ ὅλην τὴν

ἀσθενῆ των δύναν νὰ ἐγγαράξουν εἰς τὴν θέσιν του ἓνα εἶδος κοσμοπολιτισμοῦ ποῦ εἶνε σὰν γάλα νερωμένο.

«Οἱ καλοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι δὲν εἶνε ποτὲ ἄνθρωποι μετὰ ρωμαλέον χαρακτῆρα ἢ μετὰ ἐπιβλητικὴν προσωπικότητα καὶ τὸ θέμα των αὐτὸ δὲν ἀξίζει πολλὴν προσοχὴν.

«Μεταρρυθμισταὶ τινες δύνανται νὰ ἰχυρισθοῦν ὅτι εἰς τὸ ἀπώτατον μέλλον τῶν γενεῶν ὁ πατριωτισμὸς, ὡς τὸ ἔθιμον τῆς μονογαμίας, θὰ κατακτῆσῃ ἀρετὴ ἀχρηστος καὶ ἀναχρονιστικὴ· ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ παρὸν, ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους τόπους ὅσον τὴν πατρίδα του εἶνε ἀκριβῶς τόσον ἐπιβλαβὲς μέλος τῆς κοινωνίας ὅσον ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἀγαπᾷ τὰς ἄλλας γυναῖκας ὅπως τὴν ἰδικὴν του.

«Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη εἶνε ἀρκετὰ στοιχειώδης, ὅποια εἶνε ἡ ἀγάπη τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας, ὅποια εἶνε τιμιότης ἢ ἡ ἀνδρεία.

«Καμμία χώρα δὲν θὰ ἐπιτελέσῃ μέγα τι διὰ τὸν κόσμον ἐν γένει, ἂν αὐτὴ ἡ ἰδέα δὲν ὑψωθῇ. Χρήσιμον μέλος μιᾶς κοινότητος εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐν πρώτοις καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου προσέχει εἰς τὰ ἰδικὰ του δικαιώματα καὶ τὰ ἰδικὰ του καθήκοντα καὶ συνεπῶς καθίσταται ἱκανὸς νὰ κάμῃ τὸ μέρος του εἰς τὰ κοινὰ καθήκοντα πάντων. Χρήσιμον μέλος τῆς συναδελφότητος τῶν ἐθνῶν εἶνε τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ ὅποιον βαθύτατα ἔχει ποτισθῇ ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, τὸ ὅποιον πραγματοποιεῖ ὅσον τὸ δυνατὸν πληρέστερα τὰ δικαιώματά του ὡς ἔθνος καὶ τὰ καθήκοντά του πρὸς τοὺς ἰδίους του πολίτας.

«Τοῦτο δὲ οὐδόλως εἶνε ἀσυμβίβαστον μετὰ τὸν αὐστηρὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἢ μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀρωγῆς πρὸς τοὺς δεινοπαθοῦντας λαοὺς».

* * *

Ὁ πρῶτος τῶν ποιητῶν ἔγραψεν :

— «Νὰ ἦσθε τολμηροὶ ! νὰ ἦσθε τολμηροὶ !

καὶ πικροῦ τολμηροὶ νὰ ἦσθε ! Μὴν εἴσθε ὑπὲρ τὸ δέον τολμηροὶ. Ἀλλὰ καλλίτερα ἢ ὑπερβολὴ παρὰ ἢ ἄλλειψις· καλλίτερα τὸ παραπάνω παρὰ τὸ παρακάτω !»

«Ὁ γράψας ταῦτα ποιητὴς Λογκφέλλω εἶχε βαθεῖα μέσα του τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν εἰρήνην· ἀλλ' ἦτο ἀνὴρ ἐκεῖνος καὶ ἀνὴρ σοφός, καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ἀνανδρία δὲν προάγει τὴν εἰρήνην, ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ μέγα τοῦ πολέμου δεινὸν εἶνε μικρότερον δεινὸν ἀπὸ τὸ ἔρπειν ὑπὸ τὴν ἀδικίαν.

«Ὁ Μάχων, ἀληθὴς τύπος τοῦ «χριστιανοῦ εὐπατρίδου», διετύπωσεν ἀκριβῶς τὸ αἶσθημα τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν ἀνδρῶν καὶ λογικῶν ἀνδρῶν, ὅταν κατήγγειλε «τὸν κίνδυνον τὸν ὅποιον περιέχει ἡ τυφλὴ ἀπολογία τῆς μετὰ τὴν θυσίαν εἰρήνης», διότι αὐτὴ δύναται νὰ κάμῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τὴν ἀδικίαν, καλακεύουσα τὴν συνείδησιν των καὶ τὴν πεποίθησίν των ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε πρῶτον τὸσον τελείως κακόν, ὥστε πλησίον αὐτοῦ κανὲν ἄλλο ἀνεκτὸν δεινὸν δὲν εἶνε κακόν...»

«Ἡ εἰρήνη εἶνε μέγα ἀγαθόν· καὶ διπλάσιως κακοποῖος εἶνε ἐπομένως ἢ στάσις ἐκείνων, οἵτινες συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης δι' ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια τὴν κάμνουν συνώνυμον πρὸς τὴν ἐγωιστικὴν καὶ ἀνανδρὸν ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κακοῦ.

«Οἱ σοφώτεροι καὶ ὀξυδερκέστεροι ὑπέρμαχοι τῆς εἰρήνης δὲν λησμονοῦν ὅτι ἐν πρώτοις διὰ νὰ εἶνε καλὴ ἡ εἰρήνη πρέπει νὰ εἶνε δικαία, «διότι ἡ ἀδικία καὶ φοβισμένη εἰρήνη δύναται νὰ εἶνε χειροτέρα ἀπὸ κάθε πόλεμον· καὶ δεύτερον ὅτι πολλάκις ἡ εἰρήνη μόνον διὰ τοῦ πολέμου ἐπιτυγχάνεται».

* * *

«Τὶ μᾶς μέλλει ἂν οἱ Νότιοι εἶνε ὑπὲρ τῆς δουλείας ; Καὶ πρὸ πάντων, ἂς μὴ μᾶς μέλει ἂν οἱ Νότιοι χωρισθοῦν, ἀποσπασθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ κάμουν κράτος χωριστὸν καὶ ἀνεξάρτητον. «Αὐτὰ ἔλεγε τὸ εἰρηνοφιλοκόμενον κόμμα, τὸ κόμμα τῶν «χαλκοκεφάλων» ὅπως τοὺς ἐβάπτισαν μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ φαρμακεροῦ φειδιοῦ, τὸ ὅποιον δὲν σὲ εἰδοποιεῖ ὅτι πλησιάζει, συμβολίζει δὲ πάντα ὑπουλον καὶ θανάσιμον ἐχθρόν.

— Τὶ μᾶς ἐμελλε ; ἀπαντᾷ ὁ Ρουζβέλτ. Μᾶς ἐμελλε τόσον πολὺ, ὥστε ἂν αὐτὸ τὸ κόμμα κατίσχυσε, θὰ ἐχάνομεν τὸ πᾶν.

«Τέσσαρα ἔτη αἰματηροῦ ἀγῶνος, ἐναντίον ἐνόπλου ἐχθροῦ, τὸν ὅποιον εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐβοήθουν οἱ αὐτονομαζόμενοι συνήγοροι τῆς εἰρήνης, ἐχρησάθησαν διὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἑνωσιν· ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ὅτι ἡ εἰ-

ρήνη τῆς ἡπείρου μᾶς ἐξησφαλίσθη τελειωτικῶς χάρις εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον.

«Ἄν αὐτοὶ οἱ μύωπες, οἱ συνήγοροι τῆς εἰρήνης, ἔκαμναν τοῦ κεφαλοῦ των τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν πολιτειῶν ἐγένετο γεγονός τετελεσμένον, τίποτε δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐπανάλησιν τοῦ δεινοῦ ἐκείνου ἀναρχικοῦ πολέμου, ὅστις ἐπὶ τρία τέταρτα αἰῶνος εἶχε μονομοποιηθῆ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν, μετὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ἰσπανικοῦ ζυγοῦ.

«Ἐγλυτώσαμεν ἀπὸ γενεᾶς εὐλοκλήρους ἀναρχίας καὶ αἰματηροσύνης, διότι οἱ πατέρες μᾶς, οἱ ὅποιοι ὑπεστήριζαν τὸν Λίγκολν καὶ ἠκολούθησαν τὸν Γράντ, ἦσαν ἄνδρες καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, μετὰ ἀρετὴν μυστῶ ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀποπλανήσῃ οἱ κηρύττοντες ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε πάντοτε κακός, ἦσαν ἄνδρες μετὰ μέλινα αὐστηρᾶ ἀρετῆς εἰς τὰ ἄδυτα τῶν ψυχῶν των, καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτῆ τοὺς ἐδίδε τὴν δύναμιν νὰ κάμνουν ἔργα πρὸ τῶν ὀπίσθων οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑπὲρ τὸ δέον μαλακῆς κράσεως θὰ ἐκτιρίνιζαν καὶ θὰ ὑπεχώρουν.

«Ἄν κατὰ τὸ 1861, οἱ ἄνδρες οἵτινες ἤθελαν τὴν ἑνωσιν, συνέβαινε νὰ πιστεύουσιν ὅτι ἡ εἰρήνη εἶνε τὸ ἀριστὸν ὅλων τῶν πραγμάτων, ὅτι ὁ πόλεμος καὶ ἡ πάλιν εἶνε τὸ χειρότερον ὅλων τῶν πραγμάτων, ἂν τὸ ἐπίστευαν καὶ ἔπραττον κατὰ τὴν πίστιν ταύτην, θὰ εἶχομεν οἰκονομίαν ἑκατοντάδων χιλιάδων ψυχῶν, θὰ εἶχομεν οἰκονομίαν ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων δολλαρίων. Ἐκτὸς τούτου, δικαίως ὄντως ὅλων τῶν αἵμα καὶ τὸν θησαυρὸν ποῦ ἐσπαταλήσαμεν τότε θὰ ἀπεφεύγαμεν τὴν συντριβὴν τῶν καρδιῶν τῶν γυναικῶν, τὴν διάλλασιν τῶν οἰκογενειακῶν ἐστιῶν, θὰ ἀπηλλάσκαμεν τὸν τόπον μᾶς ἀπὸ τῶν μῆνας πένθους καὶ κατασχύνης, κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ στρατικῆς μᾶς μίνον πρὸς τὴν ἡττὰν ἐβάδιζαν. Ὅλα αὐτὰ τὰ δεινοπαθήματα δὲν θὰ συνέβαιναν, ἂν ἀπλῶς ἀπεφεύγαμεν τὴν πάλιν. Ἄν ὅμως τὴν ἀπεφεύγαμεν, θὰ ἐδεικνύομεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι εἴμεθα γυναικᾶρια, ὅτι ἡμεθα ἀνίκανοι νὰ καταλεθθῶμεν μετὰ τῶν μεγάλων ἐθνῶν τῆς γῆς.

«Ἄς εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεὸν διὰ τὸν σίδηρον ποῦ ἔβαλε μέσα στὸ αἷμα τῶν πατέρων μᾶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οἵτινες ὑπεστήριζαν τὴν σοφίαν τοῦ Λίγκολν καὶ ἔφερον τὴν σπάθην ἢ τὴν κρημπίαν εἰς τὰς στρατικῆς τοῦ Γράντ ! Ἡμεῖς τὰ τέκνα τῶν ἀνδρῶν οἵτινες ἀπέδειξαν ὅτι ἦσαν δίκαιοι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῆς κρίσεως ἡμεῖς, τὰ τέκνα τῶν ἀνδρῶν οἵτινες ὠδήγησαν τὸν μέγαν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς θριαμβευτικὸν τέλος, ἂς δοξάσωμεν τὸν Θεὸν τῶν

πατέρων μας διότι απεικονίσθησαν κι ποταπκι συμβουλακι της ειρήνης, διότι αντιμετώπισαν άνευ λιποψυχιών οι άνδρες εκείνοι τας ταλι-πωρίας και τας καταστροφάς, τὰ σλότη της λύπης και της απελπισίας, διότι ενεκρατέρησαν εις τόν πολυετή αγών. Ούτω επί τέλους ο δοσλος έλαβε την ελευθερίαν, ή ένωσις ανεστη-λώθη, και ή κραταιά αμερικανική Δημοκρατία έλαβε πάλιν την θέσιν της ως «βασιλισσα με περικεφαλαίαν μεταξυ των εθνών».

«Ημεῖς οἱ άνδρες της παρούσης γενεᾶς — εἶπεν ο Ροϋζβελτ — δέν δυνάμεθα, και αν ἀκόμη τὸ θελήσουμε, νὰ παίζωμεν τὸν ρόλον της Κίνας και νὰ σκαπίσωμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον με τὴν χαμερπὴ καλοπέρασιν περιωρισμένοι μέσθ στα σύνορά μας, χωρὶς καθόλου νὰ μᾶς μέλη δια τὰ συμβαίνοντα ἀπ' ἑξῶ... μέχρις ὅτου αἰφνιδίως ἀνακαλύψωμεν χωρὶς νὰ μείνη σκια ἀμφοβολίας ἐκεῖνο, περ ἡ Κίνα ἀνεκαλύψεν ἤδη ὅτι δηλαδὴ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· τὸ ἔθνος τὸ ὁποῖον προσεκολλήθη εἰς τὸ στάδιον τῆς μονώ-σεως και της ἀπολέμου ρωστώνης εἶνε προωρι-σμένον ἐν τέλει νὰ ταπεινωθῆ ἐνώπιον τῶν ἄλ-λων εθνῶν τὰ ὁποῖα δέν ἔχασαν τὰς ἀνδρικές και φιλοπόρους ἀρετάς.»

«Ὁ στρατὸς και τὸ ναυτικὸν εἶνε τὸ ζῆφος και ἡ ἀσπίς, πρέπει νὰ κρατῆ τὸ ἔθνος ἀν πρό-κηται νὰ κάμη τὸ καθήκον του μεταξυ των ἔ-θνῶν της γῆς, ἀν δέν πρόκηται νὰ ὁμοιάσῃ με τὴν Κίναν.»

«Κανέν κράτος—εἶπεν εἰς ἄλληναγόρευσίν του — δέν δύναται νὰ ζήσῃ πολὺ, ἀν τὰ θεμέλιά του δέν ἐδράζωνται βελθέως και ἐπὶ της ὑλικῆς εὐεξίας ἥτις προέρχεται ἐκ της φειδοῦς, ἐκ τοῦ ἐνεργητικοῦ και ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος, ἐκ της ἀνευδότου και ἀκταπονήτου δραστηριότη-τος ἐν τῷ πεδίῳ της βιομηχανίας.»

Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου, οὐδέν ἔθνος μέχρι τοῦδε ὑπῆρξεν ἀληθῶς μέγα, ἀν μόνον ἐπὶ της ὑλικῆς εὐεξίας ἐβασίσθη.

Πᾶσα τιμὴ δέον ν' ἀποδοθῆ εἰς τοὺς ἀργι-τέκτονας της ὑλικῆς μας εὐεξίας, εἰς τοὺς με-γάλους βιομηχάνους ἀργηγούς οἵτινες ἱδρυσαν εἰς τὰ ἐργοστάσια μας τοὺς σιδηροδρόμους μας, εἰς τοὺς ἰσχυροὺς ἐκείνους ἀνδρας, οἵτινες με τὸ χέρι ἢ με τὸ μυκλὸ κοπιᾶζον χάριν τοῦ πλού-του· διότι μέγα εἶνε τὸ πρὸς αὐτοὺς και τοὺς ὁ-μοίους χρέος τοῦ ἔθνους.

Ἄλλὰ τὸ χρέος μας εἶνε ἀκόμη μεγαλύτερον πρὸς τοὺς ἀνδρας τῶν ὁποίων ὁ ἀκραφιλέστερος τύπος εὐρίσκειται ἐν τῷ προσώπῳ πολιτικῶν ὡς ὁ Λίγκολν, στρατιωτικῶν ὡς ὁ Γράντ.»

Ἡ δειλία τοῦ πλούτου εἶνε προκριμώδης,

θικρασίως δὲ τὴν ἀπεικονίζει ἡ στάσις τὴν ὁ-ποίαν ἔλαβον πλείστοι πλούσιοι κατὰ τὴν πρὸ ἐπταετίας ἔκρηξιν τῶν ταραχῶν της Βενεζου-ελας.

Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, τραπεζίται και ἔμποροι και ἰδιοκτητῆται σιδηροδρόμων, κατέκριναν τὴν πολιτικῆς τοῦ προεδροῦ και της Γερουσίας, πα-ραπονοῦμενοι ὅτι ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐπέφερε δια-τάρχησιν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν.

Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τῶν δημοσίων πραγ-μάτων εἶνε οὐσιωδῶς ἀγενής και ποταπῆ. Ὅταν διατρέχῃ κίνδυνον ἡ ἐθνικὴ τιμὴ, ὅταν ἀπει-λοῦνται τὰ ἐθνικὰ δικαιώματα ἢ συμφέροντα κανέν συμφερντολογικὸν ζήτημα τῶν ἀτόμων οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δέν πρέπει νὰ ληθῆ ὑπ' ὄψιν.

Οἱ τοιοῦτοι πλούσιοι... ἐπισύρουν ἀφ' ἑαυ-τῶν τὸ ἀναξιοῦχρον και ὅσον τοὺς περᾶ ἀπὸ τὸ χέρι, ἐξευτελίζον τὸ ἔθνος εἰς τὸ ὁποῖον ἀ-νήκουν!

Ἄντι ν' ἀπαλύνη τοὺς χαρκτηῆρας λέγει, ἔπρεπε νὰ τοὺς σκληρύνῃ ἡ ἐκπαίδευσις. Καὶ εἶνε ὀλέθριον διὰ πάντα πεπαιδευμένον τὸ νὰ λησμονῆ ὅτι ἡ παιδεία ἔπρεπε νὰ κάμη ἐντονώ-τερον και ἰσχυρότερον πατριωτισμὸν.

Ἅντες οἱ ἔχοντες πεποιθήσιν εἰς τὰς με-λέτας και τὴν ελευθερίαν παιδείαν, πάντες οἱ ἔχοντες πεποιθήσιν εἰς τὰ ρωμαλέα προτερή-ματα τῆς καρδίας, τοῦ πνεύματος και τοῦ σώ-ματος, άνευ τῶ ὁποίων ἡ παιδεία και ἡ ἀνά-πτυξις δέν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, πάντες οὔτοι ἀναγκάως χρίζουν ἀνλογιζόμενοι ὅτι διπλο-ματοῦχοι τῶν πανεπιστημίων μας ἦσαν οἱ προ-εξέχοντες μεταξυ τῶν ἀρχηγῶν οἵτινες ἔκαμαν τὸ ἔθνος μας τῶσαν μέγα, ὥστε νὰ ὑπερηφανεύο-μεθα.

Ἐπάρχουν πάμπολοι ἐξείρητοι ἀνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἐκθειάζον τὰ φαντασιώδη θερησκευτικὰ δόγματα τοῦ Τολστόη, τὸν φαντασιώδη του πανηγυρικὸν ὑπὲρ της ειρήνης.

Ἡ αὕτη ἰδιοσυγκρασία ἥτις παρουσιάζει πότε ὡς ἀσώτους διεφθαρμένους και πότε ὡς μυστικοπαθεῖς θεοφοβουμένους τὰ μέλη μερικῶν ἐκφύλων οἰκογενειῶν, ἡ ὑστερικὴ ἀνάπτυξις ἦ-τις, ὅταν ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀσθενική, τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν βικίαν μετάπτωσιν ἀπὸ της κακίας εἰς τὴν ἀρετὴν, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑστερισμὸς ἔκαμε τὸν Τολστόη νὰ δημιουργήσῃ, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν «Σονάταν τοῦ Κρόϋτσερ», ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸν «νοσηρόν του μυστικισμὸν της ειρήνης».

Τὸ ὑγιὲς και ὑγιεινὸν πνεῦμα εἶνε ἀδύνατον νὰ φθάσῃ ἕως τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τοῦ μυθι-στορήματος ἕως τὴν ἐκφυλισμένην ἠθικολογίαν της φιλοσοφίας.

Ἄν οἱ ὁμοεθνεῖς τοῦ Τολστόη ἔπραττον ὅ,τι

συμβουλευοῦν κί ἠθικολογικὰ του θεωρεῖται, σῆ-μερον θὰ ἦσαν χαμένοι ἀπὸ τὸ πρόσωπον της γῆς, και ἄλλοι ἀνθρωποι ἄγριοι θὰ κατεῖχον τὴν θέσιν των.

Ὁ ἀδικος πόλεμος εἶνε τρομερὰ ἀμικρία. Δέν προξενεῖ ὅμως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἐν τῷ συνόλῳ, τίποτε τὸ ὁμοιάζον πρὸς τὴν ἀθλιότητα τὴν ὁποίαν προξενεῖ, ἐν τῷ συνόλῳ, ἡ ἀδικος συμπεριφορὰ πρὸς τὸν πλησίον ἐν τῷ κοινωνικῷ και τῷ ἐμπορικῷ κόσμῳ, τὸ νὰ καταδικάσωμεν δὲ πάντα πόλεμον εἶνε ἀκριβῶς τόσον λογικὸν ὅ-σον και τὸ νὰ καταδικάσωμεν ὅλας τὰς ὁσο-ληψίας, ὅλας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, και αὐτὸν τὸν ἔρωτα και αὐτὸν τὸν γάμον, ἕνεκα της φο-βερᾶς δυστυχίας τὴν ὁποίαν προξενοῦν τὰ ἐκ-τροπα και κτηνώδη πάθη.

Ἄν ἡ Ρωσσία ἔπραττε συμφώνως με τὴν φι-λοσοφίαν τοῦ Τολστόη, ὅλος ὁ πληθυσμὸς της πρὸ πολλοῦ θὰ ἐξηφηνίζετο ἀπὸ τὸ πρόσωπον της γῆς και ἡ χώρα της θὰ κατεῖχετο σήμε-ρον ὑπὸ τῶν νομάδων φυλῶν τῶν βαρβάρων Ταρτάρων.

Αἱ ἀρμενικαὶ σφαγαὶ εἰκονίζουτιν ἐπὶ μικρᾶς μόνον κλίμακος τὸ ἔθνος εἰς μεγίστην κλίμακα, ἀν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Τολστόη ἐγενικεύοντο μεταξυ τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Περὶ τὸν ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἥτις θὰ ἔφερε τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων εἶνε θεμελιωδῶς ἀνήθικος.»

Οἱ μεταξυ τῶν πολιτισμένων ὁμάδων πόλε-μοι εἶνε πρᾶγματι τρομεροὶ, και ἐπειδὴ τὰ ἔθνη ὀλονέν ἐκπολιτίζονται ἔχομεν πάντα λόγον ὅχι

μόνον νὰ ἐλπίζωμεν, ἀλλὰ και νὰ πιστεύωμεν ὅτι οἱ πόλεμοι θὰ γείνουν ὀλονέν σπικνωτέρου. Καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί, ὡς εἶδόμεν ἐξ ἰδίας πείρας κατὰ τὸ 1861, θὰ εὐρεθοῦν ἴσως εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀνασπάσουν τὸ ζῆφος παρὰ νὰ ὑποκύψουν εἰς τὴν δυσπραγίαν. Ἐν τούτοις χα-ρακτηριστικὸν πρᾶγματι ἰδιόαζον της παγκοσμίου ἱστορίας κατὰ τὸν λήξαντα αἰῶνα ὑπῆρξεν ἡ ὀ-λονέν αὔξουσα σπάνις τῶν πολέμων μεταξυ τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν.

Τὸ Συνέδριον της Χάγης δέν εἶνε παρὰ δεῖγ-μα της ἀναπτύξεως ταύτης. Εἶμαι και ἐγὼ με-ταξυ τῶν φρονούντων ὅτι πολλὰ πρᾶγματα ἐπε-τέλεσε τὸ συνέδριον ἐκεῖνο και ὑπερηφανεύομαι διὰ τὴν προέχουσαν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέσχον εἰς τὸ συνέδριον οἱ Ἀμερικανοὶ ἀντιπρόσωποι, Παρεμπιπτόντως, θὰ παρατηρήσω ὅτι συμφω-νοῦσι πάντων κί μαρτυρεῖται ἐπὶ τοῦ σημείου τοῦ-του, τούτέστιν ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ ἀντιπρόσωποι ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαρθῶσιν εἰς τὴν προέχουσαν ἐκείνην ἐν τῷ συνεδρίῳ θέσιν, κυρίως διότι πρὸ ὀλίγου μόλις ἐξήλθον νικηταὶ ἐκ τοῦ δικαιο-τάτου πρὸς τὴν Ἰσπανίαν πολέμου μας.»

Ἐλάχιστα προσέχει ὁ κόσμος εἰς τὸ γυναι-κάριον ἢ τὸν ἀνδρὸν ποῦ τραυλίζει τοὺς λό-γους της ειρήνης ἀλλὰ δίδει τὴν πρέπουσαν προσοχὴν εἰς τὸν ἰσχυρὸν ἀνδρα, ὅστις περιεζω-σμένος τὴν ρωμαίικὴν ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ἐξαγ-γέλει τὸ κήρυγμα της ειρήνης, ὅχι ἀπὸ ἀγενῆ ἐλατήρια ὀρωμένους, ἀλλ' ἀπὸ βεθεῖαν συ-νκίσθησιν τῶν ἠθικῶν του ὑπερρεώσεων».

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΑΥΘΥΠΟΒΟΛΗΣ

[Τὸ νέον βιβλίον «ἡ δύναμις της αὐθυποβολῆς» εἶνε ἐκ τῶν μάλλον περισπουδάστων. Ἐκ τῶν παρατιθεμένων ὅλως αὐτοτελῶν κεφα-λαίων δύναται τις νὰ πεισθῆ, πόσης χρησι-μότητος δύναται ν' ἀποβῆ ἡ παρεχομένη δι-δασκαλία].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡ κρίσις ὑποβοηθεῖ τὴν πίστιν

Ἄντιφρονῶν τις ἦθελεν ἴσως εἶπῃ — πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ τόσην ἐπίδρασιν ἐπὶ της καθί-λου ζωῆς ἡ πίστις ἀφ' οὗ ὁ ἀνθρωπος εἶνε εὐτυ-χῶς πεπρωισμένος ὑπὸ της κρίσεως αὕτη δὲ ἀν-τιστρατεύεται εἰς τὴν ἐπικράτησιν της πίστεως, κτλ. (1) Εἰς τὸν προβάλλοντα ὅμως τὴν ἀντίρ-

(1) Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐγένετο ἡμῖν ὑπὸ διακε-κριμένου φίλου και συναδέλφου δεισιφρονομένου, ὅτι κρίσις και πίστις εἰσὶν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα.

ρησιν ταύτην θὰ ἀπαντήσωμεν μετὰ σεβασμοῦ ἕμα και πεποιθήσεως τὰ ἑξῆς :

Ἡ κρίσις, ἡ οὐσιωδестаτή αὕτη ψυχικὴ ἰδιότης ἡ ὑπὲρ πᾶσιν ἴσως ἄλλην συντελοῦσα τὰ μέγιστα οὐ μόνον εἰς τὸ ζῆν, ἀλλὰ και πλει-στάκις εἰς τὸ εὖ ζῆν, οὐ μόνον δέν ἀντιστρα-τεύεται εἰς τὴν πίστιν, οὐ μόνον δέν συντρέχει εἰς ἀποσκορπισμὸν αὐτῆς, ἀλλὰ τὸν κεντρίον ὑποβοηθεῖ τὰ μάλιστα αὐτὴν και μεγάλως συμ-βάλλει εἰς τε τὴν αὔξησιν και εἰς τὴν ἐπικρά-τησιν αὐτῆς. Διότι οὐδεὶς ἐχεφρων ἀνθρωπος, οὐδεὶς ἔχων ἀρτίαν τὴν κρίσιν εἶνε δυνατὸν νὰ παραδεχθῆ, ὅτι τὸ ἀτομικὸν δύναται νὰ ζῆσῃ άνευ της πίστεως, ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς ση-μασίαν λαμβανόμενης της λέξεως, δύναται νὰ ὑπάρξῃ, νὰ δράσῃ και σχετικῶς νὰ ἀναδειχθῆ και νὰ εὐημερήσῃ. Οὐδεὶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἀρ-νηθῆ, ὅτι ὅσῳ μάλλον δύσπιστον τυγχάνει ἀτο-

ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ «ΑΘΗΝΑΙ»

μόν τι, τοσούτω καὶ δυστυχέστερον. Οἷος δὴ ποτε ἀρχὰς καὶ ἂν ἔχη ἄτομόν τι, ἀφ' οἷος δὴ ποτε ἀφαιρησίας καὶ ἂν ὀραῖται, ἡ πίστις εἶνε ἀπαρακινήτως ἀναγκασία. Πᾶν ὅ,τι πρὸς βεβήθη, ἄλλως δὲν εἶνε δυνατόν καὶ νὰ τὸ πρὸς βεβήθη.

Πιθανόν νὰ ὦσι σφαιρικὰ αἱ ἀρχαὶ ἀφ' ὧν ὀραῖται, πιθανόν νὰ ὦσι πλημμελεῖς καὶ ἀβάσιμοι αἱ βάσεις ἐφ' ὧν στηρίζεται τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ ταύτας, ταῦτα ὅμως δὲν ἔχουσι οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν πρὸς τὴν ἐγκυριασμένην ἐκ τούτων πεποιθήσιν, καὶ τὸ σφαιρικὸν καὶ ἀβάσιμον καὶ πρὸς ἀλόγον ἢ πλημμελὲς αὐτῶν δὲν κτανοεῖ, διότι ταῦτα ἀνοίγονται καὶ εἰς τὸ σκεπτικὸν καὶ εἰς τὸ περιβάλλον καὶ εἰς τὰς πρώτας βάσεις, ἃς ἔθετο ἢ ἔθεντο αὐτῶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς μορφώσεως αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πρῶτα διδάγματα ἃτινα ἔλαβε, καὶ εἰς τὸν τρόπον ὃν ἔχει τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τὰ πράγματα, καὶ εἰς τὴν τελειότητα ἢ μὴ τοῦ ἐλέγχου καὶ εἰς μυρία ἄλλα ἃτινα συνετέλεσεν νὰ σχηματισθῶσιν αἱ πρῶται αὐτοῦ πεποιθήσεις καὶ ἃτινα δὲν ἐξετάζομεν ἐν ταῦτα, διότι ἀφίστανται τόσον πολὺ τοῦ θέματος ἡμῶν, ὥστε δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ξένα. Ἐκεῖνο, ὅπερ ἀμέσως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς εἶνε οὗτο διὰ νὰ σχηματισθῶ ὁ ἄνθρωπος πεποιθήσεις, ἀδιάφορον ἂν εἶνε ὄρασι ἢ στρεβλαί, πρέπει νὰ πεισθῆ διὰ νὰ τὰς σχηματίσῃ, καὶ διὰ νὰ τὰς ἔχη πρέπει νὰ πεισθῆ, ὅτι τὰς ἔχει, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ κεφαλαιώδης πεποιθήσις, ἄλλως αἱ βάσεις του δὲν θὰ ὦσι στερεαί, δὲν θὰ ἀποκρυσταλλωθῶσι ποτέ, καὶ τὴ οἰκοδόμημα τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ πεποιθήσεων καὶ ἀρχῶν ἐστὶ σκῆθρον καὶ θὰ κταρρεῦσῃ μετὰ τὴν πρώτην πνοήν, ἢν πνεῦμα σοφίας συζητήσεως ἤθελεν ἐπιφέρει. Πάσης ἀρχῆς λοιπὸν, πάσης πεποιθήσεως, πάσης πνευματικῆς καὶ καθαρῆς ζωικῆς ζωῆς, πάσης προσπελάσεως πρὸς τὰ ὅμοια ἡμῶν ὄντα ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος εἶνε ἡ πίστις.

Ὅσω δὲ νουνεχέστερον, ὅσω κριτικώτερον ὅσω μᾶλλον ἀνεπτυγμένον, μᾶλλον μεμαρρωμένον καὶ φύσει εὐφύεστερον τυγχάνει τὸ ἄτομον, τοσούτον εὐπιστότερον εἶνε, διότι τόσω τελειότερον συγκρίνει καὶ διυλίζει τὰ πράγματα τόσω ἀκριβέστερον σταθμίζει αὐτὰ καὶ συνεπῶς τοσούτω πλείοτερον ἀναγκασίζει καὶ πείθεται, ὅτι διὰ τῆς ἐλλείψεως τῆς πίστεως ἢ ζωῆ καθίσταται πάντως ἀδύνατος.

Ἄν οὕτω λοιπὸν ἐξετάσῃ τις τὰ πράγματα, καὶ νομίζομεν ὅτι αὕτη εἶνε καὶ ἡ λογικώτερη τούτων ἐξέτασις, ἀκροδάντως πείθεται, ὅτι ἡ κρίσις οὐ μόνον δὲν ἀποκρούει τὴν πίστιν ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα συντελεῖ εἰς τὴν ὑπαρξίν καὶ ἐπιβίωσιν αὐτῆς.

Πότε δὲ μόνον ἀντιτάσσεται ἡ κρίσις εἰς τὴν πίστιν; Ἀπλούστατα ὅταν κατανοῇ ὅτι, — τοῦ πνεύματος βέβητος νὰ πεισθῆ περὶ ἰδέας τινὸς ἢ πράγματος, ἡτις ἐγκαθηλύονται ἐν αὐτῶ καὶ μέλλει νὰ λάβῃ σάρκα καὶ ὄσταν — ἡ ἰδέα αὕτη ἢ τὸ πρᾶγμα εἶνε τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ βλάψῃ τὸ ἄτομον ὑπὸ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἐποψίν, τότε καὶ μόνον τότε προσπαθεῖ ἡ κρίσις, συμπρακτουσῶν καὶ τῶν λοιπῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων, νὰ ἀναγκασίῃ τὴν τοιαύτην ροπήν καὶ παρεμποδίσῃ τὴν ἐγκαθηλύσιν τοῦ αἰτίου τοῦ υἱέλλοντος νὰ προκαλέσῃ τοιαύτην ἐπιζήμιον πίστιν! Πλὴν τοῦτο δὲν γίνεται μόνον καὶ κατ' ἐξαιρέσιν διὰ τὴν πίστιν ἀλλὰ καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην ψυχικὴν ἰδιότητα.

Ἐντύπως τις οἷος δὴ ποτε φύσεως προσβάλλει τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν καὶ προκαλεῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ κέντρου τοῦ ἀναλογουμένου πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐντύψεως καὶ μέλλει νὰ παραγάγῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα, ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πράξιν, ἢ νὰ γεννήσῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πεποιθήσιν. Ὅσον ὅμως μηδαμινὴ ἢ ὅσον ἐπιτεταμένη καὶ ἂν ἢ ἢ ἐντύπωσης αὕτη, θὰ διεγείρῃ τὴν λειτουργίαν τῆς κρίσεως καὶ θὰ ὑποστῇ τὴν βίασιν τοῦ τε ἐλέγχου ὡς καὶ τῶν ἄλλων συμπρακτουσῶν λειτουργιῶν, καὶ οὕτω διὰ τῆς κοινῆς καὶ μεμετρημένης συνεργασίας ἀτασῶν ὁμοῦ θὰ κτανοισθῆ δεόντως, ἔνθεν μὲν ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐντύψεως, ἔνθεν δὲ ἡ λήψις τῆς ἀποφάσεως ὡς καὶ ἡ ἐκδήλωσις τῶν ἀποτελεσμάτων, ἢ ἐξωτερικεύσεις δηλ. τῆς διανοητικῆς ἐργασίας, ἡτις ἔλαβε χώραν συνεπείᾳ τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὃν προὐκάλεσεν ἢ ἐντύπωσης. Διότι ἂν ἀφίετο ἢ ἐντύπωσης νὰ ἐπέδρα μεθ' ὅσης ἐντάσεως προσβάλλει αὕτη τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν καὶ δὲν ἀνεγκλιζέτο ἢ ὑπερμετρος ἔτασις τῆς ἂν αὕτη ἐτύγγυε σφοδρὰ καὶ ζωηρὰ, ἢ δὲν ἐνετεινετο ἐν περιπτώσει κατ' ἢν ἤθελεν εἶσθαι σμικρὰ καὶ ἀνεπαρκῆς, θὰ παρεῖχε ἀποτέλεσματα ἀκατάλληλα ὅπως πρὸς δικτήρησιν τῆς ἀρμονίας τῆς ζωῆς.

Ὅπως λοιπὸν δι' ἀπάσης τὰς ἐκδηλώσεις τῶν διαφόρων ψυχικῶν ἰδιοτήτων λαμβάνει χώραν ρυθμιστικὴ τις ἐργασία ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, πρὸ τῆς ἐξωτερικεύσεως τούτων, οὕτω καὶ διὰ τὴν πίστιν. Διότι ἂν ἢ τε πίστις ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ψυχικὴ ἰδιότης δὲν ὑπέκειντο εἰς κανόνας, δὲν ἐταξινόμοῦντο καὶ δὲν ἐρρυθμίζοντο πρὸ τῆς ἐξωτερικεύσεως αὐτῶν, οὐδαμῶς καὶ οὐδέ ποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῆ ἔστω καὶ ἢ ἐλαχίστη ἀρμονία ἐν τῇ καθόλου ἡμῶν ζωῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Καὶ κύστηρως μὲν ἐξετάζομένων τῶν πραγμάτων, αὕτη εἶδει νὰ ἢ ἢ κανονικὴ κατὰστασις,

ἢ κυριολεκτικῶς φυσιολογικῆ, ἢ ἀληθῶς ἀρμονικῆ τάξις καὶ λειτουργίαν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων πρὸς καταρτισμὸν τῆς τελείας καὶ κελῶς ἐννοουμένης ἰσορροπίας. Πλὴν δυστυχῶς δὲν συμβαίνει πάντοτε τὸ τοιοῦτον. Συνήθως ἐξωτερικῆ μόνον ἰσορροπία ὑπάρχει, ἡτις διὰ ν' ἀποτελεσθῆ προκπατεῖ ἀγῶνα καὶ ἀγῶνα μέγιστον καὶ πολυειδῆ τῶν διαφόρων ψυχικῶν λειτουργιῶν, ὅστις ἀποβλέπει εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν διαφόρων ψυχικῶν ἰδιοτήτων καὶ τὴν ἐπιτεῦξιν τῆς ἀρμονίας, τινῶν μὲν τούτων ὑποβοηθῶν τὴν ἐντασιν τινῶν δὲ καταπαύων τὴν ὑπερβολήν. Καὶ μεθ' ὅλον ὅμως τὸν ἀγῶνα τοῦτον δὲν κατορθοῦται πολλάκις τελείως τὸ ἐπιδικώμενον ἀποτέλεσμα. Διὸ καὶ ἂν ὑπαρχούσης φαινομενικῶς τελείας ἰσορροπίας ἀνατᾶται τις τὰς διαφόρους ψυχᾶς τῶν διαφόρων ἀτόμων, θὰ εὕρη τόσα τρωτὰ, τόσας ἀτελείας, καὶ ἔστιν ὅτε τῶν ἐκπεσημασμένων καὶ μεγάλων, ὥστε ἤθελε καταπλαγῆ καὶ διερωτήσῃ ἐαυτὸν πῶς εἶνε δυνατόν νὰ παρουσιάζεται καὶ νὰ δρᾷ καὶ νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς ἐχέφρον ἄτομόν τι παρουσιάζον τόσα κενὰ καὶ τόσας ἀτελείας, καὶ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ εὐημερῇ τὸ ἄτομον τοῦτο καὶ πρὸς παντὸς πῶς εἶνε δυνατόν νὰ διατελῇ ἐν τελείᾳ ἀρμονίᾳ κοινωνία τις, ἀφ' οὗ τόσας ψυχικὰς ἀτελείας παρουσιάζουσι τὰ ἀπαρτιζόμενα αὐτὴν ἄτομα. Πλὴν πᾶς σωφρονῶν δὲν πρέπει νὰ καταπλαγῆ, ἀλλ' ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐπιπολαία ἐστὶ καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν ἢ ἀρμονία καὶ ἰσορροπία, καὶ ὅτι ἂν μετὰ προσοχῆς ἐρευνήσῃ, ἂν μεθ' ὑπομονῆς καὶ ἀπροκαταλήπτως μελετήσῃ καὶ ἄτομα καὶ κοινωνίας καὶ ἔθνη ἀκόμη, θὰ εὕρη, ὅτι σχετικῆ, σχετικωτάτη μόνον ἐστὶν ἡ τελειότης παντὸς ἀτόμου ὡς σχετικὴ μόνον ἐστὶ καὶ ἡ ἐχεφροσύνη. Ἀπόλυτος ψυχικὴ τελειότης, ἀπόλυτος ἀρμονικὴ λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τοὺς αὐστηροὺς τῆς Φυσιολογικῆς ψυχολογίας κανόνας, ἀπόλυτος συνεπῶς ἐχεφροσύνη οὔτε ὑπῆρξεν οὔτε θὰ ὑπάρξῃ ποτέ. Τρανοτάτην δὲ τούτου ἀπόδειξιν παρέχει ὁ μεσσίαν, κατ' ὃν ἔλαβον χώραν τὰ πρωτοφανῆ ἐκεῖνα γεγονότα, ἃτινα κατέδειξαν, ὅτι μυριάδες ἀνθρώπων ἀπόλεσεν τὴν ἐγκεφαλικὴν ἰσορροπίαν καὶ κατελήθησαν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ καὶ πρωτοφανοῦς ἐκείνου θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὅστις τῶν κελῶν ἐγένετο πρόξενος. Δὲν δύναμεθα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι καὶ ἀνθρώπινοι μάζαι κατεῖχοντο ὑπὸ ὑστερισμοῦ καὶ συνεπείᾳ τούτου ἐξετροχιάσθησαν. Ἀκριβῶς δ' ἢ ἐποχὴ ἐκείνη ἐρχεται πρὸς ἐπίρρωσιν ἀμφοτέρων ἡμῶν τῶν γνωμῶν, ὅτι δηλ. ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε τυγχάνει τελείως ἐχέφρων καὶ ὅτι εὐχερέστατα ὑποβάλλεται καὶ

αὐθυποβάλλεται. Διότι εἰς τὸ ἄλλο ὀφείλεται ἢ ἐκρυμωτάτη ἐκείνη κατὰστασις, ἢ ἐπὶ τοσούτα ἔτη κυριαρχήσασα, καὶ ἔνθεν μὲν συναγείρασθαι ἀναριθμητὰ πλήθη, ἃτινα τόσα κελῶς προὔξενον εἰς τὰ ἀδελφὰ αὐτῶν πλάσματα, ἔνθεν δὲ ἐμβαλοῦσθαι τὸν φύβον καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν εἰς τὰ ἄτομα ἐκείνα τὰ μὴ θελήσαντα νὰ γίνωσιν ὄργανα τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ὃν ὑπέβαλλον οἱ ἱερεῖς; Ἄν μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς ἐξετάσῃ τις τὴν ψυχολογικὴν κατὰστασιν τῶν ἀτόμων ἐκείνων, ἂν λαμβάνων ὡς ἀφαιρητὰ τὰ ἀποτελέσματα ζητήσῃ νὰ διεσδώσῃ εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἃς ὀρμώμενοι ἐκ τῶν ἔργων ἐπιθυμήσῃ νὰ γνωρίσῃ τὸ ἐλαττότερον τὸ παρεμύθησεν τὰ πλήθη ἐκείνα, θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δύο κυρίως ἦσαν τὰ αἷτια τῆς φοβερᾶς καὶ ἐκτάκτως ἀνωμάλου ἐκείνης καταστάσεως: ἢ ἀτέλεια τῶν ψυχῶν τῶν ἀτόμων ἐκείνων καὶ ἢ δύναμις τῆς ὑποβολῆς καὶ αὐθυποβολῆς. Ἀναγκασίμεθα δυστυχῶς μόνον νύξιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ δώσωμεν καὶ λυπούμεθα διότι τὸ θέμα ἡμῶν δὲν ἐπιτρέπει μακρὰν ψυχολογικὴν μελέτην νὰ κάμωμεν, ἀλλῶς ἀνετέμνοντες τὰ γεγονότα ἐκεῖνα καὶ ἀφίεμενοι εἰς λεπτομερείας, ἢ δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν τὰ ἰσχυρότερα καὶ μᾶλλον ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας ἡμῶν. Ἄν αἱ κοινωνίαι ἐκεῖνοι, ἂν αἱ οἰκογένειαι ἐκεῖνοι ἀπρηρτίζοντο ἀπὸ ἄτομα τελείως ἐχεφροσύνη, καλῶς σκεπτόμενα, καλῶς κρίνοντα, καλῶς σταθμίζοντα τὰ πράγματα καὶ μεμετρημένην γνώμην ἢ ἀπόφασιν ἐκφέροντα, θὰ παρεγερθεῖτο ἢ ἐξάψις ἐκείνη τῶν πνευμάτων καὶ θὰ ἐπετελοῦντο τὰ κακουργήματα ἐκεῖνα ἃτινα ἐπετελέσθησαν; Ἄν δὲ πάλιν δὲν εἶχον τὴν ἰδιότητα τοῦ ὑποβάλλεσθαι, τοῦ πιστεῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἄτομα, καὶ ἂν ἢ ψυχικὴ αὕτη ἰδιότης, ὡς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν λοιπῶν συντρεχουσῶν τότε συνήθειων δὲν εἶχεν ἐξίχθει μέχρι νοσηροῦ βαθμοῦ, θὰ παρεγερθεῖτο ὁ φανατισμὸς ἐκεῖνος, ὁ τοσούτων ἀποτροπαικῶν κελῶν παρὰ τὴν γενόμενος; Βεβήτως ὅχι! Ἡ ἀτέλεια λοιπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶνε ἐκείνη ἡτις ὀδηγεῖ εἰς παρομοίου εἶδους παρεκτροπὰς, καὶ ἢ ἐλλείψις τῆς τελείας ἐχεφροσύνης εἶνε ἢ ἀφορητὴ ἢ ἐξαναγκάζουσα τὰ ἄτομα νὰ λησμονήσωσιν ἑαυτὰ, νὰ παρεφερθῶσι καὶ νὰ προβῶσιν εἰς τοιοῦτου εἶδους διαβήματα. Καὶ μήπως ὁ μεσσίαν μόνον παρουσιάζει τοιαῦτα παρεδείγματα τῆς ἀτελείας τῆς ψυχῆς ἡμῶν; Ἄν πᾶν βῆμα καὶ κατὰ πᾶσαν στιγμήν δὲν λαμβάνομεν πεῖραν καὶ δυστυχῶς ἐνίοτε πολὺ πικρὰν τῆς ἐλλείψεως τῆς τελείας ἐχεφροσύνης; Ὁ φοβερός ἐκεῖνος σάλος ὁ παρεκτροπόμενος κατὰ τὰς ἐκ-

λογός, ὁ ἀδικαιολόγητος ἐκεῖνος ἐνθουσιασμός, ὅστις καταλαμβάνει πάντα ἡμᾶς ὑπὲρ τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἐτέρου ὑποψηφίου καὶ μέχρι αὐτοθυσίας πολλάκις ἐξικνούμενος καὶ παρατηρούμενος παρ' ἀτόμοις. ἔτινα οὐδὲν συμφέρον ὑλικόν ἢ ἠθικόν ἔχουσι, δὲν εἶνε μία ἀπόδειξις τρανοτάτη ὅτι αἱ κοινωνίαι δὲν ἀπαρτίζονται ὑπὸ τελείως ἐχεφρονούντων ἀτόμων καὶ ὅτι ἡ ἁρμονία αὐτῶν εἶνε ὄντως φαινομενικὴ δυνάμενη νὰ διαταραχθῇ ἐπὶ τῷ ἐλαχίστῳ ἐκτάκτῳ γεγονότι; "Ἄν ὑπῆρχε σταθερὰ ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἰσορροπία, ἂν τὰ θεμελίω τῆς ἐν ἡμετέρας φαινομενικῆς ἁρμονίας ἦσαν στερεὰ καὶ ἀκλόνητα, θὰ παρρουσιάζοντο ποτὲ αἱ ἀξιοπαρετήρηται αὐταὶ διακυμάνσεις; Κατὰ τὴν πολλὰκις ἀρδην καὶ πρόβριζος νὰ ἀνατραπῇ κοινωνία τις καὶ δικαί; διὰ τὴν ἐκλογὴν εἰς ἀρχοντίσκου, ὅστις ἐκ τῶν ὄντων θὰ ὠφελῆσθαι καὶ ἐλαχίστους ἐάν ἴδῃ ἐκ τῶν ὑφισταζόντων καὶ χρῆμα καὶ ζωνὴν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅθ' ἐγένετο ἡ ἀνατροπὴ αὕτη, ἂν ἔνθεν μὲν ὁ ἀρχοντίσκος δὲν ἐπεβάλλετο, ἔνθεν δὲ ἡ ἐχεφροσύνη τῶν ἀτόμων ἦτο τελεία καὶ ἡ ἁρμονία τῆς κοινωνίας ἐστηρίζετο ἐπὶ ἀδικασλεύτων βάσεων;

Τίς νουεχῆς λοιπὸν θὰ κατηγορήσῃ ἡμῶν ἀποδεχομένων, ὅτι τὰ άτομα εἰσὶ ψυχικῶς ἀτελῆ καὶ ὅτι αἱ κοινωνίαι δὲν ἀπαρτίζονται ὑπὸ ἀτόμων τελείως ἰσορροπούντων τὸν νοῦν; Ἄλλ' ἐξετάσθημεν διὸ ἐπανερχόμεθα ἐπὶ τὸ θέμα ἡμῶν. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νουεχέστερα καὶ μᾶλλον ἐχεφρονούντα τῶν ἀτόμων καὶ εἰς αὐτά; ἔτι τὰς πεφημισμένας μεγαλοφυΐας θὰ παρατηρήσῃ τις καταπλήσσοντα τρωτὰ καὶ ἀπροσδόκητα κενά. Οὐδὲν, ἀπολύτως οὐδὲν τὸ τέλειον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πιθανὸν ἄτομα τινα νὰ προσεγγίζωσι τῇ τελειότητι, ἀλλ' οὐδὲν ἔφθασε μέχρις αὐτῆς. Ἐξετάσθε ὅλους τοὺς μεγάλους ἄνδρας, ὅλους τοὺς λεγομένους μεγαλοψύχους, ὅλους τοὺς ἐξιχθέντας μέχρις ὑπερανθρώπου σημείου, ὅλους τοὺς δώσαντας τρανὰ δείγματα τῆς ὄλης ἰδιαιτέρας αὐτῶν διανοητικῆς καταστάσεως, ἐξετάσθε τοὺς ἐπισταμένους καὶ θὰ εὔρητε ὅτι ὅλοι νικηροποιεῖσθε μετρίστα κενὰ καὶ πολλάκις τρωτὸν μέγαλα, ἔτινα παρ' ἀτόμοις κοινῆς δικαιοσύνης δὲν θὰ ἀπαντήσητε. Ἡ ψυχὴ ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἀτελής, καὶ ὅταν ἦ ἀτελής, ὅταν αὕτη παρρουσιάζῃ χάσμα, καὶ τὰ άτομα ἔτινα αὕτη ἐμψύχῃ θὰ ὄσιν κατ' ἀνάγκην ἀτελῆ. "Ὅταν τὸ διεπὸν δὲν εἶνε τέλειον καὶ τὸ διεπόμενον θὰ εἶνε ἀτελές. Τοῦτο εἶνε κενὸν ἀπαράβατος.

"Ἄς μὴ ἐκλάβῃ δὲ τις ἡμᾶς ὡς ὀρησκοληπτους ἐξετάζοντας τὴν τελειότητα τῆς ψυχῆς

ἀπὸ ὀρησκευτικῆς ἀπόψεως. "Ἀπχε. Ἄπο ψυχολογικῆς μόνον ἀπόψεως ἐξετάζοντες τὰ πράγματα εὐρίσκουμεν τὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀτόμου ὑπὸ ἔποψιν πάλιν καθαρῶς ψυχολογικὴν, μετὰ μικρὴν μελέτην καὶ ἐπισταμένην ἔρευναν, ἦν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀτόμων ἐποησάμεθα, ἔρευναν καθαρῶς ψυχολογικὴν. Ἡ μελέτη δ' αὕτη ἡγεγε ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ αἱ οἰκογένειαι καὶ αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη αὐτὰ ἀπαρτίζονται ἐξ ἀτόμων ψυχικῶς ἀνομοίων, μὴ τελείως ἐχεφρονούντων καὶ ἰσορροπούντων τὸν νοῦν, μὴ τελείων ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔποψιν καὶ ἔχόντων ἀνάγκην συμπληρώσεως. Δὲν ὀμιλοῦμεν δὲ περὶ ἐξικρέσεων ἀλλὰ περὶ τοῦ γενικοῦ, ὅπερ ἐξαναγκάζει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν ἀδιστακτικῶς ὅτι, ἂν ἐπιτυχάνεται ἡ ἁρμονικὴ διαβίωσις τῶν ἀτόμων καὶ ἡ ἁρμονικὴ λειτουργία τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἔθνων, τοῦτο ὀφείλεται εἰς μίαν καὶ μόνην ἰδιότητα εἰς ἓν καὶ μόνον μέγα φυσικὸν εὐεργέτημα, ὅτι τὰ άτομα συμπληροῦσιν ἄλληλα! Ὁ συνδυασμὸς δὲ τῶν ἀτόμων (οὐχὶ τοῦ ἀντιθέτου φύλου) κυρίως δὲν ἔχει ἄλλον σκοπὸν ἢ τὸ ἓν νὰ πληρῶσθαι τὰ κενὰ τοῦ ἄλλου, ὃ δὲ συνασπισμὸς καὶ ἡ ἔνωσις δὲν ἀποβλέπουσι μόνον εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἰσχύος, ἀλλ' εἰς τὴν ἀμοιβαίαν συμπλήρωσιν τῶν διαφόρων ψυχικῶν ἐλλείψεων ἢς ἕκαστον τῶν ἀτόμων παρρουσιάζει.

* *

"Ἐνεκτὸ δὲ τῶν ἐλλείψεων τούτων ἠναγκάσθη ὁ ἄνθρωπος νὰ παραδεχθῇ καὶ ἀναγνωρίσῃ ἀρχοντας, αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ κράτη νὰ θεσπίσωσι νόμους, νὰ δημιουργηθῶσι διοικήσεις καὶ ὑποδιοικήσεις, νὰ διακριθῶσι καὶ γεννηθῶσι κληρονομία καὶ δικαιοσύνη, νὰ θεσπισθῇ ἡ ἀμοιβαία καὶ ἡ γενικὴ ὑποστήριξις, νὰ θεωρηθῇ ὡς κενὸν ἀπαράβατος ἡ ἀλληλοβοήθεια, καὶ νὰ ἀποκρασταλλῶσθαι οὕτως εἰπεῖν ἐν τῇ συνειδήσει ἕκαστου ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ὑπεροχὴ τῶν τελειότερων ὑπὸ τῶν ἀτελεστερων ἀτόμων.

Τὰ δ' άτομα ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσι πάντα ταῦτα, διότι, ἀναγνωρίζοντα τὰς ἐκ τῶν ἐλλείψεων, εἰσὶν ἀναγκαστικῶς πεπεισμένα, ὅτι ζῆναι τῶν συμπληρωματικῶν τούτων συνθηκῶν, πᾶσα δικαιοσύνη, πᾶσα ἡσυχία, πᾶσα εὐημερία θὰ ἦτο οὐ μόνον ἀτελής, ἀλλὰ καὶ αὐτόχρημα ἀδύνατος.

Αἱ δὲ διαφορὴ ἐπαναστάσεις, αἱ λαϊκὴ ἐξεγέρσεις, τὰ διαφορὰ κοινωνικὰ διαβήματα, αἱ στάσεις, αἱ ἀπεργίαι κτλ. αἱ ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἰσχύος τῶν ὑπερχόντων, εἰς τὴν ἰσοπέδωσιν καὶ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἀρχόντων (τῶν καλῶς ἐννοουμένων καὶ οὐχὶ τῶν

τυράνων) οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πυγολαμπίδες, αἰτινες ἐπὶ μίαν μόνον στιγμὴν φωτίζουσι, μίαν μόνον στιγμὴν θαυβοῦσι, καὶ ἔπειτα ἀμέσως ἀποσβέννυνται, ἵνα ἐπέλθῃ τὸ ἀναγκαῖον ἐπακλόλουθον σκότος, ἐξ οὗ καὶ πάλιν θὰ προκύψῃ ἡ αὕτη ἴσως καὶ χείρων κατάστασις. Πᾶσα ἀπέπειρα πρὸς κατάργησιν τῶν ἀρχῶν δὲν συνετέλεσεν εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ νὰ ἀποδώσῃ νέους ἀρχοντας ἴσως πολὺ τυραννικωτέρους τῶν πρώτων. Ἡ κατάργησις τῆς μοναρχίας καὶ ἐπιζήτησις τῆς δημοκρατίας ἐπολλαπλασίασε τοὺς ἀρχοντας, οἵτινες πολλάκις ἀπέβησαν χείρονες τοῦ ἐνός ἀρχοντος. Το οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἰς κείρανους ἔστω κτλ., εἶνε τὸ σφώτερον τῶν ἀξιομαθῶν. Ἐνός ἀρχοντος ὄντος αἱ ἐλευθερίαι τῶν ἀρχομένων εἰσὶ καὶ τελειότεραι καὶ πλείοτεραι.

Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος, αὕτη ἐστὶν ἡ φυσικὴ κατάστασις τῶν ἀπαρτίζόντων τὴν ὑφήλιον ἀτόμων. Δυστυχῶς δὲ δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ. Ὁ κόσμος σύμπας συνίσταται ἀπὸ ἀτελεστερα καὶ τελειότερα άτομα. Τὰ δεύτερα κατ' ἀνάγκην ὑπερέχουσι καὶ διέπουν τὰ πρώτα, καὶ τοῦτο διότι δὲν ὑπάρχει παρ' ἅπασιν τοῖς ἀτόμοις ἡ αὕτη ψυχικὴ ὑφή, ἡ αὕτη ψυχικὴ δύναμις, ἡ αὕτη πνευματικὴ ἔντασις. Τινὰ τῶν ἀτόμων παρρουσιάζουσι μείζονας, τινὰ δὲ πλείονας ψυχικὰς ἀτελείας. Πῶς λοιπὸν εἶνε δυνατόν τὰ πρώτα νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὰ δεύτερα;

Παραεχθίνομεν πολὺ τοῦ θέματος ταυτῆς γράφοντες. Ἄλλὰ τίς ὁ δυνάμενος ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν σκέψεων, ὅσον ἐγκρατῆς ἐαυτοῦ καὶ ἂν τυγχάνῃ; Ἄλλ' ἐν τούτοις θὰ προσπαθῶμεν. Τραπῶμεν λοιπὸν καὶ αὐθὺς ἐπὶ τὸ θέμα ἡμῶν.

* *

"Ἄν πᾶν ἄτομον ἦτο ψυχικῶς τέλειον, θὰ ἔζη αὐτοτελές καὶ θὰ ἠτύχει, θὰ ἐβουλεύετο, θὰ ἔκριεν ἄνευ συγκρίσεως καὶ χωρὶς νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν παραδείγματα, θὰ ἀπεφάσιζεν ἴσως ἄνευ ἐλέγχου (1) καὶ θὰ ἐξετέλει τὰ πάντα μόνον (καὶ ἐκεῖνα ἔτι ἀνὸν ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ) ἄνευ τῆς πνευματικῆς ἢ σωματικῆς βοήθειας τῶν ὁμοίων αὐτοῦ. (2) Ὁ ἄνθρωπος, φύσει ἐγωί-

1) Ἄν ἡ ψυχὴ ἦτο τελεία ἢ ἰδιότης τοῦ ἐλέγχου ἠθελεν εἶσθαι πάντῃ περιττὴ, διότι πᾶσα λαμβανόμενη ἀπόφασις οὐδὲν θὰ παρρουσίαζε τὸ τρωτὸν ἢ τὸ πλημμελές. Πᾶν ἄριστον καὶ τελείως ὀρθὸν δὲν ἔει ἀνάγκην σταθμίσεως, συγκρίσεως καὶ διακανονισμοῦ. Εἶνε ἄριστον. Εἶνε τέλειον.

2) Ἄς μὴ παραξηγήσῃ τις τὴν ἔκφρασιν ἡμῶν ταύτην καὶ ἂς μὴ ὑποθέσῃ, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ἐκείνῃ πιστεύομεν ὅτι πᾶς ἄνθρωπος θὰ ἦτο Σωκράτης ἢ Ἡρακλῆς. Ἄλλη ἐστὶν ἡ ἔννοια τῶν λόγων ἡμῶν, ἡτις καταδειχθήσεται ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

στικὸν ὄν, δὲν θὰ κατεδέχετο νὰ υποβοηθῆται ὑπὸ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ ἂν δὲν εἶχεν ἀσυνείδητον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, συνείδησιν τῆς ἀτελείας αὐτοῦ. Ἄν δὲ δὲν κατενόει σαφῶς, ἀλλὰ καὶ χωρὶς πολλάκις σαφῶς νὰ συναίσθῃνηται, ὅτι ἔχει ἀνάγκην συμπληρώσεως. Ἄς μὴ καταγνώσῃ δὲ τις ἡμῶν ὄξυμωρίαν ἐνταυθῆ. Ἐπιμελῶς ἐξετάζων θὰ ἴδῃ, ὅποια ἐστὶν ἡ ἀσυνείδητος συνείδησις καὶ θὰ δικαιοσύνη ἡμᾶς οὕτως ἐκφραζομένους.

Ἀποδέχεται τὸ ἄτομον τοὺς ἔρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἐφαρμόζει τὰς διατάξεις τὰς ἐπιβλαβέμενους αὐτοῦ (κατὰ τὸ μᾶλλον καλῆττον) ὑπὸ ἄλλων ἐξεχόντων ἀτόμων καὶ εἰδικὰς ποιησαμένων μελέτας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ κεκτημένων συνεπῶς τὴν ἰδιότητα νὰ γιγνώσκωσιν ὑπὸ ποίας περιστάσεις καὶ ποίας συνθήκας δύναται κάλλιον νὰ προφυλαχθῇ ἢ ζῶν. Ἄλλὰ τὰ ὑποκύπτοντα εἰς τὰς διατάξεις τῆς ὑγιεινῆς ἀτομα γινώσκουσι πάλιν ἄλλας συνθήκας τοῦ ζῶν, ἄλλης φύσεως ἢ οἱ ὑγιεινολόγοι ἀγνοοῦσι καὶ ἐν εὐθέτῳ στιγμῇ οἱ δεύτεροι υποβοηθοῦσι τοὺς πρώτους καὶ συνετελεῖται οὕτως ἡ ἀμοιβαία συμπλήρωσις καὶ ἁρμονία.

Ἐφῆραμεν τὸ παράδειγμα τοῦτο, διότι τοῦτο εὔρομεν ὡς προχειρότερον κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν. Πόσα ὅμως ἀλλεμφοκνέστερα καὶ πειστικώτερα παραδείγματα δὲν ὑπάρχουσιν; Ἄν δ' ἡ ἀμοιβαία συμπλήρωσις δὲν ἐγένετο, θὰ ὑπῆρχεν ἰσορροπία; Βεβίως ὄχι! Ὑποθέσατε πρὸς στιγμὴν κοινωνίαν τινὰ ἀπαρτιζομένην ἐξ ἀτόμων μὴ δυναμένων νὰ ἔλθωσιν εἰς οὐδεμίαν ἀπολύτως συνεννόησιν, εἰς οὐδεμίαν ἀλληλοβοήθειαν, εἰς οὐδεμίαν ἀναγνώρισιν τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν καὶ φωντασθῆτε τὰ άτομα αὐτὰ δρώντα ἕκαστον κατὰ ἰδίαν ἀντίληψιν, κατὰ τὰς ἰδίας πεποιθήσεις. Ὅθ' πιστεύσῃται ποτε, ὅτι ἡ κοινωνία αὕτη θὰ εὐημερήσῃ καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ ποτὲ ἡ ἁρμονία—ἢ θὰ παρρουσιάσῃ τέλειον φρενοκομείον τύπον; Μικρὰ μόνον διάσπασις τῆς ἰσορροπίας, μικρὰ μόνον ἀσυμφωνία διασκαλεύει ἐκ βάθρων τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν. Πόσῳ δὲ μᾶλλον δὲν θὰ διασκαλευθῇ αὕτη, ὅταν τελεία ἐλλείψῃ τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλοὑποστηρίξεως ἐπέλθῃ; Ἐν πολυπληθεῖ κοινωνίᾳ δύο ἰσχυραὶ ἐπὶ παραδείγματι οἰκογένειαι ἀλληλομισοῦνται καὶ ἀλληλοσπαράσσονται, καὶ ἐν τούτοις αἱ δύο αὐταὶ οἰκογένειαι εἰσὶν ἀρκεταὶ νὰ προκαλέσωσι τὴν τελείαν ἐκκλυσιν καὶ τὴν τελείαν κατὰπτωσιν τῆς κοινωνίας αὐτῆς.

"Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἦτο τέλειος καὶ ἔζη αὐτοτελής, ὡς προείπομεν, μὴ ἔχων ἀνάγκην οὐδενὸς ἄλλου ὁμοίου αὐτοῦ, δὲν θὰ ἀπηρτίζοντο καὶ

κοινωνίαι, δὲν θὰ ἐσχηματίζοντο ἔθνη, οὔτε καὶ ἀπογένειαι ὑπὸ τὴν στενωπὴν σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν θὰ ὑπῆρχε Πατρις, διότι τὰ ἄτομα δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην κέντρου. περὶ ὃ νὰ περιστρέφονται ὡς αἱ περὶ τὸ φῶς ἰπτάμενοι μυῖαι, χωρὶς νὰ καταστρέφονται, καὶ νὰ συσπειρώνονται, ἀλλὰ πληρεστάτη θὰ ἐβασίλευεν ἀποκέντρωσις. Δὲν θὰ ἐλάμβανον τότε χῶρον ἔθνων πρὸς ἔθνη πόλεμοι, ἀλλ' ἄτομου πρὸς ἄτομον, φυλετικὴ διακρίσις δὲν θὰ ὑπῆρχον, δὲν θὰ ἐπεζητεῖτο ἡ ἐπικράτησις ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων, ἀλλὰ πᾶν ἄτομον ἢ θὰ ἐζήτει νὰ ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐτέρου ἢ ὅν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εὐτυχὲς δὲν θὰ ἠνωχλεῖτο διὰ τὸν πλησίον, ἀλλὰ θὰ ἠδιαφόρει, καὶ μόνον θὰ ἐπεζήτει τὸ ἀντίθετον φύλον καὶ θὰ ἀπέβλεπεν ἔνθεν μὲν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων καὶ ὀλιγίστων τότε ἀναγκῶν, ἔνθεν δὲ εἰς τὴν κτηνώδη διακίωσιν τοῦ εἶδους. Ἰσως δ' οὔτε πολιτισμὸς, οὔτε τέχνη θὰ προώδευον οὔτε τι τὸ μέγα θὰ ἐπετυγχάνετο, καὶ ὁ ἄνθρωπος μὴ ἐξελισσόμενος θὰ παρέμενε εἰς τὴν ἀρχέγονον αὐτοῦ κατάστασιν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ καὶ μόνην ταύτην, λίαν οὐσιώδη, λίαν σπουδαίαν καὶ εἰς ἄκρον σοβαρὰν ἢ ἀτέλεια τῶν ἀτόμων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθὲς εὐεργέτημα καὶ οὐχὶ ὡς ἐλάττωμα, ἐκτός ἂν ἄλλη ἤθελεν εἶσθαι ἢ ἀνθρωπίνῃ ἐξέλιξις τότε καὶ ἀλλοδαίαι αἰφάσεις αὐτῆς, αἵτινες θὰ ἠδύναντο καὶ πάλιν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀναπόδραστον ἀνάγκην τὴν ἔνωσιν τῶν διαφόρων ἀτόμων τῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τότε τελείων. Αὐτόχρημα ὅμως μωρία θὰ ἦτο ἂν ἠθέλωμεν ζητήσῃ νὰ ἀφηγηθῶμεν εἰς ὑποθέσεις φηκταστικὰς περὶ τοῦ πῶς θὰ συνέβαινον τότε τὰ πάντα.

Νῦν ὅμως, ὡς ἔχουσι ταῦτα, ὁμολογοῦμεν καὶ παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ἀτέλεια αὕτη ἢ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου παρατηρουμένη ἐστὶν εὐεργετικὴ, καὶ νομίζομεν, ὅτι ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ ἐκφέρωμεν τὴν ὀξύμωρον : ἐν τῇ ἀτελείᾳ ἐστὶν ἡ τελειότης, ἐπὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς τελειότητος στηρίζεται ἡ ἐπιτυχία τῆς δημιουργίας καὶ ἡ εὐημερία τῶν ἀτόμων, ἐπὶ τῶν ἐλ-

λείψεων τῶν ψυχικῶν τῶν ἀτόμων ἐδράζεται ἡ ἐπιτυχὴς ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ πρόδος καὶ ὁ πολιτισμὸς.

Ἰσως κατηγορήσῃ ἡμῶν ἀντίφασιν καὶ ἀντίφασιν ἐξωφρενικὴν ὁ ἀναγνώστης, διερχόμενος ἀπλῶς τὰς σελίδας ταύτας, ἴσως μάλιστα προχωρῶν ἔτι περαιτέρω εἶπη, ὅτι οὐδεμίαν ἐνόησεν ὑπάρχει εἰς τὰ γραφόμενα ἡμῶν, ἀλλ' ἂς ἐπιτρέψῃ ἡμῖν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ εἴπωμεν, ὅτι λίαν ἐπιπολαιὰ θὰ ἦ ἡ ἀνάγνωσις μὴ γενομένη μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς, καὶ ὅτι ἐπιπολαιότερὰ ἡ γνώμη, ἢν ἤθελεν ἐκφέρειν, καθ' ὅσον, ἂν ὀλίγον μόνον ἐμβολύνη, ἂν καὶ πῶς ἐπισταμένως μελετήσῃ τὰ πράγματα, θὰ ἴδῃ, ὅτι ἔχομεν πληρέστατον δίκαιον καὶ ὅτι, ἂνευ ἐγωισμοῦ, μεγάλην ἀλήθειαν λέγομεν. "Ἄν μάλιστα συγκρίνῃ τὰς ἀτελείας τῆς τότε τελειότητος πρὸς τὰ εὐεργετήματα τῆς νῦν ἀτελείας, ἂν παραδεχθῇ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὅτι τὰ ἄτομα συμπληροῦσιν ἀλλήλα, θὰ κατανοήσῃ σαφῶς, ὅτι ἀνκινήται, ὑπάρχει, κατέχει κοινωνικὴν τινὰ θέσιν ὁ ἀναγνώσκων τὰς γραμμάς ταύτας, ἂν ὑπερφανεύηται διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὴν οἰογένειαν του, τὴν περίδοξον Πατριδα του κτλ. ταῦτα πάντα εἰσὶν ἀποτέλεσμα τῆς ψυχικῆς ἀτελείας, ἣτις ἀπαιτεῖ τὴν συμπλήρωσιν, δι' ἣς ἐπῆλθε σύσφιξις τῶν δεσμῶν τῶν ἀτόμων πρὸς ἀλλήλα, ἀμοιβαία ὑποστήριξις καὶ ἀλληλοβοήθεια. Διὰ τούτων δὲ οὐ μόνον ἠτύχησαν τὰ ἄτομα ἀλλὰ καὶ ἐμεγαλοῦργησαν.

Ψυχολογικὴν ποιούμενοι ἔρευαν καὶ αὐστηρῶς τὰ πράγματα κρίνοντες εὐρίσκουμεν τὰ ἄτομα ἀτελῆ, δὲν ἔπεται ὅμως ἐκ τούτου, ὅτι καὶ παραδεχόμεθα, ὅτι θὰ ἦτο εὐτυχέστερα ἢ ἀνθρωπότης ἂν δὲν ὑπῆρχον αἱ ψυχικαὶ αὐταὶ ἐλλείψεις. Τουναντίον, ἀποδεχόμεθα ὅτι ἡ τελειότης θὰ εἶχεν ὡς ἀναγκαστικὸν ἐπικολούθημα τὴν ἄρσιν πάσης συνεννοήσεως, παντὸς δεσποῦ καὶ πάσης εὐτυχίας. Δὲν ζητοῦμεν νὰ ἀνατρέψωμεν ἄρδην τὰς βάσεις τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ θεσωμεν νέας τοιαύτας, ἐξ ἐναντίου ἐξμεθα πεπεισμένοι, ὅτι ὡς αὐταὶ νῦν ἔχουσι εἰσὶν ἀρισταικάδι οὕτω μόνον ἠδύναντο νὰ ὑπάρξῃ κόσμος !

Ο ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΥΜΝΟΣ

ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΜΕΛΩΔΟΥ

Ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν Χριστουγέννων, καθὼς καὶ κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας μέχρι τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν ἦτοί τὴν 30 Δεβρίου, ψάλλεται τὸ αὐτόμελον κοντάκιον τῆς ἑορτῆς « Ἡ παρθένος σήμερον », σημειούμενον ἐν τῇ Μηναίῳ ὡς ποίημα Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ.

Ἄν ὀλίγοι τινὲς ἐξ ἀκοῆς ἴσως ἢ ἐκ τῆς κατὰ τὴν πρώτην Ὀκτωβρίου ἀγομένης μνήμης του γνωρίζωσι τὸν ἅγιον Ρωμανόν, ἔτι ὀλιγώτεροι ἐπίστανται ὁποῖαν ἀκριβῶς κατέλαβεν οὗτος θέσιν ἐν τῇ καθόλου λυρικῇ ποιήσει, μάλιστα δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ, ἂν δὲ ἐξαιρέσωμεν δύο ἢ τρεῖς οἰκειότερους πῶς, ὡς ἐκ τῆς εἰδικότητός των, πρὸς τε τὸν ποιητὴν καὶ τὰ ποιήματά του, τὸ πλεῖστον ἡμῶν οὐ μόνον οὐδέποτε ἀνέγνωσεν ἀλλὰ καὶ ἀγνοεῖ τέλειον τὸν ἀπαράμιλλον εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν ὕμνον τοῦτον τοῦ Ρωμανοῦ τὸ πρῶτον τροπάριον τυγχάνει τὸ κοντάκιον, « Ἡ παρθένος σήμερον » δεύτερον δὲ ὁ οἶκος « Τὴν Ἐδέμβηθλεξίμ ». Ὁ ὕμνος οὗτος κινεῖ τὸν θαυμασμόν, διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ ὕψος του, ἀνδρῶν σοφῶν μὲν, ἀλλογενῶν ὅμως καὶ ἀλλοδόξων, τὸ δὲ « Παράρημα τῶν Ἀθηνῶν » πρωτοστατοῦν εἰς πᾶν τὸ ἀναφερόμενον πρὸς τὸν μακραίωνα βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνοῦς ἐκθύμως δημοσιεῖ τὸν ἐπίκαιρον τοῦτον ὕμνον, ἀγομένης προσεχῶς περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων. Ἀναφέρωμεν ὅμως βραχέα τινὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ καὶ περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ποιήματος.

Αἱ περὶ τοῦ ἀνδρὸς συζόμεναι βιογραφικαὶ πληροφορίαι τυγχάνουσι πενιχρόταται περιοριζόμεναι εἰς τὸ συναξάριον αὐτοῦ. Κατὰ τι συναξάριον τοῦ μηνολογίου τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ὁ Ρωμανὸς ἐγεννήθη ἐν Ἐμέσῃ τῆς Συρίας, ἐρημάτισε δὲ διάκονος τῆς Ἐκκλησίας Βηρυττοῦ ἀλλὰ ἐκεῖθεν

περὶ τὸ 496 μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅπου διέτριβεν εἰς τὸν περιώνυμον ναὸν τῆς Θεοτόκου τὸν ἐν τοῖς Κύρου, ὅστις ταυτίζεται πρὸς τὸν καὶ σήμερον ὑφιστάμενον τῆς Παναγίας τοῦ Ἐγροῦ-Κάποι. Τὴν νύκτα πρὸς τὸ Χριστοῦ γεννα ὁ Ρωμανὸς, ὅστις ἦτο πάντῃ ἄμωστος, ἔτυχε νυστάξας νὰ ὑπνώσῃ ἐν τῇ ἔκτῃ ὥδῃ παρὰ τὸν ἀμβωνα τῆς ἐκκλησίας, καὶ τότε βλέπει καθ' ὕπνου τὴν Θεοτόκον βαστάζουσαν τυλιγμένον χαρτίον καὶ δίδουσα αὐτῷ τοῦτο καὶ προστάζουσαν αὐτὸν νὰ τὸ φάγῃ· φαγὼν δὲ ἐκείνος τὸν τόμον ἢ κόντον, ἐξ οὗ καὶ κοντάκιον, γέρας εἴληψε τῆς μελωδίας τὴν χάριν καὶ ἐξυπνίσας καὶ ἀναβάς εἰς τὸν ἀμβωνα ἐξεφώνησε αὐτοσχέδιον τὸν ὕμνον αὐτοῦ τοῦτον : Ἡ παρθένος σήμερον, τὸ πρῶτον αὐτοῦ ποίημα, διότι μετὰ τοῦτο ἐποίησε ποιήματα : πλεῖστα ἐν οἷς καὶ ὑπὲρ τὰ χίλια κοντάκια.

Αὗται εἶνε αἱ πληροφορίαι ὅλαι ὅσας πανομοιότυπως σχεδὸν διέσφωσαν ἡμῖν τὰ συναξάρια περὶ ἀνδρὸς ὅστις εἶνε ὁ μέγιστος ποιητὴς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνὴρ κλεινός, ἔσοχος δὲ ἑλληνιστῆς, ὁ Βερνάρδους ἀποφαινόμενος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας περὶ τῆς Βυζαντινῆς ποιήσεως ἔλεγε μετὰ περιωρονήσεως ὅτι ποιήσιν κοτὰ τὴν κυριολεξίαν τῆς λέξεως, οἱ Βυζαντινοὶ οὔτε ἐγγώρισάν ποτε οὔτε ἀπέκτησαν. Καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς εἶχε κύρος παγκόσμιον.

Ἄλλ' ἤρκεσε καὶ μόνη ἡ ἐκδοσις τῶν Ἀναlecta sacra ἢ ὑπὸ τοῦ διασήμου καρδινάλιου Ἰωάννου Pitra γενομένη διὰ νὰ ἀποδείξῃ πόσον μὲν ἐπλανᾶτο ὁ Βερνάρδους, πόσον δὲ εἶχε δίκαιον δύο περίπου δεκαετηρίδας πρὸ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὑπεραμυνόμενος τῆς θρησκευτι-

κῆς ποιήσεως τῶν Βυζαντινῶν ὁ ποιητὴς τῆς Μαρίας Δοξαπατοῦ ἔν τῷ πρόλογῳ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς δράματος τούτου.

Δι' ἐνὸς στόματος ἡ ἐπιστήμη ἀναγνωρίζει σήμερον τὴν ἔξοχον ἀξίαν τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως τῶν Βυζαντινῶν, τὸν δὲ Ῥωμανὸν τὸν Μελωδὸν ἀποκαλεῖ ὁ μὲν Βουνυ χριστιανὸν Πίνδαρον, ὁ δὲ Krumbacher, τὸν μέγιστον τοῦ κόσμου ἐκκλησιαστικὸν ποιητὴν, ὁ δὲ Pitra, ὁ Christ καὶ ἄλλοι ἀναγνωρίζουσιν αὐτὸν τὸν κορυφαῖον τῶν ἀρχαίων μελωδῶν. Ἐκ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ὁ ὕμνος οὗτος ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ὕμνοι τοῦ Ῥωμανοῦ ἐξετολίσθησαν ἐν τῷ χρόνῳ, οὐχὶ δι' οὓς λόγους νομίζει ὁ Krumbacher, παρέμειναν δὲ μόνον κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ κοντάκια, ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ δὲ τῶν Χριστουγέννων ἐκ τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ὕμνου μόνοντὸ κοντάκιον καὶ ὁ οἶκος. Ὁ ὕμνος οὗτος λησμονημένος μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀνεκάλυψεν αὐτὸν ὁ καρδινάλιος Pitra σφζόμενος ἐν τρισὶν κώδιξιν, ἐνὶ τῆς βιβλιοθήκης Μόσχας, ἑτέρῳ τῆς τοῦ Ταυρίνου καὶ τρίτῳ τινὶ κώδικι τῷ Κορσινιανῷ, ἀλλὰ καὶ μόνον ἐν τῷ τοῦ Ταυρίνου κώδικι σφζεται ὁλόκληρος ὁ ὕμνος, διότι εἰς τοὺς δύο ἄλλους κώδικας παραλείπεται τὸ εἰκοστὸν τροπάριον (ὁ α' σ τ ἦ ρ), τὰ δὲ ἐν τῇ μὲν τῆς Κρυπτοφέρρης χειρόγραφα εἶνε ἀπλῶς ἀπόγραφα τοῦ Κορσινιανοῦ κώδικος. Τὸν ὕμνον τοῦτον μετὰ κριτικῶν σημειώσεων ἐξέδωκε κατὰ πρῶτον ὁ καρδινάλιος Pitra τῷ 1876.

Ἴσως εἰς τινὰς τῶν δῆθεν κριτικῶν ἢ τῶν αὐτοκαλουμένων βυζαντινολόγων ὁ θαυμάσιος οὗτος ὕμνος νὰ ἀπαρέσῃ, ἀλλὰ τῆς ἀξίας τοῦ ποιήματος λυδία λίθος δὲν εἶνε βέβαια ἡ κρίσις τοῦ ιυχόντος. Ἀλλὰ καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐννοήσῃ τις αὐτὸν ἔπρεπε διὰ τῆς φαντασίας νὰ μεταφέρετο εἰς τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο τρικλίνιον τῶν δεκαεννέα ἀκουβίτων τοῦ ὁποίου ὁ πλοῦτος καὶ ἡ καλλονὴ καὶ ἡ ἔλαμπρος μεγαλοπρέπεια ἐκστατικὸν καταστήσασαι τὸν Λουίτην ἀνδρῶν, ἀφώπλισαν τὴν φθονερὰν κακολογίαν τοῦ Ἐπισκόπου Κρεμώνης, ὅπου ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐξαστραπτούσης εἰστία εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτοῦ τράπεζαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων τὰ τέλη τοῦ κράτους καὶ τοὺς μεγιστᾶνας καίπα-

τρικίους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ θεόστεπτος καὶ θεοφροῦρητος αὐτοκράτωρ, εἰσήρχοντο δὲ οἱ ἀγιοσοφῖται καὶ οἱ ἀγιοποστολῖται ψάλλται ἴτοι ὁ χορὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἑπαλλον ἑναρμονίως: Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει.

Ἡ ἔπρεπε ὁ ἀναγνώστης νοσερῶς μετατεθεὶς καὶ συναναφυρθεὶς ἐν μέσῳ τοῦ ἐκκλησιασματος τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ ἐν τοῖς Κύρου νὰ ἤκουεν ἐκπληκτοὺς μεταξὺ ἐκπληκτικῶν τῶν τέως ἄμουσαν Ἐμιστηνὸν διάκονον ἔνθουν ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος ἄδοντα τὸν αὐτοσχέδιον αὐτοῦ ὕμνον, καὶ τότε εἰς ἱερὰν κινήσειν κατάνυξιν θὰ κατεννόει ἐμβατεύσας, τὴν ὑψηλὴν ποίησιν τοῦ θεσπεσίου ὕμνου.

Ὁ εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν ὕμνος Ῥωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ

(φέρων ἀκροστιχίδα: Τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ ὕμνος).

α'. Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει. Καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει. Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι, Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι· δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

β'. Τὴν Ἐδέμ Βηθλεὲμ ἤνοιξε, δεῦτε, ἴδωμεν τὴν τρυφὴν ἐν κρυφῇ εὕραμεν, δεῦτε, λάβωμεν τὰ τοῦ παρδεισίου, ἔνδον τοῦ σπηλαίου· ἐκεῖ ἐφάνη ῥίζα ἀπότιστος, βλαστώσασα ἄφρασιν· ἐκεῖ εὐρέθη φρέαρ ἀνόρυκτον, οὐ πιεῖν Δαυὶδ πρὶν ἐπεθύμησεν· ἐκεῖ παρθένος, τεκοῦσα βρέφος, τὴν δίψαν ἔπαυσεν εὐθύς, τὴν τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Δαυὶδ διὰ τοῦτο πρὸς τόπον

ἐπειθῶμεν τοῦ ἐτέχθη παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

γ. Ὁ πατήρ τῆς μητρὸς γνώμη υἱὸς ἐγένετο· ὁ σωτὴρ τῶν βρεφῶν βρέφος ἐν φάτνῃ ἔκειτο· ὃν κατανοῦσα, φησὶν ἡ τεκοῦσα. Τὶ τοῦτο, τέκνον; πῶς ἐνεσπάρης μοι; Καὶ πῶς ἐνεφύης μοι; ὄρω σε, σπλάγγχον, καὶ καταπλήττομαι, ὅτι γαλουχῶ, Καὶ οὐ νενύμφευμαι· καὶ σὲ μὲν βλέπω μετὰ σπαργάνων· τὴν παρθεναίαν δὲ ἀκμήν ἐσφραγισμένην θεωρῶ, σὺ γὰρ ταύτην φυλάξας, ἐγεννήθης εὐδοκήσας, παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

δ. Ὑψηλὲ βασιλεῦ, τί σοὶ καὶ τοῖς πτωχεύσασιν; ποιητὰ οὐρανῶν, τί πρὸς γηίνους ἤλυθες, σπηλαίῳ ἐτέρφθης, καὶ φάτνης ἠράσθης; Ἴδου, οὐκ ἔστι τόπος τῇ δούλῃ σου ἐν τῷ καταλύματι· οὐ λέγω τόπον, ἀλλ' οὐδὲ σπήλαιον, ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀλλότριον. Καὶ τῇ μὲν Σάρρα, τεκούσῃ βρέφος ἐδόθη κληρὸς γῆς πολλῆς, ἐμοὶ δὲ, οὔτε φωλεύς· ἐκτησάμην τὸ ἄντρον, ὃ κατώκησας βουλήσει, παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

ε. Τὰ τοιαῦτα ῥητὰ ἐν ἀπορρήτῳ λέγουσα, Καὶ τὸν τῶν ἀφανῶν γνώστην καθικετεύουσα, ἀκούει τῶν Μάγων, τὸ βρέφος ζητούντων, εὐθύς δὲ τούτοις· Τίνας ὑπάρχετε; ἡ κόρη ἐδόθησεν. Οἱ δὲ πρὸς ταύτην

Σὺ γὰρ τίς πέφυκας, ὅτι τοιοῦτον οὐ ἀπεκύησας; τίς ὁ πατήρ σου, ἢ τίς τεκοῦσα, ὅτι ἀπάτορος υἱοῦ ἐγένον μήτηρ καὶ τροφός; Ὁ τὸ ἄστρον ἰδόντες συνήκαμεν, ὅτι ὤφθη παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

ς. Ἀκριβῶς γὰρ ἦμιν ὁ Βαλαάμ παρέθετο τῶν ῥημάτων τὸν νοῦν, ὢν περ προεμαντεύσατο, εἰπὼν ὅτι μέλλει ἀστὴρ ἀνατέλλειν, ἀστὴρ σβευνύων πάντα μαντεύματα, καὶ τὰ οἰωνίσματα· ἀστὴρ ἐκλύων παραβολὰς σοφῶν, ῥήσεις τε αὐτῶν καὶ τὰ αἰνίγματα· ἀστὴρ ἀστέρος τοῦ φαινομένου ὑπερφαιδρότερος πολὺ, ὡς πάντων ἀστρῶν ποιητῆς· περὶ οὗ προεγράφη ἐκ τοῦ Ἰακώβ ἀστράπτειν παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων θεόν.

ζ. Παραδόξων ῥητῶν ἡ Μαριάμ ὡς ἤκουσεν, τὸν ἐκ σπλάγγχων αὐτῆς κύψασα προσεκύνησεν, καὶ κλαίουσα εἶπεν· Μεγάλα μοι, τέκνον, μεγάλα πάντα, ἄπερ ἐποίησας μετὰ τῆς πτωχείας μου, Ἰδοὺ γὰρ Μάγοι ἔξω ζητοῦσί σε· τῶν ἀνατολῶν οἱ βασιλεύοντες τὸ πρόσωπόν σου ἐπιζητοῦσιν, καὶ λιτανεύουσιν ἰδεῖν οἱ πλοῦσοι τοῦ σοῦ λαοῦ· ὄντως γὰρ λαὸς οὗτος σὺς ἐστίν, οἷς ἐγεννήθης παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

η. Ἐπειδὴ οὖν λαὸς σὺς ἐστίν, τέκνον, κέλευσον

ὑπὸ σκέπη τὴν σὴν
ἔλθωσιν, ἵνα ἰδῶσιν
πενίαν πλουσίαν,
πτωχεῖαν τιμίαν·
Καὶ σὲ μὲν ἔχω
πλουτοῦν καὶ καύχημα,
διὸ οὐκ αἰσχύνομαι·
ἐν σοὶ ἡ χάρις
καὶ ἡ ἀλήθεια·
Ἐν σκηνῇ καὶ νῶν
νεῦσον εἰσέλθωσιν·
οὐδὲν μοι μέλει
τῆς εὐτελείας,
ὡς θησαυρὸν γὰρ σὲ κρατῶ,
ὄν βασιλεὺς ἤλθον ἰδεῖν,
βασιλέων καὶ Μάγων
ἐρευνῶντων ποῦ ἐτέχθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

θ. Ἰησοῦς ὁ Χριστός,
ὄντως τε καὶ θεὸς ἡμῶν,
τῶν φρενῶν ἀφανῶς
ἤψατο τῆς μητρὸς αὐτοῦ.
Εἰσάγαγε, λέγων,
οὐς ἤγαγον λόγῳ·
Ἐμὸς γὰρ λόγος
οὗτος, ὃς ἔλαμψεν
τοῖς ἐπιζητοῦσί με,
ἀστὴρ ἐστὶν μὲν
εἰς τὸ ὀρώμενον,
δύναμις δ' ἐστὶ
πρὸς τὸ νοούμενον.
Συνῆλθε Μάγοις,
ὡς λειτουργῶν μοι,
καὶ ἔτι ἵσταται, πληρῶν
διακονίαν τὴν αὐτοῦ,
καὶ ἀκτῖνι δεικνύει
τύπον τὸν ὅπου ἐτέχθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

Νῦν οἶν δέξαι, σεμνή,
δέξασθε τοὺς δεξιμένους με·
ἐν αὐτοῖς γὰρ εἰμι,
ὡσπερ ἐν ταῖς ἀγκάλας σου·
Καὶ σοῦ οὐκ ἀπέστην
κἀκείνοις συνῆλθον.
Ἡ δὲ ἀνοίγει
θύρας, καὶ δέχεται
τῶν Μάγων τὸ σύστημα·
ἀνοίγει θύρας
ἢ ἀπαράνοικτος
πύλη, ἣν Χριστός
μόνος διώδυσεν·
ἀνοίγει θύρας,
μὴ ἀνοιχθεῖσκα,

καὶ μὴ κλαπεῖσά τί ποτ' οἶν
τῶν τῆς ἀγνείας θησαυρῶν.
αὕτη ἤνοιξε θύραν,
ἀφ' ἧς ἐγεννήθη θύρα,
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ια. Οἱ δὲ Μάγοι εὐθύς
ᾤρησαν πρὸς τὸν θάλαμον,
καὶ ἰδόντες Χριστόν,
ἔφριζαν, ὅτε εἶδον
τὴν τούτου μητέρα,
καὶ φόβῳ εἶπον·
Οὗτος υἱὸς ἐστὶν
ἀγενεαλόγητος·
Καὶ πῶς, Παρθένε,
τὸν μνηστευσάμενον
βλέπομεν ἀκμήν
ἐνδον τοῦ οἴκου σου;
οὐκ ἔσχε μῶμον
ἢ κήσις σου·
μὴ ἡ κατοίκησις ψεγθῆ,
συνόντος σοῖς τοῦ Ἰωσήφ.
Πλήθος ἔχεις φθονούντων.
ἐρευνῶντων ποῦ ἐτέχθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ιβ. Ὑπομνήσκω ὑμᾶς,
Μάγοις Μαρία ἔφησεν,
τίνας χάριν κρατῶ
τὸν Ἰωσήφ εὐ οἴκῳ μου,
εἰς ἔλεγχον πάντων
τῶν κατακαλούντων
αὐτὸς γὰρ λήξει
ἕπερ ἀκήκοεν
περὶ τοῦ παιδίου μου·
ὑπῶν γὰρ εἶδεν
ἄγγελον ἕγιον
λεγοντα αὐτῷ
πόθεν συνέλαβον·
πυρίνη θέα
τὸν ἀκανθῶδη
ἐπληροφόρησε νυκτὸς
περὶ τῶν λυπούντων αὐτόν·
διὰ τοῦτο συνέστη
Ἰωσήφ δηλῶν ὡς ἐστὶ
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός,

ιγ. Ρητορεύσει αὐτὸς
ἕπαντα ὅσα ἤκουσεν
ἀπαγγέλλει σαφῶς
ὅσα προεθεώρησεν
τὰ τῶν οὐρανίων
καὶ τῶν ἐπιγείων,
πῶς συνανύμνησαν
πηλίνοις οἱ πύρινοι,

ὑμῶν τῶν Μάγων·
ὅτε προέδραμεν
ἄστρον φωταυροῦν
καὶ ὀδηγοῦν ὑμᾶς.
Διὸ ἀφέντες
τὰ προῤῥηθέντα,
ἐκδιηγῆσθε ἡμῖν
τὰ νῦν γεινόμενα ὑμῖν,
πόθεν ἤκατε, πῶς τε
συνήκατε ὅτι ὄφθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ιδ. Ὡς δὲ ταῦτα αὐτοῖς
ἡ φαινή ἐλάλησεν,
οἱ τῆς ἀνατολῆς
λύγχοι πρὸς ταύτην ἔφησαν·
Μαθεῖν θέλεις πόθεν
ἠλύθομεν, πῶς τε;
ἐκ γῆς Χαλδαίων,
ὅπου οὐ λέγουσιν·
Θεὸς θεῶν κύριος·
ἐκ Βαβυλῶνος
ὅπου οὐκ οἶδασι
τίς ὁ ποιητῆς
φωτὸς ὃ σέβουσιν·
ἐκεῖ ἀνήλθεν,
ἡμᾶς τε ἤρεν
ὁ τοῦ παιδίου σου σπινθήρ
ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ περσικοῦ·
πῦρ παμφάγον λιπόντες
πῦρ φωτίζον θεωροῦμεν,
παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰῶνων Θεόν.

ιε. Ματαιότης ἐστὶν,
ματαιότητων ἄπαντα.
Ἄλλ' οὐδεὶς ἐν ἡμῖν
ταῦτα φρονῶν εὐρίσκειται.
Οἱ μὲν γὰρ πλανῶσιν,
οἱ δὲ καὶ πλανῶνται.
Διὸ, παρθένε,
χάρις τῷ τόκῳ σου,
δι' οὗ ἐλυτρώθημεν
οὐ μόνον πλάνης
ἀλλὰ καὶ θλίψεως
τῶν χωρῶν πασῶν,
ὧν περ διήλθομεν,
ἔθνῶν ἀθέων,
γλωττῶν ἀγνώστων,
περιερχόμενοι τὴν γῆν
καὶ περιπατοῦντες αὐτὴν
μετὰ λύχνου τοῦ ἄστρου,
ἐρευνῶντες ποῦ ἐτέχθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ις. Ἄλλ' ὡς ἔτι αὐτόν

τοῦτον τὸν λύχνον εἶχομεν,
τὴν Ἱερουσαλὴμ.
πᾶσιν περιωδεύσαμεν,
ζητοῦντες εἰκότως
τὰ τῆς προφητείας·
ἤκούσαμεν γὰρ,
ὅτι ἐλεύσεται
Θεός, ἐρευνῶν αὐτήν,
καὶ μετὰ λύχνου
περιηρχόμεθα,
θέλοντες ἰδεῖν
μέγα δικαίωμα·
ἀλλ' οὐχ εὐρέθη,
ὅτι ἀπήρηθη·
ἡ κιβωτὸς αὐτῆς μεθ' ὧν
συνέσχε πρότερον καλῶν·
τὰ ἀρχαῖα παρήλθεν,
ἀνεκάνισε γὰρ πάντα
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ιζ. Ναὶ! φησὶ τοῖς πιστοῖς,
Μάγοις Μαρία ἔφησεν·
τὴν Ἱερουσαλὴμ
πᾶσιν περιεδράμετε,
τὴν πόλιν ἐκείνην
τὴν προφητοκτόνον·
Καὶ πῶς ἐλύπως
ταύτην διήλθετε
τὴν πᾶσι πολέμιον·
Ἡρώδης πάλιν
πῶς διελάθετε
τὸν ἀθέσιμον
φόνων ἐμπνέοντα·
Οἱ δὲ πρὸς ταύτην
φασὶ· Παρθένε,
οὐ διελάθομεν αὐτόν,
ἀλλὰ ἐπαίξαμεν αὐτῷ,
περιήλθομεν πάντας
ἐρευνῶντες ποῦ ἐτέχθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ιη. Ὅτε ταῦτα αὐτῶν
ἡ Θεοτόκος ἤκουσεν,
τότε εἶπεν αὐτοῖς·
Τί ὑμᾶς ἐπηρώσητεν
Ἡρώδης ὁ ἀναξ;
καὶ οἱ Φαρισαῖοι;
— Ἡρώδης πρῶτον,
εἶτα, ὡς ἔφησεν,
οἱ πρῶτοι τοῦ ἔθνους σου
τοῦτον τὸν χρόνον
τοῦ φαινομένου νῦν
ἄστρου παρ' ἡμῶν
ἐξηκριβώσαντο·
καὶ ἐπιγόντες,

ὡς μὴ μαθόντες
οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν
ὄν ἐξηρεύνησαν μαθεῖν,
ὅτι τοῖς ἐρευνώσιν
ᾧφειλε θεωρηθῆναι.
Παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

ιθ'. Ὑπενόου ἡμᾶς,
ἄφρονες οἱ ἀνόητοι,
καὶ ἠρώτων ἡμᾶς·
πόθεν καὶ πότε ἦκατε ;
πῶς μὴ φαινομένους
ὠδεύσατε τρίβους,
ἡμεῖς δὲ τούτους
ἕπερ οὖν ἤδευσαν
ἀντεπηρωτήσαμεν·
Ἑμεῖς τὸ πάρος
πῶς διωδεύσατε
ἔρημον πολλήν,
ἦν περ διήλθετε ;
ὁ ὀδηγήσας
τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου,
αὐτὸς ὠδήγησε καὶ ναῦν
τοὺς ἐκ Χαλδαίων πρὸς αὐτόν,
τότε στύλῳ πυρίνῳ,
νυκτὶ δὲ ἀστέρῳ δηλοῦντι
Παιδίον νέον τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

κ'. Ὁ ἀστὴρ πενταγού
ἦν ἡμῶν προηγούμενος,
ὡς ἡμῖν ὁ Μωσῆς
ράβδον ἐπιφερόμενος,
τὸ φῶς περιλάμπων
τῆς θεογνωσίας·
ἡμᾶς τὸ μάννα
πάλαυ διέθρεψεν,
καὶ πέτρα ἐπότισεν·
ἡμᾶς ἐλπίς δὲ
τούτου ἐνέπλησε·
τούτου τῆ χαρᾶς
διατρεφόμενοι
οὐκ ἐν Περσίδι
ἀναποδίσαι,
διὰ τὸ ἄβυστον ὁδὸν
ὠδεύειν, ἔσχαμεν ἕν νοῦ,
θεωρῆσαι ποθοῦντες
προσκυνῆσαι καὶ δοξάσαι

παιδίον νέον τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

Κα'. Ὑπὸ τῶν ἀπλανῶν
Μάγων ταῦτα ἐλέγετο·
Ἐπὸ δὲ τῆς σεμνῆς
πάντα ἐπεσφραγίζετο,
κυροῦντος τοῦ βρέφους
τὰ τῶν ἀμφοτέρων,
τῆς μὲν δεικνύαντος
μετὰ τὴν γέννησιν
τὴν μήτραν ἀμίαντον,
τῶν δὲ δεικνύαντος
μετὰ τὴν ἔλευσιν
ἄμοχθον τὸν νοῦν,
ὥσπερ τὰ βήματα·
οὐδεὶς γὰρ τούτων
ὑπέστη κόπον,
ὡς οὐκ ἐμύχθησεν ἐλθὼν
ὁ Ἀμβρακίου πρὸς Δανιήλ·
ὁ φανεὶς γὰρ προφήταις
ὁ αὐτὸς ἐφάνη Μάγοις,
Παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

κβ'. Μετὰ ταῦτα αὐτῶν
πάντα τὰ διηγήματα,
δῶρα ἦραν χερσὶ
Μάγοι, καὶ προσεκύνησαν
τῷ δῶρῳ τῶν δῶρων,
τῷ μύρῳ τῶν μύρων·
χρυσὸν καὶ σμύρναν
εἶτα καὶ λίθινον
Χριστῷ προσενήνοχον,
βοῶντες. Δέξαι.
δῶρημα τρίχροον,
ὡς τῶν Σεραφίμ.
ἕμνον τρισάγιον
Μὴ ἀπορρίψης
ὡς τὰ τοῦ Καὶν·
ἀλλ' ἐναγκάλισαι αὐτὰ,
ὡς τὴν τοῦ Ἀβελ προσφορὰν,
διὰ τῆς σὲ τεκούσης,
ἐξ ἧς ἡμῖν ἐγεννήθης,
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

κγ'. Νέα νῦν καὶ φαιδρὰ
βλέπουσα ἢ ἀμώμητος
Μάγους δῶρα χερσὶν

φέροντας, καὶ προσπίπτοντας,
ἀστέρα δηλοῦντα,
ποιμένας ὑμνοῦντας,
τῶν πάντων τούτων
γνώστην καὶ κύριον
ἐκέτευε, λέγουσα·
Τριάδα δῶρων,
τέκνον, δεξάμενος,
τρεις αἰτήσεις δὸς
τῆ γεννησάσῃ σε·
ὑπὲρ ἀέρων
παρακαλῶ σε,
καὶ ὑπὲρ τῶν κερπῶν τῆς γῆς,
καὶ τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ·
διχλάγηθι πᾶσιν,
δι' ἐμοῦ ὅτι ἐτέχθης
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

κδ'. Οὐκ ἀπλῶς γὰρ εἰμί
μήτηρ σου, τέκνον εὐσπλαγγνον,
οὐχ ὅτι γαλουχῶ
τὸν χορηγὸν τοῦ γάλακτος,
ἀλλ' ὑπὲρ τῶν πάντων
ἐγὼ δυσωπῶ σε·
ἐποίησάς με
ὄλον τοῦ γένους μου
Καὶ στόμα καὶ καύχημα·
ἐμὲ γὰρ ἔχει
ἢ οἰκουμένη σου
σκέπην κρατῆραν,

τεῖχος καὶ στήριγμα·
ἐμὲ ὀρθῶσιν
οἱ ἐκβλήθεντες
τοῦ παραδείσου σου τὸ πρῶν·
ἐπίτρεψον αὐτοῦς ποτε
λαβεῖν αἴσθησιν τοῦδε,
δι' ἐμοῦ ὅτι ἐτέχθης
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

κε'. Σῶσον κόσμον, σωτήρ,
τούτου χάριν ἐλύλυθας·
στήσον πάντα τὰ σὰ,
τούτου γὰρ χάριν ἔλαμψας
ἐμοὶ καὶ τοῖς Μάγοις
καὶ πάσῃ τῇ κτίσει·
ἰδοὺ γὰρ Μάγοι,
οἷς ἐνεφάνισας
τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου,
προσπίπτοντάς σοι,
δῶρα προσφέρουσι
χρήσιμα, καλὰ,
λίαν ζητούμενα,
αὐτῶν γὰρ χρηζῶ,
ἐπειδὴ μέγλω
ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μολεῖν,
καὶ φεύγειν σὺν σοί, διὰ σέ,
ὀδηγέ μου, υἱέ μου,
λυτρωτά μου, πλουτιστά μου,
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΩ. ΔΡΑΓΟΥΜΗ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'

ΑΤΤΙΚΗ, ΘΕΤΓΑΛΙΑ, ΑΧΑΪΑ, ΛΕΥΚΑΣ, ΑΙΤΩΛΙΑ.

ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ — (1888 — 1906)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ ἔτους 1890 μετετέθηεν ἐκ Λαρίσης εἰς τὸ Ἐφετεῖον Ἀθηνῶν χηρευούσης θέσεως Ἐφέτου, ὡς ἐκ τοῦ προβιβασμοῦ ἐνὸς τῶν Ἐφετῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Τονίζω δὲ τὴν μετάθεσιν ταύτην, καθόσον ἡ Κυβέρνησις τοῦ Χαριλάου Τριζούπη, ἣτις τότε προϊστάτο τῶν κοινῶν, κατὰ κανόνα ἀπαράβατον δὲν μετέθετε δικαστὴν ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον διετίαν, ἐκτὸς ἂν μὴ ἐλήφθην ἡ θέσις εἴτε διὰ προβιβασμοῦ, εἴτε διὰ θανάτου. Ἀλλὰ ἡ διαδεξαμένη τὴν Κυβέρνησιν αὐτὴν Κυβέρνησις, ὑπὸ τὸν Προθυπουργὸν Θ. Η. Δηλιγιάννην μὴ ἀποβλέπουσα εἰς ἄλλον λόγον ἢ ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς ἱκανοποίησιν φίλων προσώπων μετέθετεν ἐκ τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν πεντάδα Ἐφετῶν εἰς τὰ διάφορα Ἐφετεία τοῦ Κράτους, ἐμὲ δὲ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ Ἐφετεῖον Λαρίσης εἰς ὃ μετέβην κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1895. Πρόεδρος τοῦ Ἐφετείου Λαρίσης ἦν τότε ὁ Βασίλειος Χ. Παμπούκης, Ἐφέται δὲ ὁ Ἀριστείδης Νικολαΐδης, Λάμπρος Ροῦλὸς καὶ Ἀναστάσιος Ἰω. Σουλτάνης. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐφετείου, ὑπὸ ἐποψιν μορφώσεως καὶ ἀγχινοίας τέλειος ἐπιστήμων, ἀτυχῶς τέλεον ἐστερεῖτο ἱκανότητος διοικητικῆς — τοῦνυντίον ὑπὸ φιλαυτίας ὑπερμέτρον κατείχετο καὶ ἀντὶ νὰ συνέχη τὴν τῶν δικαστῶν σύμπνοιαν, προὔκαλει τὴν διχόνοιαν. — Ραθυμῶς ἐργαζόμενος, ἀπέφυγε νὰ προεδρεύῃ τοῦ Δικαστη-

ρίου καὶ οὕτω ἀνεπλήρου αὐτὸν ὁ ἀρχαιότερος κατὰ τὸ διάταγμα τοῦ διορισμοῦ του Ἐφέτης, καὶ οὗτος ἤμην ἐγὼ ὁ γράφων τὰς περιηγήσεις ταύτας. Ἀλλὰ ἡ ἀποχὴ τοῦ Προέδρου ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἦν ἡ ἀφορμὴ παραπόνων ἐκ μέρους τῶν δικαζομένων καὶ τῶν δικηγόρων καὶ ἐκ μέρους τῶν δικαστῶν ἐπ' ἴσης, καθ' ὅσον ἐπεβαρύνοντο δι' ἐργασίας μείζονος. Ἡ ἐκ μέρους ἐμοῦ ὑπόδειξις τῶν ἀτόπων, ὃ ἐπύργετο εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ Δικαστηρίου, οὐδεμιὰς ἐτύγγανε προσοχῆς καὶ οὕτω οἱ συνάδελφοι φανερώς πλέον ἐξεφράζοντο ἐναντίον τοῦ Προέδρου, ὅστις ὅμως μετ' οὐ πολλοὺς μῆνας μετετέθη εἰς τὸ Ἐφετεῖον Ἀθηνῶν, βραβευόμενος οὕτω ἐπὶ τῇ ραθυμίᾳ.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Παμπούκη ἐν Ἀθήναις, ὁμοία σχεδὸν ἐκείνης τῆς Λαρίσης, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ οὕτω, συνερχομένου ἐν ὀλομελείᾳ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ διὰ τὸν Παμπούκην, ἵνα κρίνῃ ἂν ἦτο διατηρητέος ἢ ἀποχωρητέος, καθόσον εἰσήγετο φέρων πολλὰς ἐναντίον του κατὰ διαφόρους χρόνους ἐπιβληθείσας αὐτῷ πειθαρχικὰς ποινὰς, ἐθεώρησεν αὐτὸν ἀποχωρητέον, ὡς λέγουσι, παμψηφεί καὶ οὕτω ἀπελύετο τῆς θέσεώς του δικαστῆς ὅστις, εἰ ἐβούλετο, θὰ ἦτο χρησιμώτατος τῇ ὑπηρεσίᾳ. Εἶναι δὲ περιεργον γεγονός τούτεστι τὸ νὰ εὐρεθῶσι πλειότεροι τῶν δεκαπέντε Ἀρεοπα-

γιτῶν, οἵτινες παμψηφεί νὰ θεωρήσωσιν ἀποχωρητέον ἕνα ἀνώτατον δικαστὴν. Ὁλόκληρον τότε τὸ δικαστικὸν σῶμα ἐσχολίαζε τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς ὀλομελείας τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἐν ὁμοφωνίᾳ σχεδὸν τὴν ἐπεδοκίμαζε, θεωρῶν αὐτὴν ὡς μίαν ἱκανοποίησιν τοῦ δικαστικοῦ σώματος, εἰς ὃ ὁ Παμπούκης ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη διατελέσας πάντοτε ἐκατόρθωσεν, οὕτως εἰπεῖν, νὰ γεννήσῃ δυσαρεσκείας.

Ὁ Θεμιστοκλῆς Βλάχος διεδέχετο ἐν Λαρίσῃ ὡς πρόεδρος τῶν Ἐφετῶν τὸν Β. Χ. Παμπούκην. Δὲν δύναμαι νὰ χαρακτηρίσω τὸν Θ. Βλάχον, δικαστὴν μέτριον καὶ ἐστερημένον αὐτοβουλήσεως. Ἐχειροτονήθη, ὡς εἰπεῖν, εἰς τὴν θέσιν τοῦ Προέδρου Ἐφετῶν ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἡς Κυβερνήσεως τοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου Κωνσταντοπούλου, ἵνα πληρωθῇ χηρεύουσα θέσις. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι ἀδυνατῶ, ἐγὼ τοῦλάχιστον, νὰ νοήσω τίνες λόγοι ἐπειθον τὴν Κυβέρνησιν νὰ προιγάγῃ τοιοῦτον δικαστήνεις τοιαύτην θέσιν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1896 ἡ Ἑλλὰς παρεσκευάζετο πρὸς πόλεμον ἐναντίον τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας καὶ ἡ Λάρισα ἐπὶ τῷ Πηγεῖ ἦν τὸ κέντρον τῆς δράσεως, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της τῆς γεωγραφικῆς. Δραστηριώτατα δὲ ἐνήργει καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρεία, ἣτις παρέσυρε τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Θ. Π. Δηλιγιάννη εἰς τὴν ἀπονενοημένην ἐκείνην πράξιν. Ἄπασαι αἱ καταβαλλόμεναι προσπάθειαι παρὰ τῆς Διοικητικῆς ἀρχῆς, ὅπως μὴ οργανῶνται σώματα καὶ ὀμάδες πολεμιστῶν, σκοπουσῶν τὴν παρενόχλησιν τῆς ὀμίρου ἐπικρατείας, ἄπασαι αὐταὶ αἱ προσπάθειαι ἐξουδετεροῦντο ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, ἐχούσης μέλη ἐντίμους ἀστοὺς καὶ ἐγκρίτους στρατιωτικοὺς. Καὶ εἰς ἐμὲ ἐπροτάθη ἵνα κατατχθῶ εἰς τὴν τάξιν τῶν μελῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, ἀλλὰ ἐγὼ ἠρνήθην, τοῦτο μὲν διότι ἐθεώρησα ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ δικαστικοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς ἄλλην τινα θέσιν, ἠκιστα δὲ εἰς μῆλος Ἐταιρείας μυστικῆς, τοῦτο δὲ διότι καὶ τὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρείας ταύτης ἐκρίνα ὡς ἀπροσδιόνυσον εἰς τὰ συμφέροντα τῆ Πατρίδος. Ἡ ἄσχησις αὕτη ἀπήρσεζε τῇ Ἐθνικῇ Ἐταιρείᾳ, τοσοῦτῳ δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον πολ-

λοὶ τῶν σημαίνοντων Μακεδόνων συνεβουλεύοντο ἐμὲ περὶ τῆς θέσεώς των καὶ φυσικώτατα ἐγνώριζον οἱ τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας ὅτι ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ συμβουλεύσω ἀντικρυς ἄλλα τῶν ὅσα ἐγὼ ἐφρόνουν. Τούτου ἕνεκεν διενήργησαν ἐν Ἀθήναις τὴν εἰς ἄλλον τόπον μετάθεσίν μου, ἣτις ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1897. Καὶ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ μετάθεσις αὕτη ὑπεστήριζον ὅτι ἐγὼ διήγειρον τοὺς ἐν Λαρίσῃ καὶ τοὺς περιχώροις Μακεδόνας, ἵνα μετάσχουσιν τῶν συμμοριῶν τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας ὀργανουμένων. Ἡ μέθοδος αὕτη, Μακιαβελικὴ, ἀπέβη ὀφελίμος εἰς τὸν σκοπὸν των καὶ οὕτω μετετέθη εἰς Πάτρας, εὐχόμενος ὀλομύχως τὴν εὐδῶσιν τοῦ Ἐθνικοῦ ἔργου τῶν ὀργανωτῶν τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ τυράννου τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν Μακεδόνων καὶ Ἡπειρωτῶν.

Διετέλουν Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου τῶν Συνόδων τῆς Συνόδου τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου 1897, ὅτε ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως τὸ Β. Διάταγμα τῆς μεταθέσεώς μου εἰς Πάτρας καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς πρὸ Ἐφεταίς, κατανοῶν ὅτι ἡ κοινοποίησις ἐμοὶ τοῦ Διατάγματος τῆς μεταθέσεως ἠθέλην ἀποβῆ ἐπιζήμιος, κατὰ τὴν κρίσιν του, εἰς τὰς μελλούσας νὰ ἐκδικασθῶσι δίκαις εἰς τὸ Κακούργιοδικεῖον, ἀνέβαλεν ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας, ὡς ἐδικαιοῦτο ὑπὸ τοῦ νόμου, τὴν κοινοποίησιν τῆς μεταθέσεώς μου, ἵνα ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ ἀποπερατωθῇ ἡ ἐκδίκασις τῶν ἐν τῷ πινακίῳ τοῦ Δικαστηρίου τῶν Κακούργιοδικῶν ἐκκρεμῶν δικῶν. Διὰ τὰς τελευταίας πέντε ἡμέρας τῆς συνόδου εἶχε προσδιορισθῇ πρὸς ἐκδίκασιν μία σπουδαιότης δίκη, εἰς ὑποστήριξιν τῆς ὁποίας εἶχον κληρευθῇ περὶ τοὺς ἐκατὸν μάρτυρας τῆς κατηγορίας, πολλοὶ τῶν πολιτικῶς ἐναγόντων καὶ πάμπολλοὶ τῆς ὑπερασπίσεως. Οἱ κατηγορούμενοι ἦσαν δεκαπέντε, αἱ πράξεις δι' ἃς εἰσήγοντο πρὸς ἐκδίκασιν ἀναιρέσεις καὶ ἀπόπειραι ἀναιρέσεων καὶ ἀντιστάσεις κατὰ τῆς ἀρχῆς μετὰ βιαιοπραγιῶν κατὰ προσώπων. Συνήγοροι τῶν κατηγορουμένων πέντε, ἰσόριθμοι δικηγόροι τῶν πολιτικῶς ἐναγόντων καὶ τὸ πολυπλοκώτερον ὅτι ἡ ὑπεράσπι-

σιζήν διηρημένη. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κατηγορούμενοι κατήγοντο ἐκ διαφορῶν χωρῶν τῆς Θεσσαλίας εἶχον συναθροισθῆ ἐν Λαρίσῃ πολλοὶ τῶν βουλευτῶν Θεσσαλίας, ἅπαντες ἵνα προστατεύσωσι τοὺς κατὰ τὰ συμφέροντα ἐκάστῳ ἀδικουμένους δῆθεν κατηγορουμένους.

Τῆς δίκης ταύτης αἰτία ἐγένετο συμπλοκὴ γενομένη ὑπὸ τῶν περιοικῶν τῆς λίμνης Βοιβηίδος (Κάρλα) ἐριζόντων περὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς κοίτης ταύτης, ἀποξηρανθείσης τῆς λίμνης. Ἐπικειμένης δὲ μείζονος συγκρούσεως καὶ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς ἐπελθούσης προληπτικῶς, οἱ ἀγρόται ἀντέστησαν βία κατὰ τῆς ἀρχῆς, μεταχειρισθέντες καὶ ὅπλα ἀγγέμαχα κατ' αὐτῆς καὶ κατ' ἀλλήλων οἱ ἐρίζοντες. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχὴ ἠναγκάσθη νὰ παρεμβῆ ἔργῳ, οἱ ἀγρόται ἔβαλον κατ' αὐτῆς τὰ πλήρη πυρρίδιος καὶ σφαιρῶν ὅπλα των καὶ ἀπέκτειναν ἓνα τῶν στρατιωτῶν, ἄλλου ἀπέκοψαν τὴν χεῖρα διὰ δρεπάνου (λελέκι καλομένου ἐν Θετταλίᾳ) καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ φονεύσωσιν ἄλλους, ἀλλ' ἐκ περιστατικῶν ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς των ἀπέφυγον μὲν τοῦ ἀνθρωποκτόνου σκοποῦ των, ἐτραυμάτισαν ὅμως αὐτοὺς εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματός των.

Διὰ νὰ ἐκδικασθῆ μία τοιαύτη δίκη ἀπαιτεῖτο καὶ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐμβριθεῖς μελέτη τῆς ὑποθέσεως. Ὁ δὲ Πρόεδρος τῶν συνέδρων, ὡς διευθύνων τὴν συνεδρίασιν, καθ' ἅπαντα σημαία πρέπει νὰ διαλευκάνῃ τὴν ὑπόθεσιν, ἐξετάζων ἐπισταμένως τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου. Τὴν ἔδραν τοῦ Εἰσαγγελέως κατεῖχεν ὁ παρ' Ἐφέταις Ἀντεισαγγελεὺς, μὴ ὑπάρχοντος Εἰσαγγελέως. Ἡλίας Βρατίμος, ἀνὴρ θεωρούμενος εὐθύς, ἀλλὰ εὐπίστος λίαν, καὶ ἥμιστα μεμορφωμένος. Ὡφελίον κατ' ἀκολουθίαν, μόνος ἐγὼ νὰ διευθύνω τὰ πάντα, ἄνευ βοηθείας ὄθεν δῆποθεν, διότι καὶ οἱ σύεδροι, ἰδίως ὁ ἐκ δεξιῶν, ἀρχαιότατος Πρωτοδίκης, ἀτυχῶς ἐτύγγανεν ἀντιλήψεως ἀσθενεστάτης, ὁ δὲ ἕτερος τῶν συνέδρων, πάρεδρος ἄμισθος δικαστικὸς, εἰς πᾶν ἄλλο ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ, ἐκτὸς εἰς ἀντίληψιν τῶν περὶ αὐτὸν λαμβανόντων χώραν. Ἐδει λοιπὸν, δίκην Ἄτλαντος, νὰ φέρω ἐγὼ μόνος τὸ βᾶρος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς σοβαροτάτης ταύτης δίκης. Ἐδει νὰ περιστέλλω τὴν ἀνάδεκτον ὀμίην τοῦ Εἰσαγγε-

γελέως, ὄρωντος φάσματα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ὅτι δηλονότι οἱ ἔνορκοι οἱ καταρτίσαντες τὸ Δικαστήριον, ἐμελλε νὰ μὴ ἐκπληρώσωσι τὸ καθήκον των. Ἐδει νὰ ἔχω τεταμένην τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀκροατηρίου, ὄντος πολυπληθοῦς.

Ἐδει νὰ τηρῶ τὴν τάξιν εἰς τὰς ἀγορεύσεις τῶν πολιτικῶς ἐναγόντων καὶ τῶν συνηγόντων, ὧν μεταξὺ πάντοτε ἐπέρχεται διχόνοια, ἕνεκα τῶν συγκρουομένων συμφερόντων. ἅτινα ἐκάτεροι τούτων πρόκειται νὰ διεκδικήσωσι. Ὁ Εἰσαγγελεὺς, μὲ τὴν σταθερὰν γνώμην ὅτι ἡ δίκη πρέπει νὰ ἀναβληθῆ, εὐθύς ὡς εἰσῆχθη, ἀδικαιολογῆτως, καθίστα τὴν θέσιν μου δυσχερῆ, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ προκαλέσω τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δικαστηρίου τῶν Συνέδρων, ὃ διέταξε τὴν πρόοδον τῆς δίκης. ἀπορρίψαν τὴν περὶ ἀναβολῆς ταύτης πρότασιν τοῦ Εἰσαγγελέως.

Ἡ δίκη αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας. οἱ δὲ ἔνορκοι ἐξεπλήρωσαν συνφά τῶν πραγματικῶν γεγονόσιν, ἅτινα ἐξετυλίχθησαν ἐπ' ἀκροατηρίου ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν κατηγορουμένων καὶ συμφώνως μὲ τὴν λογικὴν τὸ ἑαυτῶν καθήκον καὶ συνέταξαν ἐτυμηγορίαν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν τελείαν. διαψεύσασαν ἄντικρυς ἅπαντας τοὺς φόβους τοῦ Εἰσαγγελέως περὶ τοῦ ἐναντίου. Ὁ Εἰσαγγελεὺς ἔμεινεν ἐνεὸς καὶ κεχρηναῖος πρὸ τοιαύτης ἐτυμηγορίας, ἔρριψε περιέαντὸν βλέμμα ἀπορίας, προσέβλεψε τοὺς ἔνορκους καὶ τοῦ λόγου αὐτῷ δοθέντος, ὅπως προτείνῃ τὴν ἐπιβλητέαν ποινὴν, παρέλαβε παρὰ τοῦ Προέδρου τὴν ἐτυμηγορίαν, πολυσέλιδον οὔσαν καὶ κινῶν αὐτὴν δίκην ριπιδίου ἐδῶθεν καὶ ἐκεῖθεν, ἐσκέφθη, ἐθώπευσε διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ μέτωπον καὶ ταπεινοφώνως. «Νὰ ἐπιβληθῶσιν ἐκάστῳ τῶν κηρυχθέντων ἐνόχων ἡ ἀνάλογος ἐκ τοῦ νόμου προβλεπομένη ποινὴ.» Ἡ ἐντύπωσις εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων, εἰς τοὺς δικηγόρους καὶ εἰς τὸ ἀκροατήριον ὑπῆρξεν ὅσον θλιβερά τόσον καὶ ἀπελπιστικὴ, πῶς ἀνὴρ διέπων τοιαύτην ἀρχὴν, τοιαῦτα ἐφθέγγετο. Ἡμῖν ὑποχρεωμένος ἐκ τοῦ νόμου νὰ ζητήσω ὠρισμένην ἐκφρασιν γνώμης καὶ εἰς τὴν αἴτησιν, ὑπέλαβεν ὁ Εἰσαγγελεὺς «Ἐἶπον, δὲν ἔχω ἄλλο τί νὰ προσθέσω.» Ἐννοητέον εἰκόλως οἷος ψίθυρος εἰς ἅπασαν τὴν εὐρείαν αἴθουσαν τοῦ Δικαστηρίου

ἠγέρθη καὶ οἷα σχόλια ἐπηκολούθησαν αὐτὴν ὄστε μόνος ὁ κώδων ἴσχυσε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἡρεμίαν καὶ οὔτω ἐπεραιώθη ἡ δίκη.

Εἶναι ἱστορικὴ ἀλήθεια, δίδουσα τὸ μέτρον τῆς φιλοπονίας τοῦ Ἀντεισαγγελέως παρ' Ἐφέταις Ἡλίας Βρατίμου, ὅτι οὗτος ἐνεκυπτε καθ' ἐκάστην ἑσπέραν, κατόπιν τῶν πολυασχολῶν καὶ ἐμβριθῶν ἐν ἡμέρᾳ ἀσχολιῶν του, εἰς τὴν μελέτην Γαλλοελληνικοῦ λεξικοῦ, θεωρῶν ὅτι ἡ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Γ '

Τῇ 7 Φεβρουαρίου 1897 ἐπέβαινον τοῦ Σιδηροδρόμου Λαρίσης-Βόλου, ἐγκαταλείπων τὴν Θετταλίαν, πρὸς μετάβασίν μου εἰς τὴν νέαν ἐν Πάτραις θέσιν μου. Ἡ ἀμαξοστοιχία ἐβράδυνε νὰ ἐκκινήσῃ, καθόσον οἱ ὑπάλληλοι ἀσχολοῦνται πρὸς ἐκφόρτωσιν τῆς κανονιοστοιχίας τῆς πεδινηῆς τῆς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ βασιλόπαιδος Νικολάου. Τῆς κανονιοστοιχίας ταύτης εἰς τῶν ἀξιωματικῶν ἦν ὁ Παῦλος Μ. Μελάς. Ἐπαλλεν ἡ καρδία ὑπὸ συγκινήσεως πατριωτικῆς καὶ ὑπὸ αἰσθημάτων φόβου μήτοι αἱ πομπώδεις αὐταὶ προετοιμασίαι ἦσαν κόνις ἐπὶ τῶν ὀμμάτων ριπτομένη παρὰ τῶν ἐχόντων τὸ συμφέρον διαβουκολήσεως τοῦ πολλοῦ κοινοῦ. Καὶ οἱ φόβοι ἀπέβησαν ὅπως ἐφανταζόμεν. ἔσχον δηλαδὴ ὡς ἐπακόλουθον τὴν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἐν Θετταλίᾳ καὶ ἐν Ἠπειρῷ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑποχώρησιν. Ὡπισθοχώρησεν ὀλόκληρος στρατιὰ, ἡγουμένου αὐτῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου, Διαδόχου τοῦ Θρόνου Κωνσταντίνου, τοῦ τεταγμένου ἵνα ὀδηγήσῃ αὐτὴν εἰς τὰ πεδία τοῦ θριάμβου καὶ τῆς δόξης!

Εἰς Βῶλον ἀφικόμενος μετὰ κόπου πολλοῦ ἐκατέρωθωσα νὰ εὐρῶ θέσιν ἐντὸς ἀτμοπλοίου ἐκπλέοντος διὰ Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ θύραις ἦσαν αἱ ἐορταὶ τῶν ἀπόκρουσιν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰ δικαστήρια δὲν συνεδρίαζον, ἐβράδυνον νὰ μεταβῶ εἰς τὴν νέαν ἐν Πάτραις θέσιν. Προϊστάτο ἐν Πάτραις τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἐφετῶν ὁ Π. Σπιθιάκης, δικαστὴς ἱκανός, νοή-

ἀπὸ στήθους ἐκμάθησις αὐτοῦ θὰ τὸν καθίστα μετ' οὐ πολὺ κάτοχον τῆς Γαλλίδος φωνῆς. Διὰ τὴν ἀυστηρότητά του εἶχεν ἐπονομασθῆ Ἀραμπῆς, καὶ ὅτε τις τῷ ἀπένειμε τὸ κατ' αὐτὸν εὔφημον τοῦτο ἐπίθετον αὐτὸς ἦτο ὁ εὐνοούμενος. Ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ἐντιμος, ἀλλὰ, ἀτολμος καὶ ἀνεπιστήμων, ἦγετο καὶ ἐφέρετο δυστυχῶς ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν.

Μέλη τοῦ δικαστηρίου τῶν Ἐφετῶν ἦσαν οἱ κ. κ. Σπ. Στεφανόπουλος, Ν. Ζηλήμων, Α. Ἀντωνόπουλος, Α. Γριμάνης, Ν. Μομφερράτος, Ματθαῖος Χατζάκος, Μ. Μελετόπουλος. Εἰσαγγελεὺς τῶν Ἐφετῶν διετέλει τότε ἐν Πάτραις ὁ Τιμολέων Ἡλιάδης, ὃν διεδέχθη κατόπιν ὁ Ἀνδρέας Γαλλιιάτσας καὶ αὐτὸν ἀποθανόντα ὁ Ἰωάννης Σπανίδης. Ὁ Τ. Ἡλιάδης, γνωρίζων ἄριστα τὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ βεβαρημένος ὑπὸ πολυμελοῦς οἰκογενείας, ἐργάζετο μετὰ τινος ὄκνου, εἴπετο δὲ τῷ «ἐὰν φέρεσθαι». Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀνδρέας Γαλλιιάτσας, τῶν ἀγγινουστέρων Εἰσαγγελέων εἰς φιλόπονος, φιλομαθῆς, γλωσσομαθῆς καὶ εἰς ἄκρον δραστήριος, προῶρος ἀπόλετο ἐξ ἀπαισίου νοσήματος, εἰς ὃ ἴσως ἐν μέρει συνετέλεσεν ὁ ἀνώματος τοῦ μεταλλάξαντος βίος. Τοῦτον δὲ θανόντα διεδέξατο ὁ Ἰωάννης Σπανίδης, ἀνὴρ μὲν φιλόπονος, ἀλλὰ ἐπιρροετὴς εἰς καταδιώξεις τῶν ὑφισταμένων καὶ διὰ ψύλλας πῆδημα, τὸ δὴ λεγόμενον. Ἀπέβαινε δ' οὕτω δυσάρεστος καὶ παρεῖχεν ἀφορισμῶν παρεξηγήσεων. Ἄπαντες οἱ Ἐφῆται ἦσαν συνάδελφοι καλοὶ, ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ πλείστοι καρφωμένοι ἐν Πάτραις, ὁ δὲ Α. Μομφερράτος, λέγεται ὅτι ἀφ' ἧς ἐδιωρίσθη Πρωτοδίκης ἔμεινεν ἐν Πάτραις προήχθη ὡς Ἐφέτης εἰς τὸ ἐν Πάτραις Ἐφετεῖον, εἰς αὐτὸ παρέμεινεν ἀμετάθετος ἐπὶ μακρότατα ἔτη, ἕως οὗ ὁ κασίγνητος κύριος Ἀντώνιος Μομφερράτος, διατελὼν ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, ἔκρινεν αὐτὸν χρησιμώτατον

εἰς τὸ ἀνώτατον Δικαστήριον καὶ οὕτω τὸν προήγαγεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Εἶναι δὲ ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος ὅτι ὁ Ν. Μομφερράτος τυγχάνει νοήμων, εἶναι φιλόπονος καὶ χαρακτηριστοῦ ἀκεραίου. Ἀλλὰ πόσοι ἄλλοι δικασταὶ ἐπ' ἴσης κέκτηνται τὰ αὐτὰ τῷ Μομφερράτῳ προσόντα καὶ ἐν τούτοις οὐ μόνον δὲν προάγονται, ἀλλὰ καὶ παραγκωνίζονται!

Κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1900 ἐδιωρίσθη ὡς Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου τῶν Συνέδρων ἐν Λευκάδι καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον μῆνα Φεβρουάριον ἐπ' ἴσης. Ὁ ἐν Λευκάδι Εἰσαγγελεὺς τῶν Πρωτοδικῶν, ὁ Νικόλαος Δημητριάδης, ἦν ὑποκατάστατος τοῦ παρὰ τοῖς Ἐφέταις Εἰσαγγελέως πρὸς εἰσαγωγήν καὶ ὑποστήριξιν τῶν δικῶν ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τῶν Κακουργιοδικῶν. Ἀπασαὶ σχεδὸν αἱ εἰσαχθεῖσαι δίκαι ἦσαν σοβαραὶ καὶ οἱ ἔνορκοι ἐν γένει ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον των εὐδόκως· διεψεύσθη δ' οὕτω ἡ πεποίθησις τοῦ παρ' Ἐρέταις ἀντεισαγγελέως Περικλέους Παππαδοπούλου, ὅτι οἱ ἔνορκοι Λευκάδος δὲν ἐδίκαζον εὐδόκως, αἰτία ἣτις τὸν ὤθησεν ὥστε νὰ μὴν ὀρίση ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας Συνόδους ἐν Λευκάδι Κακουργιοδικεῖον. Ἡ ἐπιτόλαιος αὕτη κρίσις εἶχε ῥώσει, εὐλόγως, τὴν φιλοτιμίαν ἀστῶν, ὅσοι εἶχον τὰ προσόντα τῆς ἐκλογῆς των εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐνόρκου. Κατ' ἐμὴν κρίσιν, ἐπεραιομένην εἰς μακρὰν πείραν, οἱ ἔνορκοι ἐκπληροῦσι τὸ καθήκον των, ὅταν ὁ Πρόεδρος τῶν Συνέδρων ἐκπληροῖ ἐπ' ἴσης τὸ ἑαυτοῦ μετ' ἐμβριθείας, πρῶτιστα δὲ καὶ πρὸ παντὸς μετ' ἀμεροληψίας, καὶ ὅταν ἀναγνωρίζῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς υποχρεώσεις τῶν ἐνόρκων καὶ συμπεριφέρεται πρὸς αὐτοὺς εὐγενῶς. Ὁφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὁ κατὰ τὰς δύο συνόδους τοῦ Κακουργιοδικεῖου ἐκπληρώσας τὸ ἔργον του Εἰσαγγελεὺς κ. Ν. Δημητριάδης ἐξεπλήρωσεν αὐτὸ μετ' εὐπρεπείας καὶ ὁξυδερκείας.

Τῶν δικηγόρων ἐν Λευκάδι προέχουσιν οἱ κύριοι Γεώργιος Στεφανίτης καὶ Ξενοφῶν Τούμπας καὶ εἴ τις ἄλλος.

Ἡ Λευκάς εἶναι νῆσος ἑρατεινὴ. Εἶναι κατάρυτος ἐλαιοδένδρων ὑψηλοτάτων καὶ φερόντων κλάδους πολλοὺς καὶ μακροὺς. Ἐκ τῶν κορ-

μῶν τῶν πλείστων ἐλαιοδένδρων φέρεται προσκεκολλημένον τὸ βρύον, (μούσκουλη) δίκην ὄστρεου ἐπὶ τοῦ βράχου, ὅτε μὲν ἐπίχρυσον κτρινόχρουν, ὅτε δὲ πορφυρόχρουν, συνήθως δὲ πρασινόχρουν καὶ κυανόχρουν. Δάσος ἐξ ἐλαιοδένδρων ἐξαπλοῦται πυκνόφυλλον καὶ ἀργυροπράσινον ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν ὄρους, ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς Λευκάδος ὅσον πέντε σταδίου καὶ διήκοντος μέχρι τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης. Ὑπερθεν τοῦ δάσους αὐτοῦ ἡ ἐλικοειδῶς κεκαρραμένη ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁδὸς ἄγει εἰς τινα Μοῆν τῆς Φανερωμένης, ἐξ ἧς τῷ θεωμένῳ ἀπέναντι πρὸς τὴν πόλιν ἡ ἀποψὶς ἀποβαίνει πανοραματικὴ. Τὸ πυκνὸν φύλλωμα τῶν ἐλαιοδένδρων σειόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀποτελεῖ κυματοειδῆ κίνησιν, ἣτις φθάνει εἰς τὸν αἰγιαλόν. Δεξιᾷ τῷ θεωμένῳ ἐντεῦθεν ἐγείρονται αἱ κλιτύες τῶν ὄρεων τῆς Ἀκαρνανίας, κατανακτῶν ἢ θάλασσα εἰσχωρεῖ εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, καὶ ἀριστερᾷ διαφαίνονται αἱ ἀπότομοι ἀκταὶ τῆς Ὀλυτρώτου καὶ εὐάνδρου Ἡλείου. Πρὸς δυσμὰς εὐρύνεται ὁ Ἰόνιος κόλπος. οὐ ἀπὸ τοῦ βάρους ἀμυδρῶς διακρίνονται τὸ ὄρη τῆς Κερκύρας. Μία δύσις ἤλιου εἰς τὸν Ἰόνιον κόλπον ἀπὸ τῆς Μοῆς Φανερωμένης θεωμένη ἐστὶ τῶν ἀπαραμίλλων ὄραμάτων καὶ περιγραφῆ τοιαύτης δύσεως ἀπαιτεῖ ποιητικὴν φαντασίαν, ἵνα τὴν ὑμνήσῃ καὶ χρωστήρῃ Πολυγνώτου, ἵνα τὴν γράψῃ.

Μετὰ τοῦ φύσει φιλόφρονος καὶ πάνυ μοι προσφιλοῦς κυρίου Ἀνδρέου Σταματοπούλου μετέβην εἰς Φανερωμένην καὶ εἰς τὸ ὑψηλότερον αὐτῆς κείμενον χωρίον Τσουκαλάτες, εἰς Σφακιώταις, εἰς Καρυὰν καὶ εἶδον μακρόθεν τὴν κοιλάδα τῆς Ἐγλουβῆς, ἐν ἣ παρὰ γαίῃ ἡ ἐκλεκτοτέρα φακῆ. Ὁ κύριος Α. Σταματοπούλος, νῶν προκρίτων τῆς νήσου, εὐπορώτατος, δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐν τούτοις συντρέχει τὸν τόπον σιωπηρῶς καὶ ἀνευ ἐπιδείξεως, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ τε τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν καὶ ζῆ βίον ἀληθινὸν μεγαστεύοντος. Φιλόκαλος, κέκτηται τερπνὴν ἐξοχικὴν ἑπαυλιν, δεξιούμενος ἐν αὐτῇ γνωρίμους καὶ φίλους καὶ εἰς ἣν πλειστάκις μετὰ τοῦ ἀξιεράστου ἀνδρὸς διήλθον ὥρας τερπνὰς καὶ εὐαρέστους μεταξὺ περιπατοῦντες καὶ συνε-

στιώμενοι καὶ διαλεγόμενοι περὶ παντοίων.

Ἐν Λευκάδι συντηρεῖται μουσικὴ φιλαρμονικὴ καὶ λέσχη. Ἡ πόλις ἔχει στενάς καὶ ἀκαθάτους ὁδοὺς, διότι ατερεῖται ὑπονόμων, ἔνεκα φυσικῶν λόγων ἐγκειμένων εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους. Ἔχει περιπάτους τερπνοὺς, τὸν ἄγοντα πρὸς τὴν «Σπασμένην βρύσιν», τὸν φέροντα εἰς τὴν μονὴν τῆς Φανερωμένης, ὅστις καλεῖται «Κουζούντελι» καὶ τὴν ὁδὸν τὴν ἐπιθαλάσσιον τὴν φέρουσαν πρὸς τὸ φρούριον, ἣτις εἶναι ὁραιοτάτη καὶ θεῶν ἔχει εὐρείαν εἰς τὴν πελάγιον θάλασσαν.

Πρὸ δεκάδος περιῖπου ἐτῶν ἰδρῦθη ἐν Λευκάδι ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ ἀποβαίνει ὠφελιμώτατον τῷ τόπῳ καὶ τοῦ ὁποῖου ὁ φιλότιμος Διευθυντὴς κ. Ἀντώνιος Γιαλλινᾶς ἐργάζεται περιουστάτα.

Ἡ πατρίς τοῦ Σπυρίδωνος καὶ Ναπολέοντος Ζαμπέλη ἐστὶν ἡ χώρα τῶν ἀναμνήσεων. Κοιτὶς ἐπ' ἴσης ἡ Λευκάς ὑπῆρξε τοῦ κατ' ἐξοχὴν ποιητοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου καὶ τοῦ βαθυγνώμονος Σέρβου, τοῦ πρὸ μόλις ὀκτῶ ἐτῶν μεταλλάξαντος. Τὶς δὲν ἀποκαλύπτει ἐνώπιον τῆς σοφῆς ἐκείνης συνωρίδος τῶν ἀταδέλφων Ζαμπέλη; Τὶς δὲν μετεωρίζεται ἀναγινώσκων τὴν πολύμολπον δημῶδη ποίησιν τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου εἰς τὴν «Κυρὰ Φροσύνην», εἰς τὰ «Μνημόσυνα» εἰς τὸν ἀριστοτεχνιωτάτον «Ἀστροπόγιαννον»; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲν ἀνταλάσσω καὶ μίαν κἄν τῶν περιπαθεστάτων στροφῶν τοῦ «Ἀστροπόγιαννου» πρὸς ὀλοκλήρους τόμους ποιήσεων τῶν νεωτέρων χρόνων τῆς Ἑλλάδος. Ἄς εἴπωσιν ὅτι ἂν θέλωσιν οἱ σκόληκες, οἵτινες δὲν δύνανται πώποτε νὰ φθάσωσι τὴν πτῆσιν τοῦ Ὀλυμπίου ἐκείνου ποιητοῦ, τοῦ Α. Βαλαωρίτου. Ἀναπαύονται ἅπαντες οἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ πολυάνδριον καὶ ἡκόνις αὐτῶν ἀείποτε ἔλαφρὰ θὰ μένη ἐκεῖ, ἱερὰ εἰς τὸν παρερχόμενον διαβάτην, ὅστις θὰ βαδίξῃ ἀκροποδητεῖ μῆτοι κἄν ταράξῃ τῶν σεπτῶν ἐκείνων ἀποιχομένων τὴν ἐλαφρὰν κόριν. Ἡ μικρὰ Λευκάς περικλείει μεγάλην δόξαν καὶ εἶνε πλήρης ὑστεροφημίας.

Ἀκαθεκτος δύναμις μοὶ ἐπιβάλλει νὰ χαράξω ὀλίγας γραμμὰς περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου. Ἐχὼν δ' ὑπ' ὄψει βιβλιοκρι-

σίαν περὶ τοῦ πρὸ τριῶν καὶ τεσσεφάκοντα ἐτῶν δημοσιευθέντος ποιήματος τοῦ Βαλαωρίτου «Ἀθανάσιος Διάκος—Ἀστροπόγιαννος», βιβλιογραφίαν συντεταγμένην ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Δημητρίου Κ. Παπαρηγοπούλου, ἀντιγράφο ἐξ αὐτῆς τὴν περὶ τοῦ «Ἀστροπόγιαννου» περικοπὴν, ἔχουσαν ἐπὶ λέξει ὅτω: «Εἰς γωνίαν τοῦ δημοσιευθέντος βιβλίου, ὡς ἀδάμας παρηγωγῶνισμένος, κεῖται ὁ Ἀστροπόγιαννος. Γνωρίζετε ὅτι εἶνε τὸ ἔργον τοῦτο; Δεκάκις ἀνέγνωσα αὐτὸν καὶ δεκάκις συνεκινήθην μέχρι δακρύων. Οὐδεὶς ἀνέμενε τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ἀριστούργημα, καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος Βαλαωρίτης, ὡς συνήθως συμβαίνει, πιθανὸν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ βιβλίου,» (ἐννοεῖ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον) «προσέθεσε τὸν Ἀστροπόγιαννον» καὶ ὅμως ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ποίησις εἶνε ἀπαραμίλλος ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ. Ὅστις διέτρεξε τὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνῆλθε τὰ ὄρη αὐτῆς καὶ ἤκουσεν ὑπὸ σκιὰν ἐλάτης περιστοιχιζόμενος ὑπὸ μεγαλοπρεποῦς γραφικῶν καὶ πλήρους ἀναμνήσεων ὀρίζοντος, τὸν ὀδηγὸν αὐτοῦ διηγούμενον ἀρματολικὰς παραδόσεις, θὰ ἤκουσε βεβαίως καὶ τὴν συγκινητικὴν διήγησιν τοῦ Ἀστροπογιάννου, πληγωθέντος ἐν τινὶ συμπλοκῇ «καὶ παρακαλοῦντος τὸ πιστὸν αὐτοῦ πρωτοπαλῆκαρον ν' ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν καὶ ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀδύνης καὶ τῶν ὑβρεων τῶν πολεμίων. Ὁ Λαμπέτης ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν, κατέθεσε αὐτὴν εἰς τὸ δισάκκιόν του καὶ ἐχάθη φεύγων. Καὶ οὕτω φέρων τὸ πολύτιμον λείψανον ἐδιώκετο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὑπὸ τῶν πολεμίων, διέβη βράχους, καὶ διασφάγας, καὶ φάραγγας, διατυπῶν ἐκάστοτε αἱματηρὸν τὸν τύπον τοῦ ποδός του καὶ ζητῶν ἀποκεντρον γωνίαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν δασῶν, ἵνα πένταφιάσῃ τὴν κεφαλὴν. Ὅπου δὲ ἐκάθητο πρὸς ἀναμνήσιν κατέθετεν ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἐκτένιζεν, ἐπεριποιεῖτο αὐτὴν, ἔκοπτεν εἰς δύο τὸν ἄρτον καὶ παρέδιδεν αὐτῇ τὸ ἕτερον, ἐδρόσιζε τὰ χεῖλη του διὰ ψυχροῦ ὕδατος, παρέθετε τὸ ξίφος, τὸ ὄπλον καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτὴν λέγει:

Ἐὖπν' Ἀστροπόγιαννε, γλυκοχαράζει,
Γιατὶ ἐκοιμήθηκες τόσο χαρεῖά;

Ξύπνα ὁ Λαμπέτης σου γλυκά σὲ κράζει
Νὰ ἰδῆς τὰ φράξα σου, τὰ κρύα νερά.»

Τὰ μάτια σου ἄνοιξε, ψυχοπατέρα,
Νὰ ἰδῆς ποῦ σ' ἔφερα σὲ μιὰ βοκδειά.
Μὲς τὸ λημέρι σου μ' ἠύρηκ' ἡ μέρα,
Τὼ γω, Ἀστραπόγιαννε, κρυφὴ χαρά.»

«Θυμᾶσαι; ἀνήλικο μ' εἶχε πετάξει
Ἵ τὸ δρόμο ἡ μοῖρά μου, μικρὸ, μικρὸ,
Τῆ μάνη οἱ ἀπιστοὶ μοῦχανε σφάξι
Ἵ τὸ λόγγο ἐκρύφθηκα γυμνὸ, ὄρφανό.»

» Ἐδῶ ἐπρωτῶρθαμε... Μ' ἀκοῦς πατέρα;
Ἐδῶ μ' ἀνάστησες νεκρὸ, φτωχό.
Ἐδῶ μ' ἐπότισες δροσιὰ καὶ ἀγέρα
Μ' ἔλαμες ἔλατο, πατέρα ἐδῶ,»

Πρῶτος σὺ μῶδειξες τοῦ ἐχθροῦ τὴν ὄψη
Καὶ σὺ μ' ἐβάφτισες μὲς ε' τὴ φωτειὰ.
Ποιὸς νὰ σοῦ τῶλεγε πῶς θὰ σὲ κύψη
Τὸ χέρι πῶμαθες νὰ πολεμᾷ;»

«Ξύπν' Ἀστραπόγιαννε, καὶ κύτταξέ με.
Φάγε μ' ἐμένα λίγο ψωμί.
Φόρεσε τᾶρματὰ, χαιρέτησέ με
Ξύπνα, ζωντάνεψε κ' ἦρθ' ἡ αὐγή.»

«Ἐσὺ ἐπρωτόδινες ψηλὰ ε' τὸν βράχο
Τὸ καλημέρισμα ε' τὸν ἀητό,
Σὺ πρῶτος ἔδειχνες ε' ἐμέ, ε' τὸ Ζάχο
Τὸ γλυκοχάρμαμα ε' τὸν οὐρανό.»

«Τότ' ἐξεφύτρωνες σὰν κυπαρίσσι
Σ' τὰ καταράχια μας τρομαχτικό,
Τὸν ἴσκιο σου ἔστειλνες νὰ φουερίσης
Κάτω τὰ Σάλονα . . . καὶ τώρα ἐδῶ.»

«Ὁ Ζάχος ἔπεσε . . . καὶ ἦταν γραμμένο
Ἐγὼ Ἀστραπόγιαννε, πάλ' ὄρφανό
Τὸ ζυλοκρέββατο γιὰ σὲ νὰ γένω
Γιὰ τὲ, πατέρα μου, γῆ νὰ ζητῶ.»

«Μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὸ σύνθη-
»θες λημέρι τοῦ Ἀστραπογιάννου, ὃ δὲ Λαμ-
»πέτης κεκοπιαιῶς κατέπεσε καὶ ἐκοιμήθη. Ἴ-

»δου τότε βλέπει τὸν Ἀστραπόγιανον ὄρθου-
»μενον καὶ λέγοντα πρὸς αὐτόν.

«Παιδί μου ἐγέρασα, τὸ λείψανό μου
Τρία μερόνυχτα χωρὶς ταφῆ
Ὁ χάρος ἔφαγε τὸ πρόσωπό μου
Δός μου, Λαμπέτη μου, μιὰ φουχτα γῆ.»

«Κάτου ε' τὰ Σάλονα, ξεψυγισμένος
Ὁ ἐχθρὸς ἐφώλισε μακρὰ ἀπ' ἐδῶ,
Ξύπνα, Λαμπέτη μου, καὶ ἀποσταμένος
θέλω ε' τὸ μνημὰ μου νὰ πάω καὶ ἐγώ.»

«Βλέπεις, μυρίστηκαν τὸ σκοτομὸ μου
Ὅρνεα ἀνυπόμονα, μαῦρα πουλιά,
Πρὶν μὲ ζεσχίσουνε ε' τὸ σάβανό μου
Παιδί μου, κρύψε με ε' τὴ γῆ βοκδειά.»

«Τώρα ποῦ ἐκόρνισαν κ' ὀλόγυρά μου
Σχοτίδι τρίδιπλο μὲ πλημμυρεῖ.
Πάρ' τὸ δισάκκι σου, πάρ' τ' ἄρματά μου
Ξύπνα νὰ φύγωμε πρὶν ἔρθ' ἡ αὐγή.»

«Θέλω τὸ χάραμμα, πῶδγαίνε πρῶτο
Καὶ μοῦ κμαάρωνε τὴ λεβεντιὰ.
Τάγερὶ πῶτρεχε, χνώτο μὲ χνώτο,
Καὶ μοῦ ζωντάνεψε τὰ σωθικά.»

«Ἡ ἀριζὶς, τὰ πνευκά μου, τὰ κρύα νερά μου,
θέλω, Λαμπέτη μου νὰ μὴ μὲ ἰδοῦν,
Νὰ μὴ γνωρίσουνε τὴν ἀσχημιὰ μου...
Ἐλα νὰ φύγωμε, μὴν πικραθοῦν.»

«Τώρα ποῦ μ' ἔφερες ὡς τὰ Παλάτια,
Σκάψε τὸ λάκκο μου ε' αὐτὴν τὴ γῆ.
Ἐδῶ δὲ φτάνουνε τοῦ ἐχθροῦ τὰ μάτια.
Δὲν ἀνβαίνουνε παρὰ ἀητοί.»

«Λαμπέτη, χῶσέ με μὲ τ' ἄρματά μου
Ὅλόρθα, στῆσέ τα, δεξιά ζερβιά.
Νᾶναι ε' τὸ μνημὰ μουκεροδυσά μου,
Πρωτοπαλλήκαρα ε' τὴν ἐρημιὰ.»

«Κι' ὅταν, Λαμπέτη μου, μὲ χωματίσης
Ἐβγα ε' τὸ Τρίκορφο γοργὰ, γοργὰ,
Νὰ πῆς πῶς σ' ἔστειλα νὰ πολεμήσης

Πὲς χαιρετίσματὰ ε' τὴν κλεφτουριά.»

«Ἐχτὲς ἐπιάσθηκε κ' ἐκεῖ τουφέκι
Σ' τὸν ὕπνο μου ἄκουσεν τὸ βογγητό.
Ἐγὼ ἀποσβύστηκα καὶ ἀστροπελέμι
Λαμπέτη μῶμεινες ἐσὺ σπερνό.»

«Μὴ μοῦ πικραίνεσαι, καὶ εἶναι γραμμένο
Μ' ἐμένα γλήγορα ν' ἀνταμωθῆς,
Τρέχα πολέμησε καὶ σὲ προσμένω
Σ' τὸ μνημὰ μου ἔλωτος ὅσο νεκρὸς.»

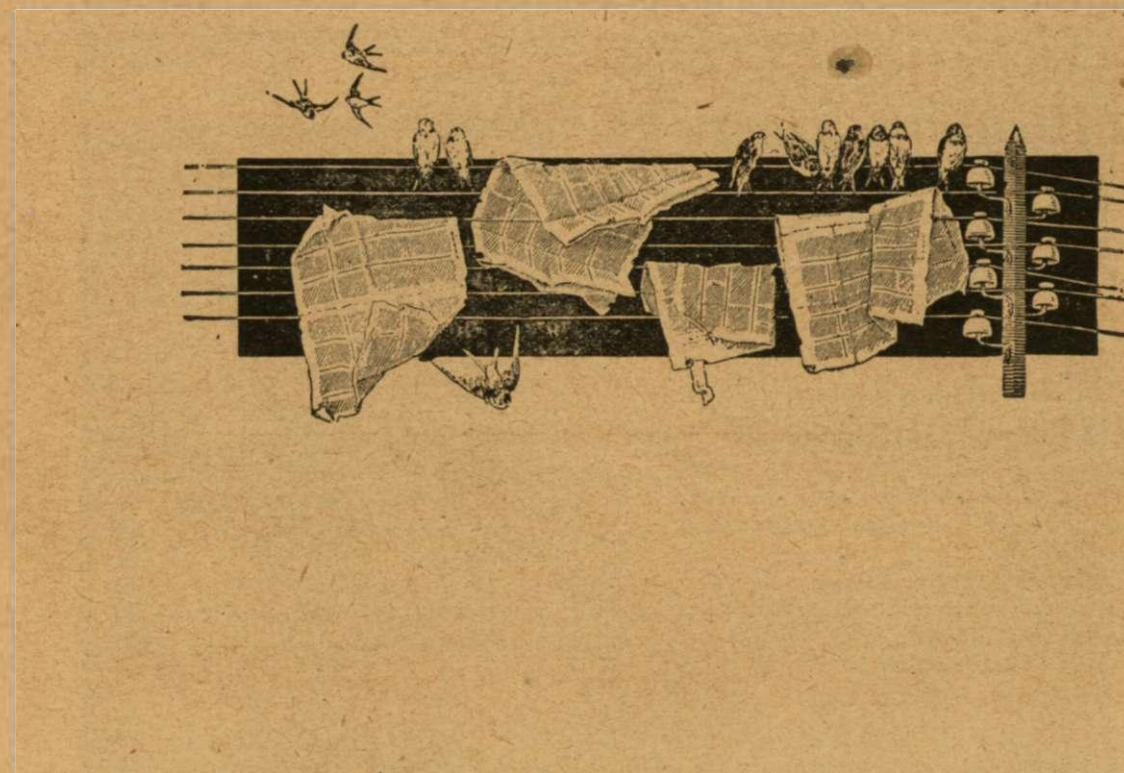
«Ὁ Λαμπέτης ἐξετέλεσε καὶ τὴν παραγγελίαν
»ταύτην τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀστραπογιάννου. Μετὰ
»ἡμέραςδὲ πολεμήσας καὶ πληγωθεὶς ἐσύρθη ἀ-
»γωνιῶν καὶ ψυχοῦραγῶν μέχρι τοῦ μνημᾶτος

»τοῦ ψυχοπατρὸς αὐτοῦ καὶ κατέπεσε νεκρός.

«Τὸ βράδυ ἀνέλπιστα πιάνει τὸ χιόνι
Κι' ὁ τάφος κρύβεται βοκδειά, βοκδειά.
Λὲς καὶ ἐσθάνωσαν ε' ἕνα σεντόνι
Τὰ δυὸ τὰ λείψανα σφιχτὰ, σφιχτὰ.»

» Ἴδου ὁ Ἀστραπόγιαννος. Οὐδαμοῦ ἄλλοῦ,
»ἐκτὸς εἰς τινὰ δημοτικὰ ἴσματα, ἀπεικονίσθη
»ζωηρότερον ἢ γαλινηναία ἀνδρεία μετὰ τῆς τρα-
»φερωτάτης ἀγάπης καὶ τὰ τοσοῦτον ὑψηλὰ καὶ
»περιπαθῆ αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων,
»οἵτινες ἐν μέσῳ τῆς δουλείας ἦσαν ἐλεύθεροὶ
»ὡς ὁ ἀἰθρὸν ἀνέπνεον καὶ τὰ νέφη, ἅτινα διήο-
»γοντο ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς αὐτῶν.»

(Ἀπολουθεῖ)

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

[Φαγητά Γλυύσματα, 'Επιδόρπια]

[Κουραμπιέδες]

Παίρνουμεν μισή ὀαζ βούτυρο καλό τοῦ γά-
λκτος καὶ τὸ ἀσπρίζομεν μὲ τὸ χέρι ἐπὶ 3)4
μὲ τὸ ρολόγι. Ρίπτομεν 50 δρ. ζάχαρι κοκκινισ-
μένη καὶ τὸ δουλεύομεν ἀκόμη. Κατόπιν ρίπτο-
μεν μιὰ ὀαζ καλὸ ἀλεύρι εὐρωπαϊκὸ καὶ ἀφοῦ
τὸ δουλεύσωμεν ἐπὶ 20 λεπτά, πλάθωμεν τοὺς
κουραμπιέδες ὅτι σχῆμα μᾶς ἀρέσει. Τοὺς βά-
ζομε σὲ μιὰ λαμαρίνα καὶ τοὺς στέλλομεν εἰς
τὸν φούρνο νὰ μὴν εἶνε πολὺ δυνατός. Ἄμ-
α κοκκινίσουν ὀλίγον τοὺς ραντίζομεν μὲ καλὸ ἀν-
θόνερο καὶ ἔχρωμεν ἐτοίμη γάχαρι κοκκινισμένη
καὶ ἐνῶ εἶναι ζεστοὶ τοὺς τυλίγομεν μέσθ εἰς
τὴν ζάχαρι.

(Μπεκάτσες ψηταί)

Ἀφαιροῦμεν ἀπὸ τέσσαρες καλαὶς μπεκάτσες
τὰ ἐντόσθια ἐκτὸς τῆς καιλίας, τὰς καψαλίζο-
μεν σκεπάζομεν τὰ στήθη των μὲ φέταις λαρδί
καὶ τὰς περνοῦμεν εἰς τὴν σουθλαν. Ψιλοκό-
πτομεν ὀλίγον λαρδί, τὸ κζουρδίζομεν μζζὺ
μὲ τὰ κρουμυδάκια, ρίπτομεν τὰ ἐντόσθια καὶ
μερικὰ σηκοτάκια τῶν πουλιῶν, ἕλας, πιπέρι
καὶ πριμμένον ψωμί. Ἀφοῦ τηγανισθοῦν καλὰ

τὰ κοπανίζομεν προσθέτοντες καὶ πέντε κρο-
κοῦς αὐγῶν. Ἐτοιμάζομεν δέκα τριγωνικὰ ψω-
μάκια τηγανιτὰ, καὶ τοποθετοῦμεν ἐπάνω τὰ
ἐντόσθια. Ἐχομεν ἐτοιμάσει ἕνα τέταρτον πρὸ
τοῦ φαγητοῦ τῆς μπεκάτσες, δηλαδὴ τὰς ψή-
νομεν εἰς τὴν φωτιὰν θρέχοντες αὐτὰς συχνὰ μὲ
βούτυρο.

Τὰς κόπτομεν εἰς δύο, τοποθετοῦμεν ἐπάνω
εἰς κάθε ψωμάκι ἀγὰ ἕνα ἡμισυ καὶ τὰ σερβί-
ρομεν.

(Βασιλόπηττα)

Παίρνουμεν 10 λεπτῶν μαγιὰ τῆς μπύρας, καὶ
ἀφοῦ τὴν ξεπικρίσωμεν προηγουμένως ἐπὶ μίαν
ἢ καὶ δύο ἡμέρας παίρνουμεν ἐπίσης 2 ὀκάδας
ἀλεύρι τριεστίνικο, 400 δράμ. βούτυρο καλό,
μια ὀαζ γάλα, 150 δρ. ζάχαρι καὶ 5 αὐγά.
Βάζομεν τὸ γάλα τὴν ζάχαρι, τὰ αὐγά, τὴν μα-
γιὰ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀλευριοῦ, τὰ ζυμώνομεν
ὄλα μζζὺ καλὰ καὶ μετὰ ρίπτομεν τὸ βούτυρο
μὲ προσοχὴ καὶ γρήγορα διὰ νὰ μὴ κρυώσῃ ἡ
ζύμη. Βάζομεν βούτυρο σ' ἕνα χρατὶ τοποθετοῦ-
μεν τὴν ζύμη ἕως ὅτου ν' ἀνέβῃ καὶ νὰ ζεσταθῇ.

Τελειοτάτη

ΟΦΘΑΛΜΟΛΟΓΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ

20 — ΟΔΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ — 20

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΠΗΛΙΟΣ Ι. ΧΑΡΑΜΗΣ

Υφηγητὴς τῆς Ὀφθαλμολογίας ἐν τῷ Ἐ-
θνικῷ Πανεπιστημίῳ, Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ὀ-
φθαλμολογικῆς Ἐταιρίας, ἐν τῇ Ὀφθαλμο-
λογικῇ Σχολῇ τῶν Παρισίων σπουδάσας.

CLINIQUE OPHTHALMOLOGIQUE

Docteur SPILIOS CHARAMIS oculiste
del' école ophtalmologique de Paris, Pro-
fesseur agrégé d'ophtalmologie à la Faculté
de Médecine Membre de la Société Fran-
çaise de ophtalmologie, Directeur de l'Ho-
spice et de la Clinique Ophtalmologique de
l' Hôpital «Zannion»

20 — RUE PIRÉE — 20

Ἀριθ. Τηλεφώνου 654

ATHÈNES

SOIRE

Τί νομίζετε δίδει ζωὴν, εὐθυμίαν εἰς τὰς
ἐτπερίδας; Ἡ μουσική.

Τί δύναται νὰ ἀναδείξῃ μίαν Δειή ἢ κύριον
εἰς τὰς κοσμικὰς συναναστρώδας; Ἡ μουσική,
λαμαρά. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι εἰς εἰσθιόντες
μουσικὴν τεμαχίον δὲν εἶνε εὐκλεῖον καὶ νὰ
διακριθῇ τις. Βεβαίως. Ἀλλὰ τότε πῶς;
Ἀπλούστατα διὰ νὰ εὐχαριστήτῃ τις φιλόμου-
σον συναναστρώφην ὀρεῖται πρωτίστως νὰ εὐρῃ
τὰ ἐκλεκτότερα τῶν μουσικῶν τεμαχίων.

Λογικόν, ἀλλὰ καὶ δύναται νὰ προμηθευθῇ
τις ὀλίγα ἐκλεκτὰ μουσικὰ τεμαχία; Μὴ δὲν
ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶμῃ τὸ Νέον Μουσικὸν Κα-
τάστημα τῶν κ. κ. Μυστακίδου καὶ
Φρ. Εὐσταθείδου (μουσικοῦ) στοὰ
Ἄρσακείου 15.